

**İNSAN - ÇEVRE DİYALEKTİĞİNİN
DUYUSAL - ZİHİNSEL - DUYGUSAL SÜREÇLERİ:
ÇEVRESEL ALGI - BİLİŞİM - ANLAM**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar M. Ayla AYYILDIZ
0296 Y 153

101223

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 17 Aralık 1999
Tezin Savunulduğu Tarih : 17 Ocak 2000

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ayla ATASOY

Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Nur Esin ALTAŞ

Doç. Dr. Handan TÜRKOĞLU

OCAK 2000

ÖNSÖZ

Mimarlık eğitimi süresince eğitimi yönlendiren, mimarinin içsel kapsamının ve sanat bağlamının, profesyonel meslek hayatında yüzleşilen dışsal koşullarla bağımlı sanat kavramına dönüşümüne bizzat tanık olmak ve böylesi bir mimarlık ortamının varlığından duymuş olduğum rahatsızlık, beni bu içsel kapsam ve dışsal koşullar arasında bir ara-kesit noktasının bulunup bulunamayacağı sorusuna yanıt aramaya yönelterek, bu çalışmanın oluşturulmasına neden olmuştur.

Bu içsel kapsam ve dışsal koşulların birbiri ile örtüşemeyen karşıtlığında, asıl etken, birtakım hukuki çerçevelerden ve değerleri salt m² lerle ölçen piyasa ortamını doğuran ekonomik koşullardan daha etkin olarak, mimarın ve geniş halk topluluklarından, piyasa ortamını yönlendiren toplumsal güçlere çeşitli sosyal grupların algılamalarındaki ve anlamlandırmalarındaki farklılıklardır.

Mimari, içsel kapsamı ile, bir sanat bağlamı içinde değerlendirildiğinde, her ne kadar, tüm sanat dallarında aynı karşıtlığın neden olduğu aynı sorunsal geçerli olsa da, insanın mekanı şekillendirdiği gibi, mekanların da insanları şekillendirdiği savı doğrultusunda, bu karşıtlığın mimari için ne denli önemli olduğu bulgusuna varılabilir. Çünkü, mimarlığı, insanı dışında bırakan diğer sanat dallarından ayıran ayırıcı niteliği insanı da içine alan üç boyutlu bir mekanda varolmasıdır.

Mimarinin bir iletişim dili olduğu savı doğrultusunda, tasarımda amaç, kitlelerin salt gereksinimlerini karşılamaktan öte, algılanabilen, okunabilen, anlamlandırılan bir mesaj niteliği taşımak olmalı, bu iletişimin işlerliğinde, mimar, görsel ve yaşamsal anlamda nitelikli çevrelerin tasarlanarak yaratılması kadar, algılanarak, anlamlandırılarak, kendilenerek yaşatılmasının da etkin olduğu gerçeği doğrultusunda tasarımına yön vermelidir. Çünkü, Füg' in deyişi ile mimari, ancak algılayabilen insan ile varolabilir.

Bir anlamda, bu çalışma, mimari yapıtı her görenin mimarlık ortamından gelen birer profesyonel meslek adamı olduğu düşüncesine dayanan yaklaşıma bir eleştiri olma niteliği taşımaktadır. Beni, bir mimar olarak, böylesi bir özeleştiri yapmaya sevk eden ve her yönden destekleyen eşime, kapsamlı anketler süresince, sıkılmadan, her türlü yardımı esirgemeyen Kuzguncuk yöre halkına ve çalışmaya tüm süreçler boyunca yön veren değerli hocam Prof. Dr. Ayla Atasoy' a teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

TABLO LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	viii
ÖZET	x
SUMMARY	xii
1. GİRİŞ	1
2. ÖZNE - NESNE DİYALEKTİĞİ İÇİNDE İNSAN-ÇEVRE ETKİLEŞİMİ VE MİMARİ - TOPLUMBİLİMLERİ ARASINDAKİ ETKİLEŞİM	4
2.1 GİRİŞ	4
2.2 ÖZNE-NESNE DİYALEKTİĞİ İÇİNDE İNSAN-ÇEVRE ETKİLEŞİMİ	5
2.3 MİMARİ, İNSAN-TOPLUM BİLİMLERİ ARASINDAKİ ETKİLEŞİM	7
2.3.1 İnsan-Toplum Bilimlerinden Biri Olarak Çevresel Psikoloji	11
2.3.2 Özneye Yaklaşımlarına Göre Mimari Anlayışlar	12
2.3.3 Mimarın İnsan-Çevre Etkileşimini Toplumbilimci Gözü ile İrdelemesi	14
2.3.3.1 Öznesi ile bütünleşen kimlikli mekanların örgütlenmesi açısından bir değerlendirme	15
2.3.3.2 Mimaride okunabilirlik - kavranabilirlik ve tanımlılığın sağlanabilmesi açısından bir değerlendirme	16
2.3.3.3 Mimarının bir iletişim dili olarak işlerliğinin sağlanabilmesi açısından bir değerlendirme	16
2.3.3.4 Mimaride kullanıcı katılımı açısından bir değerlendirme	16
2.4 İNSAN DAVRANIŞI YAKLAŞIM TÜRLERİ	18
2.5 SONUÇ	20
3. MEKANIN BİR ÖLÇEĞİ VE İNSAN-ÇEVRE ETKİLEŞİMİNİN NESNESİ OLARAK ÇEVRE	21
3.1 GİRİŞ	21
3.2 MEKAN-YER-ÇEVRE	22
3.3 MEKAN	22
3.3.1 Mekanı Kavramsallaştırma Yaklaşımları	23
3.3.1.1 Öklit Mekanı Temel Alan Fiziksel-Matematiksel Mekan	24
3.3.1.2 Bireysel Algı Üzerine Odaklaşan Olgubilimsel Yaklaşım	24
3.3.2 Mekanın Somuttan Soyuta Bileşenleri	25
3.4 SONUÇ	28
4. İNSAN - ÇEVRE DİYALEKTİĞİNİN DUYUSAL - ZİHİNSEL - DUYGUSAL SÜREÇLERİ: ÇEVRESEL ALGI-BİLİŞİM-ANLAM	29
4.1 GİRİŞ	29
4.2 BİR SÜREKLİLİK ŞEMASI: ALGI-BİLİŞİM-ANLAM	30
4.2.1 Şemalar	32
4.2.2 Çevresel Gereksinimler	34
4.2.3 Algı - Bilışim Ayrımı	35

4.3	ÇEVRESEL ALGI	37
4.3.1	Algı Tanımı	38
4.3.2	Gerçek Çevre- Algılanan Çevre Ayrımı	38
4.3.3	Algı Teorileri	39
4.4	ÇEVRESEL BİLİŞİM	41
4.4.1	Bilişim Tanımı	41
4.4.2	Çevresel Bilişim Konusunda Farklı Yaklaşımlar	41
4.4.3	Bilişsel Süreç	44
4.4.3.1	Öğrenme ve Hatırlama	44
4.4.3.2	Sınıflandırma ve Genelleştirme	46
4.4.3.3	Bilişsel Haritalar	48
4.4.3.4	İmgelem Ögeleri	50
4.4.3.5	Oryantasyon (Yönelim)	53
4.5	ÇEVRESEL ANLAM	56
4.5.1	Çevresel Anlam Konusunda Farklı Yaklaşımlar	58
4.5.1.1	Semiotik Tabanlı Anlambilimsel Yaklaşımlar	58
4.5.1.2	Çevresel Psikoloji Temelli Yaklaşımlar	62
4.5.2	Çevresel Değerlendirme	63
4.5.3	Çevresel Bağlılık	64
4.5.4	Çevreyi Kendileme	65
4.6	SONUÇ	68
5.	ALGISAL - BİLİŞSEL - ANLAMSAL SÜREÇLERİ ETKİLEYEN HAREKET - ZAMAN VE İNSAN KAYNAKLI FAKTÖRLER	69
5.1	GİRİŞ	69
5.2	HAREKET	70
5.3	ZAMAN	71
5.4	İNSAN (BİREYSEL FARKLILIKLAR)	75
5.4.1	Bireyin Metotlaştırma Yönteminden Doğan Bireysel Farklılıklar	76
5.4.1.1	İçeriksel, Niceliksel, Yapısal Farklılıklar	76
5.4.1.2	Stilistik Farklılıklar	76
5.4.1.3	Referans Sistemlerinden Kaynaklanan Farklılıklar	77
5.4.1.4	Gelişimsel Farklılıklar	79
5.4.2	Bireyin Fizyolojik, Sosyo-Kültürel, Psikolojik Özellikleri	81
5.4.2.1	Fizyolojik Farklılıklar	81
5.4.2.2	Sosyo-Kültürel Özelliklerinden Kaynaklanan Farklılıklar	84
5.4.2.3	Bilişsel Yeteneklerden Kaynaklanan Farklılıklar	88
5.4.2.4	Psikolojik Özelliklerden Kaynaklanan Farklılıklar	89
5.5	SONUÇ	91
6.	İNSAN-ÇEVRE ARAŞTIRMALARININ ÖZELLİK VE YÖNTEMLERİ	92
6.1	GİRİŞ	92
6.2	Ç-D ARAŞTIRMALARINDA YAKLAŞIM TÜRLERİ	94
6.2.1	Kalitatif Metotlarda Yaklaşım Türleri	94
6.2.2	Araştırma Stratejileri	97
6.3	ARAŞTIRMA TÜRLERİ	98
6.3.1	Anket ve Sörveyler	100
6.3.1.1	Likert Ölçeği	101
6.3.1.2	Guttman Ölçeği	101
6.3.1.3	Semantik Ayrım Ölçeği (S.D.)	102

6.3.2	Görsel Anketler	105
6.3.2.1	Bilişsel Haritalar	106
6.3.2.2	Taban Haritalara ek tekniği	106
6.3.2.3	Fotoğraflar	107
6.3.2.4	Oyunlar	107
6.3.2.5	Resim Çizimi	108
6.3.3	Görüşmeler	109
6.3.4	Simülasyon Teknikleri	109
6.3.5	Gözlemler	111
6.4	C.M. VE S.D. ÖLÇEĞİNİN KULLANILDIĞI ÖRNEK ÇALIŞMALAR	112
6.4.1	C.M. Tekniğinin Kullanıldığı Örnek Çalışmaların Analizi	112
6.4.2	S.D. Ölçeğinin Kullanıldığı Örnek Çalışmaların Analizi	125
6.5	SONUÇ	137
7.	ALAN ÇALIŞMASI	138
7.1	GİRİŞ	138
7.2	AMAÇ-KAPSAM-YÖNTEM	139
7.3	ALAN ÇALIŞMASININ STRATEJİ VE TASARIMI	139
7.3.1	Örnekleme Bölgenin Tespiti	140
7.3.2	Örnekleme Grupların Tespiti	141
7.4	ALAN ÇALIŞMASININ 1. AŞAMASI: ÇEVRESEL BİLİŞİM Sosyo-Kültürel Özelliklerden Kaynaklanan Bireysel Farklılıklar	142
7.4.1	Bilişsel Harita Yöntemi (C.M.)	143
7.4.1.1	Bilişsel Harita Yönteminin 3 Aşamalı Kullanımı	143
7.4.1.2	C.M. Kullanım Aşamalarında Ulaşılmak İstenen Bulgular	145
7.4.1.3	Bulgular ve Bulguların Analizi	146
7.4.2	Yardımcı Görsel Anketler	155
7.4.2.1	Resim Çizimi Tekniği	155
7.4.2.2	Fotoğraf Kullanımı ile İmgelem Tespiti	156
7.5	ALAN ÇALIŞMASININ 2. AŞAMASI: ÇEVRESEL ANLAM Sosyo-Kültürel Özelliklerden Kaynaklanan Bireysel farklılıklar	158
7.5.1	Yardımcı Sözel Anketler	158
7.5.1.1	Anket ve Görüşmeler	158
7.5.2	Semantik Farklılaşım Tekniği (S.D.)	161
7.5.2.1	S.D. Ölçeğinin Oluşumunda Faktör Analizi	161
7.5.2.2	S.D. Ölçeğinin 3 Aşamalı Kullanımı	162
7.5.2.3	S.D. Kullanım Aşamalarında Ulaşılmak İstenen Bulgular	164
7.5.2.4	Bulgular ve Bulguların Analizi	164
7.6	GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇLAR	184
7.6.1.1	Çevresel Bilişim Aşaması: Genel Değerlendirme ve Sonuçlar	184
7.6.1.2	Çevresel Anlam Aşaması: Genel Değerlendirme ve Sonuçlar	185
7.6.1.3	Her İki Aşamamın Etkileşimli Değerlendirmesi	187
8.	SONUÇLAR VE ÖNERİLER	189
	KAYNAKLAR	193
	EKLER	200
	ÖZGEÇMİŞ	271

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 2.1.	: Mimar ve toplumbilimcinin yaklaşım stratejileri.....	10
Tablo 6.1.	: Araştırma tasarımı ve veri toplama yöntemleri.....	95
Tablo 6.2.	: Likert Tutum Skalası.....	100
Tablo 6.3.	: Guttman Ölçeği.....	101
Tablo 6.4.	: Thurstone Ölçeği.....	101
Tablo 6.5.	: Küller ve Sorte' e ait çevresel tanımlama faktör grupları.....	103
Tablo 6.6.	: Hersherberger ve Cass' e ait S.D. Ölçeği faktör grupları.....	104
Tablo 6.7.	: İstanbul Kent imgelemi için en sık belirtilen imgelem öğeleri.....	124
Tablo 6.8.	: S.D. ölçeğinin Sanoff' a ait bir kullanım örneği.....	127
Tablo 6.9.	: S.D. ölçeğinin Sanoff' a ait bir kullanım örneği.....	129
Tablo 6.10.	: Krampen' in çalışmasında sıfat çiftlerinin faktör gruplarına ayrımı.....	131
Tablo 6.11.	: Krampen' in çalışmasında S.D. ölçeğinin deneğe sunum biçimi.....	131
Tablo 6.12.	: Ertürk' ün çalışmasında, faktör analizi.....	136
Tablo 7.1.	: 1. Örneklem gruba ait sosyo-demografik özellikler.....	142
Tablo 7.2.	: 2. Örneklem gruba ait sosyo-demografik özellikler.....	143
Tablo 7.3.	: Fotoğraf kullanımı, 1. Örneklem grup süperpozisyonu.....	157
Tablo 7.4.	: Fotoğraf kullanımı, 2. Örneklem grup süperpozisyonu.....	157
Tablo 7.5.	: Çevresel anlam: Örneklem grup süperpozisyonları.....	161
Tablo 7.6.	: S.D. Ölçeği, 1. Aşama, 1. Örneklem grup süperpozisyonu.....	165
Tablo 7.7.	: S.D. Ölçeği, 1. Aşama, 2. Örneklem grup süperpozisyonu.....	166
Tablo 7.8.	: 1. Aşama, 1. Örneklem grup süperpozisyonu, grafik ifadesi.....	167
Tablo 7.9.	: 1. Aşama, 2. Örneklem grup süperpozisyonu, grafik ifadesi.....	168
Tablo 7.10.	: 1. Aşamada en sık tekrarlanan sıfat çiftlerinin tespiti.....	169
Tablo 7.11.	: 1. Aşamada en nadir tekrarlanan sıfat çiftlerinin tespiti.....	169
Tablo 7.12.	: 1. Örneklem grup, 2. Aşamada etken görülen nitelendirmeler.....	173
Tablo 7.13.	: 2. Örneklem grup, 2. Aşamada etken görülen nitelendirmeler.....	174
Tablo 7.14.	: 1. ve 2. Örneklem grupların 1.ve 2. Aşamalarının karşılaştırılması.....	175
Tablo 7.15.	: 3. Aşama, 1. ve 2. Örneklem gruplar için nitelikli çevre kriterleri.....	182
Tablo 7.16.	: 1. ve 2. aşamaların 3. Aşama ile karşılaştırılması.....	183
Tablo B.1.	: 1. örneklem grup, 1 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	228
Tablo B.2.	: 1. örneklem grup, 2 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	229
Tablo B.3.	: 1. örneklem grup, 3 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	230
Tablo B.4.	: 1. örneklem grup, 4 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	231
Tablo B.5.	: 1. örneklem grup, 5 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	232
Tablo B.6.	: 1. örneklem grup, 6 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	233
Tablo B.7.	: 1. örneklem grup, 7 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	234
Tablo B.8.	: 1. örneklem grup, 8 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	235
Tablo B.9.	: 1. örneklem grup, 9 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	236
Tablo B.10.	: 1. örneklem grup, 10 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	237
Tablo B.11.	: 1. örneklem grup, 11 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	238
Tablo B.12.	: 1. örneklem grup, 12 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	239

Tablo B.13.	: 2. örneklem grup, 1 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	240
Tablo B.14.	: 2. örneklem grup, 2 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	241
Tablo B.15.	: 2. örneklem grup, 3 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	242
Tablo B.16.	: 2. örneklem grup, 4 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	243
Tablo B.17.	: 2. örneklem grup, 5 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	244
Tablo B.18.	: 2. örneklem grup, 6 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	245
Tablo B.19.	: 2. örneklem grup, 7 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	246
Tablo B.20.	: 2. örneklem grup, 8 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	247
Tablo B.21.	: 2. örneklem grup, 9 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	248
Tablo B.22.	: 2. örneklem grup, 10 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	249
Tablo B.23.	: 2. örneklem grup, 11 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	250
Tablo B.24.	: 2. örneklem grup, 12 no'lu katılımcıya ait S.D. ölçeği.....	251

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 2.1.	: Pessac Evi tasarımı ve kullanıcı tarafından uyumlandırılmış hali.....	9
Şekil 4.1.	: Algı-biliş-davranış mekanizması olarak insan.....	30
Şekil 4.2.	: Çevresel Psikoloji temelli yaklaşımlarda üç boyutlu matris.....	31
Şekil 4.3.	: Bir süreklilik şeması olarak algı-bilişim-anlam.....	32
Şekil 4.4.	: Algı-bilişim-anlam ve davranış sürekliliğinde şemaların yeri.....	32
Şekil 4.5.	: Neisser'in beklentisel şema kuramı.....	33
Şekil 4.6.	: Bilişsel haritaların ardışık ve mekansal olarak gösterimi.....	52
Şekil 4.7.	: Gönderici/Mesaj/Alıcı üçlü etkileşimi ve semiotik tabanlı ilişkiler.....	60
Şekil 4.8.	: Mimaride iletim kuramında, gönderici-alıcı işaret birikimleri.....	61
Şekil 5.1.	: Mekanda geçen zaman ile bilişsel haritaların bütüncül hale gelmesi...	73
Şekil 5.2.	: Mekanda geçen zaman ile bilişsel haritaların bütüncül hale gelmesi...	74
Şekil 5.3.	: Gelişimsel ve Referans Sistemlerinden kaynaklanan farklılıklar.....	79
Şekil 5.4.	: Çevrenin algılamasında kişisel ve kültürel filtreler.....	84
Şekil 5.5.	: Kültürün şemanın oluşumunda, eylemi yönlendirmede etken rolü.....	85
Şekil 5.6.	: Psikolojik özelliklerinden kaynaklanan bireysel farklılıklar.....	90
Şekil 6.1.	: Taban haritalara ek tekniği ile oluşturulan davranış haritası.....	106
Şekil 6.2.	: Resim Çizimi Tekniğinin Sanoff' a ait bir kullanım örneği.....	107
Şekil 6.3.	: Kullanıcıların tasarıma aktif katılımı.....	109
Şekil 6.4.	: 1/1 ölçekle model work shoplarda tasarıma aktif katılım.....	110
Şekil 6.5.	: Öneri yapının Simülasyon ile katılımcılara sunumu.....	110
Şekil 6.6.	: Peponis, Zimring, Choi' nin Çalışmasında Homey Hospital Planı.....	113
Şekil 6.7.	: Landmarklar ve Rotalarla ifadelendirilen alt ve üst kat planları.....	114
Şekil 6.8.	: Yapının planı ile deneğin Bilişsel haritasının karşılaştırılması.....	115
Şekil 6.9.	: Milgram' ın çalışmasında kent sınırlarını temsil eden Elips.....	119
Şekil 6.10.	: Milgram' ın çalışmasında bir deneğin bilişsel harita örneği.....	121
Şekil 6.11.	: Milgram' ın çalışmasında bir deneğin bilişsel harita örneği.....	121
Şekil 6.12.	: Milgram' ın çalışmasında bir deneğin bilişsel harita örneği.....	122
Şekil 6.13.	: Milgram' ın çalışmasında bir deneğin bilişsel harita örneği.....	122
Şekil 6.14.	: S.D ölçeğinin Sanoff tarafından cephe tipi tercihinde kullanımı.....	126
Şekil 6.15.	: Sanoff' un S.D. ölçeğine konu olan alternatif cephe tipleri.....	128
Şekil 6.16.	: S.D. ölçeği kullanılarak görüşlerin nesnel ölçümü.....	132
Şekil 6.17.	: A-mahalle örüntüleri, B-konut üniteleri, C-oturma odası ölçeği.....	135
Şekil 7.1.	: Örneklem grupların bilişsel haritalarında yörenin sınırlandırılması...	150
Şekil A.1.	: 1. örneklem grup, 1 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	228
Şekil A.2.	: 1. örneklem grup, 2 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	229
Şekil A.3.	: 1. örneklem grup, 3 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	230
Şekil A.4.	: 1. örneklem grup, 4 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	231
Şekil A.5.	: 1. örneklem grup, 5 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	232
Şekil A.6.	: 1. örneklem grup, 6 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	233
Şekil A.7.	: 1. örneklem grup, 7 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	234
Şekil A.8.	: 1. örneklem grup, 8 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	235

Şekil A.9.	: 1. örneklem grup, 9 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	236
Şekil A.10.	: 1. örneklem grup, 10 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	237
Şekil A.11.	: 1. örneklem grup, 11 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	238
Şekil A.12.	: 1. örneklem grup, 12 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	239
Şekil A.13.	: 2. örneklem grup, 1 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	240
Şekil A.14.	: 2. örneklem grup, 2 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	241
Şekil A.15.	: 2. örneklem grup, 3 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	242
Şekil A.16.	: 2. örneklem grup, 4 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	243
Şekil A.17.	: 2. örneklem grup, 5 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	244
Şekil A.18.	: 2. örneklem grup, 6 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	245
Şekil A.19.	: 2. örneklem grup, 7 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	246
Şekil A.20.	: 2. örneklem grup, 8 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	247
Şekil A.21.	: 2. örneklem grup, 9 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	248
Şekil A.22.	: 2. örneklem grup, 10 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	249
Şekil A.23.	: 2. örneklem grup, 11 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	250
Şekil A.24.	: 2. örneklem grup, 12 no'lu katılımcıya ait bilişsel harita örneği.....	251

**İNSAN-ÇEVRE DİYALEKTİĞİNİN
DUYUSAL-ZİHİNSEL-DUYGUSAL SÜREÇLERİ:
ÇEVRESEL ALGI-BİLİŞİM-ANLAM**

ÖZET

Konusu insan-çevre diyalektiğinin algısal-bilişsel-anlamsal süreçleri ve bu süreçlerin oluşumundaki bireysel farklılıklar olan bu çalışma kapsamında, izlenen ana yöntem, kuramsal kurgu ile alan çalışması arasında sürekli birbiri ile etkileşen, birbirini yönlendirici ve pekiştirici ikili bir etkileşim sağlayarak, literatür araştırması üzerine temellenen düşünceleri alan çalışması doğrultusunda şekillendirmek ve buna koşut olarak, yine kuramsal kurguda ortaya konan varsayımları ise alan çalışması ile sınamak olup, bu sayede, çalışmaya tanı koyucu ve bütüncül bir yapı kazandırmaktır. Bu ikili etkileşim sonucunda elde edilen tüm veri ve bulgular doğrultusunda ortaya konan sonuçlar, kullanılabilir özellikler taşıyan önerileri de beraberinde getirecektir.

Bu amaçlar doğrultusunda, çalışmanın 1. Bölümünde çalışmanın konu alanı ve kapsamı tanımlanmıştır.

2. bölümde, insan-çevre etkileşimi bir özne-nesne diyalektiği içinde sorgulanarak, mimari ve toplum bilimleri arasında kurulan etkileşimin mimarinin bir iletişim dili olarak işlerliğinin sağlanmasında ve kimlikli, öznesi ile uyumlu, okunabilen mekanların örgütlenmesinde ne denli etken olduğu tartışılacaktır.

3. bölüm, mekan kavramı üzerine oluşturulmuş teoriler üzerine temellenmiş olup, amacı fiziksel mekanın, mekanda geçen zaman ve deneyimle öznenin kendi bakış açısına göre yeniden şekillendiği savını öne süren fenomenolojik yaklaşımda etkin olan öznenin algısal-bilişsel-anlamsal süreçlerini irdeleyen dördüncü bölüme geçiş yapmaktır.

4. bölümde, algı-bilişim-anlam birbiri ile etkileşen bir süreklilik şeması halinde kuramsal olarak irdelenmiş, literatür araştırması ile elde edilmiş çeşitli tanımlamalar, süreçler ve yaklaşımlar alan çalışmasına veri olmak üzere çeşitli boyutları ile ele alınmıştır.

5. bölümde, bu süreçleri etkileyen hareket-zaman-insan kaynaklı faktörler ve özellikle bireyi diğerlerinden farklı yapan fizyolojik, sosyo-kültürel, psikolojik özellikleri ve buna koşut olarak süreçleri metotlaştırmadaki farklılıkları irdelenmiştir. Alan çalışmasında sorgulanan öznenin algılamasında bireysel farklılaşmaların özellikle eğitimin etken olduğu varsayımı bu kuramsal çerçeveye üzerine temellendirilmiştir.

6. bölümde, insan-çevre araştırmalarının özellik ve yöntemleri, araştırmalarda kullanılan strateji, tasarım ve yaklaşım türleri irdelenerek, alan çalışmasına veri olmak üzere, bu araştırmalar içinden, alan çalışmasında daha etkin olan bilişsel harita ve semantik farklılaşma yöntemlerinin kullanıldığı örnek araştırmalar amaç, yöntem ve değerlendirme teknikleri ölçüt alınarak analiz edilmiştir.

7. bölümü, kuramsal kurguya yön vermenin yanı sıra, bu kurgu içinde ortaya konan varsayımları sınamak üzere şekillendirilen alan çalışması oluşturmaktadır. Bu çerçevede, Kuzguncuk örneklem bölgesinde, algısal-bilişsel-anlamsal süreçleri etkileyen bireysel faktörlerin ve özellikle eğitimin etkinlik derecesini sorgulamak üzere, yöre halkı ve profesyonel eğitim almış mimarlardan oluşmak üzere iki tür örneklem grup belirlenmiş, alan çalışması, çevresel bilişim ve çevresel anlam kapsamında iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Çeşitli yardımcı tekniklerin yanı sıra, özellikle çevresel bilişim kapsamında, Bilişsel Harita tekniğinin (C.M.) ve çevresel anlam kapsamında, Semantik Ayrım ölçeğinin (S.D.) kullanıldığı bu çalışmada, öncelikle, aşamalarda elde edilen bulgular ayrı ayrı analiz edilmiş, ardından, iki aşama için genel bir değerlendirme yapılarak, kuramsal kurguda öne sürülen varsayımlar ile aşamalarda elde edilen bulguların örtüşür olduğu kanısına varılmıştır.

Son bölümde ise, çalışmanın sonuçları ve bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilmiş olan öneriler ortaya konmuştur.

**SENSUAL - MENTAL - EMOTIONAL
PROCESSES OF MAN - ENVIRONMENT DIALECTICS:
ENVIRONMENTAL PERCEPTION - COGNITION - MEANING**

ABSTRACT

The objective of this study comprises the matters of perceptual-cognitive-semantic processes of human-environment dialectics and the individual differentiation in the development of such processes and within this scope, the preliminary method implemented was to obtain dual dialectics (directing each other while integrating each other at the same time without any interruption) between theoretical part and the case study, forming the ideas which are frequently based on literature research in compliance with the case study which interacts with test of hypothesis that is also set forth in theoretical part with the case study. In line with all data and findings that are resulted from dual interaction will consequently produce significant suggestions with useful properties.

In consideration to such objectives and in line with these purposes, in the first part of this study the scope of the subject matter and its range has been complemented and duly defined.

In the second part, human-environment relation has been interrogated in object-subject dialectics in order to provide activation ability of interaction between architecture and social sciences as a matter of language of architecture and also render such communication to be considerably significant for the organization of legible spaces which are predicted to be concordant with its subject matter as well.

The third part is established on such theories which are usually related to the space concept. The objective of this part refers to serving as a transition of the subject matter to the fourth part which is involved in analyzing the perceptual-cognitive-semantic processes of the subject in question. All of these processes have impact and become rather effective in phenomenological approach leads to a claim, according to which the physical space is reformed once again with the elapse of time and experience in space with the impact of subject' point of view.

In the fourth part, the perceptual-cognitive-semantic processes are analyzed in a theoretical way which interacts within a continuous chart and while various definitions, processes and approaches are rendered from this literary research in various dimensions to serve as the data required in the case study.

In the fifth part, the action-time-human factors which effect such processes, particularly physical, socio-cultural, psychological characteristics of the individual and then the differentials in assessing the methodologies to the processes have been duly examined. In consideration to the assumption in respect of the perception of the subject matter has been studied in the case study, the individual differentiation and the assumption of the impact of education in particular has been based on this theoretical frame work of this study.

In the sixth part, the characteristics and processes of the researches in regards of human environment, and their related strategy, design and type of approaches have been examined. In order to cause them to serve as the required data in the case study, amongst some of these researches are analyzed including some other selected samples of research through usage of cognitive mapping (C.M.) and semantic differential techniques (S.D.) (which are effective in the case study) are analyzed so as to provide and produce the purpose of process and the evaluation techniques accordingly.

In the seventh part refers to the case study which aims not only giving direction to the theoretical framework but also testing the assumptions that are suggested in such framework. Under this context, Kuzguncuk has been the sample area where the degree of individual differences (especially the impact of the degree of education) having the impact over the perceptual-cognitive-semantic processes have been interrogated and two types of sample configurations are formed in this neighborhood: However the first group is formed amongst the local people (lay people) the second one is formed amongst the architects (vocational people). The case study is materialized in two steps: The environmental cognition and environmental meaning. Along with some other techniques; the main techniques are cognitive mapping technique in regards of environmental cognition and the semantic differential scale within the scope of environmental meaning. First of all, findings have been obtained from the evaluation of these processes and duly analyzed separately. Thereafter, these processes have been assessed and appraised on the evaluation basis of a general process in the case study so as to compare each other and consequently some other findings are obtained to be consistent with each other.

In the last part, the conclusions and due results of the thesis together with various other suggestions have been developed on the basis of such results that have been set forth already.

1. GİRİŞ

Mimardan kent plançısına, tasarımcının yaratısında, oluşturduğu veya dönüştürdüğü “yer” lerin asıl öznesi olan insanın rolü nedir, nereye kadardır?

Tasarımcı, fiziksel mekanı ya da başka bir deyişle geometriyi insanileştiren ve mekanı, asıl öznesi insan için, algıdan bilişime, bilişimden anlama, anlamdan imaja özüyle somuttan soyuta taşırken, kendilendirilebilir kılan kişi olmanın bilincinde midir?

Mimarın bir *Gönderen / Mesaj / Alıcı* üçlü ilişkisi içinde sorgulaması yapılmakta mıdır? Yoksa mimarın özünü oluşturan bu üçgenin üçüncü noktasının yok(sun)luğunda mimarın boyutlarından birini yitireceği unutulmakta mıdır?

Mimar, özünde fiziksel mekandan da öte insani-insanlı mekanı biçimlendiren olduğuna göre, her şeyden önce bir toplum bilimci gibi düşünebilmeli, ampirik araştırmalarla insan-çevre ilişkilerini sosyal bir araştırmacı gözü ile sorgulayabilmeli, insan yapısı ve çevre değişkenleri arasındaki kompleks ilişkileri ve karşılıklı etkileşimi sistematik olarak inceleyen yapısı ile disiplinler arası bir çalışma alanı olan insan-çevre çalışmalarından faydalanabilmelidir.

Tasarımcının ampirik araştırmalarla insan-çevre etkileşimini sosyal bir araştırmacı gözü ile irdelemesi; tasarımın ereğini, bilişsel olarak kavranan, tanımlı, okunabilen, anlamlandırılan, kendilenen, öznesi ile uyumlu ve özdeşleşmiş, kimlikli mekanlar örgütlemek bağlamında yönlendirecek ve böylelikle, mimarın bir iletişim dili olarak işlerliği sağlanabilecektir. Sosyal araştırmalar ve gözlemler sonucu elde edilebilecek çok yönlü bakış açısı, beraberinde görsel ve yaşamsal kalitesi yüksek çevrelerin yaratılmasını ve okunarak, anlamlandırılarak, kendilenerak yaşatılmasını getirecektir.

Çalışmanın temel kurgusunda çevre daha çok birey ve grupların kendine mal etmeye çalıştığı bireyi saran daha sınırlı mekan parçacıkları olarak nitelendirilen “yer” kavramı ile özdeş olarak düşünülürken temel kuramsal kurguyu oluşturan insan-çevre etkileşiminin nesnesi olan çevre, mekanın bir ölçüğü olarak ele alınmış, mimarlık teorisinde yaygın bir kullanımı olan mekan kavramı üzerine oluşturulmuş teorilerin özellikle bu çalışma için etkin olan kavramsal yönünden faydalanılmıştır.

Bu teoriler doğrultusunda, çalışmanın ana kurgusunda çevre, insan zihninde fiziksel gerçekliği ile değil düşünsel, bilişsel ve kavramsal boyutları ile temsil olunan, basit ve somut verilere bağlı fiziksel boyutların ötesinde; karmaşık, soyut ve kavramsal boyutlara sahip insanın yaşantısal gerçekliği ile bütünleşen varlıksal boyutu ile ele alınmıştır. Buna göre, özne, çevresini algıdan bilişime, bilişimden anlama, anlamdan imaja, özüyle somuttan soyuta taşıyan bir algı-biliş-değerlendirme mekanizmasıdır.

Her ne kadar, çevresel psikolojinin ana temaları olan çevresel algı, çevresel bilişim ve çevresel anlam konularında 1960’ lardan bu yana ayrı ayrı pek çok kaynağa rastlansa da bu çalışmanın amacı; tüm bu olguları birbiriyle etkileşen ve birbirini tamamlayan bir süreklilik içinde, bir bütün olarak irdeleyen ve insan-çevre araştırmalarıyla desteklenen bir strüktür kurarak, diğerlerinden ayrılan farklı bir yaklaşım getirmektir. Bu çerçevede, algı, duyusal bir süreç olarak; bilişim, zihinsel bir süreç olarak ve anlam, duygusal bir süreç olarak birbirinden ayrı fakat birbiri ile etkileşen bir süreklilik içinde irdelenecektir.

Bu süreçler boyunca, özne, mekanı algıdan bilişime, bilişimden anlama, özüyle somuttan soyuta taşırken, kendi yaşantısal gerçekliğini katarak, kendi varoluşsal gerçekliği, kendi düşünsel, bilişsel, anlamsal kurguları ile algılar. Mekanın öznenin kendi bakış açısına göre keşfedildiğini ve şekillendiğini savunan bu fenomenolojik yaklaşıma göre, bireyi diğerlerinden farklı yapan fizyolojik, sosyo-kültürel, psikolojik özellikleri ve de süreçleri metotlaştırmadaki farklılıkları algısal-bilişsel-anlamsal süreçlerin oluşumunda etkin rol oynar. Süreçlerin oluşumunda etkin olan tüm hareket-zaman-insan kaynaklı faktörler ve özellikle bireysel farklılıklar ayrı bir bölüm çerçevesinde irdelenecektir.

Çalışmalarda geleneksel yöntem, kuramsal bölümde ortaya konan düşüncelerin, alan çalışmaları ile sorgulanması olduğundan, alan çalışmalarının genellikle kuramsal kurgunun oluşumundan sonra, sorgulayıcı bir işlev ile ortaya çıktığı ve kuramsal kurguya oranla daha edilgen bir yapıya sahip olduğu gözlenir. Oysa, bu tezin genel doğası nedeni ile kuramsal kurgu alan çalışmasına giden yolda daha çok aydınlatıcı ve biçimlendirici olan yardımcı bir işlev görmekte, benzeri çalışmaların yapılması gereğini yineleyen ve bu çalışmaların yöntem ve özelliklerine dikkat çeken strüktürü ile temelini benzer sosyal araştırmalardan almaktadır. Bu da beraberinde kuramsal kurgu ile alan çalışmasının sürekli birbiri ile etkileşen birbirini yönlendirici ve pekiştirici ikili etkileşimini getirmektedir.

Varolan gerçek çevresinin, öznenin zihnindeki yansımaları, ona yüklediği anlamlar ve kimlik, bilişsel haritalarındaki etkin imgeler, tanımlarken kullandığı paradigmlar ve bunlar arasındaki semantik farklılaşmalar alan çalışmasının ana kurgusunu oluştururken, tezin kuramsal kurgusu yine aynı çerçevede kalacak, çevresel algı, bilişim ve anlam konularının ya da bir başka deyişle insan-çevre etkileşiminin sürekli şemasının dışına çıkmayacak ve alan çalışmasında kullanılacak olan insan-çevre araştırma teknikleri ayrı bir bölüm çerçevesinde örnek ve değerlendirme teknikleriyle beraber analiz edilecektir.

Alan çalışması, bir yandan tespit niteliği taşıırken diğer bir yandan da çevresel algı, bilişim, anlam ve imajın oluşumunda kuramsal kurguda ayrı bir bölüm çerçevesinde irdelenen bireyin sosyo-kültürel özelliklerinden doğan bireysel farklılaşmaların, özellikle de eğitimin rolünün önemli olduğu varsayımını sorgulayacaktır. Bu bağlamda kuramsal kurgu ve alan çalışması arasında kurulan ikili etkileşim, çalışmaya tanı koyucu, bütüncül bir yapı kazandırmaktadır.

2. ÖZNE - NESNE DİYALEKTİĞİ İÇİNDE İNSAN - ÇEVRE İLİŞKİSİ VE MİMARİ - TOPLUM BİLİMLERİ ARASINDAKİ ETKİLEŞİM

2.1. GİRİŞ

İnsan içinde yaşadığı boşluğu tanımlanabilir kılarken, çevresi de insanı şekillendirir. Çalışmanın bu bölümünde insan-çevre etkileşiminin birbirinin varlığı ile anlam bulan bir özne-nesne diyalektiği içinde en basit, somut ve fiziksel boyuttan en karmaşık, soyut ve kavramsal boyutlara doğru uzanan bir sürece sahne olduğu vurgulanacak, böylesi kompleks ilişkilerin karşılıklı etkileşiminin sistematik bir şekilde incelenmesinin disiplinler arası bir çalışma alanı olduğu konusuna değinilecektir.

Mimar, varoluşun ve eylemin hammaddesi mekanı yaratıp, şekillendirirken, mekanlar da insanları şekillendirir. Bu noktada mimari, evrensel bir boyut kazanarak insan davranışını temel alan tüm disiplinlerle etkileşim halinde olmak durumundadır. Bu bölümde, rasyonel mimari, konsensus mimarisi ve katılımcı mimari gibi farklı yaklaşımlarda, tasarımcının yaratısında, oluşturduğu veya dönüştürdüğü “yer” lerin asıl öznesi insanın rolünün ne ve nereye kadar olduğu tartışılacak, mimarın ve toplumun herhangi bir bireyinin çevrelerini farklı bakış açılarıyla gördükleri gerçeği, dolayısıyla da mimarın çevresine bir toplumbilimci gözü ile bakması gereği sorgulanacaktır.

Fiziksel çevre ile insan davranışı arasında ampirik ve teorik ilişkilerin kurulması amacını taşımasından ötürü, oldukça geniş bir alana yayılan insan ve toplum bilimlerinin mimari ile ilişki dalları içinde kuramsal bakış açı ve yaklaşımlarından en çok yararlanılanların başında gelen çevresel psikoloji, ayrı bir başlık altında irdelenecektir. Ayrıca bu bölüm çerçevesinde, tasarımcının insan-çevre ilişkilerini ampirik araştırmalarla sosyal bir araştırmacı gözü ile irdemesinin, çevresel kimliğin oluşumu, mimaride iletişimin sağlanması ve tasarımda kullanıcı katılımı açısından bir değerlendirmesi yapılacaktır.

2.2. ÖZNE-NESNE DİYALEKTİĞİ İÇİNDE İNSAN-ÇEVRE ETKİLEŞİMİ

İnsanın yaşadığı çevreyle ilişkisi kuşkusuz ki insanlık tarihiyle başlar. İnsan çevreye karşı ilk tepkisel davranışını bir kovuğa sığınmakla göstermiş ve zamanla çevrenin hem inşa edicisi hem de kullanıcısı konumuna gelmiştir. (Erkman 1982, s. 4) İnsan varolduğu yer üzerinde ve doğa bütünü (yer, gök) içinde mekan hissini duymuş ve bunu doğanın olumsuz etkilerinden korunma gereksinimi altında kendi birimine indirgeyerek, kendisi için özel bir mekan, “yer” haline getirmiştir. İnsanın meydana getirdiği bu mekan ile öykünme elemanı doğa ve elemanları onun fiziksel çevre dediğimiz doğal ve yapay çevresini oluştururken bu fiziksel çevre, onu kavrayan, eklemeler yapan insandan ve etkinliklerinden, kısaca onun “toplumsal ve kültürel çevresi” olarak adlandırdığımız yaşantısından ayrılamaz. İnsanlar için yaşam, kültürel çevrenin bir parçasıdır ve onunla mevcuttur. (Şentürer, 1995, s.50)

İnsan - çevre etkileşim sistemi gerek çevrenin insanlar üzerindeki etkinliği, gerekse insanın çevresi üzerindeki etkinliği kapsamında ele alınan, ikili bir etkileşim sistemidir. (Aydınlı, 1986) Bu bir uyum ve yaratma ikilemi olarak nitelendirilebilir, uyum - yaratma süreci içerisinde insan; bir yandan çevreye ve çevre şartlarına uyum sağlamaya çabalarırken, diğer bir yandan da doğasının bir parçası olan yaratma güdüsü ile ona şekil verir. (Lang 1987)

İnsan, inorganik, psişik, geist kategorileri formunda dünyaya gelmekle birlikte, diğer varlıklarla bütünleşmek ve toplumsallaşmak zorunda olan tarihsel, kültürel, inançsal, siyasal ve ekonomik oluşum çizgisi içinde bulunan; yaratma süreci ile donatılmış bir varoluştur. (Aydınlı, 1996) Çevre sözcüğü ise bu çalışmada insanı saran varoluşsal bir yapıyı anlatmaktadır. Bölüm 3.3.2. de daha kapsamlı değinileceği gibi insanın varoluşsal mekan kavramında mekan, çevrenin insana göreli durumudur (Mekan kavramı, kişisel mekan, yer, çevre ve hatta evren ölçeğini içine alan geniş kapsamı ile düşünülmelidir.)

Mekanla ilişki kuran insan önce en somut, yararsal olana ulaşır ve somutla deneyimlerinden soyut bir tanıya varır. Deneyimler yapısal mimari mekanın soyut geometrik formunun algısıyla, ekolojik deneyimleriyle başlar ve ancak zihinsel olarak algılanan siyasal, toplumsal, ekonomik kültürel ve simgesel varlığa uzanır. (Gür, 1996, s.45) Somuttan soyuta doğru uzanan tüm bu süreç içerisinde insan ve çevre bir özne (süje) ve nesne (obje) ikilemi ile sürekli, diyalektik bir etkileşim içindeyken, özne anlamını nesnede, nesne ise öznedeki olarak mimari çevre nesnel bir gerçeklik kazanır.

Bu etkileşim içinde, mimari mekan basit ve somut verilere bağlı fiziksel boyutların ötesinde; karmaşık, soyut ve kavramsal boyutlara sahip, insanın yaşantısal gerçekliği ile bütünleşen varlıksal boyutu ile ele alınmalıdır (Norberg-Shulz, 1971) ve insan davranışını ontolojik bir yaklaşımla, anlamaya ve sorgulamaya yönelik bir tavırla incelemelidir. (Aydınlı, 1996) Mimarlık, bu noktada özündeki varoluşun ve eylemin hammaddesi mekanı yaratma işleviyle evrensel bir boyut kazanarak insan davranışını temel alan tüm disiplinlerle etkileşim halinde olmak durumundadır. (Bilgin, 1990)

İnsan bir algı, biliş ve davranış mekanizmasıdır. İnsanın algı sürecinde, duyu yolu ile çevreden enformasyonlar alması, bilişsel süreç boyunca bunları zihninde işlemesi, ardından değerlendirerek anlam vermesi ve imaj oluşturarak davranışı yönlendirmesi ile oluşan öznenin tüm davranışsal bileşenleri insan-çevre çalışmalarının ana temasını oluştururken bu çalışmalar (Man-Environment Studies); insan yapısı ve çevre değişkenleri arasındaki kompleks ilişkileri ve karşılıklı etkileşimi sistematik olarak inceleyen yapısı ile disiplinler arası bir çalışma alanı olarak nitelendirilir. (Rapoport, 1977) Fiziksel çevre ile bütünleşik bir sosyo-kültürel çevre olduğu gerçeği düşünülünce; insan-çevre çalışmalarında çevresel algı, çevresel psikoloji, çevresel sosyoloji, kültürel ekoloji gibi insan-toplum bilimlerinin, çalışma alanlarının kuramsal bakış açısı ve yaklaşımlarından faydalanılması gereği daha belirgin olarak ortaya çıkacaktır.

2.3. MİMARİ VE TOPLUM BİLİMLERİ ARASINDAKİ ETKİLEŞİM

Vitruvius M.Ö. 25 yıllarına tarihlenen antik çağdan elimize geçebilen mimarlık üzerine tek bilimsel eser olan “Mimarlık Üzerine On Kitap” adlı eserinin henüz ilk bölümünde mimarlığın çok değişik öğretilerle süslenip zenginleştiğinden ve son derece geniş bir öğrenimi içerdiğinden bahseder. (Vitruvius, çev. Güven, 1990) Vitruvius’ a göre, mimar felsefeden temel fizik kurallarına değin değişik bilim dalları ve çeşitli öğretilerin bilgisi ile donatılmış olmalıdır. (Tümer, 1996) Bu da gösterir ki milattan önce dahi mimarın disiplinler arası bir çalışma alanı olduğu bilinmekte ve mimar adayının çok yönlü eğitilmesi gereği üzerinde önemle durulmaktadır. Çünkü mimar bir çevre yaratırken, aynı zamanda o “yer” de yaşayacak bireylerin hayatını da bir ölçüde biçimlendirmektedir. Güvenç’ in “doktorlar hatalarını gömer, oysa mimarlar inşa eder” sözleri mimarın insan yaşamı için ne denli etken bir biçimlendirici rol oynadığını oldukça iyi ortaya koyar. (Güvenç, 1979) O halde yapısal çevre, salt asıl öznesinin fizyolojik gereksinmelerini karşılamanın ötesinde, daha farklı bir boyut kazanmalıdır.

“Mekan örgütlemesi, öznesi insanın güdü ve amaçları, tümleci mekan öge ve bileşenleri, yüklemi ise insan etkinliği olan bir tümcedir.” (Gür, 1996, s.28)

“Mimarın görevi, kişinin ait olmasına yardım edecek anlamlı mekanlar yaratmaktır.” (Norberg-Schulz, 1971)

“Mimari ancak insanlarca algılanabildiği sürece vardır. Buna göre, insan ‘mimarın etkeni’ iken, yapısal çevre ise, ancak taşıyıcısı, yani ‘mimarın nesnesi’ olabilir. Başka bir deyişle, yapısal çevre, mimarın özdeşi değil, yalnızca niteliklerinden biridir. Bir yapı, mimarisi insanlarca algılanmaksızın varolabilir; oysa mimari ancak yapı ve algılayabilen insan ile varolabilir.” (Füeg, 1981)

Bu görüşler ışığında, mimari bir gönderen-mesaj-alıcı üçlü etkileşimi içinde bir iletişim örgütlenmesidir ki bu örgütlenmede mesajın algılanarak alıcıya ulaşması oldukça etkin bir rol oynar.

Moles mimar ve kullanıcının çevreye bakış ve anlayış biçimlerinin farklı olduğunu belirtirken, bunun nedenini mekanla ilgili kavramlarının iki temel felsefi sisteme bölünmüş olmasıyla açıklar. Birincisi “*merkeziyet felsefesi*” dir. Bu felsefeye göre birey, dünyanın merkezidir ve her şey ona göre organize olmuştur. Çevredeki varlıklar ve olaylar onun algılayışı ölçüsünde varolurlar. İkincisi ise “*yaygınlık felsefesi*” dir ki buna göre dünyanın merkezi yoktur, her varlık orada bağımsız olarak varolur. Dünya sınırsız ve yaygındır ve birey onu aslında yaşamayan, ancak gözleyen bir gözlemcidir. (Bkz. Bölüm 3.3.1.)

Buna göre mimar her şeyden önce bir gözlemci olmalıdır. Kullanıcının çevreyi bir mimar gibi görmesi beklenemeyeceğine göre, mimarın kullanıcının gözüyle bakması doğru bir eğilim olacaktır. (Erkman, 1982, s.24). Gür, mimarının en eski, dolayısıyla geleneksel denilebilecek araştırma yönteminin, “ben bilirim” yöntemi olduğunu öne sürmekte, ve bu tutumla mimarın, kullanıcıya ilişkin bilimsel bilgi toplamak yerine kullanıcıyı eğitme amacı güttüğünü iddia etmektedir. (Gür, 1996, s.11) Böylesi bir yaklaşımda, mimar tek karar verici ve seçici mekanizma olarak davranarak; kişisel, toplumsal, kültürel farklılıklar, eğitim, mimari stil gibi etkenlerle kararlarını genellikle soyut öznel temellere dayandırmaktadır. (Baytin, 1994)

Örneğin, Gropius “*müşterinin gereksinimlerine uygun düşecek biçimde tarafımızdan oluşturulan kavramlara bizler onu itmeliyiz.*” sözleri ile mimarın ne denli etkin bir karar verici mekanizma olması gerektiğini vurgularken, (Gür, 1996, s.11) Le Corbusier ise *Towards a New Architecture* adlı kitabında “*...birkaç küçük oda yerine gerçekten büyük bir oturma odası, giyinip soyunmak için ayrı bir oda isteyin, asla yatak odasında soyunmayın, yatak ve oturma odanızda çıplak yalın duvarlar isteyin*” gibi kesin önerilerde bulunmuştur ki, bu da kişisel gereksinim ve istekleri keyfi kalıplara sokmak ve bilimsel yaklaşıma ters düşmek olacaktır. (Erkman, 1982, s.23)

Corbusier’ in dizimsel dili yoğun bir kullanımla tasarladığı Pessac Evi’ nin ilk ve özgün görünümü ile kullanıcılar tarafından yapılan ve yıllarca süren sürekli değişiklikler sonucunda kazanmış olduğu son görüntü arasındaki büyük fark buna somut bir örnek olarak gösterilebilir. (Aksoy, 1987, s.96)

Bu örnekte de görüldüğü üzere, tasarımcılar ile halk her zaman aynı estetik değerleri paylaşmamaktadır. Oysa, tasarlanmış çevrelerin birey üzerinde önemli etkileri olduğu bilinen bir gerçektir ve bu yüzdendir ki, tasarımcılar, bir çevrenin nitelikli olarak kabul edilebilmesi için, bireyin fonksiyonel gereksinimlerini karşılamanın yanı sıra, manevi olarak da tatminkar olması gerektiği savı doğrultusunda, sosyal bilim yöntemlerinden faydalanabilmelidir. (Sanoff, 1991, s.xi)

Şekil. 2.1. Le Corbusier'in Pessac Evi tasarımı (1925) ve kullanıcıları tarafından değişen beğeni ve gereksinimlere göre uyumlandırılmış hali (1965)

Mimarlar, bilimsel araştırmaların kendi tasarlama alışkanlık ve geleneklerini tehdit ettiği ve başkalarına ait değerlere dayanan bilgileri kullanmanın, mimarın karar vermedeki kesin kontrolünü zayıflatacağı görüşünde oldukları için sosyal araştırmalardan uzak kalmış, araştırmalarla ilgili yayınlara ilgi duymamışlardır. Erkman, araştırma sonuçlarının geniş, yaygın, deneysel olmasının yanı sıra değerlendirmede karşılaşılan güçlükleri toplumbilimleri ve mimari işbirliğinin gerçekleşmesinde beliren sorunlar olarak gündeme getirmiş, fakat, bunlardan daha da etkin olarak, temel sorunun, mimar ve sosyal araştırmacıların konuya yaklaşım stratejilerindeki farklılıklar olduğu savını öne sürmüştür. (Erkman, 1982, s.26)

Tablo 2.1. Mimar ve Toplumbilimcilerin yaklaşım stratejileri arasındaki farklılıklar

	TOPLUM BİLİMCİLER	MİMARLAR
KONU YA YAKLAŞIM	Analitik bir yaklaşım	Sentez yapmaya yönelik
İLGİ YÖNÜ	Süreçlerle (davranış süreçleri) ilgilenir.	Kriterlerle ilgilenirler, süreçlerle ancak tasarlama için özel bilgi gerektiğinde ilgilenirler.
AMAÇ	Bilme ve anlama amacı güderler.	Yapma ve uygulama amacı güderler.
ZAMANSAL YÖNELİM	Açıklamak ve belirlemek için “geçmişe” yönelik çalışmalar	“Geleceğe” yönelik çalışmalar

Mimarinin insan ve toplum bilimleriyle ilişki kurmaya ve bilimsel yöntemlerden faydalanmaya başlaması bu yüzdendir ki oldukça geç olmuş, bu gecikmenin temel nedeni olarak ise, mimarlıkta tasarlama ve araştırma etkinliklerinin yapısal güçlükleri ve mimarlığın entegre bir kuramının olmayışı gösterilmiştir. (Gür, 1996, s.10) Erkman, mimari ile insan bilimleri işbirliğinin ana amacının mimara gerekli nesnel verileri sağlamak olduğunu belirtirken Bilgin ise, bu amacın, mimarın salt fiziksel mekanın özelliklerini, toplum bilimcinin ise laboratuvar ortamının verilerini, mekana olduğu gibi transfer etmesinden daha öte, sürekli ve dönüşümlü olarak biçimlendirilen çevrelerin asıl öznesi olan insanın mekansal yaşantı, davranış ve sosyal temsillerini temel alan bir yaklaşımla gerçekleştirilebileceğini vurgulamaktadır. (Bilgin, 1990)

Mimarlık eğitiminde, özellikle tasarım ön karar aşamalarında bir mimar adayının toplumbilimci gibi düşünmek üzere eğitilmesi gerekmektedir. Ancak toplumbilimi derslerinin, sorun çözümünde faydalı olabilmesi için yalın ve soyut bir şekilde verilmemesi, somut ampirik araştırmalarla desteklenmesi gereği ortadadır. (Gür, 1996, s. 9) Bu doğrultuda, özellikle 1960’ lı yıllar sonrasında, insan ve toplum bilimlerinin mimari ile ilişki dalları oldukça geniş bir alana yayılmakta, mimarlık için bu bilim dallarından yararlanılmaya çalışılanların başında ise çevresel psikoloji gösterilmektedir.

2.3.1. İnsan- Toplum Bilimlerinden biri olarak Çevresel Psikoloji

Psikoloji, antropoloji, sosyoloji, ekonomi dallarında ve politik bilimlerde 1960' lı yıllarda görülen metodolojik ve teorik gelişmeler bu alanlarda büyük bir "*bilgi patlaması*" na neden olmuştur. (Ittelson ve diğ., 1976, s.4) Bu dönemde modernist düşünce yapısının tüm toplumsal bilimlere yaklaşımının farklılaşmasıyla, çevresel psikoloji, farklı disiplinlerle etkileşimli olarak ele alınan farklı bir dal olarak ortaya çıkmaktadır. (Özsoy, 1998) 1980'li yıllardan sonra "çevresel psikoloji", "mimari psikoloji" ya da insan-çevre ilişkileri gibi adlarla nitelendirilen bu alanda ortaya atılan kuram ve yaklaşımların ortak amacı, insan davranış ve eğilimleri ile çevrenin etkileşimini anlamaya çalışmak olup çalışmalara itkinin bir yandan insan ve toplumbilimcilerden (antropolog, sosyolog, psikolog) diğer yandan çevre tasarımcılarından geldiği gözlemlenmiştir. Kuramcı ve araştırmacıların ortak yanının insanlarla çevre arasındaki kompleks ilişkilerin belirli yönlerini sistematik olarak incelemek amacı olduğu söylenebilir. (Gür, 1996, s.10)

Çevresel psikoloji, insan davranışları, düşünce ve duyguları ile doğal ve insan yapısı çevre değişkenleri arasındaki ilişkileri ve bunların karşılıklı etkileşimini inceleyen disiplin olarak tanımlanabilirken, Avrupa' da bu tanım için *Mimari Psikoloji* terimi daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Aralarındaki belirgin fark, çevresel psikolojinin kapsamının mimari psikolojiye oranla daha geniş olup, kent tasarım ve planlaması, doğa düzenleme, endüstri tasarımı ve iç mimarlık gibi tüm çevre düzenleme ve tasarım uğraşlarını da kapsamına almasından kaynaklanır.

İnsan-çevre ilişkilerini araştırmaya yönelik çalışmalar, genellikle çevrenin değerlendirilmesi, algılanması, anlamlandırılması, ergonomik uyum ve kuram koymaya yönelik yaklaşımlardır. Çevresel psikolojinin gelişme süreci içerisinde bazı araştırmacılar, bilimin temel varsayımlarından biri olan doğal olguların nedenlerinin bulunması yaklaşımının etkisi altında, çevrenin, davranışları etkileyen en önemli faktör olduğunu savunmaktadır. (Çakın, 1990, s.1)

Çevresel psikoloji; fiziksel çevre, geçmiş deneyimler ve davranış arasında ampirik ve teorik ilişkilerin kurulması ile ilgilidir. Bu da yalnızca bireyin çevre ile ilgili bireysel deneyimleri ile ilgilenmenin yeterli olmayacağını, aynı zamanda çevreye ilişkin bireysel ve sosyal davranışının tümü ile incelenmesinin gereğini gösterir. (Ittelson ve diğ., 1976, s.4) Çakın' a göre, fiziksel çevre; duygularımızı, algılarımızı, yargılarımızı, davranışlarımızı, tercihlerimizi ve değerlendirmelerimizi etkileyen birçok faktörden sadece bir grubu oluşturur.

Canter'a göre çevresel psikoloji uygulamacıların kullanım sonrası değerlendirmeden kaynaklanan yaklaşımı ile davranış bilimcilerin süreçten kaynaklanan yaklaşımı arasında geçit kurmayı amaçlayan bir çalışma alanıdır ve insan-çevre etkileşimi sisteminde ortaya çıkan problemlere çözüm bulmaktadır. (Canter, 1974)

Çevresel psikoloji konusunda birçok kitap yazılmış, konu hakkında lisans ve yüksek lisans seviyesinde dersler verilmiş ve profesyonel derneklerin sayısında artma görülmüştür. (Ittelson ve diğ., 1976, s.59) Amerika'da EDRA' nın (Çevre Tasarım Araştırmaları Birliği) kurulmasıyla düzenlenen yıllık kongreler ve yine Avrupa' da düzenlenen Mimari Psikoloji Kongreleri bu alanda yapılan temel ve uygulamalı, kuramsal ve deneysel çalışmalara örnek olarak gösterilebilirken, Türkiye' de de çeşitli eğitim kurumlarının insan-çevre etkileşimini giderek artan bir yoğunlukla ele aldığı gözlemlenmektedir. (Çakın, 1990, s.1)

2.3.2. Özneye Yaklaşımlarına Göre Çeşitli Mimari Anlayışlar

“ Binanın varlığı, dört duvarı ile çatısında değil, içinde yaşanan mekandadır.”

Bir Çin ozamının bu özdeyişi M.Ö. 500 yılına tarihlenir. Bu gerçeği ilk kez kendisinin farkettiğini düşünen Wright “Çay” isimli bir Japon kitabında karşılaştığı bu özdeyiş karşısında derin üzüntüye kapılır. Oysa mekanı “fiziksel bir boşun” dan öte kılan şeyin insanın “yaşantısal gerçekliği” olduğu gerçeğine ilk olarak M.Ö. 500 tarihinde değinilmiştir. (Tümer, 1979)

İnsanın içine giremediği, barınmadığı bir mekanın mimari bir mekan olamayacağı gerçeği Zevi ve Focillon' un şu sözlerinde hayat bulur:

“Mimarinin ayırıcı niteliği, insanı da içine alan üç boyutlu bir mekanda var olmasıdır. Heykel üç boyutludur, fakat insan onun dışında kalır. Tersine mimarlık içi boş bir heykel gibidir, insan onun içine girer, orada yürür ve yaşar.”

Yine Heidegger' in *“İnsanı mekandan ayıramazsınız. Mekan ne insanın dışında bir nesne, ne de içindeki bir deneyimdir. İnsan ve mekan ancak birlikte varolacaktır.”* sözleri aynı düşünceyi desteklemektedir. (Norberg-Schulz, 1971, s.16)

Mimari mekan, salt tasarıma somut bir biçimde katılan “klasik mimari öğeler” in bir ürünü değildir. Mekanın “mimari” olabilmesi için, insanın da bir bileşen olarak mekana katılması gerekir. Diğer fiziksel mimari öğelerle mekana katılan insan ögesi ile oluşan mekansal etki ile insan ögesinin katılımı olmadan oluşan etki birbirinden çok farklı olacaktır. Mimari bir yapının, gerek ölçüleriyle, gerekse örgütlenmesiyle, insanların çeşitli gereksinmelerini karşılamak gibi bir işlevi olduğu, mimarlıkta her şeyin insana göre, insan için yapılması gerektiği bilinen bir gerçektir. Ancak, bilinen odur ki, mimaride insan ögesi daha çok edilgen bir öğe olarak görülmektedir. Başka bir deyişle, mimaride insanın, salt “algılayan, kullanan” edilgen konumundan öte sahip olduğu etken konumu ikinci plana atılmıştır. (Tümer, 1979) Bu düşünceler doğrultusunda Bilgin, mimariyi, insan-çevre etkileşiminin öznesi bireye yaklaşımlarına göre, rasyonel mimari, konsensus mimarisi ve katılımcı mimari olmak üzere üç farklı anlayışta sınıflandırmaktadır. (Bilgin, 1990)

• Rasyonel Mimari

Her türlü değer yargısı dışında kalarak etkili ve kesin olmak isteyen, öngörülebilir sonuçlar hedeflenen bu anlayışta mimarlık, amaçlarını sorgulamaksızın, bu amaçlara ulaşmanın en etkili yollarını arar. Burada, mimariye insanın katılımı teknik nitelikli iken asıl özne; insan, davranışçılıkla yakınlaşan bu anlayışta, tüketici ve kullanıcı olarak kavramsallaştırılır. Kendileme yolu, kullanım ve sahip olmaktan geçer.

- **Konsensus Mimarisi**

Hizmet götördüğü çeşitli sosyal grupların ve güçlerin onayını alarak meşrulaşmak isteyen bu anlayışta mimar ve şehir planlamacıları, sosyal ve politik olarak, içinde buldukları topluluk ve grupla entegre olarak kendilerini profesyonel ve apolitik bir bürokrasi olarak sunma gereği duymaz. Karar süreçleri sayesinde, birey ve gruplar sosyal olarak bütünleşirken güç ve otorite yaygınlaşarak asıl çevre değişikliklerinin olduğu yerde ortaya çıkar. Asıl özne; insan, sosyal-psikolojik çerçevede rol kuramıyla yakınlaşan bu anlayışta, oyuna kısıtlı da olsa dahil olan bir aktör veya vatandaş / yurttaş olarak kavramsallaştırılırken, kendileme yolu üretmek ve yapmaktan geçer.

- **Katılımcı Mimari**

Sosyal grupların temsilini genişleten, kullanıcıyı oyuna dahil eden ve meşruiyetini planların kullanıcısı tarafından desteklenmesi, onaylanması ve hatta yaratılmasında arayan bu anlayış “çevresi-içindeki-insanın”, eş zamanlı bir şekilde diğer bireylerle ilişkilerine göre kendini tanımlama sürecine eğilir. İlişkisel sosyal-psikolojik bir yaklaşıma bağlanan bu anlayışta, insan kişi olarak kavramsallaştırılır ve kendileme yolu, olmak (to be) ve kendi (self) tanımından geçer.

2.3.3. Mimarın İnsan-Çevre Etkileşimini Toplumbilimci Gözü ile İrdelemesi

Tasarımcının ampirik araştırmalarla insan-çevre etkileşimini sosyal bir araştırmacı gözü ile irdelemesi; tasarımın ereğini, bilişsel olarak kavranan, tanımlı, okunabilen, anlamlandırılan, kendilenen, öznesi ile uyumlu ve özdeşleşmiş, kimlikli mekanlar örgütlemek bağlamında yönlendirecek ve böylelikle, mimarının bir iletişim dili olarak işlerliği sağlanabilecektir. Sosyal araştırmalar ve gözlemler sonucu elde edilebilecek çok yönlü bakış açısı, beraberinde görsel ve yaşamsal kalitesi yüksek çevrelerin yaratılmasını ve okunarak, anlamlandırılarak, kendilenerak yaşatılmasını getirecektir.

2.3.3.1. Kimlikli, öznesi ile bütünleşen mekanların örgütlenmesi açısından bir değerlendirme

Asıl olarak çevrelerin ve kentlerin oluşmasında toplumlar sorumludur. Kentsel morfoloji' nin yapısı, “dil” in anlama ve algılama üzerinde açıklığı sağlayan anlamsal olan Semantik (semantic), kurgusal olan Sentaktik (syntactic), ve faydasal olan Pragmatik (pragmatic) boyutlarının birbirini tamamlamasıyla oluşurken algılayan özne ve algılanan nesnenin sahip olduğu değerler ve bunların diyalektik ilişkisi önemlidir.

Sosyo-kültürel bağlamı ile bütünleşik bir fiziksel çevrenin oluşturulabilmesi için, tasarımcı ya da kentsel tasarımcı çevresel gereksinim, algı, bilişim, anlam, imaj ve son olarak da davranış olgularını içeren insan-çevre etkileşiminin sürekli şemasını bir sosyolog, psikolog, sosyal araştırmacı gözü ile çok iyi değerlendirebilmeli, önereceği değişikliklerin bu ilişkilere etkisini önceden tahmin edebilmelidir. Varolmayan mekan ve çevreler, öncelikle, kavramsal ifadeler ve soyut temsillerle tasarımcının zihninde yer alırken tasarımcı aynı zamanda nesne ile birlikte o nesnenin özne üzerinde oluşturacağı tüm etkileri de tasarlamaktadır. Tasarımcı, tasarımının öznesi ile uyum sağlayamaması halinde özne tarafından kendi yaşantısal bağlamına göre yeniden uyumlandırılıp şekillendirileceğini bilmek ve bu doğrultuda, öznenin tüm davranışsal süreçlerini önceden tahmin ederek tasarımına yön vermek durumundadır.

İnsanların, oluşmakta olan veya gelecekte oluşacağını düşündükleri çevrelerde kendilerine yer bulamadıkları ve bu çevrelerle özdeşleşemedikleri durumlarda düştüğü kimlik bunalımı ve bununla etkileşimli olarak yaşanan günümüz çevrelerinin temel sorunsalı kimlik sorunu, ancak “*ora*” lının “*ora*” ile özdeşleşmesi, sahip çıkması ve kendilemesiyle çözümlenecektir. Bu yüzden ki yeni tasarımlarda olduğu gibi varolan çevrelerin yenilenmesinde de ilk hedef, “*kimlik bilinci*” kazandırmak olmalıdır.

2.3.3.2. Tasarımda okunabilirlik - kavranabilirlik ve tanımlılığın sağlanabilmesi açısından bir değerlendirme

Mimaride, okunabilirlik, yönlendirme gibi kavramların tasarıma veri olması gereği ancak günümüzde daha yaygın bir söyleme sahip olabilmiştir. Bu kavramlar, tek mekan ölçeğinden, kompleks yapılara ve kentsel mekan örgütlenmesine değin, her türlü mekansal organizasyon için önemli birer tasarım verisidir. Yapısı ve süreçleri kullanıcısı tarafından anlaşılabilir mekanların planlanmasında, plan düzeninden, görsel girdilere ve diğer imgelem öğelerine pek çok olgu etkendir. Bu tanımlılığın ve okunabilirliğin sağlanmasında tasarımcı, öznenin bilişsel süreçlerini iyi bilmek ve tasarımını bu verilere göre yönlendirmek durumundadır.

2.3.3.3. Mimarinin bir iletişim dili olarak işlerliğinin sağlanması açısından bir değerlendirme

Mimarinin gönderen-mesaj-alıcı üçlemesi içinde bir iletişim dili olduğu kanısı doğrultusunda, mesajın iletilmesinde, alıcının anlamsal değerlendirme ölçütleri etken olacaktır. İletişimin sağlanabilmesi için, gönderici ve alıcının işaret dağarcıklarının ortak bir ara kesit bölgesinin varolması gerekmekte ve bu da beraberinde gönderme yapılan bir bağlamın bulunmasının yanı sıra, bu bağlamın da alıcı tarafından anlaşılabilmesi gereğini getirmektedir. Bu doğrultuda mimar, iletişim örgütlenmesini sağlamak amacı ile, sosyo-kültürel doku ve bağlamı iyi tanımlayabilmeli, ve bu sayede de tüm iletişim kodlarına hakim olmalıdır.

2.3.3.4. Tasarımda kullanıcı katılımı açısından bir değerlendirme

Bugün devinimli olarak çevrelerin yeniden biçimlendirilmesinde kullanıcı perspektifinden bakıldığında halkın kendi yaşamsal döngüsünü sürdüreceği çevrelerin oluşumunda ve yenilenmesinde aktif bir rol üstlenemediği, tasarım / yapım sürecinin kullanıcıların gereksinim, istek ve beklentilerini tümüyle dışladığı ve böylelikle asıl öznesiyle tam bir diyalektik etkileşim sağlayamayan günümüz çevrelerinin sosyal yaşama olumlu katkıda bulunamadığı, varolan kimliğini de yitirdiği gözlemlenmektedir.

Kullanıcının yaşamsal döngüsünü sürdürdüğü çevresi ile etkileşimini, tepki ve değerlendirmelerini, ona yüklediği anlam ve zihninde oluşturduğu imajı sorgulayan çeşitli insan-çevre sosyal araştırma teknikleri bir yandan çevresel sorunları ve bu sorunlara duyulan duyarlılığı irdelerken, diğer yandan bilişsel tekniklerle her günkü çevrelerinin kullanım ve imgesini bir çizime dönüştüren kullanıcı öznel farklılıklar taşıyan bu bireysel çizimlerde kendi tutum ve alışkanlıklarını yansıtacak ve bunlar daha sonra bölgenin toplayıcı işlevli kullanımını gösteren bir grup-etkinlik çizimine dönüştürülebilecek, varolan planlardaki aksaklıklar, eksik sosyal donatılar tespit edilebilirken ileriye dönük tasarımlarda çevresel değişimin katılımcıların tutum ve algılarıyla bağdaşp bağdaşmadığı irdelenebilecektir.

Tasarımda kullanıcı katılımında, kullanıcının rolünün ne ve nereye kadar olduğunun sorgulanmasından önce, kullanıcı katılımıyla oluşan projenin asıl amacının aynen uygulanarak tamamlanması değil, asıl öznesinin mekansal yaşantı ve davranışlarını ve hatta sosyal temsillerini temel almak zorunda olduğu belirtilmelidir. Katılım, entegrasyonu kolaylaştırarak, kolektif kararların kabulünü kolaylaştırırken, katılımcı tasarım süreci içerisinde birey, kendi kişisel çıkarlarıyla kamu çıkarlarını bağdaştırmayı ve diğerleriyle işbirliğine girmeyi öğrenebilecektir. (Oktay, 1990)

Günümüz çevrelerinin ve şehircilik anlayışının gündemdeki sorunsalı katılımcı tasarımın önemi tek mekan ölçeğinde de vurgulanmaktadır. Bu bir profesyonel ile müşteri sıfatı ile tanımlanan tek bir bireyin birebir ilişkisinden çok daha öte, tüm kullanıcı grubu üzerinde çeşitli sosyal araştırma teknikleri ve özellikle bilişsel tekniklerin uygulanmasıyla gerçekleşir. Bu konuda yapılmış olan pek çok araştırma içinde Sanoff' un çalışmaları örnek gösterilebilir. (Sanoff, 1990)

2.4. İNSAN DAVRANIŞI YAKLAŞIM TÜRLERİ

Varoluşsal ya da insanlı mekan yaklaşımlarının odağı insan davranışdır. (Gür, 1996) İnsanın en basit davranışı bile birbirinden farklı yaklaşımlarla açıklanabilir. (Cüceloğlu, 1996) Bu yaklaşımlar içinde bu çalışmanın kuramsal çerçevesi için önemli olanlar ilk olarak bilişsel, ikinci olarak fenomenolojik yaklaşımlar ve bunları birbirinden ayırdeden özellikler olmasına rağmen diğerlerine de öz olarak değinmek bu iki yaklaşımın daha belirgin bir şekilde tanımlanabilmesi ve çevresel davranışın mekansal gramerini anlamayı sağlayan yapıları açısından önem derecelerinin kavranması için faydalı olacaktır.

• Nörobiyolojik Yaklaşım

Bu yaklaşım, her davranışın temelinde karmaşık sinirsel süreçlerin yer alması ve beyinde oluşan bu sinirsel süreçlerin belirli bir düzen izleyerek kaslara geçip, gözlenebilen davranışlar halinde dışa yansması üzerine temellenir. Beynin değişik bölgeleri birbirinden farklı işlevler görür. İnsan beyninin son derece karmaşık bir işleyiş düzeni olması ve araştırmaların deneysel olarak yapılamaması, davranışın nörobiyolojik temelleri üzerindeki bilginin oldukça sınırlı kalmasına yol açarken, davranışı içinde olduğu çevre koşulları ile açıklamaya çalışan davranışsal yaklaşım deneysel yöntemin rahatlıkla kullanılabilmesi açısından kolaylık sağlamıştır.

• Davranışsal Yaklaşım

Bu yaklaşım, bireyin gözlenebilen ve dolayısıyla, ölçülebilen davranışlarını incelemeyi psikolojinin tek bilimsel yöntemi olarak savunur. Bu görüşe göre içebakış (introspection: bireyin düşünme ve anlama yetenekleri üzerinde çalışmayı ön plana alan felsefe etkisinde olan yöntem), düşünce ve duygu gibi, denegin kendinden başka kimsenin gözlemesine olanak vermeyen bir olguyu içerdiğinden öznel dir. Oysa herkesin gözleyebildiği bir olguyu içerdiğinden nesnel olduğunu savunan davranışsal yaklaşımın nesnel olma özelliği onun bilimsel yöntemle eşdeğer görülmesine neden olmuştur.

Uyarıcı-davranış (U-D) psikolojisi olarak bilinen, salt nesnel ve uyarıcı çevre koşulları ile ortaya çıkan davranış arasındaki ilişkiyi inceleyen ve bireyi boş bir organizma olarak gören bu yaklaşımla davranışı açıklamanın olanaksız olduğu görüşü beraberinde bilişsel süreçlerin anlaşılması gereğini getirmiştir.

- **Bilişsel Yaklaşım**

Bu yaklaşım insanı, edilgen (pasif) bir yaratık olarak değil, algılayan, uyarıcıları işleyen, anlamlandıran etken (aktif) bir sistem olarak görür. İnsanı diğer canlılardan ayıran en belirgin özelliği de sahip olduğu bu yetilerdir. Bilişsel süreçler algılama, yorumlama, bellekte biriktirme, düşünme ve tüm bunlar doğrultusunda davranışı yönlendirme gibi bir dizi bilgi işlem sürecinden oluşur. İnsanın çevresel davranışının mekansal gramerini ve mekansal anlam bağıntısını kurmak ve anlamak açısından diğer psikolojik yaklaşımlara göre çok daha etkin olan bu yaklaşımda, davranışsal yaklaşımda olduğu gibi fiziksel çevre salt nesnel bir uyarıcı olmayıp, insanın toplumu ve kendini algılama şekli, tutumları, inançları ile belirlenen ve insanın kendi algıları ile şekillenen daha kompleks bir yapıya sahiptir. Bilişsel Psikoloji nesnel yöntemlerle deneysel olarak bireyin zihninde yer alan bilişsel süreçleri incelemenin yanı sıra, bireyin çevresini nasıl içselleştirdiğini anlamaya çalışır.

Bilişim konusu, Bölüm 4.4. kapsamı içinde, üzerine temellendiği antropolojik ve psikolojik yaklaşımlardan, bilişsel süreçlere değin, ayrı başlıklar altında detaylı olarak incelenecektir.

- **Psikoanalitik Yaklaşım**

Freud' un kurucusu olduğu bu yaklaşım insanoğlunun doğuştan getirdiği iki temel kuvvetli eğilim üzerine temellenir. Bu iki temel eğilim cinsellik ve saldırganlık olup, insan bu eğilimleri bilinç altına iter ve kabul edilebilir davranış kılıflarına büründürmeye çalışır.

• Fenomenolojik Yaklaşım

Fenomen (phenomenon) kendini ve dış dünyayı kendine özgü bir biçimde algılayan kişinin öznel yaşantısına (subjective experience) verilen isimdir. Fenomenolojik yaklaşıma göre bireyin davranışını biçimlendiren asıl etken, çevre koşulları, organizmadaki biyolojik dürtüler, istekler ve gereksinimlerden çok bireyin kendini ve çevreyi o andaki anlamlandırış biçimi, başka bir deyişle bireyin o andaki fenomenidir.

İnsanın çevresel davranışının mekansal gramerini ve mekansal anlam bağıntısını kurmak ve anlamak açısından tasarımcının yararlanabileceği diğer yaklaşım olan bilişsel yaklaşım ile kavramsal olarak benzerlikler gösteriyormuş gibi görünse de bilişsel yaklaşımda algısal, bilişsel, anlamsal süreçler deneysel yolla incelenebilirken, fenomenolojik yaklaşımda bireyin öznel yaşantısına önem verilir ve deneysel yöntemler kullanılmadığından yalnız başına yetersizdir. (Cüceloğlu, 1996)

2.5. SONUÇ

- İnsan ve çevre bir özne ve nesne ikilemi ile sürekli, diyalektik bir etkileşim içindeyken, özne anlamını nesnede, nesne ise öznedeki bularak mimari çevre nesnel bir gerçeklik kazanır.
- Somuttan soyuta doğru uzanan tüm bu süreç içerisinde, mimarinin etkeni, insan olduğuna göre, mimari, insan-toplumbilimleri ile sürekli etkileşim halinde olmak ve sosyal araştırmalardan faydalanmak durumundadır.
- Tasarımcının, insan-çevre etkileşimini toplumbilimci gözü ile irdeleyerek, tasarımına yön vermesi, kimlikli, öznesi ile uyumlu, okunabilen çevrelerin oluşturulmasında ve mimarinin bir iletişim dili olarak işlerliğinin sağlanmasında, etken olacaktır.
- Toplumbilimlerinin insan davranışına yaklaşım türleri içinde, insanın çevresel davranışının mekansal gramerini ve mekansal anlam bağıntısını kurmak ve anlamak bağlamında, (bu çalışmaya yön vermenin yanı sıra), mimari için en etkin olanlar bilişsel ve fenomenolojik yaklaşımlardır.

3. MEKANIN BİR ÖLÇEĞİ VE İNSAN - ÇEVRE ETKİLEŞİMİNİN NESNESİ OLARAK ÇEVRE

3.1. GİRİŞ

Mekanın bir ölçeği ve insan çevre etkileşiminin nesnesi; çevre, insan zihninde fiziksel gerçekliği ile değil düşünsel, bilişsel ve kavramsal boyutları ile temsil olunur. Bu yüzden çevresini algıdan bilişime, bilişimden anlama, anlamdan imaja, özülle somuttan soyuta taşıyan insanı bir algı-biliş-değerlendirme mekanizması olarak gören bu çalışmanın ana kurgusunda çevre, basit ve somut verilere bağlı fiziksel boyutların ötesinde; karmaşık, soyut ve kavramsal boyutlara sahip insanın yaşantısal gerçekliği ile bütünleşen varlıksal boyutu ile ele alınmaktadır.

Algısal süreç boyunca, birey, çevresini kendi varoluşsal gerçekliği, kendi düşünsel, bilişsel, anlamsal kurguları ile algılar. Algısal sürecin duyum aşamasında, çevre fiziksel boyutuyla algılanırken, bilişim ve anlam aşamalarında soyut, kavramsal bir boyuta ulaşır. Mekan örgütlemeye ve mekanı kavramada en önemli paradigma insanın varoluşsal gerçekliğidir, insan salt bir boşluk, bir boşun olarak ifadelendirilen mekanı, kendi varoluşsal gerçekliğini katarak “yer” leştirir. Tüm bu değişimler nesnenin varlığının öznenin varolmasına bağlı olduğunu ve nesnenin bilgisine ancak öznenin varılabileceği görüşünü destekleyen fenomenolojik yaklaşıma aittir.

Çevre, çalışmanın ana çerçevesinde yukarıda değinilen fenomenolojik yaklaşımla irdelendiğinden öklit geometrisini temel alan fiziksel-matematiksel mekan anlayışı ve bireysel algı üzerinde odaklaşan fenomenolojik yaklaşımın birbirinden ayrılması gereği duyulmuş, mekan-yer-çevre kavramları ve bunlar üzerine oluşturulmuş teoriler, bu çalışma için etkin olan kavramsal yönlerinden faydalanabilmek amacı ile çalışmanın bu bölümünü oluşturmuştur. Bu bölümün oluşturulmasında, diğer bir amaç, mekanı kavramada bireyin algıları üzerinde odaklaşan fenomenolojik yaklaşım üzerine temellenen ve öznenin algısal-bilişsel ve anlamsal süreçlerini irdeleyen 4. Bölüme geçiş yapmaktır.

3.2. MEKAN-YER-ÇEVRE

Her ne kadar çevre tanımı içinde, insan olmadan da varolan fiziksel ve biyolojik güçler ile insanın büyük çaplı yaratılarının da varolduğu düşünülse de bu çalışmanın temel kurgusunda çevre daha çok birey ve grupların kendine mal etmeye çalıştığı bireyi saran daha sınırlı mekan parçacıkları olarak nitelendirilen “yer” kavramı ile özdeş olarak düşünülmüştür.

Mekan ise en basit tanımıyla bir kişi veya grubun yeri, daha kapsamlı bir tanımla insanın, insan ilişkilerinin ve bu ilişkilerin gerektirdiği donatıların içinde yer aldığı, sınırları kapsadığı örgütlenmenin yapı ve karakterine göre belirlenen bir boşundur. Bu durumda evren de bir mekan olarak kabul edilebilirken en üst ölçeği ifade eder. Hiyerarşik bir dizi içerisinde kişisel mekandan egemenlik alanına, en küçük ölçekteki iç mekandan en büyük ölçekteki kent mekanına, hatta evrene kadar mekan kavramını çeşitli ölçeklerde sınıflandırmak mümkündür. (Gür, 1996, s.38, 44)

Bu yüzden; bu çalışmanın temel kuramsal kurgusunu oluşturan insan-çevre etkileşiminin nesnesi olan çevre, mekanın bir ölçeği olarak ele alınabilirken mimarlık teorisinde yaygın bir kullanımı olan mekan kavramı üzerine oluşturulmuş teorilerin özellikle bu çalışma için etkin olan kavramsal yönü yararlı olabilir. Sonuç olarak, tezin bu bölümünde sıkça yinelenen mekan kavramı bu doğrultuda mimariye konu olan tüm ölçekler gibi yer ve çevre ölçeğini de içine alan geniş kapsamıyla algılanmalı, çevre sözcüğünün terminolojik olarak sürekli yinelenmemesi yadırganmamalıdır.

3.3. MEKAN

Mekan, insanın içinde yaşadığı bir “yaşamsal çevre” dir ki bu yaşamsal çevre, birbirine takılı irili ufaklı, doğal ve yapay boşluklardan oluşan süngersi bir kurgudur. Hiyerarşik bir dizi içerisinde kişisel mekandan egemenlik alanına, en küçük ölçekteki iç mekandan en büyük ölçekteki kent mekanına, hatta evrene kadar çeşitli ölçeklerde sınıflandırılan mekan kavramı üzerine yapılmış olan tanımlamalar genellikle mekanın fiziksel boyutunun ağırlık kazandığı pragmatik (yararsal) boyutta

olmasına rağmen son dönemlerde mimarlığa ilişkin değinmelerde somut mekandan soyut mekana, mekanı varoluşsal boyutuyla kavramsallaştıran tanımlamalara yoğunluklu olarak yer verilmektedir.

Moholy-Nagy ve Muck' a dayalı olarak mekan kavramı,

- objektif mekan
- sübjektif mekan

olarak iki aşamalı olarak ele alınırken, birincisinde mekan, üç boyutuyla ölçülebilir objektif bir gerçeklik olarak vardır. İkincisinde ise, mekan, ölçülemeyen boyutları ile varsayılabılır; duyularla kavranabilir ve sübjektif olarak gerçekte var veya yoktur. (Ataç, 1990) Objektif gerçek mekânın, insanın kütlesine göre düzenlenmesine karşılık; varolmayan bir üç boyutlulukla açıklanabilecek sübjektif duygularla algılanabilen mekân, insan varoluşunun ruhsal ve hatta duygusal bileşkelerine bağımlı olarak gelişir.

Ataç, objektif ve sübjektif mekân kavramlarını birbiriyle etkileşen bir tanımlama ve kavrama süreci içinde açıklar. Ataç' a göre, objektif veya sübjektif mekân yoktur. Fakat, bir mekânın objektif olarak varolan özellikleri, sübjektif kavramayı etkilemenin yanı sıra, mekânın tasarımında ve ele alınışında, yeniden yaratılıp biçimlendirilmesini de etkiler. Her mekân objektiftir; mantık kurallarına uygun veya rasyonel olarak tarif edilebilir ve içinde bulunan, hareket eden herkes tarafından değişik olmak kaydıyla sübjektif, duygusal ve irrasyonel olarak algılanır. Bazı mekansal nitelikler de herkesi veya hiç olmazsa birçok insanı aynı anda ya da en azından benzeri biçimde etkileyebilir. Objektif tanımlama ile sübjektif kavrama birbiriyle karşılıklı olarak yakın bir etkileşim içindedir. (Ataç, 1990)

3.3.1. Mekanı Kavramsallaştırma Yaklaşımları

Mekanı kavramsallaştırmada objektif - sübjektif mekân anlayışlarından doğan, iki farklı yaklaşım dikkati çeker. Bunlar, öklit mekânını temel alan fiziksel-matematiksel mekân anlayışı ve bireysel algı üzerine odaklaşan fenomenolojik yaklaşımlardır.

3.3.1.1. Öklit Mekanı Temel Alan Fiziksel-Matematiksel Mekan Anlayışı

Bu anlayışta mekan, homojen, nitelikli, anlamdan bağımsız, anlama kayıtsız bir mekandır. Moles' a göre, insanın dışında olan, açıklaması öklit geometrisi içinde sınırlı kalan, rasyonel düşüncenin ürünü diyebileceğimiz bu kartezyen mekan anlayışı, geometrinin öne çıkardığı bir yayılım fikrini içermektedir. (Bilgin, 1990) Bu “*yaygınlık felsefesi*” ne göre dünyanın merkezi yoktur, her varlık orada bağımsız olarak varolur. Bu anlayışta fiziksel-matematiksel mekan sonsuz boyutlu bir uzay mekanı iken, dünya sınırsız ve yaygındır ve birey onu aslında yaşamayan, ancak gözleyen bir gözlemcidir. (Erkman, 1982) Ontolojik planda dış mekanın varlığı, yani mekanın insanın dışında bir gerçeklik olarak mevcudiyeti tezi söz konusudur. (Bilgin, 1990)

Mekanın bir yayılım, bir çerçeve olarak nitelendirilmesi, bu mekana ve varlıklara kayıtsız ve tarafsız gözlemcinin, dolayısıyla bilim adamının tavrı olup coğrafyacı, mühendis ve mimarın mekan anlayışı buna örnek gösterilebilir. Buna göre mimar, insanları ya da hacim olarak varlıkları rasyonel bir birlikte varoluş (coexistence) içinde alarak ve yine rasyonel yöntem ve kurallara göre birtakım hücreler / bölmeler içine dağıtan, mekanı gözleyen ve malzeme gibi kullanan biri, bir mekan mühendisi / mekan teknisyenidir. (Bilgin, 1990)

3.3.1.2. Bireysel Algı Üstünde Odaklaşan Fenomenoloji Kaynaklı Olgubilimsel Yaklaşım

Fenomenoloji, deyiminin günümüzdeki yaygın anlamı kökenini Alman düşünür Husserl' ın öznel düşünceci felsefe yönteminden alır. Husserl' ın anlayışı her ne kadar her nesnenin, bizim ona verdiğimiz anlamın ve yakıştırdığımız özelliklerin dışında, kendine özgü ve kendinde olan, her zaman geçerli ve değişmez olan ideal bir yapısı olduğunu savunan Platon idealizmine dayanıp, bu savla yola çıksa da Husserl, fenomenoloji yönteminde, yine de nesnelere, kendilerine yönelttiği bireysel insan bilincinin aynasında seyredecek ve kendi savıyla çelişkiye düşerek betimlemeye çalışacaktır. Husserl' a göre felsefe, nesnelere yöneltmiş bilinç yolu ile nesnelere özünü kavramak ve betimlemek bilimidir. Demek ki öznesiz nesne ne kavranacak, ne

de betimlenebilecektir. Varoluşçuluk felsefesi bütünü ile fenomenolojik düşünce üzerine kurulmuştur. (Haçerlioğlu, 1980, Strohmayr, 1998)

Moles' a göre, fenomenolojik yaklaşım, insanın kendi vücudundan hareketle, kendini merkeze koyarak ve doğrudan algılarına dayanarak kurduğu “burada ve şimdi” (zaman ve konum) üstüne odaklanmış bir mekan anlayışının varlığını ortaya koymaktadır. Bu “merkeziyet felsefesi” ne göre birey, dünyanın merkezidir ve her şey ona göre organize olmuştur (Erkman, 1982) Nesne, özne yaşamının o anında ve öznenin bakış açısına göre keşfedilir ve gittikçe genişleyen iç içe geçmiş tabakalar halinde yapılır. (Bilgin, 1990) Nesnenin varlığı öznenin varolmasına bağlı iken nesnenin bilgisine ancak öznenin varlabileceği görüşü bu anlayışın temel düşüncesidir. (Haçerlioğlu, 1980) Bireyin konumuna göre perspektif olarak yapılan, bireyin algıları üstünde odaklaşan bu anlayışta; algısal, sübjektif, perspektif, yaşantısal ve yaşamsal bir mekan söz konusudur. Bu anlayış, özellikle mekanın asıl öznesi bireyin ve psikoloğun yaklaşımıdır. (Bilgin, 1990)

3.3.2. Mekanın Somuttan Soyuta Bileşenleri

Madde mekan içinde varolur, mekan içinde varlığını sürdürür. Merleau-Ponty' nin deyimiyle, “varoluş mekansaldır.” Tümer' e göre, bu özetleme, kuşkusuz, insan için de bütünüyle geçerlidir. İnsan maddesel bir varlıktır. Mekan içinde yer kaplar, mekan içinde hareket eder, kısaca mekan içinde var olur. Yeryüzünde, bedensiz, başka bir deyişle, maddesiz bir insan düşünülemezine göre, tüm cisimler gibi, insanın da mekansallığının varoluşsal niteliği kendiliğinden kanıtlanmış olmaktadır. Varoluş yalnızca maddesel yönüyle değil ruhsal yönüyle de mekansaldır. İnsanın yalnızca bedeni değil, duyguları, düşünceleri, düşleri de mekana bağlıdır, bağımlıdır. (Tümer, 1979)

Varoluşçuluğun kurucusu sayılan Martin Heidegger' e göre, varoluş sadece *insan* dır ve insanın özü (varlığı) varoluşundadır. Buna göre insan, kendini varlaştıran tek ve biricik varoluştur, varoluşunu kendi kurarken kendi kendini belirler. (Haçerlioğlu, 1980) Heidegger' in ilk dönem felsefesi iki temel kavramsallaştırmaya dayanır: Birincil olarak, insan varlığı sadece biyolojik dolayısıyla nesnel-bilimsel çözümlenmelerle anlaşılabilir, ikincil olarak, varoluş insanın dünyada bulunma biçimi

ile kavranabilir. Heidegger, mutlak mekan kavramının dışında iki tür mekan anlayışı önerir: Günlük etkinliklerin mekanı ve sanat yapıtının mekanı. Bilimsel anlamı ile mekan, gerçekliğin lineer bir sırada sayılara dönüşmesidir. Kısaca, mekan bu anlamı ile bir koordinat sistemidir. Zaman ise bu koordinat sisteminin eylem halindeki şeylere bölünmesi, ya da dördüncü bir boyuttur. (Turan, 1994) Heidegger'e göre, "fiziksel mekan" her şeyin bir "yer" i olmasını sağlamamaktadır ve sıkıntının temel kaynağı "*yersizlik*" dir. O halde mekan kavramında fiziksel bir varoluş yeterli olmamaktadır. (Strohmayr, 1998)

İlk olarak Norberg-Schulz tarafından tanımlanan insanın varoluşsal mekan kavramında mekan, çevrenin insana göreli durumudur. Mekan örgütlemeye ve mekanı kavramada en önemli paradigma insanın varoluşsal gerçekliğidir. Mekanla ilişki kuran insan önce en somut yararsal olana ulaşır ve somutla deneyimlerinden soyut bir tanıya varır. Deneyimler yapısal mimari mekanın soyut geometrik formunun algısıyla, ekolojik deneyimleriyle başlar ve ancak zihinsel olarak algılanan siyasal, toplumsal, ekonomik kültürel ve simgesel varlığa uzanır. Bu durumda varoluşsal mekan herhangi bir plan paralelinde değil de toplumun kültürel, simgesel ve deneyimsel koşullarına ilintili olarak oluşan ve yaşayan mekandır. Schulz'a göre, mekanın kendisi zaten vardır, fakat, salt varolmaktan ibaret değildir. Mimari ise insanın hayallerini ve imajlarını somutlaştırarak, mekanın daha uzun süre varolmasını sağlamalıdır. Schulz, mimari mekanın basit ve somut verilere bağlı fiziksel boyutların ötesinde; karmaşık, soyut ve kavramsal boyutlara sahip insanın yaşantısal gerçekliği ile bütünleşen varlıksal boyutu ile ele alınması gerektiğini dile getirmiş ve mekan kavramlarını şu şekilde sınıflandırmıştır: (Norberg-Schulz, 1963)

- **Yararsal mekan (pragmatical space)**

Fiziksel mekan olarak da adlandırılabilen bu anlayışta mekan, ölçülebilen ve geometrik kavramlar yardımıyla saptanan ve somut yapısı ile tanımlı, fiziksel boyutu ile varolan maddesel mekandır. Fiziksel çevreyi kendi gereksinimleri doğrultusunda kullanan ve değiştiren insanın, yaşama, çoğalma ve üremeye ilişkin sürekli kullandığı davranış modlarının yer aldığı ekolojik ve operasyonel mekan olarak da tanımlanabilir.

- **Simgesel mekan (symbolical space)**

Bireyin doğrudan algısal boyutları içinde olmayan siyasal, ekonomik, kültürel, toplumsal sistemler ve bunların simgesel yapısına bağlı olan, toplumun biliş, duygu ve değerlendirmeleri ile yordanan bireye nüfuz eden simgesel mekan, insanın kültürel ve sosyal bir bütünlüğe ait olmasını sağlar.

- **Algısal mekan (perceptual space)**

İçinde bulunan insan tarafından gözlenen, yaşanan ve algılanan mekandır. Yaşanan bir mekan olarak da nitelendirilen algısal mekan, hem uyarıcının fiziksel özelliklerinin, hem de algılayanın öznel değerlerinin bir işlevidir. Nesnel değerlerin algılama yolu ile öznede oluşturduğu duyusal, simgesel ve izlenimsel bütün, algısal mekanı oluşturur.

- **Bilişsel mekan (cognitive space)**

Kavramsal mekan olarak da ifadelendirilebilen, bu mekan anlayışında, mevcut mekanda oluşan bir izlenim-görünüm bazı koşullarda kavramlaşmakta ve bireyin zihninde bir kavramsal mekan oluşturmaktadır. Bu sav doğrultusunda, insan, yalnızca mekanda eylemde bulunmamakta, mekanı algılamakta ve mekan hakkında düşünmektedir. Bilişsel mekan, mekanın insanın zihninde, düşüncede yeniden yapılandırılmış ve içselleştirilmiş temsilidir. Saptama, varsayım yapma ve değerlendirme sonucu zihinde oluşan üç boyutlu kurgular bilişsel şemaları oluşturur.

- **Varoluşsal mekan (existential space)**

Mekanın yapısal somut kurgusunun algılanması ile başlayan süreç, insanın zihninde, düşüncesinde yeniden yapılandırılarak fiziksel kurgulardan çok toplumsal, kültürel, simgesel ve anlamsal veri ve deneyimlere dayanan varoluşsal mekana ulaşır. Zaman ve konumun farklılaşması ile oluşan mekan algıları, birbiriyle örtüşerek bir birikim oluşturur ve bu birikimle somut mekanlar soyutlaşır. Mekanı kavramada en önemli paradigma insanın varoluşsal gerçekliğidir.

- **Soyut mekan (abstract space)**

Mimari mekanın soyutlama yolu ile edilen geometrik kurgusu ve kompozisyonudur. Diğer mekansal kavramlar arasında soyutlama yolu ile kurulan ilişkilerle şekillenir. Bu doğrultuda, bu mekan anlayışı bilişsel mekan ve diğer nesnel mekanları kontrol eden en fazla bilgi birikiminin olduğu mekandır. Mekansal varoluşun diğer düzeyleri hakkında genelleme olanağı sağlayan rasyonel ilişkileri kurmak için gerekli araç ve sembollerini kapsar ve soyut düzeydeki mantıksal ilişkileri içerir.

3.4. SONUÇ

- Objektif olarak varolan ve öklit mekanını temel alan fiziksel mekanın varlığının yanı sıra, hatta daha etkin olarak, subjektif olarak kavranan ve bireysel algı üzerine odaklanan fenomenoloji kaynaklı bir mekan anlayışının varlığından sözedilebilir.
- Fenomenoloji kaynaklı mekan anlayışına göre, özne, fiziksel bir boşun olan fiziksel mekanı, somuttan soyuta tüm algısal-bilişsel-anlamsal süreçler boyunca, soyut ve kavramsal boyutlara sahip varlıksal boyutu ile algılamak, kendi yaşantısal gerçekliğini katarak “yer” leştirir.
- Bu sav doğrultusunda, fiziksel mekanın yanı sıra, simgesel, algısal, bilişsel, varoluşsal ve soyut mekanların varlığından söz etmek yanlış olmayacaktır.

4. İNSAN - ÇEVRE DİYALEKTİĞİNİN DUYUSAL - ZİHİNSEL - DUYGUSAL SÜREÇLERİ: ÇEVRESEL ALGI - BİLİŞİM - ANLAM

4.1. GİRİŞ

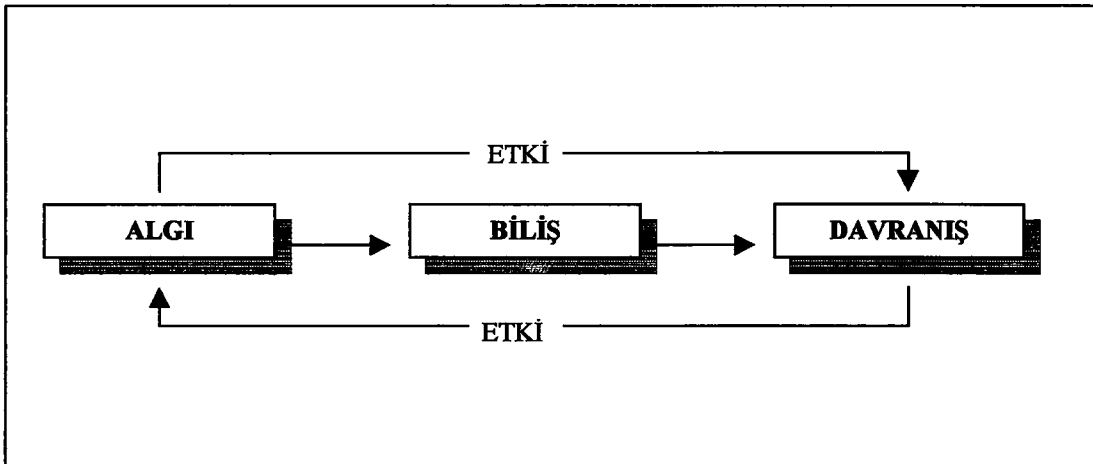
Mimar, özünde fiziksel mekandan da öte insani-insanlı mekanı biçimlendiren olduğuna göre, yaratısının kaynağı, insanın yaşantısal gerçekliği olmalı, insan gereksinmelerine, duyumsamalarına, alışkanlıklarına göre şekillenmelidir. Görünen kime göründüyse ona göre anlam bulduğuna göre, mimar yaratısına vermek istediği mesajın ve oluşturmak istediği imajın yaratının asıl öznesi birey tarafından nasıl algılanacağını önceden tahmin etmek, ve hatta bu imajı da tasarlamak zorundadır. Michelis' in vurguladığı gibi, mimar, anlatmak istediklerini yansıtabilmek, geometrik formlardan ne tür izlenimlerin elde edilebileceğini görebilmek için, görüntünün nasıl bir etki uyandıracak ve nasıl bir tepki ile karşılanabileceğini önceden bilmek zorundadır. (Baytin, 1994) Füg ise, mimarın ancak algılayabilen insan ile varolabileceğini önemle belirtmektedir. (Füg, 1981) Tamamlanmış tasarımların veya tasarım sürecindeki alternatiflerin çevre kullanıcıları tarafından nasıl algılandığı, imgelendirildiği ve değerlendirildiği saptanarak, daha sonraki çalışmalar için belirleyici ipuçları sağlanabilir. O halde mimarın gereksinmeden imaja doğru uzanan öznenin tüm algısal süreçlerini ve davranışsal bileşenlerini iyi anlaması gerekmektedir.

Çevre, zihinlerde fiziksel gerçekliği ile değil kavramsal boyutu ile temsil olunur. Birey gereksinmeleri doğrultusunda çevresini ilk olarak algısal süreç süresince somut, maddesel boyutu ile duyular yardımı ile algılarken, bilişsel süreç boyunca bu somut duyuları zihninde işleyerek soyut ve kavramsal bir boyuta ulaştırır. Değerlendirme, anlamlandırma, "yer" leştirme, kendileme ve kimlik oluşturmadan oluşan anlam aşamasında ise insan çevresine kendi varoluşsal gerçekliğini katarak, yaşantısal bir boyut kazandırır. Fiziksel bir boşun olan mekan, bu aşamada "yer" leştirilir ve kendilenecek kişiye özgün kılınır. Çevresel imaj ise somuttan soyuta doğru uzanan tüm bu süreçler ışığında oluşarak davranışı yönlendirir.

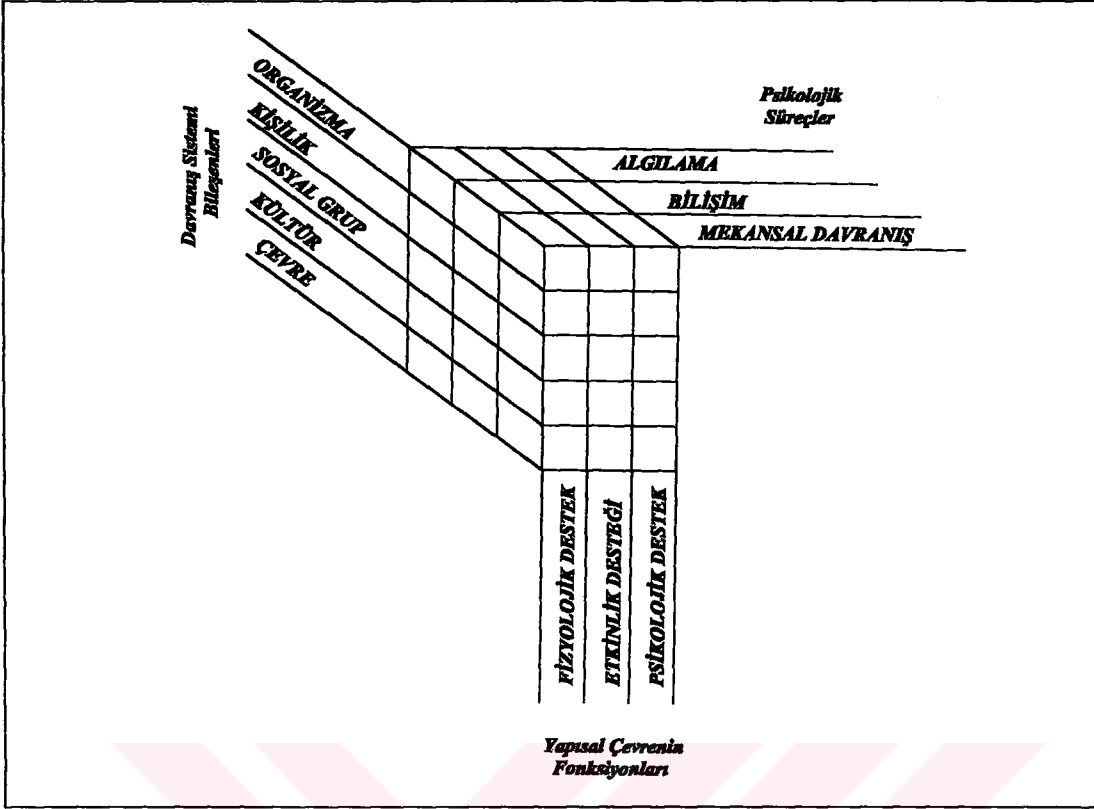
Bazı çalışmalar tüm bu süreçleri algısal süreç içinde algının bilgi-işlem teorisi, kültürel teorisi ve bilişsel şemalar ile imajı da kapsamı içine alan algının toplumsal-mekansal şema teorisi ile açıklarken, anlam-bilişim ve imaj algısal sürecin birer nesnesi durumundadır. Diğer çalışmalarda ise buna zıt olarak algı, bilişimin alt sistemi olarak görülür ve bilişim tanımında algılama, düşünme, imaj, muhakeme, yargılama ve hatırlama gibi bilmenin tüm modlarını içerirken algı bunlardan yalnızca biridir. Bu çalışma ise algı-bilişim-anlam ve imaj olgularını birbirinden ayıran, fakat, birbiriyle etkileşen ve birbirini tamamlayan bir süreklilik içinde, bir bütün olarak inceleyen strüktürü ile diğerlerinden ayrılır. Bu çalışma çerçevesinde; algı; duyuşal bir süreç, bilişim; zihinsel bir süreç, anlam ise duyuşal bir süreç olarak işlenecektir.

4.2. BİR SÜREKLİLİK ŞEMASI: ALGI - BİLİŞİM - ANLAM

İnsan bir algı, biliş ve davranış mekanizmasıdır. Genel olarak, algı (perception); duyuşal yoluyla çevreden bilgi edinme eylemi; bilişim (cognition); yorumlama, belleğe gönderme yapma, duyuşsama eylemi; davranış (behaviour) ise, amaç ve güdüler doğrultusunda algılara organizmanın devinim ve diğer tepkileri yoluyla verdiği yanıtıdır. Algısal - bilişsel - anlamsal süreçler davranışı yönlendirir.

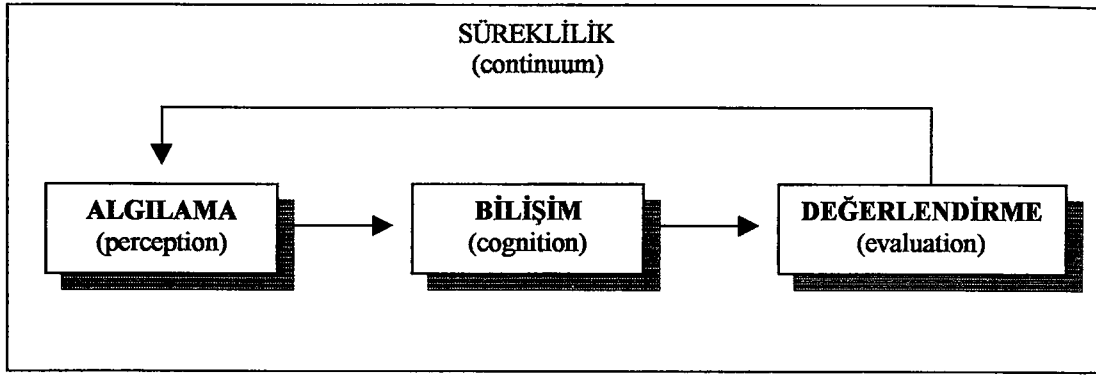
Şekil 4.1. Algı, biliş, davranış mekanizması olarak insan

Şekil 4.2. Çevresel psikoloji temelli yaklaşımlarda üç boyutlu matris

Lang, çevresel psikoloji temelli kavramların mimarlık bağlamında bir yaklaşımla ele alındığında, üç boyutlu bir matrisin elde edilebileceğini öne sürerken, algılama, bilişim ve mekansal davranış bileşenlerinden oluşan psikolojik süreçleri matrisin bir boyutu olarak belirtir. (Lang, 1974, s. 85) (Şekil 4.2)

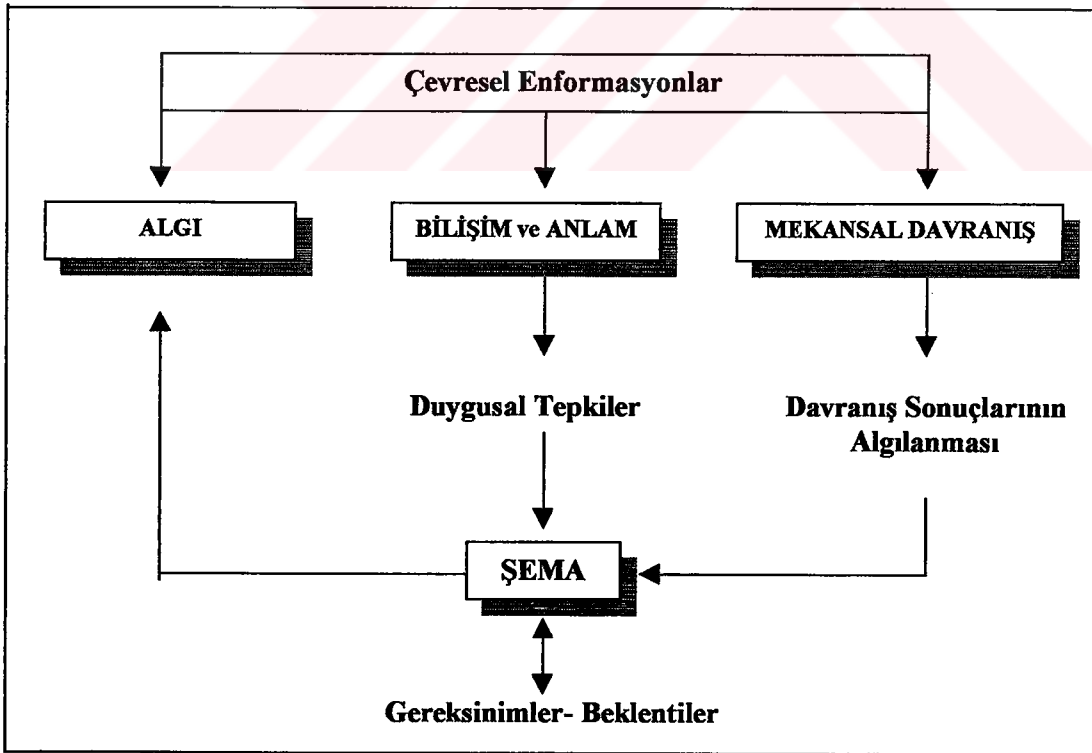
Rapoport insan - çevre disiplinindeki çalışmaların çevrenin algılanması, bilişsel davranışlar ve değerlendirme temeline oturduğunu savunmaktadır. Buna göre; çevresel algılamayı çevrenin doğrudan duyularla hissedilmesi, çevresel bilişimi çevrenin algılanmış biçiminin zihinde anlaşılması, bilinmesi, öğrenilmesi, gruplandırılması ve zihinsel haritalar haline getirilmesi, çevresel değerlendirme ve anlamlandırmayı ise çevrenin niteliklerinin algılanması sonunda, belirli seçimler yapma, davranışlarda bulunma ve belirli kararlar verme süreci olarak tanımlamaktadır. Çevrenin algılanması, bilinmesi ve değerlendirilmesi süreci bir süreklilik gösterir. Rapoport'un süreklilik şeması şekil 4.3. de gösterildiği gibidir. (Rapoport, 1977, s.37)

Şekil 4.3. Rapoport'un Çevresel Algı, Bilişim ve Değerlendirme Şeması

4.2.1. Şemalar

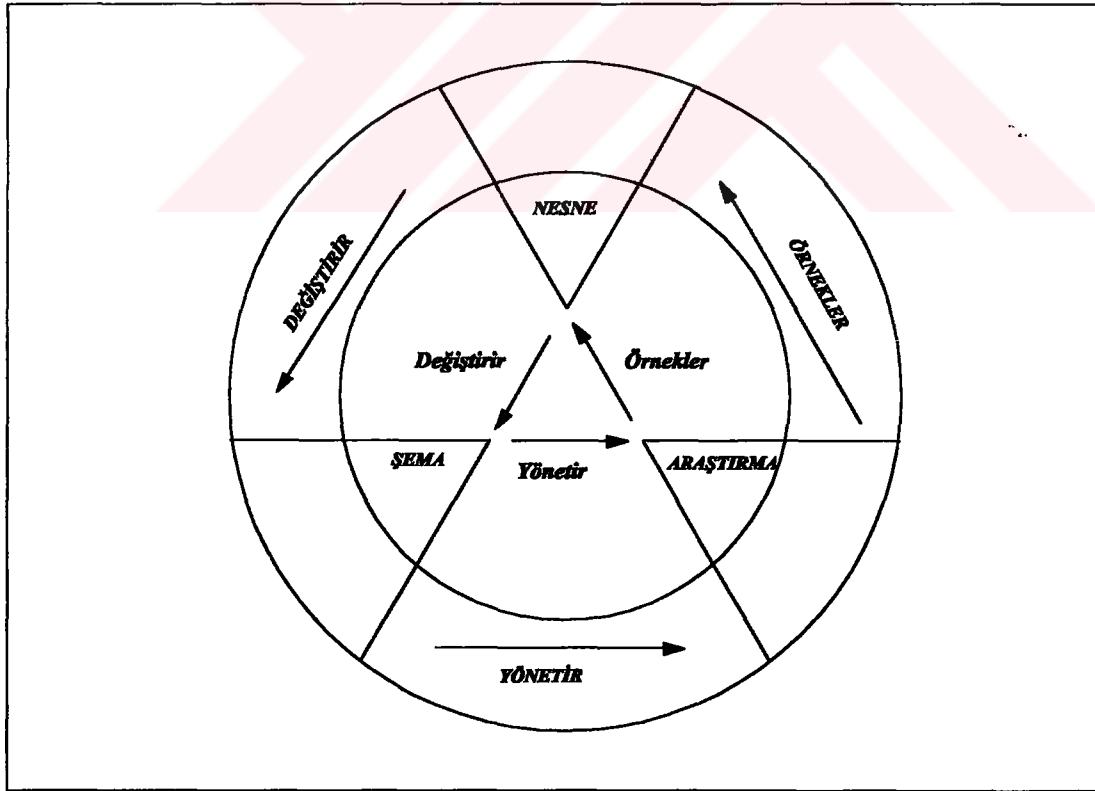
Çevre hakkındaki bilgi gereksinimlerle harekete geçen ve şemalarla yönlendirilen algısal süreç boyunca kazanılır. (Lang, 1987a, s.84) Bu şemaların bir kısmı doğuştan varken bir kısmı sonradan öğrenilir. (Hart ve Moore, s. 279) Şemalar, algı ve bilişim arasında bağlantıyı sağlarken, diğer yandan algısal sürecin yanı sıra duygusal tepkileri ve mekansal davranışı da yönlendirir. (Lang, 1987a, s.84)

Şekil 4.4. Algı-bilişim-anlam sürekliliğinde şemaların yeri

Gibson'ın şema kuramında, bireyin bağlamsal ve deneyimsel çevrelerinin göz ardı edildiği düşünülmektedir. Her ne kadar Neisser'in çalışmaları Gibson'inkine paralellik gösterse de, Neisser Gibson'un düşünsel düzeneği ikincil görmesini eleştirmekte ve insanın sosyo – kültürel verilerinin, kişilik özelliklerinin, yaşamsal deneyimlerinin ve çevreden edindiği enformasyonların nicelik ve niteliğine bir başka deyişle değer, tutum ve gereksinmelerine bağlı olarak değişen ve "beklentsel şema" ismiyle nitelendirilen zihinsel şemaya ağırlık vermektedir.

Neisser'e göre şemalar insana anlama, öğrenme ve davranış süreci içinde algoritmalar sağlar, insan konuma ve zamana göre değişen beklentileri doğrultusunda çevreyi araştırır, bu araştırma esnasında gerekli olan algısal nesnelere seçer ve edinilen enformasyonlar şemayı değiştirir. Dönüşümlü olarak devam eden bu süreç bir kısır döngü gibi görünüyorsa da çevreden gelen uyarılar değiştikçe zihinsel kurgu gelişecek ve bu değişim daha ileri düzeyde daha kapsamlı değerlendirme ölçütlerini beraberinde getirecektir. (Lang, 1987a, s.84)

Şekil 4.5. Neisser' in Beklentsel Şema Kuramı

4.2.2. Çevresel Gereksinme

Gereksinme kavramının açıklanmasından önce psikolojinin temel kavramlarından biri olan güdü (motivation) konusuna değinmek faydalı olacaktır. Güdü diğer bir deyişle motivasyon; istekleri, arzuları, gereksinmeleri, dürtüleri ve ilgileri kapsayan genel bir kavramdır. Temel fizyolojik kökenli güdüler dürtü (drive) kavramı ile, daha yüksek dereceli dürtüler ise gereksinme kavramı ile tanımlanır. Davranışın temelinde dürtüden gereksinmeye güdüler yatar. (Cüceloğlu, 1996, s.229)

Gereksinme, insan davranışının ardındaki en etken nedenlerden biridir. Davranış ihtiyaçları giderme yolunda yönleneceğinden, çevresel davranış teorisi insan gereksinimlerinin çeşitli kavramlarına da değinmelidir. Bölüm 4.3.2 de de değinildiği gibi çevre daima insanın kavrama kapasitesinden daha fazla bilgi içerir. (Ittelson, 1978) İnsanın bu enformasyonların tümünü kavraması, öğrenmesi, hatırlaması ve sınıflandırması sınırlı kapasitesi nedeni ile güç olup, insan sembolik anlamlar ve motivasyonel mesajlar içeren bu enformasyonlar içinden kendi gereksinimlerine, beklentilerine, amaçlarına ve niteliklerine göre seçim yapmak zorundadır.

Çeşitli teoristler en temel ve yaşamsal olandan en seçkin olana doğru uzanan gereksinme tiplerini (fizyolojik ve psikolojik, bilinçli ve bilinçsiz) açıklamaya çalışmış, özellikle Leighton' ın ve Maslow' un insan gereksinimleri hiyerarşisi model olarak kullanılmıştır.

Maslow' un hiyerarşisinde sınıflamalar Leighton' unki oranla daha belirgin bir şekilde birbirinden ayrılmış olup en zaruri olandan en zayıf olana doğru sıralanır.

- Fizyolojik gereksinmeler (beslenme, çoğalma)
- Güvenlik gereksinmesi (fiziksel zararlardan ve tehditlerden korunma)
- Ait olma ve bağlanma gereksinmesi (bir gruba üye olma, bir yeri kendileme)
- Saygınlık, prestij gereksinmesi
- Özgerçekleştirim, kendini kanıtlama gereksinmesi
- Bilişsel, entellektüel ve estetik doyum gereksinmesi

Bazı gereksinimler tamamen fizyolojik tabanlıyken bazıları sosyolojik ve psikolojik tabanlıdır. Bilişsel, entellektüel ve estetik gereksinimler psikolojiktir. Her ne kadar Prohansky tarafından öne sürülmüş olan, birincil gereksinimlerin (fizyolojik gereksinimler) karşılanmadığı durumlarda insanın diğer gereksinimleri algılayamayacağı önermesi varsa da gereksinimlerin dereceleri bireylerin farklı kültür, alışkanlık ve yaşam felsefesine göre değişir. İnsanlar yaşadıkları çevreyi gereksinimleri doğrultusunda görür ve algırlar. (Lang 1987a, s. 85)

İnsanın kendi gereksinimlerini algılama biçimi ve şiddeti mevcut zihinsel şemasına bağlıdır. Bölüm 4.2.1. de de değinildiği üzere, insan konuma ve zamana göre değişen beklentileri, istekleri ve gereksinimleri doğrultusunda çevreyi araştırır, bu araştırma esnasında gerekli olan algısal nesnelere seçer ve edinilen enformasyonlar şemayı değiştirir. Neisser, insan gereksinimleri ve davranışının kompleks yapısını bu beklentisel şema üzerine temellendirir. (Şekil 4.5), (Gür, 1996, s.85)

Çevresel seçimdeki davranışın önemli bir yanını da, davranışın içsel psikolojik yönü olarak görülen çevresel istekler oluşturur. İstek, gereksinmeden daha farklı anlam taşımaktadır. İhtiyaç (gereksinme) nesnel amaçlara yönelik bir olgu iken, kavramsal olarak bir şeye duyulan eğilim, arzu şeklinde tanımlanan istek ise nesnel olanların yanı sıra ve daha yoğunluklu olarak öznel değerlendirmeleri içeren bir olgudur. (Ünlü, 1986)

4.2.3. Algı-Bilişim Ayırımı

Ittelson' a göre algı ve bilişimi birbirinden ayırt etmek teorik olarak zordur. (Gärling, Golledge, 1991, s. 205) Piaget ve onu izleyen teoristler çevre hakkındaki bilginin iki farklı görünümü olduğunu, birincisinin, hemen ve direkt bir ilişki ile çevrenin ardıl konumlarının ya da anlık suretlerinin algıları ya da imajları ile ilgili olan figüratif mod (mecazi), ikincisinin ise, öznenin, gerçek dünyayı yeniden işleyerek, örüntüler halinde şemalara dönüştürdüğü operatif mod (işler) olduğunu dile getirirler. Bu sınıflandırmaya göre, bilişim, temellerini operatif moddan alırken, görsel algı figüratif modun formlarından yalnızca biridir. (Hart ve Moore, s. 260)

Werner ve onu izleyen bazı teoristler ise, algıyı bilişimin alt sistemi olarak görürler. Bilişim tanımında algılama, düşünme, imaj, muhakeme, yargılama ve hatırlama gibi bilmenin tüm modlarını içerirken algı bunlardan yalnızca biridir. Bu yaklaşıma göre, algı bilişimin bir alt sistemi olmanın yanı sıra bir işleviyken, algı ve bilişim iki farklı fakat karşılıklı etkileşen süreçlerdir.

Rapoport, algı ile bilişimin ayırımını bilişimin kitle iletişim araçları ile de sağlanabilen dolaylı bilgi, mesaj ve enformasyonlara bağlı olan rolü ile de açıklar. (Rapoport, 1977, s.31) Böylelikle, insan hiç görmemiş olduğu çevreleri deneyimleri olmadan bilebilir, değerlendirebilir. (Gould ve White, 1986) Algılama ise daha çok duysal ve dolaysız etkiye ilişkin olup birey ile çevredeki uyarıcılar arasındaki dolaysız ilişki sonucunda ortaya çıkar, oysa çevre ile birey arasındaki etkileşim artar ve bunun sonucunda karşılaşılan olgu sayısı da artarsa bu durum bilişim olarak nitelendirilebilir. Örneğin algılamada noktalar arasındaki uzaklık bir zaman aralığını gösterirken, bilişimde bu daha çok hafızaya dayanan etkilenmelerin ve benzeri olguların depolandığı uzaklık miktarıdır.

Bilişimin, algıya göre, daha zihinsel bir süreç olduğunu belirtilmektedir. Bu sava göre, değerlendirmede bilişsel kurallar algısal reaksiyonlardan daha öncelikli gelebilir. Rapoport bu önceliği “sanki.....gibi görünüyor, fakat ben biliyorum ki.....” sözlerini örnek vererek belirtir. (Rapoport, 1977, s.33)

Süreklilik kriteri algı ve bilişimi birbirinden ayırt etmeye yardım eden kriterlerden biridir. Bilişim etkili bir şekilde, fakat çok yavaş değişen statik bir yapıya sahipken, algı sürekli olarak değişen aktif bir süreçtir ve organizma sabit bilişsel şemayı oluşturmaya çalışırken uyarımlardaki değişiklikleri araştırır. (Rapoport, 1977, s.184) Algısal süreç boyunca insan çevresinin fiziksel boyutu ile somut olarak algılarken, bilişim aşamasında soyutlaştırma ve kavramsallaştırma süreçleri başlar. Bilişim, çevrenin nesnel tanımlamaları ve öznel bilgiler (bilişsel haritalar), imajlar ve son olarak çevrenin insanlar için ifade ettiği anlam arasındaki ilişkiler yoluyla tanımlanır. (Krampen, 1991, s. 249)

4.3. ÇEVRESEL ALGI

4.3.1. Algı Tanımı

İnsanın mimari çevre ile ilişkisi, çevresel bileşenlerin ifade aracı olan biçimi ile, biçimin insana gönderdiği mesajlar ile ve bunların algı (perception) yoluyla insan tarafından alınmasıyla gerçekleşmektedir. (Erkman, 1982) Lang algıyı çevreden çevre ile ilgili bilgi edinme süreci şeklinde tanımlarken, Schulz, insanın içinde yaşadığı çevreden yararlanabilmek, ona uyum sağlayabilmek ya da onu kendisine uydurabilmek için o çevreyi tanımak ve anlamak zorunda olduğunu ifade etmiş ve bunun ancak, çevreden bilgiler almak yoluyla olabileceği savını ortaya koyarken, bu bilgileri yorumlayıp değerlendirmenin ise “algı” olduğunu belirtmiştir.

Cüceloğlu, algıyı, duyu verilerini örgütleyip yorumlayarak çevredeki nesne ve olaylara anlam verme süreci şeklinde açıklarken, bu savı ile, Morgan’ a ait olan ve algılamanın, duyularla farkına varma ve akıl yoluyla bilgi alma olmak üzere iki anlamı da içerdiğini savunan görüşü desteklemektedir. (Cüceloğlu, 1996, s.98) Rapoport ise, algıyı, bu yaklaşımlardan farklı olarak, birbirinden net sınırlarla ayrılmayan algı-bilişim-anlam süreçler dizisinin sürekliliğinin bir unsuru olarak tanımlamıştır. Bu çalışmanın şekillenmesinde de bu yaklaşım, diğerlerine oranla daha etken rol oynamıştır.

Porteous algıyı bir tepki düzeneği içinde açıklar. Buna göre:

- Çevrelenen organizmanın çevresinden gelen uyarı (stimulus) organizma tarafından algılanır. En dar anlamda algı bir uyarının varlığından duyular yoluyla bilgi sahibi olmaktır.
- Algılanan şey (percept) beyne iletilir. Beyin tarafından algılanmak demek (apperception) bir nesneyi eski deneyimler yoluyla yorumlamak demektir.
- Algılanan şey uyumlandırılıp kavrandığında biliş gerçekleşir, yani organizmanın tanıdığı, bildiği bir şey haline gelir.
- İlk uyarıya bir tepki gösterilirse bu önceden bilinen bir imgeye gönderme yapılarak gerçekleşmiştir. (Gür, 1996, s. 85)

4.3.2. Alfa-Beta Etkisi: Gerçek Çevre - Algılanan Çevre Ayırımı

Ertürk' e göre, insanlar bir çevre içinde yaşayabilmek, yaşamını sürdürebilmek için o çevreyi tanımak zorundadır. Çevreyi tanımak, kavramak algılama olgusu ile başlayan bir sürecin sonucudur. Ancak, algılama olgusunun, algılayan ve çevresi arasındaki etkileşimi kapsayan bir süreç olduğu birçok teorisyen tarafından vurgulanmaktadır. (Ertürk, 1984)

Çevre daima, insanın kavrama kapasitesinden daha fazla bilgi içerir. Bu bilgiler simultane olarak; gereğinden fazla yetersiz ve belirsiz, ve çelişkili olabilir. İnsan ise çevre karşısında kısıtlı kapasitesi nedeniyle, tabiat olarak seçicidir. Çevrenin içerdiği sembolik anlamlar ve motivasyonel mesajlar, insanın çevre içindeki amaçlarına bağlı eylemlerini yönlendirici etkiler yaparlar. Wiener ise, çevrenin, en iyi, çok geniş bir ilgili kişiye mesajlar topluluğu olarak tasavvur edilebileceği görüşünü ileri sürer. (Yürekli, 1977) Bu görüş kişinin çevreden gelen enformasyonlardan seçim yapması gereğini vurgulamaktadır. (Norberg - Schulz, 1971, s.72).

Ittelson' a göre, çevre her zaman insanın algı kapasitesinden daha fazla enformasyon yaydığı için, algılamada, insan çevreden amaçlarına uygun enformasyonlar alır. Bunların seçimi ve algılanması gözlemcinin nitelik ve amaçlarıyla ilgilidir. Örneğin, tarihi bir çevrede yaşayan, oraya alışkın bir kişinin algıları ile aynı çevredeki bir turist algıları, amaçları açısından değişik olacaktır. (Erkman, 1982, s.48)

Rapoport' un da sıkça referans verdiği gibi filtreler yardımıyla çevreye yaklaşma söz konusudur. Çevreye farklı sistematik ve hiyerarşilerle bakılabilir. Fiziksel ve nesnel bakışın yanı sıra sosyo-kültürel filtreler ve objektif-fiziksel-nesnel boyutların yanında kişisel boyutlar da vardır. Bir yere anlamını veren bileşenlerinin sayısı, ebadı gibi ölçülebilen değerler değil, oraya öznenin yüklediği simgeler ve anlamlardır. Her şahıs yaşadığı mekana ya da çevreye ayrı bir anlam yükler. Dini inancı sağlam olan kişinin dini bir mekanla kurduğu etkileşim ile herhangi birinin aynı mekana yüklediği anlam kuşkusuz farklı olacaktır. (Özsoy, 1998)

Algılama kişilere göre değişen bir olgudur. Kişinin algılama sistemlerine, kişiliğine, yaşadığı sosyal gruba, kültürüne ve çevresine bağlıdır. (Fındıkoğlu, 1989) (Bkz. Bölüm 5) Rapoport'un kültürel filtre şemasında ve algı teorilerinde de söz edileceği gibi gerçek dünya ile algılanan dünya arasındaki farkı yaratan kültürel ve kişisel imgelerden oluşan filtrelerdir. (Bkz. Bölüm 5.4.2.2.)

Özet olarak Bölüm. 3 kapsamında daha kapsamlı teoriler doğrultusunda değinildiği üzere, iki çeşit çevrenin varlığından söz edilebilir. Birincisi; sayılabilen, ölçülebilen karakteristikleri olan objektif, nesnel, gerçek fiziksel çevre, ikincisi ise öznenin algıladığı çevredir. İlk olarak bu sınıflandırmayı 1935' de bir Gestaltçı olan Kurt Kafka, Alfa - Beta etkisi olarak tanımlayarak yapmıştır. Alfa etkisi gerçek çevreye karşılık gelirken, beta etkisi öznenin algıladığı çevreyi nitelemektedir. (Özsoy, 1998)

4.3.3. Algı Teorileri

Lang, algılama kuramlarının başlıca iki başlık altında toplanabileceğini belirtmektedir. (Lang, 1987a, s. 86)

- Duyuma dayalı algılama kuramları
- Bilgiye dayalı algılama kuramları

Duyuma dayalı algı teorileri, birinci olarak; ampirik-görgücü (empiricism), ikinci olarak; transaksyonel-devinimsel (transactionalism), ve üçüncü grup olarak, doğuştancı (nativist) ve rasyonalist (rationalist) olmak üzere üç gruba ayrılır. Ampirik algı, duysal deneyimlerle elde edilen, doğuştan olmayan, duyulara dayalı algıdır. Transaksyonel teori ise, algılamada kişisel deneyimlerin rolünün etken olduğu düşüncesi üzerine kuruludur. Üçüncü grubu oluşturan nativist teoriler algının doğuştan geldiği, sonradan öğrenilmediği savını desteklerken, rasyonalist teoriler ise, duymalardan akılcı çıkarımlar yapmak üzerine temellenir.

Biçim (form), eş bütünsellik (isomorphism) ve alan kuvvetleri (field forces) gibi üç temel kavram üzerine kurulu olan Gestalt algı teorisi, duyuma dayalı algı teorileri içinde sınıflandırılabilirken, bu teoriye göre, bütün, parçaların (öğelerin) toplamından fazladır. Başka bir deyişle, duysal girdiler beyinde organize bütünler haline gelerek,

bütün, bileşenlerin toplamından da üstün bir yapı kazanır. Tüm algılar biçimlerden, biçimler ise nokta düzlemlerden oluşur. Biçim algısının gerçekleşebilmesi için yedi etkenin varlığından söz edilmekte ve bu etkenler, yakınlık, benzerlik, çevrelemek, devamlılık, kapalılık, bölge ve simetri şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bu teorinin, her ne kadar görsel algı üzerine odaklandığı düşünülse de, duyuların dışında, birçok etmen gestalt ilkelerinin örgütlenmesinde önemlidir. Bu etmenler fiziksel olabileceği gibi, geçmiş deneyimler ve hatta bireyin içinde bulunduğu anlık durumla ilgili psikolojik etmenler dahi olmak üzere geniş bir yayılımla sınıflandırılabilir.

Duyuma dayalı algılama teorilerinin diğer bir örneği olan transaksiyonel teoriler, algının yaşamsal sürecin bir parçası olduğunu savunur. Bu görüş Ittelson'ın söylemi ile benzerlikler göstermektedir. Birey ve çevre arasında dinamik bir ilişki olduğu düşüncesi, beraberinde teorinin birey, çevre ve algının karşılıklı bağımlılıkları üzerine temellenmesini getirmektedir. Nesne, içinde bulunduğu bağlamdan koparılmaksızın algılanırken, öznenin içinde bulunduğu gerçeklikler kadar, anlık değerlendirmeler de önemlidir. Algılamada deneyimin rolü üzerine temellenen bu kuram bazı kabullere sahiptir:

- Algı çok yönlüdür.
- Algı pasif bir süreçten öte, aktif bir süreçtir.
- Algı, davranışı, algılayan ve algılanan gibi kavramlara ayırarak tanımlanamaz.
- Algı, bir anlamda koşullandırılmış uyarı ve yanıtlarla açıklanamaz.
- İnsan - çevre ilişkisi dinamiktir.
- Geçmiş deneyimler kadar, o andaki içsel - dışsal durum ve etkenler de önemlidir.
- Geçmiş deneyimler, bireyin o anda bulunduğu durumu da etkiler.
- Algı beklentiler ve eğilimler tarafından yönlendirilir.

Bilgiye dayalı algılama kuramlarına ise ekolojik yaklaşımlar örnek gösterilebilir. Duyuma dayalı kuramlardan olan Gestalt ve transaksiyonel teorilerin aksine, algının dayanağı geçmiş deneyimlerden de öte, temel olarak çevrenin ve bireyin sahip olduğu bilgilerdir. Ekolojik teoriler, öncüsü olan Gibson'ın adı ile anılmaktadır. Gibson, çevresel bilgiyi, renk, doku, biçim gibi fiziksel özelliklerini temel alan literal ve işaret-simgeli boyutunda, kavramsal yönlerinin etkin olduğu şematik olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. (Lang, 1987a, s.86)

4.4. ÇEVRESEL BİLİŞİM

4.4.1. Bilişim Tanımı

Rus Psikolog Shemyakin bilişsel temsili, mekanın insanın zihnindeki yansıması olarak tanımlarken Piaget ve Inhelder, mekansal temsili (spatial representation) mekansal davranışın sembolik ve içselleştirilmiş zihinsel yansıması olarak tanımlar. Çeşitli teoristlerin birbiriyle örtüşen benzer ifadelerini bütünleştirerek ortak bir tanıma gitmek mümkündür. Çevresel bilişim, mekanlar arası ilişkilerin veya çeşitli çevresel elemanların içsel ya da bilişsel temsili ya da başka bir deyişle mekanın düşüncede yeniden yapılandırılmış ve içselleştirilmiş temsilidir. (Hart ve Moore, 1976, s. 259)

Bilişim (cognition) gerek bir tanıma anlama süreci, gerekse bu süreçten insana kalan tortudur. Yorumlama ve değerlendirme, tanıma ve anlama aşamasını izler. (Gür, 1996, s. 87) Holahan, çevresel bilişimin, çevreden gelen enformasyonları toplama, depolama, organize etme, tekrar yapılandırma ve çevresel imajları hatırlamayı içerdiğini belirtmekte, Gür ise, etkinliklere dayalı bilişimin kullanım ve amaca; uyarılara dayalı bilişimin imgeye; çağrışımlara dayalı bilişimin ise anlama karşılık gelebileceğini vurgulamaktadır. (Gür, 1996, s. 89)

Bilişsel psikoloji; düşünme, öğrenme, hatırlama, hissetme ve zihinsel gelişim konuları üzerinde durur. Bilişim konusundaki çalışmalar psikoanalitik ve davranışsal psikoloji dallarında ağırlıklı olarak işlenmiştir. Bunlardan ilki bilişimin bilinçaltı, ikincisi ise öğrenme üzerindeki etkileri üzerinde yoğunlaşmıştır. (Lang, 1987a, s. 93)

4.4.2. Çevresel Bilişim Konusundaki Farklı Görüşler

Çevresel bilişim konusunda birbiriyle ilişkili fakat kavramsal olarak farklı iki ayrı görüş mevcuttur.

- Psikolojik yaklaşım
- Antropolojik yaklaşım

Psikolojik yaklaşım, Barlett, Lewin, Tolman ve Piaget gibi bilim adamlarınca desteklenirken antropolojik yaklaşımın temeli pek çok çevresel bilişim çalışmasında kullanılan bilişsel antropolojiye dayanır.

Bu iki görüş arasında konuya yaklaşım açısından çeşitli kavramsal farklılıklar olmasına rağmen, psikolojik yaklaşım daha genel ve geniş bir görüş olan antropolojik görüşün daha özel bir modu olarak görülebilir. Her iki yaklaşım da birey ve çevresi arasında bir arabulucu mekanizma olarak işlev gören bilişim konusunun önemliliği üzerinde görüş birliği içindeyken, psikolojik yaklaşım çevreden edinilen enformasyonların baskınlığını vurgulama eğiliminde, antropolojik yaklaşım ise, dünyayı bilmekten çok ona yüklenen anlam üzerinde durmaktadır. (Rapoport, 1977) Antropolojik perspektif, çevresel bilişimin taksonomik bir süreç olduğunu savunarak, bilişimin bir kavramsal sisteme bağlı olarak adlandırma, sınıflama ve düzenleme yoluyla çevreyi anlamlandırma işlemi olduğunu öne sürer. (Gür, 1996, s.87)

Bilişim, psikolojinin diğer alanları ile karşılaştırıldığında henüz gelişim halinde olan daha az yapılaşmış ve daha az tanımlanmış bir alan olmasına rağmen, psikolojik yaklaşım bilişimi beş ayrı yaklaşım yolu ile inceler. (Cüceloğlu, 1996, s.202)

▪ **Bir Bilgi İşlem Süreci Olarak Bilişim**

Alanın önemli kurucularından olan Neisser, bilişimi, duyu organlarından gelen bilginin biçim değiştirilme, azaltılma, işleniş, depolanma ve yeniden kullanılmasında yer alan süreçlerin tümünü inceleyen alan olarak tanımlar. Bu yaklaşımı kabul eden psikologlar, sinir sistemini, kendine duyu organları aracılığı ile ulaşan verileri işleyen bir mekanizma olarak görürler ve bilişim bu mekanizmanın nasıl çalıştığını inceler. Bu anlayış içinde bilişim tartışması, insan organizmasında bilginin akış yollarını araştırma (dikkat, algı, depolama, geri getirme ve yeniden bilgiyi kullanma) biçiminde anlaşılır. Bugün gelişmiş dünya ülkelerinin faal araştırma alanlarından olan yapay zeka, robot ve bilgisayar alanlarında insan düşüncesinin bilgi akış yollarını inceleyen bilgi işlem dili yardımı ile insan duygularına, belleğine ve davranışına sahip programlar yazılmış ve robotlar üretilmiştir. Bilişimle bir kavram olarak bilgisayar alanında da sürekli karşılaşmak mümkündür.

▪ Sembollerin Zihinde Kullanımı Olarak Bilişim

Bu yaklaşıma göre, bilişsel faaliyet olarak nitelendirilen her olay, sembollerin zihinde kullanılması sonucunda meydana gelir. İnsan belleği semboller ile çalışır. Hatırlamak istenilen şey insan belleğinde bir nesne olarak fiziksel bir biçimde bulunmamasına rağmen, bellekte sinirsel enerjilerin oluşturduğu semboller aracılığı ile temsil edilir. Semboller, insanı içinde bulunduğu anın ve çevrenin (zaman ve konum) esiri olmaktan kurtarır ve daha önce görülmüş ve yer alınmış olan çevrelerde yaşanmış olan deneyimlerin yeniden yaratılmasını sağlarken, insana yaratıcılık doğasını kazandırır.

▪ Problem Çözümü Olarak Bilişim

Bu görüşe göre, çevrede bulunan olanakları ve bellekte bulunan bilgi ve becerileri belirli bir problemi çözmek için kullanma, bilişimin en belirgin tanımlayıcı özelliğidir. İnsan düşüncesi, sürekli olarak dolaylı veya dolaysız şekilde belli bir sorunu çözmeye yönelir.

▪ Genel Kapsamlı Düşünce Olarak Bilişim

Düşünce süreçlerinin tümü bilişim alanını oluşturur. Bu yaklaşım salt problem çözmeden öte bir yerin ismini hatırlamadan, hatırlanmaya çalışılan yerin görsel imajlar halinde oluşumuna değin her türlü düşünme yollarının eşit derecede önemliliği üzerinde durur.

▪ Birbiri İle İlişkili Süreçlerin Toplamı Olarak Bilişim

Bu yaklaşımda diğer yaklaşımlarda olduğu gibi birbirinden net hatlarla ayrılan kesin sınırlar koymak yerine birbiri ile ilişkili çok sayıda psikolojik süreci bilişim altında toplamak mümkündür. Bu yaklaşıma göre, bilişsel psikolojinin alanı birtakım süreçleri de kapsamı içine alır. Bilme, algılama, hatırlama, karar verme, düşünme, akıl yürütme, problem çözme, öğrenme, imaj oluşturma, kavramlaştırma ve dil kullanımı bunlardan bazılarıdır.

4.4.3. Bilişsel Süreç

4.4.3.1. Öğrenme ve Hatırlama

“Algılama yeteneği doğuştan mı gelir, yoksa algılamanın temelinde sonradan öğrenilmiş beceriler mi yatar?” sorusu, felsefe tarihi içinde, önce Descartes, Kant, daha sonra Berkeley ve Locke gibi değişik filozoflarca tartışılmıştır. Bugün psikologların genel bir çoğunluğu algısal yeteneklerin bir bölümünün doğuştan geldiğini, fakat yine diğer algısal süreçlerin de öğrenmeye dayalı olduğu düşüncesini savunmaktadır. (Bkz. Bölüm 4.3.3.) Doğuştan gelen yetenekler ve sonradan öğrenilen beceriler birbirlerini sürekli etkilerken doğuştan gelen bu yetenekler ve çevreyle etkileşim sonucu öğrenilen beceriler algılamanın temelinde yatar. (Cüceloğlu, 1996, s.135)

Bölüm 4.3.2. de de değinildiği gibi çevre daima insanın kavrama kapasitesinden daha fazla bilgi içerir. İnsanın bu enformasyonların tümünü kavraması, öğrenmesi, hatırlaması ve sınıflandırması sınırlı kapasitesi nedeni ile güç olup, insan sembolik anlamlar ve motivasyonel mesajlar içeren bu enformasyonlar içinden kendi gereksinim ve niteliklerine göre seçim yapmak zorundadır.

Davranış bilimciler göre, öğrenme ile birey, öncelikle, çevreden gelen uyarıcılar ve depolanmış olan geçmiş deneyimler arasında ilişki kurar, ardından, davranışı yönlendiren yeni verileri zihninde depolar. (Lang, 1987a, s. 93) Öğrenme;

- çağrışımlı öğrenme,
- bilişsel öğrenme olarak iki temel gruba ayrılır.

Bilişsel yaklaşım taraftarı psikologlar temeli iki olay arasında çağrışım yolu ile ilişki kurmaya dayanan ve klasik ve edimsel koşullama üzerinde temellenen çağrışımlı öğrenme yaklaşımını yalnız başına yetersiz bulmakta, öğrenmenin temelinde bilişsel süreçlerin ve yapıların yattığını iddia etmektedirler. Bilişsel öğrenme, çevreden alınan enformasyonların algılanması, organize edilmesi ve tekrarlanması üzerine kuruludur. (Güngör, 1997)

Bilişsel yaklaşımın önde gelen savunucularından biri olan Tolman, amacı, öğrenmede mekanik koşullamalardan çok bilişsel süreçlerin önemli olduğu varsayımını ispat etmek olan deneyinde fareleri kullanarak, farelerin öğrenme durumunda yer alan birimlerin zihinsel resimleri ile bir bilişsel harita (cognitive map) geliştirdiğini öne sürmüştü ve tezini gizil öğrenme (latent learning) üzerine yapmış olduğu araştırmalarla desteklemiştir. Buna göre gizil öğrenme; öğrenme sürecinin deney yapılırken kendini göstermediği, fakat daha sonra bir anda öğrenilen davranışın ortaya çıktığı durumlara verilen bir addır.

Tolman'ın deneyinde fareler üç gruba ayrılmış, birinci gruba deneyin başlangıcından itibaren pekiştireç olarak labirentin çıkış kapısına yiyecek konulurken ikinci gruba, pekiştireç, deneyin onbirinci gününde verilmiş, üçüncü gruba ise hiç pekiştireç verilmemiştir. Her üç grubun da pekiştirecin verilmediği süreler de dahil olmak üzere bir miktar öğrenme gösterdiği, bir başka deyişle gizil öğrenmenin devam ettiği gözlenmiş, fakat, pekiştirilen grupların daha hızlı öğrendiği ve gizil olarak öğrendiği, bilişsel şemalarını yiyecek elde etmek amacı ile davranışa dönüştürdüğü görülmüştür. Özet olarak; fareler öncelikle labirentin bilişsel şemasını gizil öğrenme yolu ile öğrenmiş, ardından, pekiştirece ulaşmak gayesi ile bu bilişsel şemalarını kullanarak davranışlarını gerçekleştirmişlerdir.

Bölüm 4.4.3.3. de kapsamlı olarak işlenecek olan bilişsel şemalar “yer öğrenme” (spatial learning-place learning) olarak da adlandırılarak öğrenmenin bir modu olarak karşımıza çıkar. Jin ve Stough' a göre, öğrenmenin mekansal formu yalnızca bireysel ve organizasyonel öğrenmeden ibaret olmayıp, aynı zamanda, işlemsel ve network öğrenmeyi de kapsamaktadır. (Jin ve Stough, 1998)

Öğrenme ve öğrenilen enformasyonların birikimi, bellek vasıtası ile oluşan hatırlamanın varlığına bağlıdır. Bellek, kısa (KS) ve uzun süreli (US) bellek olmak üzere ikiye ayrılır ve,

- Kodlama (coding)
- Depolama (storage)
- Geriye çağırma (retrieval)

olmak üzere, üç aşamalı olarak işlemektedir. Kodlama; çevresel uyarıcıların belleğe kaydedilebilecek biçime dönüşmesine, depolama; kodlanan bilginin bellekte tutulmasına, geriye çağırma işlemi ise, bilginin gerektiği zaman, ortaya çıkarılarak, kullanılır hale getirilmesini sağlar. Kısa ve uzun süreli belleklerde bu üç aşama, farklı biçimlerde görülürken, ikili bellek kuramı, bilginin kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe aktarıldığını kabul etmektedir. Kısa süreli bellek ve uzun süreli bellekler, birbirinden hatırlamanın zamansal yapısına göre ayrılırken, (KS için, zaman birimi, saniyeler iken, US için, seneler olabilir.) bu ayrımın oluşumunda kısa süreli bellekte bulunmayan örgütlenme ve bağlam süreçleri de önemli rol oynar.

Uzun süreli bellekte yeni bilgiler, anlamlı biçimde örgütlenmiş ve bağlamı ile ilişkilendirilerek kodlanmış ise geriye çağırma işlemi sorunsuz ve hızlı bir biçimde işleyebilecektir. Bağlamı içinde kodlanmayan ve kaydedilmeyen çevresel verilerin hatırlanması oldukça güç gerçekleşebilirken, içinde bulunduğu ortamın duyuşal düzeyden çok anlamsal düzeydeki her türlü yaşamsal boyutu ile uzun süreli belleğe kodlanan çevresel verilerin hatırlanması kolay ve hızlı olabilecektir. Bir çevrenin okunabilir olma özelliğinin yanı sıra, hatırda kalıcı olma özelliği de çevre imajı açısından oldukça önemli rol oynar. (Cüceloğlu, 1996, s.170)

Pamuk' un "Benim Adım Kırmızı" adlı eserinde hatırlama üzerine ilginç bir öykü vardır. "Hatırlamak gördüğünü bilmektir, bilmek gördüğünü hatırlamaktır, görmek hatırlamadan bilmektir " sözleri ile başlayan bu öyküde, Karakoyunlu Cihan Şah üstat nakkaş Şeyh Ali' ye öylesine hüner dolu bir kitap nakşettirir ki bundan daha iyisini ezeli düşmanı Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan için de nakşedebileceği düşüncesi ile üstadın gözlerini ucu sivri bir sorguç iğnesi ile kör eder. Bunun üzerine, her kalem vuruşunu her fırçasına kadar hafızasında görmeden ezbere nakşeden Şeyh Ali' nin Uzun Hasan için hazırladığı kitabı Akkoyunlu hükümdarının Karakoyunlu Cihan Şah' ı yenmesinin ardındaki manevi güç olacaktır. (Pamuk, 1998, s. 93)

4.4.3.2. Sınıflandırma ve Genelleştirme

Bilişim, aynı zamanda bir sıraya koyma yöntemi olarak karşımıza çıkar, bu sıralama; kavram yaratma, kavramları kuramsal hale getirerek soyutlama ve bir şemaya oturtma evrelerinden oluşur. (Kaplan ve Kearney,1997)

Bölüm 4.2.1. de değinildiği üzere, bilişsel şemaların oluşması, nesnelere benzer ve farklı olmalarıyla ilgili kararların bir sürecidir. Bu süreci sınıflama izler. Bruner bu sınıflandırmaların duygusal, işlevsel ve biçimsel sınıflamalardan oluştuğunu öne sürerken, Olver ve Hornsby ise;

- algısal (perceptible)
- işlevsel (functional)
- duygusal (affective)
- adsal (nominal)
- eşdeğersel (fiat equivalence)

olarak beş önemli moda ayırır. (Gür, 1996, s. 87) Bu modlar ve içerikleri kültürlere, dilsel ve sembolik imajlara göre farklılık gösterir. Felsefi olarak mekan bir boşluktur ve insanlar tarafından tanımlandırılmak ve sınıflandırılmak ister ki bu anlam vermenin bilişsel yöntemidir. Bu yüzden insanlar çevrelerini yollarla, sınırlarla böler, bölgelerle, işaretlerle tanımlarlar. (Rapoport, 1977)

Sınıflandırma örneklerinin içinde isimlendirme önemli yer tutar. Çevreyi anlamlı kategoriler halinde düzenleme genellikle bileşenleri isimlendirme, bölge ve yöreleri belirli gruplar, kullanımlar ve aktivitelerle nitelendirme yoluyla olur. İsimlendirme bir çevrenin tanımlanması açısından önemlidir ve bileşenlerin nasıl sınıflandırılıp isimlendirildiği aynı zamanda değerlendirmeyi ve tercihleri de etkiler. Lowenthal, mekanları ve yöreleri isimlendirme olgusunun dilsel çevre düzenlemenin bir formu olduğunu ileri sürmektedir. (Rapoport, 1977, s.110)

İsim değişiminin “kimlik kaybı” na neden olabileceği ve önemli bir sorun olduğu konusunda yaygın bir kanı vardır. Özellikle yerleşimlerin uzun zamanlardan beri taşıdığı isimlerin korunmaya, bunların negatif çağrışımlarla statü ve değer kaybına uğraması engellenmeye çalışıldığı gözlemlenmiştir. Örneğin tezin alan çalışması için örneklem bölge seçilen Kuzguncuk’ da, asırlık “Üryanizade Sokağı” nın adı bir dizi filme sahne olması dolayısıyla “Perihan Abla” olarak değiştirilmek istenmiş, fakat bu istek halkın yoğun tepkisine neden olmuştur.

4.4.3.3. Bilişsel Haritalar

Bireyin bilişsel temsili için çeşitli terimler kullanılmıştır; Trowbridge tarafından kullanılan imaj haritaları (imaginary map), Tolman, Stea - Downs ve Blaut tarafından kullanılan bilişsel harita (cognitive map), Hallowel tarafından kullanılan zihinsel harita (mental map), ve son olarak, von Senden ve Lee tarafından kullanılan şema (schema) terimleri bunlara örnektir. (Hart ve Moore, 1976)

Downs ve Stea, (1977), bilişsel haritalamayı bireyin günlük yaşamında mekansal çevresi içindeki birbiriyle ilişkili yerleşimler veya olguların nitelikleri hakkındaki enformasyonları toplama, kodlandırma, yeniden adlandırma ve kodu çözmeye gibi evrelerin psikolojik dönüşümüyle oluşan bir süreç olarak tanımlarken, Passini' ye göre, bilişsel haritalar bireyin çevresel davranışını belirlemenin de ötesindedir ve bu savı, "hareket, bilişsel değerlendirme strüktürünün tümüne bağlıdır." anlatımıyla açıklar. (Sanoff, 1991, s. 76)

İmge haritaları olarak da adlandırılabilen bilişsel haritalar, saptama, varsayım yapma ve değerlendirme sonucu zihinde oluşan üç boyutlu kurgulardır. Bu anlamda imgeler, insanın algılarına, ayımsama, ayırt etme, kavrama, bellekte süreçlendirme işlemlerine, duygusal ve zihinsel tepkilerinin sonuçlarına bağlı oluşurlar. (Gür, 1996, s. 89) Türü ne olursa olsun imge haritaları bölgeyi tanımakla başlayan ve sistematik bütünlük kazanan bir evrim gösterirler. (Hart ve Moore 1976) Biliş imgeleri bir kağıt düzlemi üzerinde iki boyutlu anlatımlardan çok süre giden süreçlerdir. Bu, öylesine yaşam boyu devam eden bir süreçtir ki birey her günkü işlemsel çevresinin yer ve niteliklerine ilişkin bilgiyi edinir, kodlandırır, depolar ve yeniden anımsar, kodlandırır. (Gür, 1996, s. 197)

Golledge, bilişsel haritaların içerdiği çevresel enformasyon tiplerinin dikkate değer bazı çalışmaların ana teması olduğunu belirtirken, fizyolojik düzeyde insan beyni üzerinde çalışan psikologlardan biri olan Kaplan, insanın değişen çevre koşullarına adapte olabilmesi için enformasyonları toplama, depolama ve işlemeyi sağlayan bilişsel yapıları araştırmış, bilişsel haritaların oluşumunda inanılmayacak derecede çok enformasyonun depolandığı gerçeğini yinelemiştir. (Gould ve White, 1986)

Kitchin ise, bilişsel haritaların, farklı bireylerin, değişik çevrelerde nasıl algıladığına ve nasıl davrandığına ipucu olmanın yanı sıra, mekansal karar verme, oryantasyon yeteneği, rekreasyon kararları, tüketici davranışı gibi birtakım olguların açıklanmasında da teorik olarak faydalı olabileceğini ileri sürmektedir. (Kitchin, 1997) Kitle iletişim araçları ile de sağlanabilen dolaylı bilgi, mesaj ve enformasyonlar sayesinde insan hiç görmemiş olduğu çevrelerin bilişsel haritalarına deneyimleri olmadan sahip olabilir. (Rapoport, 1977)

Çevresel bilme ve yerleşimlerin ilişkisi (bilişsel harita) arasında belirgin bir farklılık olduğuna dair görüş birliği vardır. Neisser' e göre, çevresel bilişimi, rotalar, yerleşimler ve çevresel bileşenler hakkındaki bilgiler oluştururken, bilişsel harita çevre hakkında kısa sürede ulaşılabilen kullanılabilir bilginin seçimini yönlendiren zihinsel bir yapıdır. (Lang, 1987b) Bilişsel haritalar çevresel enformasyonları etkilemenin yanı sıra onlar tarafından etkilenir. Yön ve yol bulmayı sağlayan zihinsel şemalar kişisel, kendilerine özgü ve dinamik olgulardır. (Çakın, 1988, s.16)

Bilişsel haritalar, imajlar ve şema arasındaki yakın benzerlik birinin bir diğeri için özel bir durumu olduğu varsayımını güçlendirir. Zihinsel haritalar temel olarak mekansal olmalarına rağmen, bilinçli, bilinçsiz ya da bilinçaltında, gerçeğe yakın ya da değil, duygusal-anlamsal, toplumsal ya da bireysel ölçekte, kişiye özgü imajlar, değerler içerir. (Rapoport, 1977, s.129)

Zihinsel imgelerin zihinsel haritalarla özdeş olduğu varsayılsa da bunun doğruluğu tartışmalıdır. Bilişsel haritalarda yol ve mekan boyutları gerçek olandan çok farklıdır. İnsanların geçmiş deneyimleri, ideal ve amaçları imgelerini çarpıtır. (Gür, 1996, s.197) Downs ve Stea (1977) bilişsel temsilleri tamamlanmamış, çarpıtılmış ve şematize edilmiş olarak karakterize eder.

Örneğin; Stanley Milgram Parislilerin kentlerini zihinsel olarak nasıl temsil ettiğini araştırdığı çalışmasında 218 özneye Paris'in haritasını çizdirmenin yanı sıra çeşitli yöntemler kullanarak öznelerin landmark olarak nitelendirdikleri elemanları, bağlantıları, ikonları ve önemsenmeyen bölgeleri tespit etmeye çalışmıştır. Bulgularında, öznelerin bilişsel haritalarının yalnızca kendi dolaysız ve bireysel deneyimlerinden kaynaklanmadığı, aynı zamanda profesyonel haritacıların

(cartographer) çizmiş olduğu yol haritaları ve diğer haritaların etkisiyle şekillendiğini gözlemlemiştir. Buna rağmen seçme, vurgulama ve çarpıtma derecelerine bakarak, bu haritaların bireylerin yaşam şekillerinin bir göstergesi olduğu ve bireyin kendi duygusal ve zihinsel yapısının bilişsel haritasına etkisinin profesyonel haritalara oranla çok daha etkili olduğu sonucuna varmıştır. (Bkz. Bölüm 6.4.1) Pek çok araştırmada, zihinsel imgelerin zihinsel haritalarla özdeş olduğu varsayılsa da bunun doğruluğunun tartışmalı olduğunu ileri süren Milgram, bireyin zihnindeki imajı kağıda aynen yansıtamayacağını bu nedenle de, çizilen bu haritaların esas bilişsel harita olamayıp, ancak ona bir ipucu olabileceğini iddia etmektedir. (Milgram, 1976) Montello ise, bireylerin, bilişsel şemalarını oluştururken, eğrileri düz çizgiler ve bir çok köşeyi ise dik açılar halinde gösterme eğiliminde olduklarını ve böylelikle çizimlerini basite indirgediklerini iddia etmiştir. (Montello, 1991)

4.4.3.4. İmgelem Ögeleri

Liben, bilişsel haritaları, açıklayıcı (declarative), işlemsel (procedural) ve biçimsel (configurational) olmak üzere üç ayrı yöntemle açıklamıştır. Bunlardan açıklayıcı bilgi yapısı, belirgin mekansal özelliklerin, zihinsel bilgi tabanı olarak tanımlanırken, yollar, parklar gibi alansal özellikler içermesine rağmen, genellikle, işaretlerle (landmark) ifade edilir. İşlemsel bilgi yapısı ise, açıklayıcı bilgiyi, hareketi kolaylaştırıcı bilgiler halinde sentez etmeyi sağlayan kurallardan oluşur. Örneğin yol elemanları, bu süreçte, yönlendirici rotalara dönüşür. Biçimsel bilgi yapısında ise enformasyonlara, açılar, yönler, oryantasyon, uzaklık gibi ögeler de dahil olur. (Kitchin, 1997)

Kentlerin bilişsel haritaları daha küçük yerleşimlere ait olan bilişsel haritalardan farklıdır. (Gärling ve Golledge, 1991) Bu yüzden, temel mekansal bilişim ve makro mekansal bilişim gibi kavramlar ortaya atılmıştır. (Hart ve Moore, 1976) Çevrenin zihnindeki imajlarına ilişkin çalışmaların özellikle kent ölçeğinde yapıldığı görülmektedir. (Çakın, 1988, s.16) Çevresel algı ve kentlerin bilişsel haritaları konusunda yapılmış olan anahtar çalışmalardan biri de Kevin Lynch' in Image of the City isimli çalışmasıdır. Lynch, bu çalışmasında çevresel imajın insan (gözlemci) ve çevresi (gözlenen) arasındaki çift taraflı bir işlemin sonucu olduğunu, çevre farklılıklarıyla benzerlikler sunarken, insanın gördüğü bu şeyleri amaçları

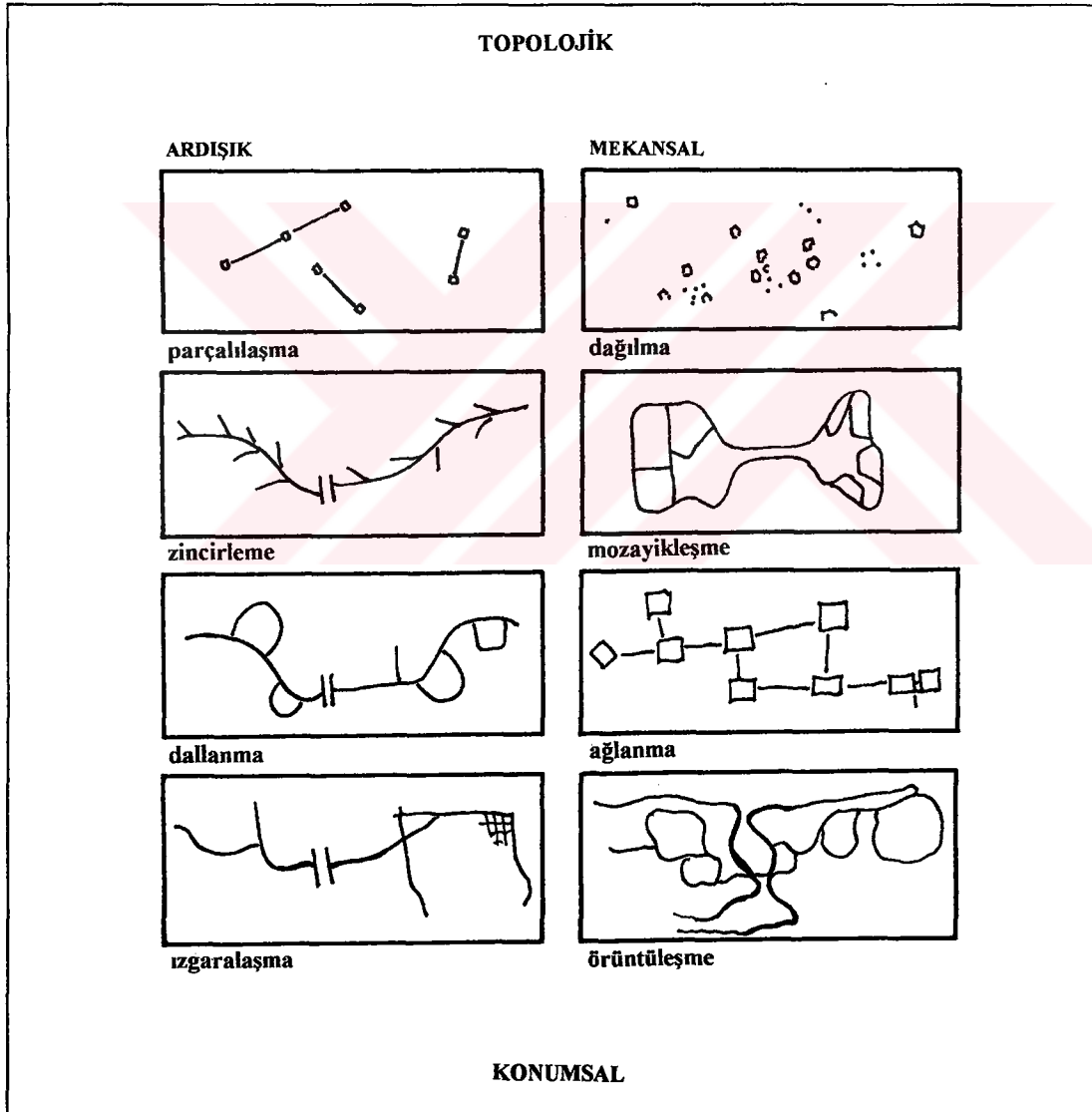
doğrultusunda seçtiğini, organize ettiğini ve anlam verdiğini ifade eder. Çalışmada iki temel soru vardır, birincisi insanların fiziksel çevrelerinin zihinsel struktürünü oluşturup oluşturamadığı, ikincisi hangi imgelerini hatırlayarak bu işlemi yaptıkları ve bu çevrelerin ne derecede akılda kalıcı olduğudur. (Lynch, 1960)

Çevresel imajı kimlik, struktür (yapı) ve anlam olmak üzere üç ayrı bileşen olarak sınıflandıran Lynch, çalışmasında çevresel imajdaki bireysel farklılıklar üzerinde durmuş, Boston, New Jersey, California gibi kentlerde yaşayan değişik sosyo-ekonomik düzeylere sahip bireylere kentlerin karakterine ilişkin çeşitli sorular sorarak ve zihinsel haritalarını çizdirerek kenti hangi karakteristiklere göre tanımladıklarını ve nasıl algıladıklarını belirlemek istemiştir. Ortaya çıkan çalışmaları doğruluk, atlamalar, çarpıtmalar ve farklılaşan ilgi alanları açısından incelemiş, bir kodlandırma çizelgesi hazırlayarak bu kodlandırma sistemini “kent imgelem ögeleri” şeklinde tanımlamıştır. Araştırmanın bulguları kent imajının oluşumunda 5 farklı kent imgelem ögesinin önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır. (Lynch, 1960)

- Yollar (Paths): Önemli noktaları bağlayan çeşitli yaya ve taşıt yolları
- Kenarlar (Edges): İki değişik alan arasındaki sınırlar, yanal referanslar
- Bölgeler (Districts): Bir isim altında nitelendirilebilen geniş kent alanları
- Düğüm Noktaları (Nodes): Çeşitli ulaşım arterlerinin kesiştiği noktalar
- İşaretler (Landmarks): Simgesel özelliğe de sahip olabilen nokta referanslar

Lynch’ in bilişsel haritalar hakkındaki çalışmaları, görsel organizasyonun Gestalt kurallarıyla açıklanabilir. Yollar ve kenarlar devamlılık (continuity) elemanlarıdır. İşaretler çevrelerinden ayırt edilebilen, farklı (dissimilarity) elemanlardan oluşurken, bölgeler bir kontür içindeki elemanların yakınlığı (proximity) ve benzerliği (similarity) ile açıklanır. Düğüm noktalarını ise Gestalt Psikolojisi terimleriyle açıklamak güçtür. David Stea, Appleyard ve Schulz gibi çeşitli teoristler kentlerin zihinsel yapısının nitelendirilmesinde önemli olan bu elemanlar için farklı terimler kullansalar da, içerik ve sonuçları birbirine çok benzeyen bu çalışmalar birbirleriyle örtüşür görünmekte ve düzenin, Gestalt ilkeleri ile sağlandığı üzerine temellenmektedir. (Lang, 1987b, s. 140)

Lynch' e göre yapısı ve süreçleri kullanıcısı tarafından rahatça anlaşılan kentler hem kullanıcıya kenti rahat kullanma, hem de kendilerine daha iyi tanıma olanağı verir. (Lynch, 1960) Çevresel tercih için etkin olan ve kentin sembolik peyzajının önemli bir parçasını oluşturan işaretlerin (landmark) olmadığı durumlarda kentler tanımlılığını ve okunabilirliğini kaybedecektir (Lynch 1960, Rapoport, 1977) Englewood, tasarımın benzersizliğinin okunabilirliğine yardımcı olacağını öne sürerken, de Jonge ise, genel yapı net olmasına rağmen elemanların birbirinden ayrılamayacak kadar benzer ve tek tipleşmiş olduğu durumlarda, yönelim ve okunulabilirlikte zorluklar meydana geleceğini iddia etmektedir. (Rapoport, 1977)

Şekil 4.6. Bilişsel Haritaların ardışık ve mekansal olarak gösterimi ve topolojik olandan konumsal olana doğru sıralanışı, Appleyard (1970)

Appleyard, Lynch'in fikirlerini bir adım ileriye götürerek çevresel imaj olgusunu kentsel bir simge sisteminin en önemli bileşeni, çevreyi ise sürekli mesajlar ileten çeşitli kişi ve grupların değer ve zevklerine bağlı olan bir iletişim dili olarak tanımlamaktadır. (Çakın, 1988, s. 17) Appleyard' a göre, kentsel imgeler geçişler ve yollar ağırlıklı “doğrusal” (ardışık) olanlar, bölgeler ağırlıklı “uzamsal” (mekansal) olmak üzere ikiye ayrılır. Sıralamalı (ardışık) gruba giren haritalar, ard arda gelen öğeleri (yollar gibi), mekansal olanlar ise tek başlarına bir uzam ifade eden elemanları (işaretler (landmark), bölgeler gibi) hakim bir şekilde kullanan haritalardır. Sıralamalı haritaların en basiti parçacıklar (fragment) olarak adlandırılmakta, artan karmaşıklık derecesine göre zincir (chain), dallara ayırma ve birleştirme (branch and loop), ve ağ (network) adlarını almaktadır. Uzamsal haritaların en basitinden en karmaşığına sıralanması ise, ilişkisiz parçalar halinde (scatter and cluster), mozayik (mosaic), bağlanmış (link), ve örüntülendirilmiş (patterned) şeklindedir. Bu sınıflandırmaya göre, Appleyard, Guayana City, Venezuela da yapmış olduğu çalışmada, bilişsel haritaları, kimi insanların yol yönelimsel metotla , kimilerininse mekansal farklılıklarla kavramsallaştırdıklarını iddia etmiştir. Örneklem grubun %33'ü zincirleme, %21'i dallanma ve çemberleşme, ve %15'i ızgaralaşma (network) tipinde haritalar çizmiştir. (Şekil, 4.6.) Sonuç olarak; örneklem grubun toplam %70' inin ardışık imaj haritası çizmiş olması birçok insanın kentlerin başlıca düzenleyici elemanı olarak yolları görmesi düşüncesini güçlendirmiştir. (Appleyard, 1970)

4.4.3.5. Oryantasyon (Yönelim)

İnsanoğlu evren içindeki yerini bilmek ister. Von der Ryn “bir mekanda bulunduğumuzda bunu biliriz, eğer öznenin zihnindeki imaj, görüntü veya belirli bir mekansal düzen algısı karmaşık veya net değilse, o zaman mekan yoktur, nerede olduğumuzu bilemeyiz” sözleriyle bir mekanın varlığının, ancak onu bilmek ve tanımakla olabileceğini ifade eder. Zevi ise oryantasyonun insanın varoluşunun anlamını kavramasındaki en önemli etkenlerden biri olduğunu öne sürer. (Zevi,1990) Oryantasyon konusu üzerinde yapılmış olan ilk çalışmada, Trowbridge, henüz 1913 tarihinde bazı bireylerin yönelim duygusunun diğerlerine oranla daha iyi olduğunu iddia etmiş ve bunun nedenlerini sorgulamıştır. (Gould ve White, 1986, s. 11)

Oryantasyon insanın nerede olduğunu bilmesini ve nereye gideceğine dair önfikir sahibi olmasını sağlarken en uygun yönün seçilmesine yardımcı olur. (Sanoff, 1991, s. 73) Tarihte ilk olarak güneş hareketinin yardımıyla sağlanan oryantasyon duygusu bugün daha çok çeşitli referans noktalarının rehberliğinde şekillenir. İnsanın çevresel yönelimini görsel algıları ya da çevresel verileri birbirinden ayırabilme yeteneği etkiler. Oryantasyon aynı zamanda zaman içinde konum duygusunu içerir. (Sanoff, 1991, s. 74) Meiss, bölgesel (territorial) yönelmenin yanı sıra zamansal (temporal) yönelmeden bahsetmektedir. (Meiss, 1992) Lam ise, zamansal yönelmeyi çevreden enformasyon almayı sağlayan önemli bir biyolojik gereksinim olarak açıklar. (Lam, 1977) Çevrelerin fiziksel karakterindeki zamanla oluşan köklü değişimler yönelim duygusunu derinden etkiler. (Sanoff, 1991, s. 74)

Oryantasyon için gerekli çevresel enformasyonları sağlayan duysal motor (sensori motor) uykuda dahi olmak üzere sürekli olarak işler. Oryantasyon beklentiler ve geçmiş deneyimlerden etkilenir. Beklentiler fiziksel yönelim sürecinde önemli rol oynarken, farklı çevrelere karşı duysal tepkileri değişik şekillerde etkiler. Çevre oldukça kompleks bir yapıya sahiptir. İnsan yolunu bulabilmek için öncelikle bir sonraki araştırmada fiziksel oryantasyon için kullanılacak olan görsel enformasyonların anlamlı ve tanımlanabilir modellerinin depolandığı hafızasına güvenir. (Lam, 1977) Passini, mekansal oryantasyonu, bireyin çevrenin bilişsel haritası sayesinde mümkün olan temsili içinde kendi konumunu belirleyebilme yeteneği olarak tanımlar. Değişik çevrelerde (doğal çevreler ya da metropoller gibi) ya da aynı çevrede yaşayan değişik bireylere göre çevrenin farklı nitelikleri diğerlerine oranla daha önemlidir ve bu ayırım onların yönelim sistemlerindeki farklılığı da beraberinde getirir. (Bkz. Bölüm 5.4.1.3.) Bazı insanlar kendilerini evrenin merkezinde algılamak, bazıları çevrenin çeşitli belli başlı noktalarını ya da kendi konut çevresini referans belirleyerek yönelim sistemini oluşturur. (Lang, 1987b, s. 142)

Lozano' ya göre, modern mimarlık hareketinin etkileri ile yaratılmış olan günümüzün kentsel mekanlarında, oldukça düşük düzeyli görsel organizasyon ve monotonluk bireyin bilişsel haritasının oluşumunu ve yönelimini güçleştirmekte, zihninin karışmasına ve yolunu şaşırmasına neden olmaktadır. Bu kentlerde yaşayanlar, Norberg Schulz' un deyimi ile "yerin ruhu" (genius loci) yok olduğu ve

referansları olmadığı için kaybolduklarını dile getirmektedir. (Senett 1996) Oysa, geleneksel strüktürlerin yaşadığı kentsel mekanlarda, ölçek ve çeşitlilikteki zenginliğin, ve odaklarla, kanallarla, sınırlarla tanımlı kent imgelem öğelerinin, bireyin, salt temel mekansal ihtiyaçlarını gidermeden öte, görsel gereksinimlerini de sağlayarak yönelimini kolaylaştırdığı bilinmektedir. (Baytin,1994) Bundan otuz yıl önce dahi, Lynch' in "kent imgesi" konulu araştırmasının sonuçlarına bakıldığında, kentlilerin kendileri ve "yer" arasındaki etkileşimin oluşturduğu oldukça tutarlı ve ayrıntılı bir düşünsel imgeye sahip oldukları, ve bu imgenin onların o anki oluşumları ve duygusal rahatlıkları için çok önemli olduğu gözlemlenebilir. Oysa günümüz kentleri nötralize edilerek kimliksizleştirilmişlerdir. (Senett 1996)

Yönlendirme, sadece kentsel mekan örgütlemesinde önemli bir tasarım sorunu olmayıp, hastane, alışveriş merkezi gibi daha kompleks yapıların tasarımında da önemli bir tasarım verisidir. Bireyin yöneliminde, tasarım sürecinde planlamanın yanı sıra, kullanılan görsel girdiler de oldukça önemlidir. Pek çok araştırma, bireyin yönelimini sağlamak için, çeşitliliğe ve bunun bir kombinasyonu olarak karmaşık görsel girdilere ihtiyaç olduğunu ortaya koymuştur. Buna zıt olarak, karmaşık bir mekanda mekanı algılamanın ve bilişsel haritanın oluşumunun güçleştiği üzerine de yaygın bir kanı vardır. (İmamoğlu, 1980) Bu iki zıt düşünceden yola çıkarak, bir kentsel dokunun ya da kentsel bileşenlerin kimliğinin, tematik (benzeşen) ve tematik olmayan (benzeşmeyen) elemanların karışımı ve dengeli bileşimi ile belirlendiği; yalnız tematik olan bir düzenin tekdüzelik, yalnız tematik olmayan elemanlardan oluşan bir düzenin ise, karışıklık (kaos) yarattığı; sonuç olarak, dengeli bir karışımın oluşturulmasının; yönlendirmede, kimliğin oluşumunda ve okunabilirliğin sağlanmasında oldukça önemli bir etken olduğu söylenebilir. (Altaban, 1991)

Mimaride okunabilirlik, ilk olarak Lynch (1960) tarafından gündeme getirilmesine rağmen, ancak günümüzde daha yaygın bir söyleme sahip olmuş ve okunabilirlik, yönlendirme ve bunlar arasındaki ilişkilerin tasarıma veri olması gereği günümüzde daha yaygın bir tartışma ortamı ile sorgulanır olmuştur. Oryantasyon, kimlik ve anlam ancak birbirlerinin varlığında hayat bulan kavramlardır. Sanoff, kimlik, oryantasyon, anlam arasında yakın bir ilişki olduğunu önemle belirtirken, bu verilerle tanımlanmış bir çevrede mesajın daha kolay okunabilir olacağını vurgular. (Sanoff, 1991, s. xv) Her yerleşimin bir dili olmalıdır.

4.5. ÇEVRESEL ANLAM

Modern Mimarlık Hareketi' nin katı öğretilerine ve evrenselci ürünlerine karşı yapılan en ciddi eleştiri, tekdüze ve anlamdan yoksun, yabancılaştırıcı çevreler yarattığı, dolayısıyla öncü mesajının aşındığı görüşü idi. Çevresel anlamın (environmental meaning) araştırılmasını gündeme getiren bu görüş mimarlığı, anlam ve dil konularını maddi kültür ürünlerine uygulamaya çalışan bilimsel öğretilerle, yani dilbilim, anlambilim ve göstergebilim gibi konularla buluşturmaktadır. (Yücel, 1982)

Göstergebilim, dilsel ve dil-dışı tüm gösterge dizgelerini inceleyen bir bilim dalıdır. Barthes, Greimas gibi teoristlere göre yapısalcı düşünün de etkisi ile 1960' lardan bugüne değin büyük bir hızla gelişmekte ve yaygınlaşmakta olan göstergebilimin asıl konusu "anlam" dır. Mimarlıkta göstergebilimsel yaklaşımların mekanda anlam sorununu tartışmaya başlaması, 50' li yılların İtalya' sında çevrenin anlam kaybına karşı duyulan tepkiler ile ortaya çıkarken, 60' lara doğru, artık, mimarlık bir dil olarak ele alınır. Florensa Mimarlık Okulu, çevresel elemanlar ile dilde bir dizgenin öğeleri olan sözcükler arasında bir benzerlik ilişkisi kurar ve bu öğelerin mekan okuyucusu için birer algılama nesnesi olduğunu ileri sürer. Morris' in göstergebilim kuramının mimarlık alanında izleyicisi olan Koenig, mimari göstergelerin mekan okuyucusunda belli bir davranış biçimi geliştirdiğini öne sürerken, Shannon ise, *gönderen / mesaj / alıcı* üçlü ilişkisinin mimarlık alanındaki karşılıklarını bulmaya çalışır. Mimarlıkta gönderenin mimar, mesajın mekansal nesnelere ve alıcının ise insan olduğu bir ilişki içinde çevre bir iletişim ağı olarak tanımlanır. (Gümüş ve Şahin, 1982)

Rapoport, çevre tasarlanırken dört önemli öğenin örgütlenmesi gereği üzerinde dururken, bu öğelerin, mekan, anlam, zaman ve iletişim olduğunu vurgular. (Rapoport, 1981) Geleneksel kültürlerde mekan ve anlam örgütlenmesinin hemen hemen özdeş olduğu savını İslam mimarisinde minareden Kabe' ye, hipostil camilerine, Hristiyan görüşünde cennetin erken sunulan temsilcisi sembolik bahçelere değin tarih boyunca simgesel anlatıma sahip pek çok yapı ve çevresel öğenin varlığı doğrulamaktadır. Anlam kavramı henüz antik dönemde, açık / örtük = explicit / implicit kavramları ile iki yaklaşımla ayırt edilmiştir. (Grabar, 1983)

Oysa Venturi ve Brown' ın anlatımı ile, çağdaş kentlerde ikonik veya sembolik anlam sistemleri mekansal sistemden bağımsız bir özellik kazanmış ve nesnenin kendisi, duygusal veya ussal olmak yerine otomatik olarak işlevsel olmuştur. (Gür, 1996, s.34)

Anlamın birçok kategorisi ve bunlara karşılık olan birçok kuramsal yaklaşım vardır. (Lang 1987a, s. 94) Soyut bir şekilde Gins tarafından, “herhangi bir şeyi düşünme isteği, tam olarak bilinmeyen mevcut anlamı çıkarmak, anlamsızın farkına varılması” şeklinde tanımlanmıştır. Schulz, anlamın (kimliklendirme) insanın ait olma duygusunun temeli olduğunu belirtirken, Hesselgren ise, bu anlam duygusunun bilinçte ilk zihni işlem olduğu ifade etmektedir. Böylece mimari biçimle ilgili olarak oluşan anlam çevreye özel bir karakter kazandırarak onun tanınmasını, tariflenmesini (kimlik kazanmasını) sağlar. (Hesselgren, 1960) Mimari ya da bir başka deyişle inşa edilmiş çevre görünen biçimiyle özdeşleşmiş veya başka çağrışım anlamları içinde bireylerin nitelendirme, değer ve yargılarına bağlı anlam yüklerini taşır. İşlevsel karakterden simgesel, soyut karakterlere bir anlam çeşitliliği içinde algılanır. (Şentürer, 1995, s. 100)

Neisser, fiziksel ve coğrafik olarak nesnenin ne, nasıl ve nerede olduğu algılamanın önemli bir bölümünü oluşturduğu düşüncesini kabul ederken, çevredeki en algılanabilir nesne ve olayların ancak “anamlı” olanlar olabileceğini savunur. Neisser’ e göre anlam da enformasyonların şematik kontrolüne bağlıdır. Yine Gibson, algı ve anlam kavramları arasındaki ilişkinin ancak “eyleme geçme” kavramı ile açıklanabileceğini öne sürer. (Pennartz ve Elsinga, 1990)

Yürekli, çevresel anlamı (environmental meaning) pratik anlam, hissi anlam ve sembolik anlam olarak üç grupta irdeler. (Yürekli, 1980) Hersherberger’ in çevresel anlamın çeşitli seviyelerini içeren anlam kategorileri sınıflamasında kategoriler şu şekilde gruplandırılmaktadır. (Şentürer, 1995, s.102)

- Birinci seviye takdim anlamıdır (presentational meaning): Burada mimari biçimler bakan kişilere kendilerini ifade ederler. İfade büyük bir olasılıkla gözlenmiş olan biçime yapısal olarak benzeyen resme ait (iconic) bir ifadedir. En temel seviyede biçimin farkına varılmasıdır.

- İkinci seviye gönderme yapılan anlamdır (referential meaning): Bazı biçimler ifadeleriyle daha önemlidir, kendilerinden çok başka olay ve nesnelere hatırlatır. Bu anlamın en temel seviyesi, kullanımın tanınmasıdır.
- Üçüncü seviye duygusal anlamdır (affective meaning): Bazı ifadeler insanları heyecanlandırabilir, sıkabilir ya da benzeri pek çok çeşitli duygu oluşturabilir. Bu aynı zamanda deneyimlere bağlı olarak oluşur.
- Dördüncü seviye değerlendirme anlamıdır (evaluative meaning): Burada amaçlar ve değerler önemlidir. Önceki deneyimlerle sahip olunan değerler, ölçütler, seviyeler ya da davranışlar ifadelerde merkezlenecek şekilde kullanılır ve onlar göz önüne alındığında çevrenin hoş-hoş değil, güzel-çirkin gibi olduğu sonucuna varılır.
- Beşinci seviye düzenleyici anlamıdır (prescriptive meaning): Kural koyucu değerlendirme anlamıdır. İçerilen anlam hangi hareketin yapılması gerektiğinin düzenidir.

4.5.1. Çevresel Anlam Konusundaki Farklı Yaklaşımlar

Çevresel anlam konusunda farklı kaynak ve geleneklerden gelen iki eşzamanlı yaklaşım vardır; bunlardan birincisi temeli anlambilime (semiotics) dayalı olan, anlambilimsel yaklaşım, ikincisi ise temeli psikolojiye dayalı olan çevresel psikoloji (environmental psychology) temelli yaklaşımdır. İki yaklaşım da farklı tanımlara sahip olmalarına rağmen benzer kavramlara sahiptir. (Krampen, 1991)

4.5.1.1. Semiotik Tabanlı Linguistik Modele Dayalı Anlambilimsel Yaklaşım

Dilbilimci Saussure, semioloji (*sémiologie*) deyimini, toplumsal yaşamdaki işaretleri inceleyen bilim dalı olarak, semiotik (*sémiotique*) deyimini ise, insanlar arasındaki anlaşmayı sağlayan en basit sinyal sistemlerinden doğal ve yapay dillere kadar tüm işaret sistemlerini inceleyen bilim dalı olarak tanımlar. (Hançerlioğlu, 1980)

Vardar' a göre ise, bu kavramlar göstergebilim deyimi ile özdeşleştirilerek üç ayrı anlamda tanımlanabilir. Bu tanımlamalarda, ilk olarak, göstergebilim, dilsel ya da dil dışı gösterge dizgelerini inceleyen bir dal, ikinci olarak, yazınsal diller gibi doğal dillerden türeme ikincil dilleri inceleyen dal, son olarak ise, anlamı inceleyen genel bir bilim olarak ifade edilebilir. (Hançerlioğlu,1980)

Dilbilimciler semiotik kavramını üçe ayırırlar.

- Sentaktik (dizimsel): Gösterge sistemlerinin görevleri dışında ve salt işaretin işaret ile olan ilişkisinin incelenmesidir.
- Semantik (anlamsal): Gösterge sistemlerinin anlam dile getiren işaretler olarak taşıdıkları anlamlar ile ilişkileri açısından incelenmesidir.
- Pragmatik (faydasal): Gösterge sistemlerinin kullanımları ve insan davranışları ile ilişkileri açısından incelenmesidir.

• **Anlambilimsel Yaklaşımda,**

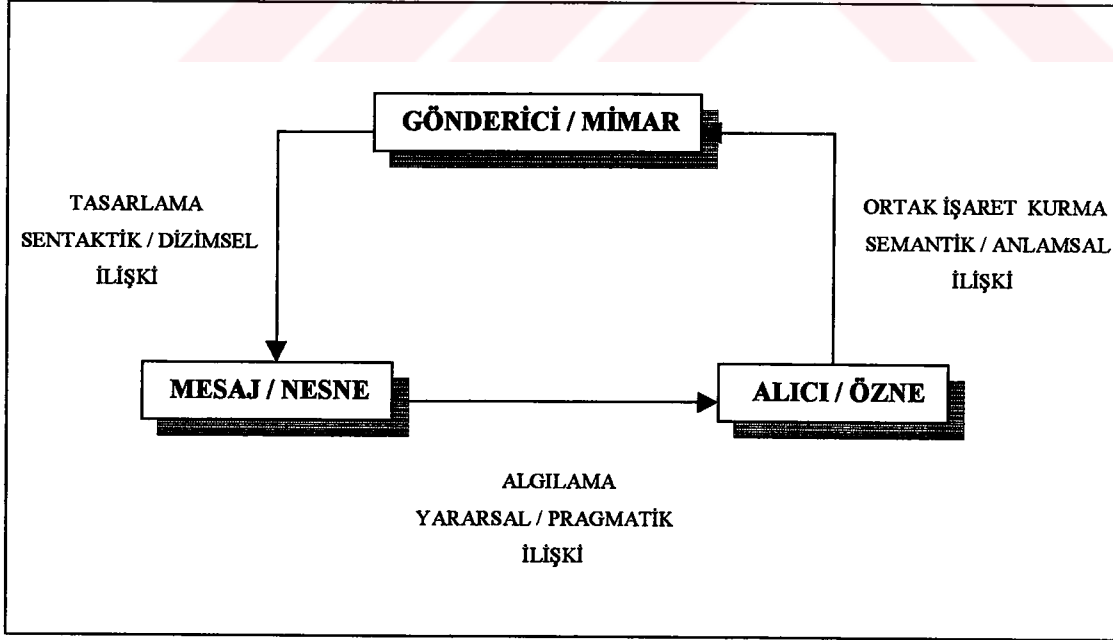
Bir İfade Aracı olarak Dil ve Bir İletişim Dili olarak Mimarlık

Dil, yazılı ya da sözlü simgelerden oluşan ortak bir anlaşma ve ifade aracıdır ve anlamın en dolaysız paylaşılmasını sağlayan iletişim biçimidir. Ögüt' e göre, anlamın iletilebilmesi ve paylaşılabilmesi için nesnelleşmesi, yani “söz” ün evrenselleşerek söylenebilir duruma gelmesi gereklidir. (Ögüt, 1990) Sentaktik olarak bir sıralama ve dizin içinde, harflerin sözcükleri ve notaların melodileri oluşturması, yalnız başına her hangi bir ifade taşımayan birimlerin kurallı dizinsel kurgularla örgütlenerek, anlamlı hale gelmesine birer örnektir. Yapısal dilbilim, dili hiçbir şeyin kendi başına ve doğal yetenekle bir anlam taşımadığı, her şeyin bütüne göre anlam kazandığı bir dizge olarak görür. (Yücel, 1985)

Dilin insanların algılama sistemini etkilediği konusunda bazı hipotezler ortaya atılmıştır. (Horayangkura, 1978) Dil iletişimin temelidir ve çevresel değerlendirmenin bir modu olarak karşımıza çıkar. Çevresel sıfatlar üzerine sözlü ölçekte yapılmış olan pek çok çalışmada farklı semantik farklılaşma teknikleri kullanılmıştır.

Sözle ifade edilebilen yanıtlarla insan algılamasının yalnızca bir bölümü açıklanabilir ve sözle ifade edilemeyen algısal boyutları sözlü hale getirmek için genellikle diller sınırlı kalır. Kelimeler tüm çevresel ve davranışsal durumların bütününe ifade etmek açısından birçok dilde yetersizken, bazı dillerde çevresel faktörlere karşılık gelen kelimeler diğerlerine oranla çok daha geniş olabilir. Örneğin; eskimolar birbirinden farklı olan kar yağış şekillerini ifade edebilmek için 16 farklı kelime kullanırlar. (Horayengkura, 1978) Yine, Yeni Gine’ de Dugerm ve Dani dillerinde renkler için sadece iki kelime, İngilizcede ise 3000’ e yakın kelime vardır. Buna göre, dil, çeşitli kültürlerde ayırt edilebilir bazı nüansların çeşitliliğini tanımlamak için yeterli olmamaktadır. (Füeg, 1981)

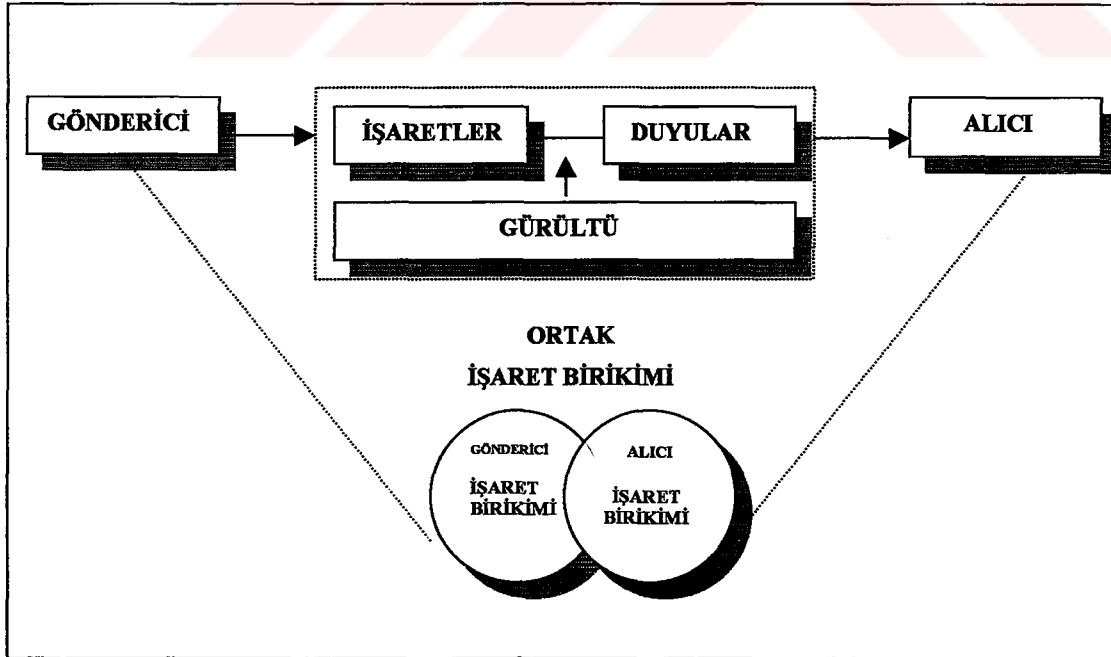
Dil, gönderici – mesaj – alıcı üçlü bileşeninin iletişim aracıdır ve anlam ayıran her dilsel işaret (gösteren / significiant), bir anlamlanana (gösterilen / signifie) tekabül etmektedir. (Yücel, 1982) Böylelikle, mimarlığı bir simge olarak ortaya koyan görüş, dil ve mimarlık arasındaki benzerliği de ortaya koymaktadır. Bu benzerlikte, mimarinin görsel elemanları dilin kelimelerine ve bu elemanlar arasındaki ilişki dilin yapısına karşılık gelirken dili herkesin konuşabilmesi ve çevreyi herkesin duyup yaşayabilmesi bu benzerliği güçlendirir.

Şekil 4.7. Gönderici / Mesaj / Alıcı üçlü etkileşimi ve semiotik tabanlı ilişkiler

Gönderici - Mesaj - Alıcı üçlü etkileşiminde yapıt mesaj niteliği taşıırken, iletişimin sağlanabilmesi için gönderici ve alıcının işaret dağarcıklarının ortak bir kesintisinin bulunması, bağımsız bir gerçeklik olan mesajın işlerliğinin olabilmesi için ise, gönderme yaptığı bir bağlamın bulunmasının yanı sıra alıcı tarafından bu bağlamın tanınabilmesi gerekmektedir. Mimar için mekanlardan ve simgelerden oluşan bir çevre amaç iken, kullanıcı için ise, mekansal çevre, ancak, içinde çeşitli eylemlerin gerçekleştirilebileceği bir araçtır. Bu iki ayrı yaklaşım doğrultusunda, tasarım çalışmasında öncelikle ortak işaretler oluşturma sürecinin verilerinin elde edilmesi gerekmektedir. (Aksoy, 1975)

Rapoport' a göre, anlamlar, açık seçik ve güçlü olduklarında ve tekrarlandıklarında daha kolay iletilirler, anlaşılabilir ve kodlandırılabilir olmaları şarttır. Eğer mekansal ve diğer sistemler arasında çelişki varsa iletilen anlam zayıflar. (Rapoport, 1981) Bu durumda tasarım yetkisini elinde bulunduran mimar, anlaşılabilmeyi hedef almalıdır. Eğer mimarlık, Eco' nun tanımında olduğu gibi, kitle kültürünün bir formu, bir iletişim işlemi olarak geniş bir insan topluluğu ile ilişkili ise, mimar, tasarımını kullanacak kültürü göz önünde tutarak bütün iletişim kodlarına hakim olmalı ve bu kodları esnek bir biçimde değerlendirebilmelidir. (Şentürer, 1995, s.108)

Şekil 4.8. Mimaride iletim kuramında gönderici-alıcı işaret birikimleri (Aksoy,1975)

Bu düşünceler doğrultusunda, iletişim kodlarına hakim olabilmesi için mimarın, öznenin sahip olduğu zihinsel imgeleri tanımaya ve anlamaya çalışması ve bu imgeleri güçlendirmenin veya değiştirmenin yollarını araması gereği ortaya çıkmaktadır. Özellikle çeşitli kültürler tarafından önemli görülen çevresel imgelerin ve anlamın kalıcılığının ve etkinliğinin sağlanması ya da korunması oldukça önemlidir. (İmamoğlu, 1980)

Son olarak, mimaride iletim kuramında gürültü kavramının tanımını yapmak faydalı olacaktır. (Şekil. 4.8) İletişimde gürültü, orijinal mesajda enformasyon kaybına neden olan kaynaklar olarak tanımlanabilirken, mimari iletişimde gürültü, mimarın gönderdiği işaretlerin anlaşılmasını güçleştiren her türlü çerçeve ve sınır etkenleridir. Geleneklerden, ön yargılara pek çok etken gürültüye neden olabilir. (Aksoy, 1975)

4.5.1.2. Çevresel Psikoloji Temelli Yaklaşım

Anlambilimsel yaklaşımlardan farklı olarak, çevresel psikoloji temelli yaklaşımda mesajın alıcıya ulaşması daha çok alıcının anlamsal süreçlerine bağlanır.

- **Çevresel Psikoloji Temelli Yaklaşımda,
Algısal-Bilişsel-Anlamsal Süreçlerde Duygusal Tepkiler**

Öncelikle duyu, duygu ve duygusal duyu gibi kavramlar arasındaki ilişkilerin ve farklılıkların irdelenmesi, bu çalışma kapsamında, çevresel algının duygusal bir süreç, çevresel anlamın ise duygusal bir süreç olarak yorumlanma nedeninin daha iyi anlaşılabilmesi açısından faydalı olacaktır. Algısal-bilişsel-anlamsal süreçler boyunca, birçok duyu ve duygu birbirlerine bağlanarak etkileşir, ilk olarak, mekansal uyarımla oluşan etki duyu organları yardımı ile “duyusal” olarak hissedilir, ikincil olarak, bilişsel süreç boyunca elde edilen enformasyonlar ile bu hisler birleşerek zihinde algısal bir organizasyon oluşur ve son olarak bu organizasyon, bireye etkinlik kazandıran “duyguları” ortaya çıkarır. Larsson, duyguları, birincil ve ikincil olarak ikiye ayırarak, ikincil duyguların, mekansal uyarıma etki olarak oluşan ilk duygular karşısında uyanan duygular olduğunu ve bu nedenle “duygusal duyu” (sensorial emotion) olarak da adlandırılabilceğini ileri sürer.

İkincil duygular, genellikle, güzel-çirkin, çeşitli-monoton gibi nitelikleri tanımlayan sıfat çiftleri ile ifade edilebilen, birincil duygular ise, insan davranışlarına yansıyan temel duygulardır. Örnek olarak, kabul duygusu, katılma davranışına, korku duygusu ise koruma davranışına neden olur. (Aydınlı, 1986)

Bu çalışma kapsamında, karşıt yaklaşımlarla ele alınan çeşitli duygu teorilerinden biri olan “Bilgi-İntegrasyon Teorisi”, benzer duylara bağlı olarak duygunun kişinin subjektif değişkenlerine göre farklılaştığını savunan fenomenolojik yapısından dolayı faydalı olacaktır. Bu teoriye göre, duygusal girdilerin biraraya gelme merkezi “Hypotalamus” olup, duyguların zihinsel deneyimi, dışa ait uyarım, psikolojik-bedensel değişimler ve öznel-kavramsal faktörler tarafından sağlanan biraraya getirilmiş, bütünleştirilmiş bilgiye dayanarak sonuçlandırılmaktadır. Bu noktada, önceki deneyimler bir başvuru ölçütü olarak ağırlık kazanmakta, kişisel ilgiler, eğitim, inançlar ve diğer öznel değişkenler bireyin duygusal durumunu şekillendirmek için birleşmektedir. (Aydınlı, 1986) Böylelikle başlangıçta duyular ile algılanan nesnel ve somut veriler, öznel ve soyut bir düzeye duygular yardımı ile anlamlandırılarak ulaşır.

4.5.2. Çevresel Değerlendirme

Tunalı’ ya göre, değerler; yargı, tercih veya seçim yapmak için kriterler olarak görev görürler. (Tunalı, 1984) Özne, nesne ile etkileşim sürecinde ona “değer” yükler. Lotze ise, değerlerin insanın yöneldiği, amaçladığı anlamlılıklardan oluştuğunu ileri sürmüştür. (Şentürer, 1995, s.118) Psikologlar ise, insanların karar vermelerindeki temel nedenleri incelemek amacı ile değer sorununa eğilmekte dirler. Değerlendirme ise, kişi veya grup ile bir nesnenin alternatifleri arasında ilişki kurulduğunda karar verme sürecinin bir unsurudur ve somut olarak ortaya çıkar. İnsanın alternatifler arasında birini, fikri veya fiziksel bir modele dayanarak seçimi “değerlendirme” kavramlarının özünü teşkil eder. İnsan eylemlerinin her alanında söz konusu olan değerlendirmenin temelini nesneye ait değer taşıyıcıları ile bu değer taşıyıcılarının aralarındaki ilişkilerden oluşan değer sistemi meydana getirmektedir. (Tapan ve Sey, 1976, s.13, 25)

Değerlendirmenin olabilmesi için algısal ve bilişsel süreçlerin gerçekleşmiş olması gerekir. Değerlendirmenin, öznenin kişisel duyum ve düşünceleri sonucu oluşması onun yapısal olarak subjektif niteliğini ortaya koyar. Bununla beraber, sübjektif olarak kabul edilen tek tek kişilere özgü bu değer ve yargılarda görülen ortaklıklar ise ister toplumun ortak öğretileri doğrultusunda (kültür ve gelenek etkisi), ister nesnenin bağlı olduğu kurallar doğrultusunda veya insanların ortak olarak taşıdıkları kendi doğal-yapısal özellikleri (duygusal, düşünsel, fizyolojik) sonucunda ya da bütün bunların ötesinde bu durumların bir bileşke ürünü olarak ortaya çıksa da varılan ortak görüş, bazı “genelliklerin” ve bağlı “nesnel, somut” bir yapının varlığı ve bu doğrultuda objektif olabilecek bir değerlendirmenin yapılabileceğidir. (Şentürer, 1995, s.123)

Bu çalışma kapsamında ele alınan “değerlendirme” olgusu algının, bağlantılı duyguların ve toplumsal değerlerin temsilcisi olan anlamın birlikte oluşturduğu bir niteliktedir. Kişiye özgü duyguların ve toplumsal yaşam sonucu toplumdan elde edilen değerlerin etkisi olmaksızın saf algılar ile yapılan yorum, değer ve yargıların yanı sıra kişiye özgü bireysel-duygusal ve anlamsal değerlendirme yorumları da bu süreç içinde geçerlidir. Tüm bu öznel yorumların, mimaride, değerlendirme olgusuna sistematik bir bakış açısı ile yaklaşarak tasarım verisi olarak kullanılması, tasarımcıya bir sonraki uygulama için de gerekli olabilecek bir geribildirim (feedback) sağlayabilecek ve mimari eğitim sürecinde de faydalanılabilecek bir bilgi birikimi oluşturabilecektir. (İmamoğlu, 1980)

4.5.3. Çevresel Bağlılık

Altman ve Low, çevresel bağlılığı, bireyler ya da gruplar ile çevreleri arasındaki pozitif yönlü duygusal bir ilişki olarak tanımlarken, Hunter ise, çevresel bağlılığı, bireyin kendi çevresine karşı duymuş olduğu duygusal bağımlılık olarak tanımlayarak, benzer bir ifade kullanmaktadır. Mech ve Monar’ a göre, çevresel bağlılık, pozitif çevresel değerlendirmenin bir ürünü olup, ekonomik-sosyal yatırımlar, sosyal ilişkiler ve konut çevresi memnuniyeti ile yakından ilişkilidir. (Mesch ve Monar, 1998)

Çevresel bağlılığın, bir yöreyi karakterize eden, sosyal ve fiziksel öğelerin korunması açısından taşıdığı önem yadsınamaz. (Feldman, 1990) Bir yerde yaşama süresinin uzunluğu, o yere fiziksel ve psikolojik anlamda bağlanma, beraberinde orayı kendilemeyi getirecek ve oranın kimliğinin oluşumunda ve korunmasında etkili olacaktır.

4.5.4. Çevreyi Kendileme

Mimar, Moles' un deyişiyle, geometriyi insanileştiren, yani geometriye insanın sahip olduğu özellikleri (*Eigenschaften*) veren ve mekanı kendilendirilebilir (*Eigentum*) kılan kimsedir.

Hall' e göre, her insanın, vücudunun kapladığı hacmin altına düşmeyen bir bünyesel hacmi ve bunun dışında, "kişisel mekan" denilen ve insanı küçülüp büyüeyebilen bir balon gibi saran kendine özgü hacimleri vardır. Moles' a göre, bu hacimler "onun eylemlerinin geometrik özü olan ve bu eylemlerin gerçekleştirilmesi için gerekli hacimlerdir." Bu anlamda mekan varoluşun ve eylemin hammaddesidir.

Çevre psikolojisi alanında yapılan tüm araştırmalar, bu tür bir yaşam alanının (*eigenraum*), minimum bir mekan sermayesinin varlığını doğrulamaktadır. Kuşkusuz bu mekan, zamana, ortamlara, uygarlıklara, gruplara göre değişmektedir; ancak bu mekandan yoksunluk, gerçek ve doğrudan yaşanan bir yabancılaşmayı ifade etmektedir. Hiç kimse mekan üzerinde bir işaret taşı gibi konmamakta, aksine kendinin kıldığı bu mekanı, düzenlemekte, organize etmekte ve diyalektik olarak diğerlerinin mekanına ve/veya çevreye göre farklılaştırmaktadır. Bu olgu, genel olarak kendileme/kendinin kılma (appropriation) kavramıyla ifade edilmektedir. (Bilgin, 1990)

Genel olarak, kendileme, insanın çevresiyle (doğayla) ilişkisini anlatır. İnsan doğadan yararlanmak için, yeteneklerini kullandığı her defasında, kendini gerçekleştirme süreci içinde çevresini kendiler. Tarih, kendileyen insanların ve kendilenen çevresinin sürekli bir yenilenişidir. Kendilemenin gerçek öznesi, birey değil, toplumdur. Toplum kendilemeyi saklar ve kuşaktan kuşağa iletir.

Kendileme sürecinde ve bu süreç sayesinde birey, tarihsel olarak biçimlendirilmiş insani işlevlerini ve yeteneklerini yeniden üretirken, aynı zamanda da kendini üretir ve yaratır. (Bilgin, 1990)

Kendilemenin gerçekleşmesi için sahip olma zorunlu bir koşul değildir. (Gür, 1996, s. 107) Kendileme, bir yerin ya da mekanın dönüştürülmesinde ortaya çıkan bir otorite, bir denetim göstergesidir. Bireyler kendilemeyi bir yeri düzenlemekle, böylece bir çevrede kök salmakla, bir yerin bazı öğelerini değiştirmekle, yok etmekle v.b. türlü düzeylerde gerçekleştirmektedir. Bir yeri kendileme o yerle olan yakınlıktan doğmaktadır. Kendilemenin biri diğerine yeğlenemez, eşdeğerli olan biçimlerinin her biri, bireyce, çevrenin yapılandırılması, çevrede işaret noktalarının konması, güvenlik ve rahatlık koşullarının yaratılması açısından harcanan çabayı göstermektedirler.

Kendileme, bir gücün, ve bir imgenin ortaya konduğu aktif bir yaşantı ya da süreçtir: biçimleri, kişinin (sosyal bir grubun üyesi) kendi imgesiyle, kimliği ile ilgilidir. Bir bakıma, stereotipleşmiş bir dizi sosyal eylemler gibi görünen kendileme, özünde, etkenlik ve edilgenlik eğilimleri arasındaki çatışmaların ortamıdır; bir kimliğin ortaya konmasına dönük bir dinamizmdir.

Moles, kendilemeyi, bireyin çevresine (evrene) demir atması, kök salması olarak nitelendirmekte, antropolojik olarak insanın bir yere ve bunun da ötesinde bir “yinsel kimlik” e (place identity) ihtiyacı olduğunu belirtmektedir. Kendileme, yinsel kimliğin oluşturulmasıyla gerçekleşirken; bölümlenme, kapatma, çevreleme gibi davranışlar bir yeri kendilemenin temel aracıdır. Bu, bireyin psikolojik planda çevreyi, bir iç (bulduğum yer, burası) ve bir dışa (bulunmadığım yer, başka yer) ayırmasıdır. (Bilgin, 1990)

Hegel hukuk felsefesinde bir şeylere sahip olmanın üç biçimini vurgulamaktadır.

- Bir şeyi doğrudan fiziksel olarak almak
- O şeyi biçimlendirmek
- O şeyi sadece “benim” olarak nitelendirmek

İnsan canlı veya cansız bir nesneye biçim verirken ona çeşitli istemlerini, bilgilerini kabul ettirmekte ve o şey artık insanın kişiliğini yansıtmaktadır. (Gür, 1996, s.106) İnsanın “benimki” olarak belirlediği şeyin niteliği, bağımsız bir dışsallık kazanmaktadır. İnsan, insanların bir şeyleştirme çabasıyla dışsallaştırdıkları şeyi, kendilemeyle içselleştirme durumundadır. (Bilgin, 1990) “Bir dikili ağacı olmamak”, “dünyada mekan, ahirette iman” gibi özdeyişler insanın bir mekanı kendilemesinin önemini yansıtmaktadır. Küçük prensin ütöpik evrenindeki “en güzel gül” onun devamlı suladığı, sahip çıktığı ve büyüttüğü güldür. İnsan emeği ile yoğrulmuş ürünlerle onu üreten insan arasında kurulan özdeşleşim, ürünü ayrıcalıklı kılar, ürün bağımsız bir dışsallık kazanır. (Gür, 1996, s. 107)

İnsan yaşadığı çevreye sahip çıkarak “oralı” olur, oraya emeğini vererek, orayla özdeşleşerek, orayı kendileyerek yersel bir kimlik sağlar. Hızla değişen günümüz yerleşimlerinin en büyük sorunsalı olan kimliksizlik ancak yaşayanlarının ona sahip çıkması, koruması ve iftihar etmesi ile sağlanabilir. (Güvenç, 1991) Bir yerin yersel kimliğinin korunması ya da kazanılması için yaşayanlarına “oralı olma” bilincinin aşılması gerekmektedir. Lynch, A Theory of Good City isimli çalışmasında, bunları “oraya ait olma, benimseme, benim kentim /semtim /mahallem diyebilme, paylaşmayı özendiren toplumsallaşma, kentine ve çevresine sahip çıkma ve gurur duyma; bireylerin sesini duyurabilmesi, etnik özelliklerin ifade edilebilirliği, kullanıcıların yaşadıkları çevreyi denetleyebilir olması; insan ölçeği, sosyal grup kimliği, gereksinim ve değerlerin topluma yansıtılabilmesi, komşuluk örgütlenmeleri ve bunların desteklenmesi” şeklinde açıklar. (Lynch, 1981)

Çevreyi kendileme, bir yandan çevre ile nesnel ve imgesel çevreyi organize etmeye dayanan bilişsel bir yakınlık, diğer yandan ise duygusal etkileşime dayanan duygusal bir yakınlık ile gerçekleşir. Çevreyi kendileme, bir grubun, bir sosyal sınıfın, bir toplumun kültürüne özgü fakat, yine de bireylere göre farklı şekillerde yaşanır. Kendileme, bir özne-nesne ilişkisi içinde, çevreyi kendileyen özne (birey veya grup) ve günlük yaşamda onun etrafında bulunan nesnelere arasında yer alan psiko-sosyolojik süreçlerin bir bütünüdür. (Bilgin, 1990)

4.6. SONUÇ

- Tasarımcının asıl öznesi insan olması gereken yaratısının tasarımı için, salt insanın çevresel gereksinmelerinin karşılanmasının yeterli olmadığını, tasarıma temel olarak öznenin tüm algısal-bilişsel-anlamsal süreçlerinin alınması gerektiğini ve bu anafikrin beraberinde mimarının bir iletişim dili olarak işlerliğinin sağlanarak, daha kolay kavranabilir, tanımlı, okunabilir, öznesi ile bütünleşik, kimlikli mekanların örgütlenmesi gerçeğini getireceği düşüncesini özümsemiş olması gerekir.
- İnsan bir algı-biliş-davranış mekanizmasıdır. Duyusal bir süreç olan algı, zihinsel bir süreç olan bilişim, duygusal bir süreç olan anlam, bir süreklilik şeması oluşturarak, çevresel imajın oluşumunda etkin rol oynar ve davranışı yönlendirir. Bu öğelerin, algı-bilişim-anlam sürekliliğinin birer unsuru olarak, birbirinden net sınırlarla ayrılmayan fakat etkileşimli bir şema içinde irdelenmesi süreçlerin ve kuramların oluşturulmasında ve sınıflandırılmasında faydalı olacaktır.
- Duyumların etken olduğu algısal süreci takip eden bilişsel sürecin gerçekleşmesinde, öğrenme ve hatırlama, sınıflandırma ve genelleştirme, bilişsel şemayı oluşturma, şemanın ve etkin olan imgelem öğelerinin de yardımıyla yönelimi sağlama aşamaları etkindir.
- Çevresel Anlam konusu, ilki Anlambilimsel temelli, ikincisi ise, Çevresel Psikoloji temelli olmak üzere iki eşzamanlı yaklaşımla irdelenebilir. Anlambilimsel yaklaşımlar kapsamında dil, bir ifade aracı, mimarlık ise bir iletişim dili olarak kabul edilebilirken, gönderici-mesaj-alıcı üçlü bileşeni arasındaki ilişki bu iletişim dilinin işlerliğinde etkindir. Çevresel Psikoloji temelli yaklaşımlarda ise, duygusal tepkiler önemlidir. Algı aşamasında duyu organları ile duyusal olarak hissedilen nesnel ve somut veriler, bu aşamada duygular yardımı ile anlamlandırılarak öznel ve soyut bir düzeye ulaşır.
- Algısal ve bilişsel süreçler gerçekleştirildikten sonra, çevresel anlam aşamasında, özne, nesne ile etkileşimi sürecinde ona değer yükler ve kişisel duyum ve düşünceleri doğrultusunda subjektif olarak değerlendirir. Pozitif yönlü değerlendirmeler beraberinde çevresel bağlılığı, fizyolojik ve psikolojik anlamda böylesi bir bağlanma ise, beraberinde orayı “yer” leştirmeyi ve kendilemeyi getirecektir. Böylelikle fiziksel bir boşun olan mekan, kendilenerek somuttan soyuta taşınır ve öznenin varoluşsal gerçekliği ile yaşantısal bir boyut kazanır.

5. ALGISAL - BİLİŞSEL - ANLAMSAL SÜREÇLERİ ETKİLEYEN HAREKET - ZAMAN - İNSAN KAYNAKLI FAKTÖRLER

5.1. GİRİŞ

İnsan çevresini kendi varoluşsal gerçekliği, kendi düşünsel, bilişsel, anlamsal kurguları ile algılar ve bilişsel süreç boyunca zihinsel mekan denilen insan zihninin mekanını oluşturur. Üçüncü bölümde de değinildiği gibi nesnenin, özne yaşamının o anında ve öznenin bakış açısına göre keşfedildiğini savunan fenomenolojik yaklaşımda, birey çevresini fiziksel gerçekliğinin ötesinde, kendi vücudundan hareketle, kendini merkeze koyarak ve doğrudan algılarına dayanarak kurduğu “burada ve şimdi” (zaman ve konum) üstüne odaklanmış bir anlayışla algılar. Buna göre bireyi farklı yapan fizyolojik, sosyo-kültürel, psikolojik özellikleri ve de bilişsel süreci metotlaştırmadaki farklılıkları sürecin oluşumunda önemli rol oynar.

Bireysel farklılıkların yanı sıra özne ile nesne (birey ve çevresi) arasındaki bilişsel ilişkinin hareket ve zaman faktörlerinin de süreç üzerindeki etkinliği yadsınamaz. Her insan kendi “hareketi” ile kendi algılamasını şekillendirip, “zaman” içinde kazandığı deneyimlerle bilişsel süreç boyunca çevresini somuttan soyuta taşırken, kendi hareketinden doğan çevresi ile aktif ilişkisi ve o çevrede geçirdiği zamanla, imgeleri daha bütüncül, ayrıntılı ve sistematik olmaya yönelir.

Çevresel algı, bilişim, anlam ve imajın oluşumunda bireysel farklılıkların özellikle de bireyin sosyo-kültürel özelliklerinin ve eğitimin rolünün önemli olduğu varsayımını sorgulayacak olan alan çalışmasına ışık tutma, bir veri olma amacını taşıyan çalışmanın bu bölümünde, “zaman” ve “mekan” içinde “hareket” yardımı ile algıladığı çevresinin her “birey” için farklı bir varoluşsal gerçeklik taşıdığı konusuna değinilecek, irdelenen bireysel farklılıklar içinde, eğitimin rolü vurgulanarak, mimar ve toplumun herhangi bir bireyinin çevrelerini algılama metotlarında bazı stilistik farklılıklar olduğu savı ortaya konacaktır.

5.2. HAREKET

Ching, mekan, yapı ve sınırdan oluşan mimarinin; zaman ve mekan içinde hareket yardımı ile algılandığını belirtirken, Hoffmann ise, her insanın kendi hareketleriyle kendi algılamasını şekillendirdiğini öne sürmektedir. (Ching, 1996) İnsanların aktif hareketi (mobilitesi) onların yaşam döngüsündeki konumlarına bağlıdır. Zanaras çevre ile aktif ilişkinin insanın o çevredeki pasif varoluşuna (oturma süresi, geçmiş deneyim) oranla daha etkili olduğunu ve çevresel enformasyonların aktif etkileşim ile daha da zenginleşip derinleşeceğini, daha soyut, daha iyi koordine edilmiş ve hiyerarşik olarak organize edilmiş duruma geleceğini öne sürmüştür. (Moore, 1979)

Aktif hareket çocukların ve hayvanların çevreyi algılamasında etkin bir rol oynar. Daha küçük yerleşimlerde yaşayan çocukların bilişsel haritalarının büyük kentlerde yaşayanlara oranla daha zengin ve geniş olmasının nedeni, onların yaşadıkları yörenin çeşitli mekanlarında aktif ve bağımsız şekilde daha özgürce hareket edebilmelerinden kaynaklanmaktadır. Çocuğun şehirde özgür bir şekilde çevredeki bileşenleri kullanarak yürüyememesi onun zihinsel gelişimini etkilerken, kent, bu konuda çocuk için iyi bir öğrenim alanı olma özelliğini kaybeder. (Rapoport, 1977, s.138, 371) Çok yüksek katlı yapılarda büyümek zorunda kalan çocukların yaşadığı iletişim güçlükleri ve doğada bulduklarında gösterdikleri beceriksizlikler imgelem öğeleri ile aktif ilişki kuramamanın bir sonucudur. Kırdaki yetişen çocukların imge haritalarının zenginliği bu varsayımı doğrulamaktadır. (Gür, 1996, s.146)

Hareketin ölçü birimleri olan hız, yön ve uzaklık, duyular vasıtasıyla ulaşım şekline (yaya ya da kullanılan vasitanın çeşitli türleri) bağlı olarak algılanır. Yaya olarak hareket ederken çevresindeki detayları daha dikkatli bir gözle inceleyebilen bireyin zihinsel haritası araç kullanan ya da toplu taşıt ile ulaşımını sağlayan diğer bir bireyden elbette ki farklı olacaktır. Steinitz' e göre, taşıt kullanan bireylerin zihinsel haritaları rotalar bakımından daha açık ve netken yayalarınki daha sınırlı alanı içermekle beraber daha bütüncül ve zengindir. (Rapoport, 1977, s.141) Appleyard' ın bir çalışmasında (Cuidad Guayana, 1970) toplu taşıt ile ulaşımını sağlayan öznelerin % 80' inin çevrelerinin tutarlı haritasını çizemezken özel taşıt kullanıcısı olan tüm öznelerin daha tutarlı ve düzenli bir sistemle gösterilen daha kompleks

fakat daha iyi organize edilmiş haritalarla çevrelerini ifade ettiği gözlemlenmiştir. (Appleyard, 1970) Hareketin algısında hız da önemli bir faktördür. Hız, insanların farklı uyarıları gruplar halinde organize etme şeklini etkiler. Düşük hızlarda daha çok sayıda farklı eleman birbirinden ayrılarak algılanırken, yüksek hızlarda bunlar bireyler tarafından küçük yığınlar halinde gruplandırılır. Yüksek hız zaten kompleks olan bir çevreyi daha kaotik bir hale getirir. Hız aynı zamanda zamanı ve mekanlar arası uzaklıkların tahminlerini de etkiler. (Rapoport, 1977, s. 241) Hareket halinde sürekli değişen görsel niteliklerin kavranması, hareketin hızına bağlıdır. Gözlemcinin çevre içindeki hareketi onun pozisyonunu ve uzaklığını sürekli değiştirir. Tek bir noktadan bakışa kıyasla, hareket halinde, peşpeşe ve değişen bakışlar daha etkin bir değerlendirme sağlarlar. (Yürekli, 1977, s.39) Mitropoulos' a göre insan hareket ederken, ardında gizli bir iz bırakır ve bir dizi algısal çerçevenin içinden geçer. Hareket ettikçe mekan, insanın zihninde yeniden varolur. (Thiel, 1976)

5.3. ZAMAN

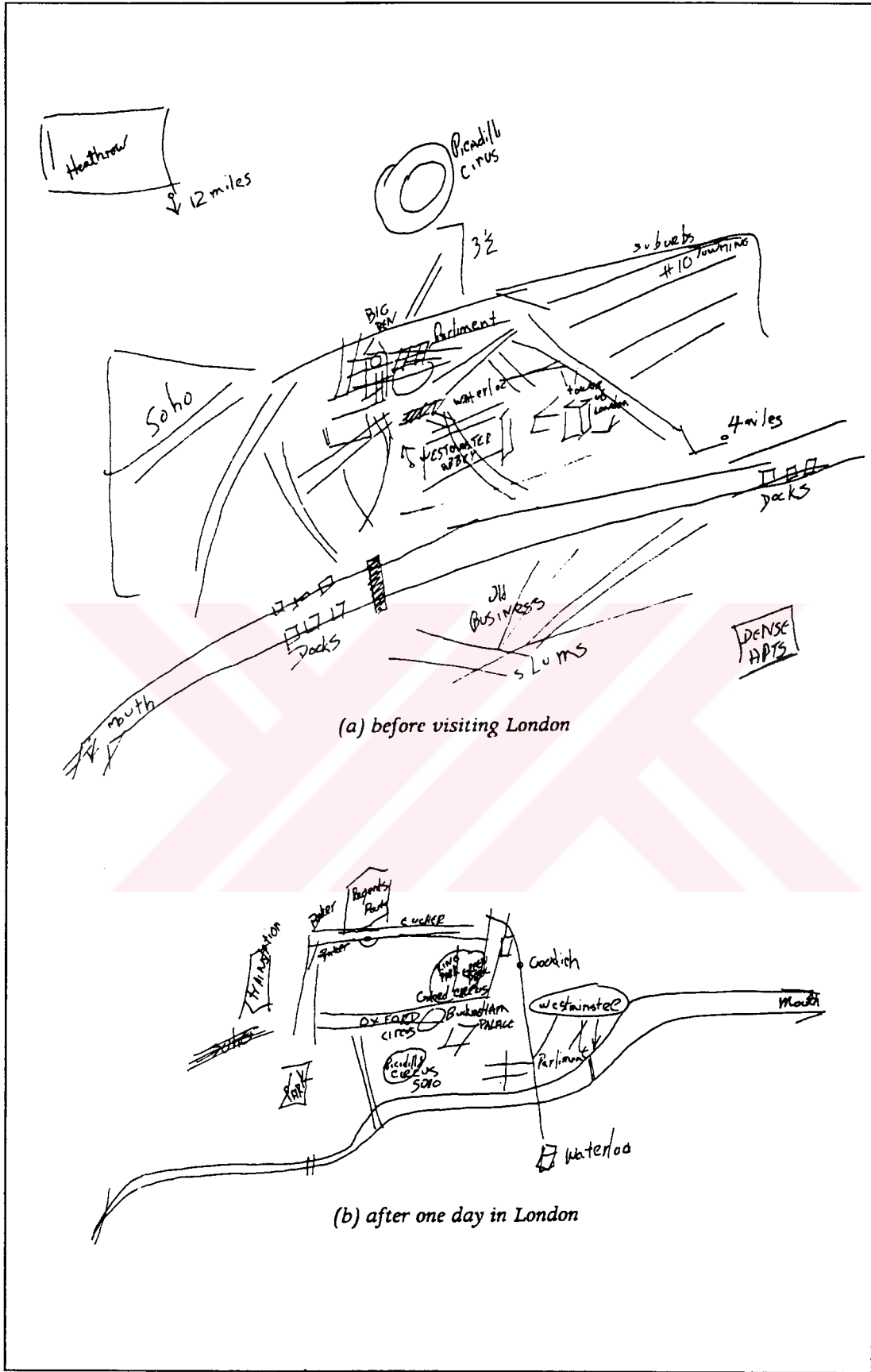
Zevi (1990), mimarinin ana elemanı olarak gördüğü mekan ve hareket kavramlarının dördüncü boyut olarak nitelendirdiği zaman kavramı ile ele alınması gerekliliğini savunurken, Hoogstad (1990) ise, mekansal gerçeği anlamının, ancak, mekan tanımlayıcı elemanlar arasındaki bütün zaman-mekan ilişkilerinin yapısını anlamakla sağlanabileceğini vurgulamaktadır. Işığın zaman içinde farklılaşan etkileri (gündüz-gece), mevsim farklılıkları, ve insan gruplarının zaman ile değişen tempo ve ritimleri (çalışma saatleri-haftasonları) gibi etkenler insanın algılamasını ve bilişsel şemasının gelişimini etkiler. Murrey' e göre, zaman insanların aktivite sistemleri ile yakından ilişkilidir ve insanlar aynı mekan kavramında olduğu gibi zamana katılabilirler. (Rapoport, 1977, s.113)

Sosyal mekan kavramı gibi bir de sosyal zaman kavramı vardır. Yaşadıkları mekanlar ve çevreler toplumların zaman anlayışını yansıtır. Döngüsel zaman kavramına sahip olan kültürlerde mekansal nesnelere daha iyi korunur ve saklanırken, doğrusal zaman kavramı olan toplumlarda ise mekan da zaman gibi anlıktır. (Ittelson ve diğ., 1976) Bu da bilişimin antropolojik anlamda "yer" lerin oluşumunda büyük ölçüde sorumlu olduğunu kanıtlar. (Gür, 1996)

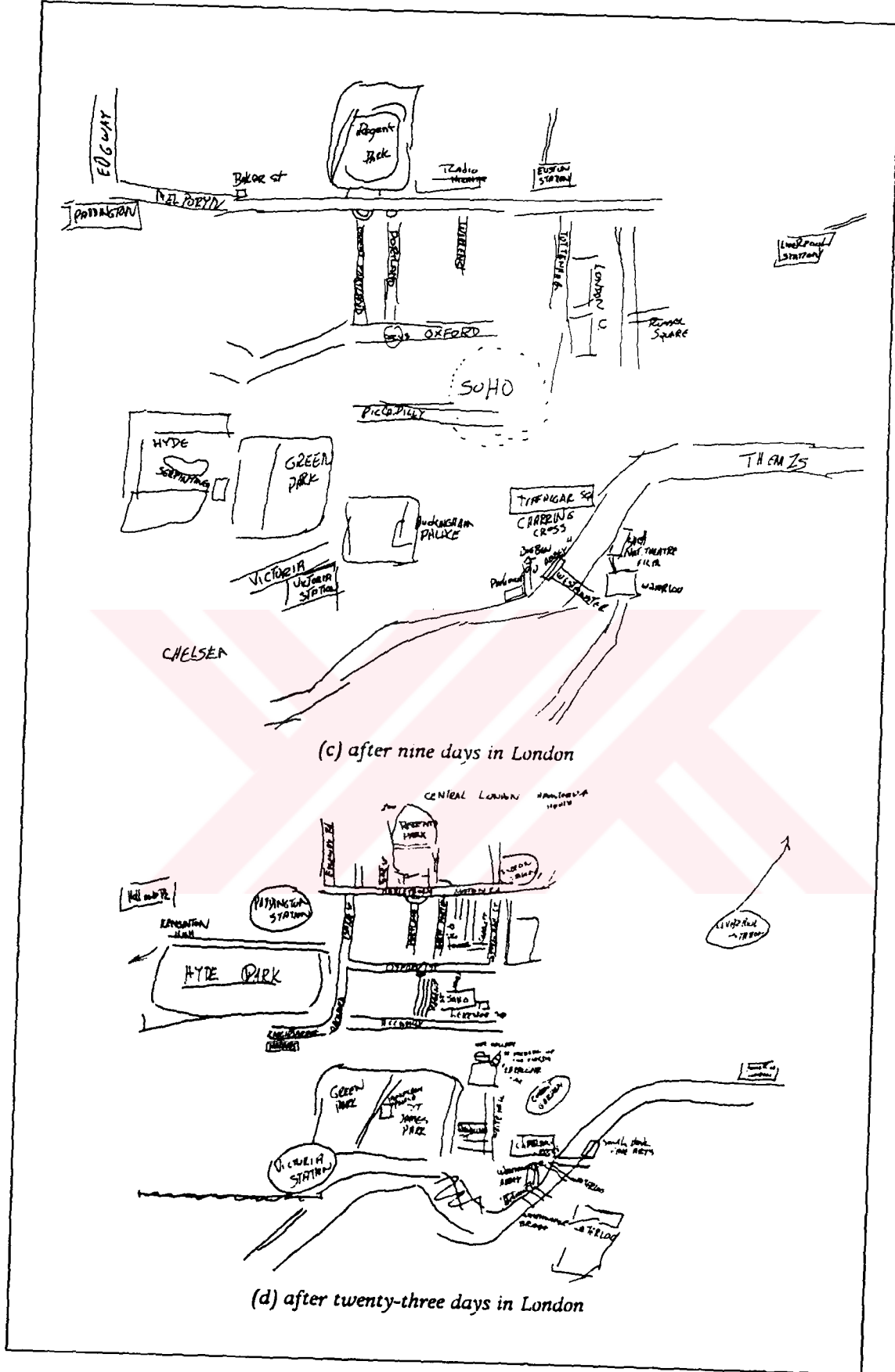
İnsanın çevreye olan kavramsal yaklaşımı, algılama ve anlamlandırma şekli; zamana, mekana ve toplumların zaman ve mekan kavramlarına göre alabildiğine farklılaşmaktadır. Örneğin Yunanlılar' ın döngüsel yinelemelere dayanan zaman kavramı (döngüsel zaman kavramı) ile gelişen insanı doğal çevresinin merkezi olarak belirleyen Yunan hümanizmine göre insan ve doğal çevresi öylesine ayrılmaz bir bütündür ki, bu anlayışta, birey zaman zaman tanrılaştırılır. Oysa Hıristiyan inanisında birey doğal çevresinden ayrı ele alınarak Plato' nun sözleri ile “doğanın her ölçütü” olmakta ve zaman Yunanlılardan farklı olarak bir dizin (doğrusal zaman) olarak ele alınmaktadır. Doğal çevresini insanın dışında bir varlık olarak algılayan doğrusal zaman kavramı, fiziksel çevreyi kullanıldığı ölçüde değerli gören pragmatik bir yaklaşımı beraberinde getirir. Bu yaklaşıma göre, (yeryüzündeki yaşam kısa olduğuna göre), kişinin doğal çevresine ağırlık vermesi gereksizdir, böylece insan doğadan sözcük ve sembollerle ayrılmakta ve insan merkezci bu görüşe göre, insan, salt “kullanıcı” olmakla açıklanmaktadır. Oysa döngüsel zaman kavramına sahip Doğu kültüründe insanın, doğal çevresi ile bir bütün oluşturduğu varsayılır ve birey, bilimsel açıklamalara gereksinim duymaksızın kişisel deneyimlerinden yola çıkarak çevresini algılar. Özellikle Hinduizm ve Budizmin geçerli olduğu bazı Doğu kültürlerinde zaman döngüseldir. (Ittelson ve diğ., 1976)

İnsanın çevreye bakış açısı zamansal olarak üç yönde ele alınabilir. Bunlardan birincisi tarihseldir; güncel olarak benimsenen algılama geçmişteki davranış ve alışkanlıklardan bağımsız değildir. “Günü geçmişin gözüyle algılamak” diye nitelendirilebilir. İkinci bir yaklaşım; o anda kişinin dar çevresindeki gereksinme ve algılamalarıdır. Sonuncusu ise çevreyi geleceğin değerleri ile gözlemlemeyi savunan yaklaşımdır. Bu ekolojik bir akıma da baz oluşturan estetik korumacılık görüşüdür.

Appleyard' a göre (1970), bir mekanı kullanma süresi ne kadar uzunsa, imgeler o kadar bütüncül, ayrıntılı ve sistematik olmaya doğru gelişirler. Canter yapmış olduğu bir çalışmada, turistik amaçla Londra' ya giden bir Amerikana ziyaret öncesinde ve ziyaret sırasında çeşitli zamanlarda Londra' nın zihinsel haritasını çizdirmiş, haritaların “*zamanla*” daha kompleks bir hal aldığını görmüş ve bilişsel sistemdeki mekansal enformasyonların yine “*zamanla*” düzenlenebileceği sonucuna varmıştır. (Canter, 1977, s. 68)

Şekil. 5.1. Deneğin bilişsel haritasının zaman geçtikçe daha bütüncül hale gelmesi

Şekil 5.2. Deneğin bilişsel haritasının zaman geçtikçe daha bütüncül hale gelmesi

5.4. İNSAN (BİREYSEL FARKLILIKLAR)

Bölüm 2.3.2. de de değinildiği gibi; mimari mekan, salt tasarıma somut bir biçimde katılan “klasik mimari öğeler” in bir ürünü değildir. Mekanın “mimari” olabilmesi için, insanın da bir bileşen olarak mekana katılması gerekir. Diğer fiziksel mimari öğelerle mekana katılan insan öğesi ile oluşan mekansal etki ile insan öğesinin katılımı olmadan oluşan etki birbirinden çok farklı olacaktır. Hareket ve zamanın devingenliği nasıl duyuşsal, algısal, bilişsel süreci etkiliyor ise insanın duşünsel, duyuşsal duşnyasının izlerini taşıyan bir mekan ile insanın bir bileşen olarak katılmadığı insansız mimarinin mekanının birbirinden ayırımı da bu süreçlerde etken olacaktır.

İnsan buna göre bir yandan kendi varlığı ile farklı algılamalara neden olurken diğer yandan da sahip olduğu ve kendisini diğerlerinden farklı yapan özğün nitelikleri ile kendi algılamasını şekillendirir. Bu çalışma kapsamında tezin ana kurgusuna ve alan çalışmasına ışık olması nedeni ile önemle durulacak olan bu konu, algısal, bilişsel ve anlamsal süreçleri etkileyen bireysel farklılaşmalar başlığı altında incelenecektir.

Fakat bireysel farklılıkları incelemeden önce, paradigma tanımını açmak faydalı olacaktır. Model, kuram, varsayım, algı dayanağı gibi anlamlarda da kullanılabilen paradigma terimi; algı psikolojisinde, algılama, bilme ve yorumlama süreçleriyle ilgili tüm etkenlerin yarattığı örgütlü ve dinamik bir duşünsel sistem olarak tanımlanır. Diğer bir deyişle, paradigma, algısal-bilişsel-anlamsal süreçleri etkileyen kişiye ait tüm iç etkenlerin bir araya gelerek oluşturduğu bir algı düzeneğidir ve bireysel farklılaşmalara neden olur. (Cüceloğlu, 1993)

Önceki bölümlerde de değinildiği gibi, her birey çevresini kendi varoluşsal gerçekliği ile algılar. Appleyard, Canter, Zeisel gibi çeşitli teoristler bu farklılığı, insan çevresini her şeyden önce kişisel etkinlikleri ve toplumsal ortamda üstlendiği rollerle algılar sözleriyle açıklarken, bilişsel şemanın oluşumunda bireysel filtrelerin önemi üzerine değinirler. (Appleyard, 1970, Canter,1977, Zeisel, 1995)

Bilişsel süreci etkileyen bireysel farklılıklar bireyi bir diğerinden farklı yapan yaş, cinsiyet gibi fizyolojik özellikleri, toplum içinde sahip olduğu rol, eğitim gibi sosyo-kültürel özellikleri, bireyin kişilik yapısı ve ruhsal durumundan kaynaklanan psikolojik özellikleri olabilirken, yine bunlarla ilişkili olan bireyin bilişsel süreci metotlaştırma yöntemlerinden doğan farklılıklar da bu süreci etkiler.

5.4.1. Bireyin Metotlaştırma Yöntemlerinden Doğan Bireysel Farklılıklar

5.4.1.1. İçeriksel, niceliksel ve yapısal farklılıklar

Bireylerin çevrelerinden aldıkları enformasyonları organize etme metotları niteliksel olarak yapısal farklılıklar göstermenin yanı sıra niceliksel olarak da birbirinden ayrılır. Gould' a göre, bir bölgenin niceliksel olarak ne kadarının bilindiği bireyler arasında farklılık gösterirken, özellikle yaş bu konuda oldukça etkin bir faktör olarak görülmektedir. (Gould ve White, 1986)

Çevresel bilişim konusundaki yapısal farklılıkların bireyler arasındaki kişisel farklılıkların yanı sıra aynı bireyin değişik zaman ve konumlardaki farklı tepkilerinden doğduğu bilinen bir gerçektir. Bireyler yalnız neyi ve niceliksel olarak ne kadarını bildikleri ile değil bildiklerini organize etme metotlarının farklılığı ile de birbirinden ayrılır. Organizma sadece bilmek için değil aynı zamanda bildiklerini organize etmek ve meydana gelen değişikliklerle organizasyonu değiştirmek için araştırma yapar. (Moore, 1979)

5.4.1.2. Stilistik farklılıklar

Miller, bireylerin gerek algısal süreçlerindeki, gerekse bilişsel haritalarındaki farklılıkların temelinde, bilişsel stillerinin farklılığının olduğunu ileri sürmüştür. (Kitchin, 1997) Gittins, çevresel enformasyonları düzenleme yollarındaki stilistik farklılıkları saptayan çalışmasında iki metodun önemliliği üzerinde durmuştur: Bunlardan birincisi duygusal deneyimlerin ve kişisel-figürel elemanların sezgisel olarak bütünleştirilmesine bağlı olan *estetik-şiişsel* metot, ikincisi ise daha mantıksal olan algısal ve kategorik enformasyon ile literal-fonksiyonel elemanların sistematik formülasyonuna dayanan *bilimsel-fonksiyonel* metottur. (Moore, 1979)

Ertürk, mekanın kullanıma, yarara dönük olarak algılandığı zaman bireylerin o mekana ilişkin algılarının farklılaştığını, mimarlık eğitimi almış kişilerin çevreyi fiziksel özellikleri (yüzey, ölçü, renk, doku, biçim v.b.) ön plana alan literal algı düzeyinde algılarken, kullanıcıların ise anlam ve yararsal boyutu gözetilen şematik algı düzeyinde algıladığını öne sürmektedir. (Ertürk, 1984)

Krampen ve K.T.Ü. öğretim görevlilerinin konusu ayrımlı görünüş üsluplarına karşı yöre halkının ayrımlı tepkilerini (özel izlenimlerini) araştırmak olan çalışmalarında denekler görünüşlerin estetik yönünü “derinlemesine” ele alma yetileri yeterli olmadığından, izlenimlerini oluştururken daha çok *işlevsel bilgiye* dayanmışlardır. Yine, yapılan bir araştırmada İsviçre Ticiano bölgesi halkının kırsal ve tarihi yerleşmelerle ilişkisi toplumun alt kesimindeki özneler için “*işlevsel*” bir deneyimken, toplumun üst kesiminden yurttaşlar için “*simgesel*” bir deneyim halini almıştır. İlk grup, içinde yaşamış olduğu tarihi yerleşmenin estetik boyutu üzerinde durmadan yalnız kullanışlılığını değerlendirirken, ikinci grup, yöreyi estetik bakış açısıyla beğendiğini fakat yaşamak için uygun bulmadığını dile getirmiştir. (Krampen, Öztürk, Özek, Saltık, 1978)

5.4.1.3. Referans Sistemlerinden Kaynaklanan Farklılıklar

Bilişsel haritalamada bireyden bireye olduğu gibi aynı birey için de değişen şartlara (bireyin kendisine ilişkin veya çevre faktörleri) göre farklılıklar olabileceği fikrini üç farklı yapısal-gelişimsel aşama ile tanımlayan Moore, fiziksel çevrenin bilişsel temsiline gelişiminde Piaget ve meslektaşlarının belirttiği genel entelektüel ve mekansal bilişim gelişiminin üç temel aşamasına da paralel olan çalışmasında, bu aşamaları bazı özel referans sistemleri ile açıklamıştır. (Hart ve Moore, 1976, Moore, 1979)

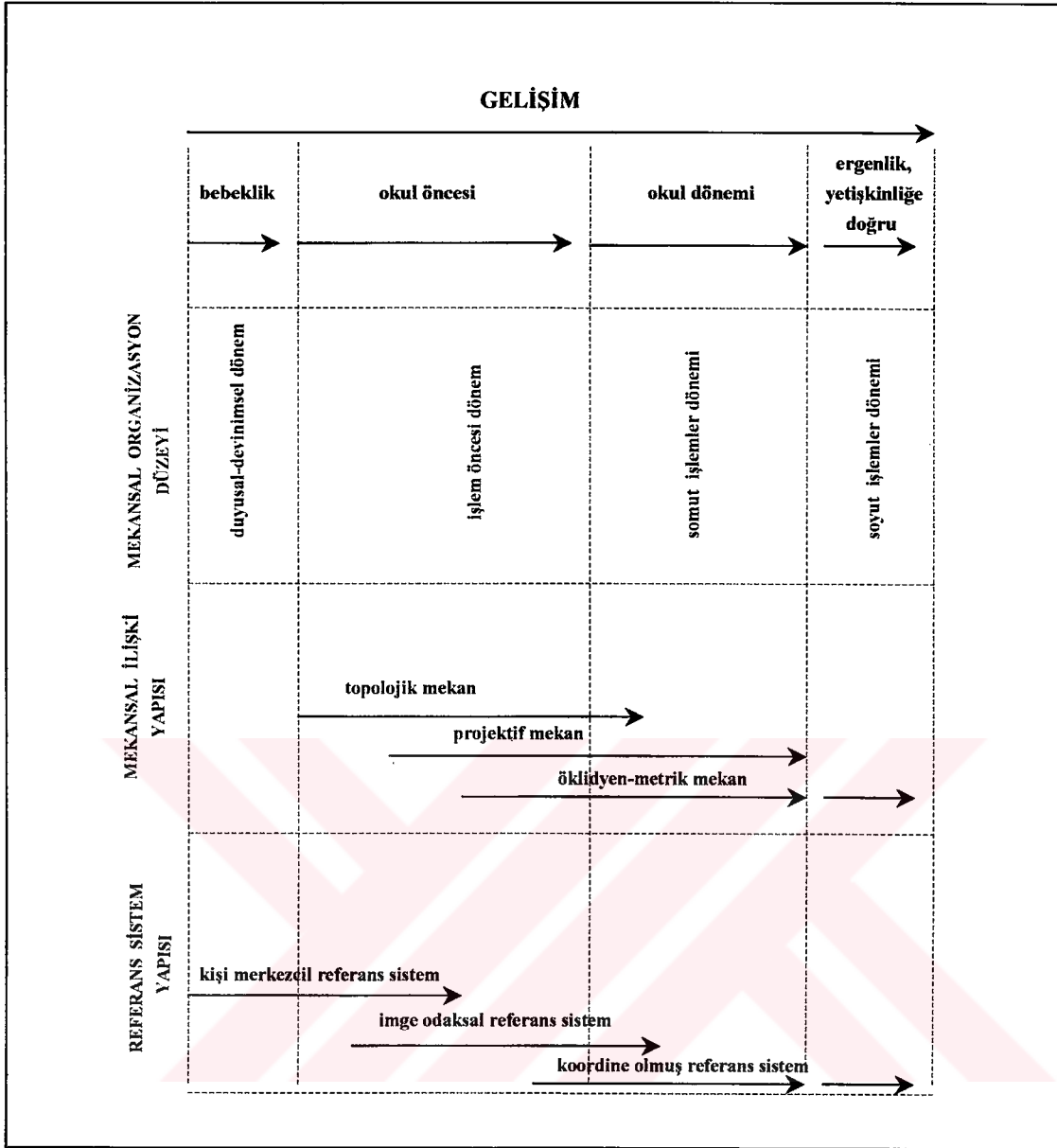
- Coğrafik oryantasyon ve topoğrafik temsiline ontogenetik gelişimi
- Topoğrafik temsiline mikrogenetik gelişimi

Coğrafik oryantasyon ve topoğrafik temsilin ontogenetik gelişimi, 3 aşamalı olarak incelenebilir. (Hart ve Moore, 1976, Moore, 1979)

- Kişimerkezcil referans sistem (egocentric reference system): Kişi referans noktasını o anda mekandaki kendi konumuna ve hareketine bağlı olarak belirler.
- İmge odaksal referans sistem (fixed systems of reference): Çevredeki çeşitli imgeler vasıtasıyla (yapılar, bölgeler, v.b.) şekillenir. Örneğin; pek çok insan şemalarının merkezine kendi yaşadığı bölgeyi ya da kendi konutunu yerleştirir.
- Koordine olmuş referans sistem (coordinated system of reference): Sistemlerin soyut ve eşüdümlü örüntülerinin yine soyut geometriyle örgütlendiği eşgüdümlemiş ve hiyerarşik bütünlerdir.

Moore, bu basamakların, Appleyard tarafından sunulduğu gibi salt farklı gösterim stilleri değil, her biri kendinden bir üstteki düzeni içeren ve bir sonrakinin özel bir durumu olan, gelişmeli basamaklar olduğuna inanır. Worcester' deki bir çalışmasında Moore bu aşamalara koşut olan harita düzeyleri saptamıştır. 1. düzeydeki haritalar az sayıda kişisel deneyime bağlı, haritası çizilen alanın grafik gösterimini pek az anımsatan ayırt edilmemiş kişi odaksal türdendir. 2. düzeyin haritaları doğrusal ve ışınsal olup, ayırt edilmiş ve kısmen eşgüdümlemiş olarak saptanırken; 3. düzeydeki haritalar soyut olarak eşgüdümlemiş ve hiyerarşik bütünlerdir. (Appleyard, 1970)

Bunu izleyen diğer bir çalışmasında Moore, bireyin iyi tanıdığı bir alanı çizmesinden ortaya çıkan haritaların 3. düzeyi, az bildiği yerin haritalarının ise 2. veya 1. düzeyi oluşturduğunu göstermiştir. Bu bulgu bireyin kendi bilişsel dönemlerindeki farklılaşmaları ortaya koyarak, Appleyard' ın “haritalardaki değişiklikler kişiler arasındaki farklılaşmaları anlatır” şeklindeki yorumunu zayıflatmıştır. Moore' a göre, imge aşamalarındaki farklılıklar; cinsiyet, yaş ve genel entelektüel düzeye değil, referans sistemine ve bilişsel gelişme düzeyine bağlıdır. (Moore 1979)

Şekil. 5.3. Gelişimsel ve Referans Sistemlerinden kaynaklanan farklılıklar

5.4.1.4. Gelişimsel Farklılıklar

Bölüm 3 kapsamında da incelendiği üzere mekan algısının gelişiminde altı duyu ile kavranan somut duyusal-devinimsel mekandan, soyut sistemin geliştiği soyut işlemler döneminin temsili mekanına değin geçen süreçte mekanla ilişki kuran insan önce en somut yararsal olana ulaşır ve somutla deneyimlerinden soyut bir tanıya varır. Deneyimler yapısal mimari mekanın soyut geometrik formunun algısıyla, ekolojik deneyimleriyle başlar ve ancak zihinsel olarak algılanan siyasi, toplumsal, ekonomik kültürel ve simgesel varlığa uzanır.

Cassirer, Werner ve Piaget gibi teoristler somut mekandan soyut mekana geçişin mekanda duyuşal-devinimsel hareketi, mekanın algılanmasını, mekanın sembolik veya soyut temsilini içeren bir süreç olduğunu iddia etmektedir. (Hart ve Moore, 1976) Piaget, çocuğun, mekanın yapılarını önce topolojik, ardından projektif ve son olarak metrik ve koordinat sistemi ile ilişkili olan Öklidyen aşamalarda bütünleştirdiğini ortaya koymaktadır. (Rapoport, 1977) Piaget, çocuğun mekan kavramının gelişiminde duyuşal-motor şemanın yönlendirdiği başlıca dört önemli aşama belirlemiştir. (Hart ve Moore, 1976, Moore, 1979)

- Duyusal Devinimsel Dönem (Sensorimotor): Sadece refleks aktivitesine sahip olan bir organizmadan hareketleri koordine edebilme ve düşünceyi içselleştirme yeteneğine sahip olan bir bireye dönüşüm söz konusudur. Harekete bağlıdır ki, bu aşamada ilk ilişkiler ve ilk şemalar kurulur. (Piaget' e göre, şema, nesne ve olayların zihinde temsil edilebilmesidir.) Bu dönemde mekan kavramı, davranış düzeyinde dengelenmiş olmasına rağmen zihinsel olarak canlandırılma evresine henüz ulaşmamıştır, “duyuşal-devinimsel mekan” söz konusudur.
- İşlem Öncesi Dönem (Preoperational): Derece derece içselleştirilen hareketleri içerir, dış dünya semboller yardımıyla temsil edilebilir ve zihinsel olarak idrak edilebilir. Sistematik olmaktan çok sezgiseldir ve işlemsel düşünceye hazırlık oluşturulur. “Yeniden canlandırılan mekan” kavramı bu dönemde gelişmeye başlar. Simgesel ve içselleştirilmiş bir eylem olan yeniden canlandırma zihinde canlandırma, oluşturma ve yeniden üretme şeklinde de tanımlanabilirken bu aşamadan başlayarak nihayet soyut işlemler döneminde yetişkinlerinkine yakın bir düzeye gelir.
- Somut İşlemler Dönemi (Concrete operational): Somut olarak varolmayan nesne ya da durumlar üzerinde düşünce yürütmenin olanaklı olmadığı bu dönemde, çocuk kendi düşüncesini tek gerçek olarak kabul etmekte ve düşüncesinin gerçeğin öznel bir yorumu olduğunu kavrayamamaktadır, fakat zihinsel organizasyon ve mantıksal düşünme yeteneği gelişir.
- Soyut işlemler Dönemi (Formal operations): Son olarak bu aşamada soyut sistem gelişir, somut gerçek ve buna ilişkin öznel yorumlar birbirinden ayrılabilir.

5.4.2. Bireyin Fizyolojik, Sosyo-Kültürel, Psikolojik Özelliklerinden Kaynaklanan Bireysel Farklılıklar

5.4.2.1. Fizyolojik Farklılıklar

▪ Yaş

İnsanın daha çocuk yaşlarından itibaren bilişsel haritalamaya ve şemaya sahip olduğu bilinmektedir. (Rapoport, 1977) Piaget çocukta temsili mekânın duyuşal-devinimsel şemalar ve çocuğun aktivitelerinden itibaren inşa edildiğini, çocuğun, mekânın yapılarını önce topolojik, ardından projektif ve son olarak metrik ve koordinat sistemi ile ilişkili olan Öklidyen aşamalarda bütünleştirdiğini ortaya koymaktadır. (Hart ve Moore, 1976) Bir başka deyişle fiziksel mekândan zihinsel mekâna varmaktadır. (Bilgin, 1990) (Bkz. Böl. 5.4.1.4) Zihinsel mekân, duyuşal devinimsel mekândan farklı olarak, zihinde yeniden canlandırılan ve üretilen mekândır.

Kendisini sarmalayan çevresinin ve bu çevre içinde vücudunun konumunun içsel bir temsiline sahip olan yetişkin, çocuğa oranla çevresinin daha gerçeğe yakın bir temsiline (zihinsel haritasına) sahiptir. (Bilgin, 1990) Çocuğun gelişiminde motor aktivite can alıcı şekilde önemliyen yetişkinler için ise; çevreden enformasyonlar olarak öğrenmek için onu aktif bir şekilde kullanmak ve bilişsel olarak haritalamak önemli görünür. (Brown, Lahar ve Mosley, 1998)

Yaşam döngüsü yaşla yakından ilişkilidir. Çevresel imajın oluşumunda çocukların işaret (landmark) olarak nitelendirdiği elemanlar yetişkinlerinkinden farklıdır. Çocukların bilişsel haritalarında referans noktası olarak kendi evlerini kabul ettikleri ve yollarını bu referanslara göre buldukları, yaşlı insanların referans noktalarının ise genellikle eski ve çoğunlukla da yıkılmak üzere olan yapılar olduğu gözlemlenmiştir. Porteous tarafından yapılmış olan bir çalışmada daha genç yetişkinlerin bunun için yeni ve belirgin bir şekilde farkedebilen mimari projeleri tercih ettiği görülmüştür. (Lang, 1987b, s. 142)

Çocuğun çevreyi algılamasında başlangıçta çevreden gelen fiziksel uyaranlar ve duyular etkiliyken, yaş ilerledikçe bunları yorumlama ve anlam verme süreçleri izleyecek ve bu süreçler algılamada duyulara oranla daha etkin rol oynayacaktır. (Pennartz ve Elsinga,1990)

▪ Cinsiyet

Bundan 50.000 yıl önceye, ya da daha da gerilere bakıldığında avcı-toplayıcı toplumlarda kadın ve erkeğin toplumsal rollerinin oldukça farklı olduğunu, erkeğin, geniş av alanları aramak üzere uzun mesafeli seyahatlere çıktığını, kadının ise, aynı yörede kalıp yakın çevreyi koruyarak toplayıcı rolü üstlendiğini görmek mümkündür. Üstlendikleri bu farklı roller, erkeğin uzun mesafede yön bulma, coğrafik alan tanımlama ve mekansal öğrenme yeteneğinin daha kuvvetli olmasına neden olurken, kadının ise daha kısa mesafelerde landmarklar kullanarak sınırlandırılmış alanları tanımlamasını sağlamaktadır. (Kimura, 1992)

Çeşitli çalışmalar kadınların bilişsel haritalarının erkeklerinkine göre farklılıklar gösterdiğini ortaya koyarken, bunun nedenini kadının biyolojik farklılıklarından çok toplum içindeki sosyal rolünün farklılığıyla açıklamaktadır. Everitt ve Cadwallader'in çalışmalarında evli kadınların mobilitesinin eşlerine oranla daha az olduğunu, böylelikle daha küçük ölçekte fakat daha detaylı zihinsel haritalara sahip oldukları iddia edilmektedir (Lang, 1987b, s.142) Orleans Schmidt' in çalışmaları da yine aynı görüşü destekler görünmektedir. Farklı faaliyet alanları, çevreye ilgi ve bağlılık derecesi ve yörede geçirilen zaman kadın ve erkeğin çevrelerini algılayış şekillerini birbirinden ayırmaktadır. (Rapoport, 1977, s.127) Erkekler bilişsel haritalarında soyut koordinat sistemleri kullanma eğilimindeyken kadınlar yaşadıkları yöreyi temel referans noktası olarak gösterir ve bilişsel haritaları daha domisentriktir. Yine erkeklerin bilişsel haritaları kentsel alanın bütününe içeren daha kapsamlı şemalarken, kadınların haritalarının daha çok detaylara dayandığı gözlemlenmiştir. (Lang, 1987b, s.142)

Sosyal rollerinin her geçen gün birbirine daha da yaklaşması nedeni ile günümüzün çağdaş anlayışı, kadın ve erkeğin çevrelerini algılamalarındaki farklılıkları, onların toplum içindeki rollerinden çok fizyolojik özelliklerinin farklılığıyla açıklamaktadır.

Sahip oldukları farklı cinsiyet hormonları beyin fonksiyonlarını etkilerken, kadın ve erkeğe farklı bilişsel yetenekler sağlamakta ve bu hormonal etkiler iki farklı cinsiyetin beyin yapılarının da farklılaşmasına neden olmaktadır. Nörobiyoloji alanındaki son çalışmalar, testosteron ve androjen gibi hormonların ve beyin bu hormonlar etkisi ile farklılaşan bölümlerinin mekansal yetenekler, algılama hızı gibi bilişsel yeteneklere etkileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. (Kimura, 1992)

Çalışma bulgularına göre, erkeklerin mekansal öğrenmede imgelem ögesi olarak uzaklık, yön gibi mekansal ipuçlarını kullandıkları ve kadınlara oranla rotaları daha az deneme ve daha az hata ile öğrendikleri, öğrenme tamamlanınca ise kadınların işaretleri (landmark) çok daha iyi hatırladıkları ve günlük yaşamlarında imgelem ögesi ve oryantasyon stratejisi olarak bu landmarkları kullandıkları sonuçlarına varılmıştır. Erkeklerin mekansal öğrenmede açılar, şekiller gibi geometrik ipuçlarından faydalandığı, kadınların ise mekanı tanımlamada landmarkları ipucu olarak kullandığı kanısı, çeşitli araştırmalarla desteklenirken kadınların daha kuvvetli bir görsel hafızaya ve algılama hızına sahip olduğu, erkeklerin ise, oldukça kompleks figürler içinden basit biçimleri seçebilme yeteneğine sahip olduğu, bundan dolayı da, mekanın karmaşıklığının algılamaya etkisinin kadınlara oranla daha az olduğu sonucuna varılmıştır. (Kimura, 1992, Brown, Lahar ve Mosley, 1998)

▪ Diğer fizyolojik farklılıklar

Zeka düzeyi, çeşitli fizyolojik ve psikiyatrik rahatsızlıklar, bedensel özürler çevresel algı ve bilişim sürecini önemli ölçüde etkiler. Özellikle fizyolojik düzeyde psikiyatrik rahatsızlığı olan bireylerin çevrelerine ait imajları oldukça kısıtlı ve büyük oranda bozulmuş, çarpılmıştır. Bundan dolayı, bazı psikiyatri hastanelerinde, çeşitli mekanların başlangıç ve hedef noktalarını bağlayan koridorlar belirgin renklere boyanarak, davranış konumları koridordan görünür hale getirilmiş ve objelerin çevrelerinden belirgin bir şekilde ayırt edilebilmesi sağlanmıştır. Görme duyusuna sahip olmayan bireylerin görenlere oranla daha farklı nitelikler yardımıyla çevrelerini algıladıkları ve özellikle doku, geometri, ses ve ısısal özelliklerin bilişsel yapılarının oluşumunda önemli rol oynadığı bilinmektedir. (Lang, 1987b, s. 142)

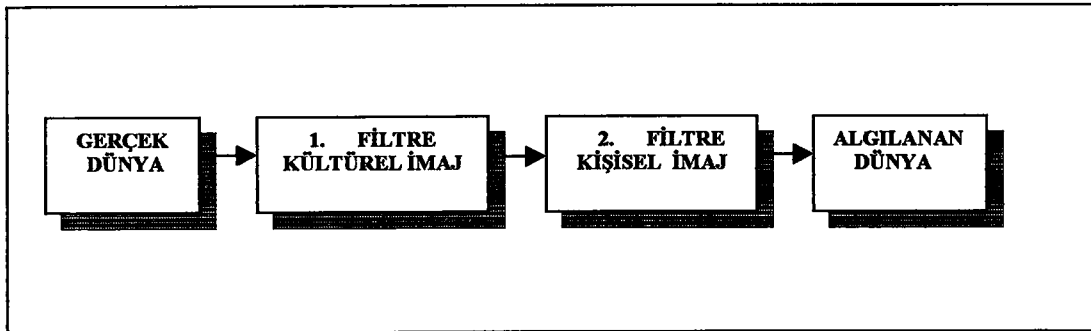
5.4.2.2. Sosyo-Kültürel Özelliklerden Kaynaklanan Farklılıklar

▪ Kültürel Özelliklerden Kaynaklanan Bireysel Farklılaşmalar

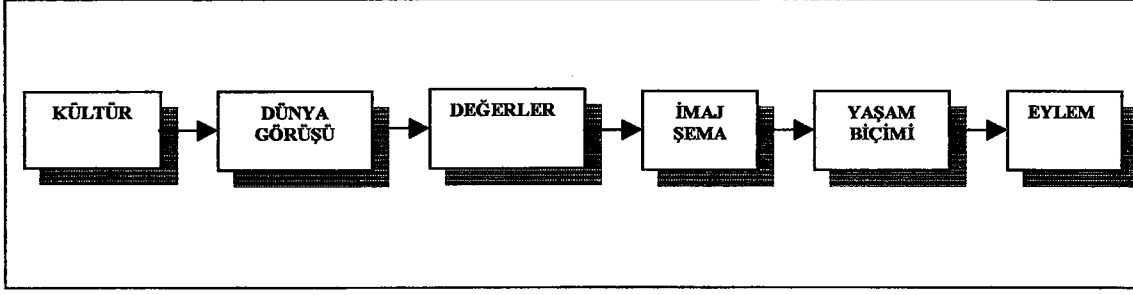
Kültürün, geniş bir toplumdan, en küçük sosyal üniteye kadar farklı ölçeklerde ele alınmış tanımlamalarından en geniş alanlı olarak kabul edileni Herkouits tarafından yapılmış olan “insan yapısı çevre” tanımlamasıdır. Bu çalışma kapsamında, Altman’ın yapmış olduğu, kültürü insan - çevre etkileşimi bağlamında ele alarak ve çeşitli temel özelliklerine ayırarak yapmış olduğu bazı tanımlamalar önem taşımaktadır.

Altman, kültürün inançlar ve algılamalar; değerler ve normlar; grup ya da toplum davranışları ve alışkanlıklar seti olduğu savının yanı sıra, ortak görüş olarak paylaşılan, biliş, hissediş ve davranışları belirlemek için kullanıldığı savını ileri sürer. (Turgut, 1990) Rapoport’ a göre ise, kültür, bir grubun yaşama şekli olmanın yanı sıra, sembolik kodlarla oluşmuş bilişsel şemalar, semboller ve anlamlar sistemidir.

Rapoport, kültür ve insan davranışı arasındaki ilişkiyi, dünya görüşü, inanışlar, değerler ve imge ya da şemalar, yaşam şekilleri, eylemler zinciri olarak soyuttan, somuta bir süreç ile açıklamaktadır. (Rapoport, 1977) Algısal-bilişsel-anlamsal süreçler boyunca, gerçek çevrenin mesajları üzerinde kültürel ve kişilik faktörleri, filtre işlevi görmekte, çevrenin algılanmış biçimi ile gerçek biçimi arasındaki farkları bu filtrelerin nitelikleri belirlemektedir. (Çakın, 1988)

Şekil. 5.4. Çevrenin algılanmasında, kişisel ve kültürel filtreler (Rapoport,1977)

Şekil. 5.5 Kültürün, şemanın oluşumunda, ve eylemi yönlendirmedeki etken rolü

Kültürün tipik bir dünya görüşü olduğunu savunan Rapoport, bu dünya görüşünün evreni algılamadaki rolünü önemle vurgular. (Rapoport, 1977) Bir kültür grubunun üyelerinin paylaştığı zihinsel şema, o kültürde gözle görülebilir kalıpların ve düzenliliklerin ortaya çıkmasına neden olurken, benzer değer yargı, dünya görüşü ve beklentileri, algısal-bilişsel-anlamsal süreçlerine ve dolayısıyla da davranışları, tasarım seçimleri ile beraber fiziksel çevrelerine yansır. (Gür, 1996, s. 31)

Dil-din, inançlar, gelenekler, kültürel kalıplar, alışkanlıklar, insani ilişki strüktürleri (aile-akrabalık-komşuluk v.b.), sembolik sistemler, statü-sosyal kimlik anlayışları gibi sosyo-kültürel özelliklerin algısal-bilişsel-anlamsal süreçler üzerindeki öncül etkileri yadsınamaz. Farklı kültürler, sadece farklı yaşam biçimlerini değil, dünyayı farklı algılama biçimlerini ve farklı değer sistemlerini de sergilemektedir. (Güvenç 1996) Hiçbir mekan, coğrafi-tarihsel-toplumsal ve ekonomik içeriğinden, kısaca kültüründen soyutlanamaz. (Çakın, 1988, s. 21)

Rapoport, çevresel algı-bilişim-anlam süreçleri üzerindeki psikolojik ve kültürel etkileri karşılaştırırken, psikolojik temelli teoride, insan-çevre etkileşiminde, içsel organizmik etkenlerle, dışsal çevresel sunu arasındaki etkilerin öne çıktığını, kültürel ağırlıklı teoride ise, fiziksel çevre ve kültürel etkenlerin bilişsel görünümleri şekillendirmek için etkileşim içinde olduklarını ileri sürer. (Rapoport, 1977) Burada genel imge ve özel imge olarak iki nokta, dikkati çeker ki, bunlardan birincisi, bireyin yaşadığı topluluğa, ya da gruba ait kültürel özelliklerin, ikincisi ise fenomenolojik olarak bireyin geçmiş deneyim, değer, tutum gibi, kendine öz olarak içselleştirdiği paradigmanın varlığıdır. (Ünlü, 1986)

▪ Eğitim: Algısal-Bilişsel-Anlamsal Süreçlerde Mimarlık Eğitiminin Rolü

Mimarlık eğitimi almış olan kişiler ile kullanıcı grupları arasındaki algı farklılıkları çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Hersherberger, bu farklılığı mimarların almış olduğu profesyonel eğitimin yanı sıra mimari değerlerle olan yakın ilişkisi ve ifade kolaylığı ile açıklar. (Pennartz ve Elsinga, 1990) Ertürk ise, mimarlık eğitimi almış kişilerin çevreyi fiziksel özellikleri (yüzey, ölçü, renk, doku, biçim v.b.) ön plana alan literal algı düzeyinde algılamakta, kullanıcıların ise anlam ve yararsal boyutu gözetilen şematik algı düzeyinde algıladığını öne sürmektedir. (Ertürk, 1984) Appleyard'ın amacı kullanıcıların imgelem öğelerini hangi özellikleri yardımı ile tanıdığını saptamak olan araştırmasında elde edilen sonuçlar bu savı desteklemektedir. kullanıcılar için, kullanım önemini (ne yapıldığı) birinci sırada, görülebilirliğinin (nerede olduğu), ikinci sırada yer aldığı, en önemsiz olarak ise, fiziki formunun (nasıl görüldüğü) belirtildiği görülmüştür. Görünüşle ilgili olarak, formun basitliği, karmaşıklığı, dokusu gibi pek çok tasarım değişkeni kullanıcının belleğinde yer almamaktadır. (Appleyard, 1970)

Pennartz ve Elsinga, algısal-bilişsel-anlamsal süreçteki yaş ve eğitim kaynaklı bireysel farklılıkların, nasıl ve ne derecede olduğunu araştıran çalışmaları için örneklem olarak mimarlar, yetişkinler ve ergenlik çağındaki gençlerden oluşan üç ayrı grup belirlemiş ve çalışmanın sonunda ortaya konmuş olan, diğer gruplardan farklı olarak mimarların bilişsel şemalarının temel karakteristiğini daha özel niteliklere sahip imgelem öğelerinin oluşturduğu bulgusunu çalışma sonucunda elde edilen en belirgin bulgu olarak belirtmiştir. (Pennartz ve Elsinga, 1990)

Kaplan'ın mimarlık, peyzaj mimarlığı ve lise öğrencilerini örneklem olarak belirlediği çalışmasında, çevresel değerlendirmede profesyonel mesleki ilginin çevresel tercihte belirgin farklılıklar yarattığı sonucuna varılmıştır. Leff ve Deutsch'ın, mimarlık, şehir planlama ve diğer alanlardan öğrencilerin katılımı ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında benzer bulgular elde edilmesinin yanı sıra sözlü yapıdaki homojenliğin en belirgin olarak mimarlık öğrencilerinde görüldüğü, onları şehir planlama öğrencilerinin izlediği, hiç tasarım eğitimi almamış öğrencilerin ise sözlü ifadelerinin oldukça farklılaşarak heterojen bir yapı aldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, profesyonellerin sözlü yapı sistemlerinin daha iyi organize

olmuş ve odaklaşmış olduğu kanısı vurgulanırken, buna zıt olarak profesyonel olmayanlarda her bireye karşılık ayrı bir sözlü yapının kullanıldığı gözlemlenmiştir. Groat' un benzer bir çalışmasında, mimar ve mimar olmayan gruptan gösterilmiş olan yapı tiplerini sınıflandırmaları istenmiş, profesyonel olmayan grup için bu sınıflandırma ancak yapı tipi ile sınırlı kalırken, mimarlar grubunda, sınıflandırma kriterleri belirgin bir çeşitlilik almış ve form bunların başında gelmiştir. (Pennartz ve Elsinga, 1990)

▪ Algısal-Bilişsel-Anlamsal Süreçlerde Dil ve İfade

İnsanların, algısal, bilişsel ve anlamsal süreçleri yapılandırmalarında nasıl bireysel farklılıklar görülüyorsa bunları ifade etme tarzları da büyük farklılıklar taşır. Bilişsel haritalardaki çizimlerin yanı sıra, yazın ya da başka bir deyişle dil de bu süreçlerin en önemli ifade yöntemlerinden biridir. Asırlardan beri, dil aracılığı ile, yakın ve uzak çevrelerine en duyarlı insanlar olarak nitelendirilen yazarların, öykü ve romanlarında insan-çevre etkileşimi içinde insanın çevresini nasıl algıladığını, duyumsadığını görmek, çevrenin insan gözü ile birbirinden özgün tasvirlerle canlandırıldığına tanık olmak mümkündür.

Her bir bireyin bir diğerinden farklı olarak algıladığı mekanlar yazarın kaleminde daha bir insanla özdeşleşir. Hatta yazarın “mekan betimlemedeki” olanaklarının, mimarın “mekan inşa etmedeki” olanaklarından daha geniş olduğu dahi iddia edilebilir. Yazar, tek aracı olan sözcükler ile, düşlediği mekanda, dilin sınırsız sayılabilecek olanaklarından (önemli olan dili kullanabilme yeteneği olduğu için bu olanaklar salt yazar için geçerlidir) öykünün kendi iç kurallarının getirdiği kısıtlamalardan başka hiçbir engel tanımaksızın yararlanabilirken, mimar yerçekiminin getirdiği kısıtlamalardan başlayarak “mimari” olarak nitelendirilebilecek pek çok sorun ile karşı karşıyadır. En üst düzeyde, en soyut, en karmaşık düşüncelerin ve duyumsamaların dil aracılığı ile iletilebildiği gerçeği beraberinde yine karmaşık olan insan-çevre etkileşiminin anlaşılmasında ve yorumlanmasında dilden faydalanılması gereğini getirirken, mimarının insan-çevre etkileşimini, asıl özne insanın bakış açısı ile anlayabilmesi için dili en iyi kullanan sosyal grup olan yazarların mekan bilimine yaklaşımlarından, mimarlığa oranla mekan konusunda daha bilinçsiz olan, kuramsal ve profesyonel olmayan

yazınlarından yararlanması gerekir. (Tümer, 1979) İmamoğlu (1980), mimarlık eğitiminin yapıldığı fakültelerin, grafik anlatımın yanı sıra, sözel mimari dilin de geliştirilmesinde büyük sorumluluk taşıdığı düşüncesini önemle vurgulamaktadır.

5.4.2.3. Bilişsel Yeteneklerden Kaynaklanan Bireysel Farklılıklar

Mark ve Silverman 5.4.1.3. de açıklanmış olan somut işlemler döneminin gelişimi için soyut geometriyle örgütlenen 3. aşamanın (koordine olmuş referans sistem) gelişiminin gerekli olduğu görüşü için çeşitli dayanaklar bulmuştur. Appleyard daha yüksek düzeyde eğitim görmüş kişilerin çevrelerini mekansal olarak daha baskın, daha tutarlı bir yolla daha iyi idrak ettiğini öne sürdüğü çalışmasında bunu direkt eğitimin derecesine ve içeriğine değil eğitimle de ilişkili olan kavramsallaştırma ve soyutlama yeteneğine bağlamıştır. (Appleyard, 1970) Ladd, kavramsallaştırma ve mekansal ilişkileri temsil etme yeteneğinin bilişsel haritalamada çok önemli bir faktör olabileceğini öne sürerken, Bycroft ise, iki ve üç boyutlu mekansal yetenek testleri ile bilişsel haritalama arasında belirgin bir bağlantı olduğuna dair bulgular elde etmiştir. (Moore, 1979)

Moore, mekansal ilişkiler ve bilişsel haritalama arasındaki ilişkiyi konu alan çalışmasında genel zeka ya da sözlü yanıtla ile bilişsel haritalar arasında herhangi bir bağlantı bulamamış ve somut işlemler (concrete operations), mekansal ilişki yeteneği, perspektif oluşturma, soyutlama ve ölçekte indirgeme gibi daha özel bilişsel yeteneklerin bilişsel haritalama yeteneği ile genel zeka ve sözel yanıtlamaya oranladaha belirgin bir şekilde ilişkili olduğunu öne sürmüştür. (Moore, 1979) Yine IQ dereceleri eşit olan bireylerin denek olarak kullanıldığı bilişsel testlerde bilişsel yeterlilikte zekadan çok bilişsel yeteneklerin önemli olduğu bulgusuna varılmıştır. (Kimura, 1992)

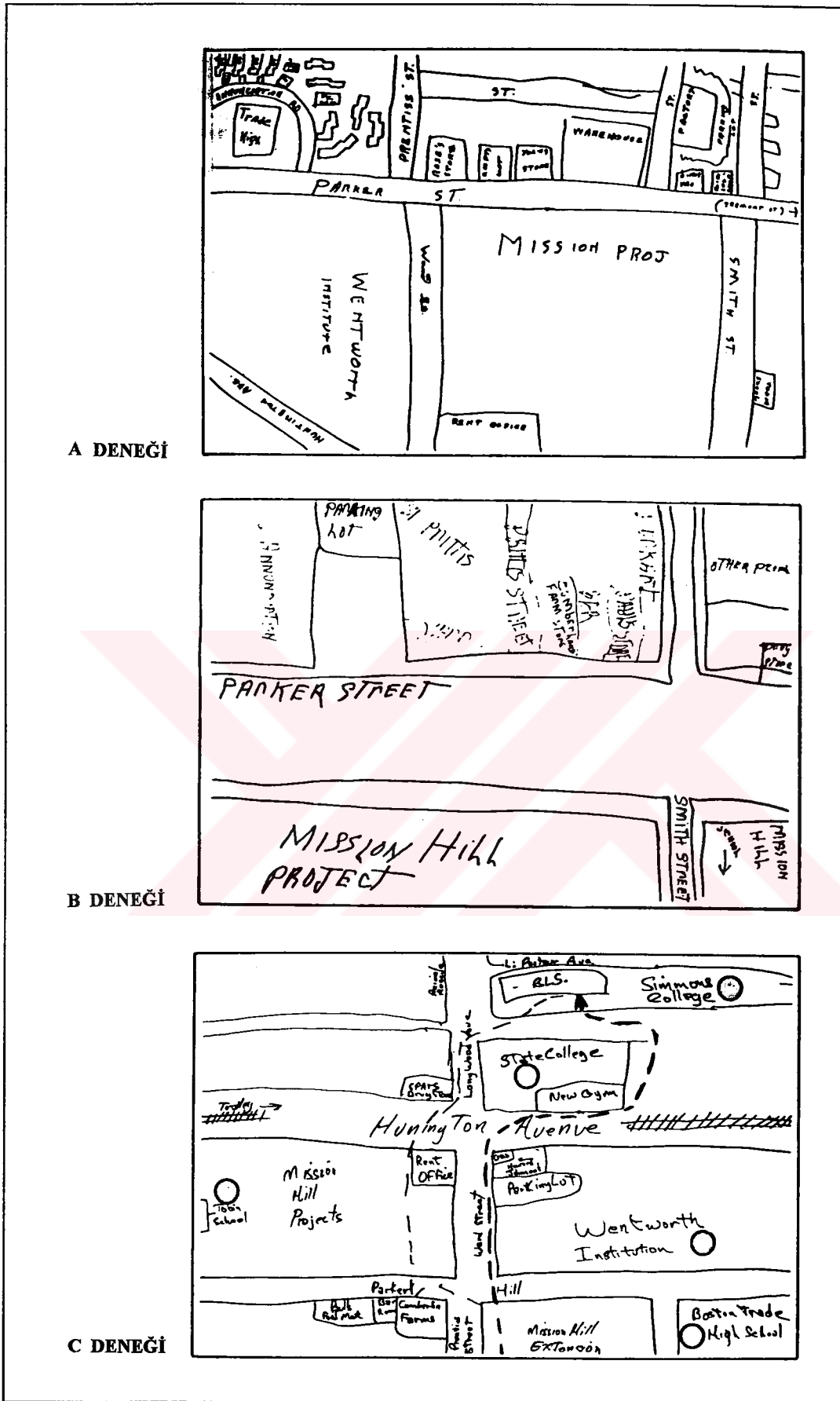
Sonuç olarak bilişsel yeteneğin eğitimden çok 5.4.1.4 de geniş kapsamlı olarak açıklanan gelişimsel farklılıklar kapsamında belirtilen şemanın gelişimine bağlı olduğu söylenebilir. Bilişsel yetenek bu anlamda bireyin soyut sistemin geliştiği soyut işlemler döneminin temsili mekanını oluşturabilme yeteneğidir. Eğitimin bilişsel yeteneğin oluşumuna katkısı direkt olmayıp, eğitim sayesinde kavramsallaştırma ve soyutlama yeteneğinin gelişimi ile gerçekleşir.

5.4.2.4. Bireyin Psikolojik Özellikleri ve Ruhsal Durumundan Kaynaklanan Bireysel Farklılıklar

Bireyin anlık ruhsal durumunun algılamaya ve bilişsel sürece etkisi yadsınamaz. Bireyin algıları gereksinimleri doğrultusunda şekillendiğine göre, bireyin anlık ruh halinin beraberinde getirdiği beklentiler ve çeşitli duygu yoğunlaşmaları bilişsel süreci derinden etkiler. Buna göre bireyden bireye olduğu gibi aynı bireyin değişik konum ve zamanlarda sahip olduğu ruhsal durumu da bilişsel süreçte farklılıklara neden olur. (Moore, 1979) Yine, herhangi bir bölgenin zihinsel haritası rotalar ve çeşitli landmarklar hakkındaki enformasyonlardan daha çok şey yansıtabilir. Psikolog Stea zihinsel imajları ve çevresel davranışı oldukça etkin bir şekilde şekillendiren “görülme alanlar” olduğunu öne sürmüştür. Bunlar insanın ruhsal durumu ve psikolojik özellikleri ile yakından ilişkilidir. (Kaplan ve Kearney, 1997)

Örneğin, Florence Ladd Boston, Mission Hill bölgesinde yapmış olduğu çalışmada, zenci çocuklardan oluşan örneklem grubundan yaşadıkları bölgenin haritasını çizmelerini isteyerek onlarla yapmış olduğu görüşmeleri de kaydetmiştir. A deneğinin bilişsel haritasında beyaz çocukların yaşadığı Mission Hill proje alanının tamamen boş ve en geniş alan olarak gösterildiği gözlemlenmiş, bu alanın denekte psikolojik olarak bir korku uyandırdığı ve yakınlaşmaya cesaret edemediği bulgusu, yapılmış olan görüşme kayıtlarında da belgelenmiştir. Kendi ev ve okul yakın çevresini tüm detaylarıyla gösteren denek için beyazların yaşamış olduğu bu bölge tamamen belirsiz, bilinmeyen bir alandır. Yine aynı proje alanını haritasında belirtmek için B deneğinin kağıdının dörtte birini kullanmış olması bilinçaltında alanı psikolojik bir bariyer olarak gördüğü fikrini desteklemektedir. Oysa diğerlerinden farklı olarak beyazların da devam ettiği, daha iyi eğitim veren bir okulda öğrenim gören C deneğinin haritasında alanın ölçeği oldukça sınırlanmış, alandaki çeşitli eğitim merkezleri gösterilmiştir. (Ladd, 1970)

İmamoğlu’ nun ODTÜ Mimarlık Fakültesi öğrencilerinden fakültenin şemasını çizmelerini istemiş olduğu çalışmada, öğrencilerin uzam değerlendirmesinde, psikolojik nedenlerin de etkin rol oynadığı görülmüş, duygusal tepki ile doğan eleştirel yaklaşımın (tasarım stüdyolarının eleştirilmesinde, öğrencinin kişisel başarısızlığının rolü) bilişsel haritalarına yansıdığı görülmüştür. (İmamoğlu, 1980)

Şekil. 5. 6. Deneğin psikolojik özelliklerinden kaynaklanan bireysel farklılıklar

5.5. SONUÇ

- Algısal-bilişsel-anlamsal süreçleri etkileyen faktörler, kişi ile mekan (özne ile nesne) arasındaki ilişkiden kaynaklanan hareket ve zaman gibi özelliklerden doğabileceği gibi, öznenen kaynaklanan bireysel farklılıkların varlığından da kaynaklanabilir.
- Özne, *zaman* ve *mekan* içinde kendi *hareketi* ile kendi algılamasını, kendisini bir diğerinden farklı yapan, *bireysel özelliklerinin* de etkisi ile şekillendirir. Bu fenomenolojik yaklaşıma göre, özne, nesneyi kendi bakış açısına göre keşfeder.
- Bireyler arasındaki farklılıklar bireyin metotlaştırma yöntemlerinden doğan ve bireyin fizyolojik, sosyo-kültürel, psikolojik özelliklerinden kaynaklanan farklılıklar olmak üzere birbiri ile etkileşimli iki ana başlık altında sınıflandırılabilir.
- Yaş, cinsiyet gibi bireyin fizyolojik özelliklerinden doğan farklılıkların yanı sıra, eğitim gibi sosyo-kültürel özelliklerden kaynaklanan bireysel farklılıklar, algısal-bilişsel-anlamsal süreçleri etkileyen en etken faktörler olarak sınıflandırılrsa da, bireyin bilişsel yeteneklerinden ve psikolojik özelliklerinden kaynaklanan faktörlerin de önemi yadsınamaz.
- Mimarın algısal-bilişsel-anlamsal süreçlerinin işleyişi ve bu süreçleri ifade dili, almış olduğu profesyonel eğitim nedeni ile farklıdır. Mimar, tasarımını yönlendirirken, bu farklılığın bilincinde olmalı ve mimarının bir iletişim dili olarak işlerliğinin sağlanabilmesi için, tasarım sürecine ortak işaretler oluşturma aşamasının verileri ile yön vermelidir.

6. İNSAN - ÇEVRE ARAŞTIRMALARININ ÖZELLİK VE YÖNTEMLERİ

6.1. GİRİŞ

2. bölüm kapsamında, tasarımcının ampirik araştırmalarla insan-çevre etkileşimini sosyal bir araştırmacı gözü ile irdelemesi sonucunda elde edilebileceği çok yönlü bakış açısının, mimarinin bir iletişim dili olarak işlerliğinin sağlanmasında ne denli etken olduğu kanısı ve böylesi bir bakış açısının, tasarımın ereğini, bilişsel olarak kavranan, tanımlı, okunabilen, anlamlandırılan, kendilenen, öznesi ile uyumlu ve kimlikli mekanlar örgütlemek bağlamında yönlendireceği savı ortaya konmuştur. Bu sav doğrultusunda, mimar, insan yapısı ve çevre değişkenleri arasındaki kompleks ilişkileri ve karşılıklı etkileşimi sistematik olarak inceleyen yapısı ile disiplinler arası bir çalışma alanı olan insan-çevre araştırmalarından faydalanabilmelidir.

Bu bölümde ise, insan-çevre araştırmalarının özellik ve yöntemleri, araştırmalarda kullanılan strateji, tasarım ve yaklaşım türleri irdelenerek, anket, görsel anket, görüşme, gözlem, simülasyon teknikleri gibi çeşitli araştırma türleri ayrıntılı olarak işlenecektir. Bu araştırmalar içinden, alan çalışmasında kullanılan, anket ve sörveyler kapsamında yer alan semantik ayırım ölçeği ve görsel anketler kapsamında yer alan, bilişsel harita, taban haritalara ek tekniği, fotoğraf, oyun, resim çizimi teknikleri hakkında detaylı bilgi verilecektir.

Son olarak, Çevresel Bilişim ve Çevresel Anlam kapsamında 2 aşamalı olarak gerçekleştirilen ve 7. bölümü oluşturan Alan Çalışmasına geçiş sağlamak ve veri olmak üzere, adı geçen diğer yardımcı tekniklere oranla daha etkin bir role ve kullanıma sahip olan Bilişsel Harita (Cognitive Mapping, C.M.) ve Semantik Ayırım (Semantic Differential, S.D.) yöntemlerinin kullanıldığı örnek araştırmalar amaç, yöntem ve değerlendirme teknikleri ölçüt alınarak analiz edilecektir.

6.2. Ç-D ARAŞTIRMALARINDA YAKLAŞIM TÜRLERİ

Low, insan-çevre araştırma tasarımına, kalitatif ve kantitatif olmak üzere, iki farklı metot ile yaklaşılabilirliğini belirtirken, Philip ise, kalitatif metodun psikolojik ve sosyal bilimlerin kantitatif metot özelliklerinden kaynaklandığını ileri sürmekte ve iki metodun bileşiminden oluşan bir multimetodun varlığından söz etmektedir. (Philip, 1998) Bogdan ve Biklen' e göre, bu metotları birbirinden ayıran en belirgin özellikler, araştırma konumu, araştırma ereği ve güvenilirlik ve geçerlilik derecelerindeki farklılıklardır. Kalitatif metodlar, laboratuvar ortamı olmayan doğal ortamlarda araştırmacıyı bilgi toplama aracı olarak kullanan metotlar olup, alan metotları olarak tanımlanmaktadır. Kalitatif metotların subjektif yaklaşımı ve yoruma açık olduğu inancından ötürü, araştırmacı – katılımcı arasında yanlış anlamalara neden olabileceği düşüncesi ile eleştirildiği de görülmektedir.

6.2.1. Kalitatif Metot için Yaklaşım Türleri

Low' a göre, kalitatif metot, bilişsel, gözlemsel, fenomenolojik, tarihsel, etnografik ve söylemsel olmak üzere, altı farklı yaklaşımla sınıflandırılmaktadır. (Low, 1991)

- **Bilişsel Yaklaşımlar**

Rapoport, çevresel bilişim konusunda yapılmış olan çalışmaları, 'bilme' nin yönlendirici olduğu psikolojik yaklaşım ve 'anlam' ın yönlendirici olduğu antropolojik yaklaşım olmak üzere ikiye ayırır. (Rapoport, 1977) (Bkz. Bölüm 4.4.2.) Lam ise, çevre-davranış araştırmalarında bu yaklaşımları, zihinsel süreçten, algıdan anlama uzanan taksonomik sürece değin bilişsel yaklaşımlar başlığı altında toplamaktadır. (Lam, 1977) Son yıllarda, bilişsel yaklaşımda kullanılan araştırma stratejileri, dilbilimsel, etnobilimsel ve bilişsel harita teknikleri olarak görülmekte, bazı araştırmacıların buna ek olarak yazınsal analiz teknikleri kullandıkları dikkati çekmektedir. Her ne kadar mimarlar ve sosyal bilimciler çevrenin dilini bir anlamlar sistemi olarak tartışsalar da, çevre-davranış araştırmalarında, kalitatif dilbilimsel yaklaşımın daha nadir olarak fakat son dönemlerde sürekli artan bir sıklıkla kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Prussin ve Eastman dilbilimsel yaklaşımı, Afrika toplumlarındaki cinsiyete özgü davranışların incelenmesinde kullanmış, kadınlar tarafından tanımlanmış ve tartışılmış tüm dilbilimsel sınıflandırma ve nitelendirmeleri kaydetmişlerdir. Fakat, çevresel araştırma tasarımında, bilişsel yaklaşımlar içinde en sık kullanılan yöntem, hem kalitatif, hem de kantitatif metotlar içinde kullanılan bilişsel haritalardır.

- **Gözlemsel Yaklaşımlar**

Araştırmacı tarafından davranış gözlemi yapılmasını gerektiren bu metot, çevre-davranış araştırma çalışmalarının temel taşlarından biri olup, Michelson, Sommer, Zeisel, Campbell gibi teorisyenler tarafından kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Rapoport' a göre, gözlemsel metotlardaki gelişmeler, bir yandan sözlü olmayan iletişim teorilerinin de gelişmesini beraberinde getirirken, diğer yandan davranışsal haritalama ve kamusal mekanlar üzerinde yapılan incelemelere de ışık tutmaktadır. Sözlü olmayan gözlemsel metotlar, kullanıcının çevresel davranışına ve çevresini nasıl anlamlandırdığına ipuçları verirken, diyagramlar, haritalar ve diğer kayıt teknikleri kullanarak, davranışı bağlamı içinde incelemeyi amaçlamaktadır. (Rapoport, 1982)

- **Fenomenolojik Yaklaşımlar**

Bu yaklaşımı, bilişsel ve gözlemsel yaklaşımlardan ayıran özelliği, bağlamsal yapısı, deneyim ve sembollerle olan ilişkisidir. Fenomenolojik yaklaşım, kalitatif araştırma metoduna deneyimsel bir ölçek kazandırırken, hissel ve kişisel bilgiler önem kazanır. Seamon, fenomenolojik yaklaşımın mekanların insanlar için ne tür deneyimsel anlamlar ifade ettiğinin incelenmesi ve mekanın kişisel deneyimle oluşmasıyla bu deneyimin sembolleştirilmesi üzerinde durur. Bu alanda yapılan çalışmalar bir olgunun kendisini görmek ve konu ile ilgili temelleri ortaya koymayı amaçlar.

- **Tarihsel Yaklaşımlar**

Bu yaklaşımla kullanılan araştırma teknikleri, geçmiş yapısal çevreyi ve o dönemin sosyo-politik atmosferini belgeleyen kayıtların varlığına dayanır. Genellikle, belirgin bir yapı tipini dönemin kültürel, tarihsel ve politik bağlamı içinde araştırmayı amaçlar. Her ikisi de kültürel bağlama ve tarihsel olaylara dayandığından etnografik yaklaşımla tarihsel yaklaşım arasında ayırım yapmak oldukça zordur.

• Etnografik Yaklaşımlar

Kültürleri tanımlama yöntemi olarak tanımlanabilen etnografik yaklaşımlar çok geniş kullanım alanına sahip olmayan zaman alıcı yöntemler olduğundan ancak antropolojistler tarafından uygulanabilmektedir. Etnografik yaklaşımlar, klasik etnografik çalışmalar, mekanın sosyo-kültürel anlamına yönelik çalışmalar, çevresel anlamı ve beğeni kültürünü yorumlayıcı çalışmalar olmak üzere sınıflandırılabilir. Klasik etnografik çalışmalar, etnografyacının günlük yaşamında yer aldığı yerel toplumu detaylı bir şekilde analiz etmesine yönelik olup, toplumsal davranışı gözleme, yöre halkı ile görüşmeler yapma, toplumsal kültürü oluşturan yerel değerler, inançlar, normlar ve dünya görüşü hakkında bireysel deneyimleri ile bilgi sahibi olma üzerine kuruludur.

• Söylemsel Yaklaşımlar

Ç-D çalışmalarını bir çevresel söylem olarak yeniden tanımlama üzerine kuruludur. Henüz gelişmekte olan bu yaklaşımda kullanılan metotlar ve analiz formları henüz değerlendirilmemiştir. Teymur, çevresel söylemi, özne ve nesne arasındaki ilişkileri çevresel söylem ve diğer söylemler arasındaki ilişkiler gibi karakterize eden değişik mekanizmalar tarafından üretilen bir özne-nesne etkileşimi içinde tanımlar. (Teymur, 1982)

Tablo. 6.1. Araştırma Tasarımı, Veri Toplama ve Analiz Yöntemleri

METOD	ARAŞTIRMA TASARIMI	VERİ TOPLAMA METODU	ANALİZ
Bilişsel	varsayım sınama	dilbilimsel, haritalama	sınıflama, tipoloji
Gözlemsel	varsayım üretme, sınama	gözlem, film çekimi, arkeolojik bulgu	örüntü belirleme,
Fenomenolojik	ardışık deneyim, hipotez sınama	deneysel, karşılaştırma	sezgisel, ilişkisel
Tarihsel	varsayım sınama	arşivsel dökümanlama	içerik analizi
Etnografik	varsayım üretme, problem saptama	gözlem, görüşme, katılımlı gözlem	tipoloji, içerik analizi, örüntü belirleme
Söylemsel	eleştirme	metin okuma	içerik analizi, diyalektik ilişki

6.2.2. Araştırma Stratejileri

Zeisel, tasarım ve araştırma kavramları arasında yakın bir benzerlik olduğunu, her iki disiplinde de, akılda canlandırma, anlatıp iletme, ve sinama (tasarım-iletim-denetim) gibi aşamaların etkin rol oynadığını belirterek, araştırma kavramını; kavramlama, varsayım oluşturma ve sinama aşamalarından oluşan bir tasarım modu olarak açıklamaktadır. (Zeisel, 1995, s.16) Araştırma tasarımının da, mimari tasarım gibi sinamalara dayalı, geri beslemeli bir süreç olduğu savı doğrultusunda, araştırmada etkin bir sonuca varabilmek için, araştırma stratejisi, araştırma tasarımı ve bu tasarımda kullanılan tekniklerin önem derecesinin vurgulanması gerekir.

▪ Tanı Koyucu Yaklaşımlar

Bir konumu veya konumları daha iyi tanımak, o konuma ilişkin kapsamlı bilgi sahibi olmak ve ileriye yönelik herhangi bir önerme ortaya koymak amacı ile uygulanan bu yaklaşımda amaç, genel bir durumun yapı ve dinamiğine eğilmek, gelecek çalışmalara sahne hazırlamaktır. Bulguların kesin güvenilirliği ve konuma özgüllükleri birinci dereceden önemli değildir. Hassas ve istatistiksel olmaktan çok derinlemesine çalışmalara örnek olan bu çalışmalar, analitik olduklarından varsayım yapma gücü vardır. Daha çok yeniden tanıma, deneyimden yararlanarak yorum yapma etken olduğundan, bulguların güvenilirliği salt tutarlık, netlik ve içgörüler arasındaki uyumla denetlenebilir.

▪ Betimleyici Yaklaşımlar

Tanımlanmış bir grup veya bir konumda bir veya daha fazla özelliği, olanaklar elverdiğince inceden inceye ölçen ve tanımlayan yaklaşımlardır. Belirgin kavramlar üretmek, onları ölçüp biçilen, sayılabilen göstergelere dönüştürmek betimleyici araştırmalarda oldukça önemlidir. Fakat, tümevarımsal ve düzgüsel oldukları için bulguların nedenleri üzerinde yeterli derecede açıklama yapma olanağı yoktur.

▪ Kuramsal Yaklaşımlar

Bu yaklaşımlar, belli varsayımları deneyen çalışmalardır. Bu varsayımlar, ya deneyim yolu ile araştırmacılar tarafından ele alınır, ya da mevcut kapsamlı kuramların birer parçasıdır.

▪ Eyleme Yönelik Yaklaşımlar

Herhangi bir çevresel tasarım için öneride bulunmaya yarayan yaklaşımlar olup, aynı zamanda mevcut tasarımların insan üzerindeki etkilerini değerlendirme işlevi de görürler. İki grupta sınıflandırılabilir: Birinci grup olarak, yaşanmış ve denenmiş çevrelerin insan üzerindeki etkilerini inceleyen ve amaçları geleceğe yönelik bilgi edinmek olan çalışmalar sınıflandırılabilirken, ikinci grubu ise kullanım sonrası değerlendirme (K.S.D.) çalışmaları oluşturur. (Zeisel, 1995, s.59)

6.3. ARAŞTIRMA TASARIMI - ARAŞTIRMA TÜRLERİ

Araştırma tasarımı, örnek çalışma, saptama ya da deney şeklinde gerçekleştirilebilir.

• Örnek çalışma (Case Study)

Amaç, tek bir nesneye ilişkin derinlemesine bilgi edinmek ve nesneyi bir bütün olarak ele almak ise, araştırma türü olarak bu tekniğin seçilmesi faydalı olacaktır. Örnek çalışmalar geniş kapsamlı ve yoğun çalışmalar oldukları için birden çok teknikle yürütülmek zorundadır. Özellikle kullanıcı gözlemi bir nesne hakkında değişik yaklaşımlarla yeterli bilgi edinilmesinde faydalı olacaktır. Örnek Çalışmanın sonuçları ancak bulgularını destekleyen başka kuramsal çalışmalar varsa genelleştirilebilir ya da örneklerin çoğaltılması ile kuramsal önermelere gidilebilir. Bir örneklem çalışmanın genelleştirilebilmesini sağlamak için araştırma konumu için benzerleri içinde genelleştirilebilir, tipik bir örneğinin seçilmesi faydalı olabilecektir.

• Saptama (Survey)

Amaç, bir olguya ilişkin detaylı bulgular elde etmek ise, araştırma türü olarak bu tekniğin seçimi faydalı olacaktır. Bu araştırma türünde ana amaç, ortak düşünceleri saptama, kolay sayılabilen ve kolay toplanan türden veri elde etmektir. Saptamalar da genelleme amacıyla yapılabilir, ancak, genelleme yapmak için nüfus büyüklüğü, örneklem ölçeği, örneklem oluşturma tekniği ve sorulan soruların geçerliliği önemlidir. Genellemelere gitmek için birden çok teknik kullanmak faydalı olacaktır.

- **Deney (Experiment)**

Bir deney tasarımı “belli koşullar değiştiğinde farklılık gösteren nedir?” sorusuna yanıt arar. Deney tasarımında en önemli nokta, sonuçta ortaya çıkan farkın, denenen boyuttaki farklılıklardan mı, farkın oluşturulma biçiminden mi, yoksa gözlenme biçiminden mi kaynaklandığının açıklık kazanmasıdır. Deney iki farklı olgu üzerinde gerçekleştirilebileceği gibi, birden fazla örneklemin belli bir konuya tepkilerini ya da aynı örneklemin farklı zamanlardaki tepkilerini ölçmek amacı ile de kullanılabilir. Deneyler yapay laboratuvar ortamları için tasarlanabileceği gibi, mevcut ve kullanılmakta olan doğal ortamlar içinde planlanabilirler. (Atasoy, 1988)

Ç-D. Araştırmalarında kullanılan yöntem ve teknikler oldukça çeşitlidir ve farklı araştırmacılar tarafından oldukça farklı olarak sınıflandırılmıştır. Gür, insan-çevre araştırma tekniklerini, zamana, niteliğe ve aktiflik-pasiflik durumuna göre üçe ayırır. Buna göre, bazı insan-çevre araştırma teknikleri, geçmişte ve günümüzde varolan mevcut olanı saptamayı sağlarken, diğerleri geleceği önceden tahmin etmeyi ve/veya ideal olanı tanımlamayı amaçlar. Aktif ve pasif teknikler, tepkili ve tepkisiz olarak da isimlendirilebilirken, aktif yöntemlerde araştırmacı ve katılımcı arasında direkt ilişki kurulabilir, pasif yöntemlerde ise, iki grup arasında yazılı ya da sözlü iletişim yoktur. Bunların dışında, interaktif ve diyalektik teknikler olarak tanımlanan ve katılımcıya müdahale şansı tanıyan teknikler vardır ki, bu teknikler, katılımcıların değer, tutum, davranış ve beklentilerinin net olarak ortaya konmasında önemli rol oynar. Gür’ ün tepkili ve interaktif başlıkları altında topladığı ve öznenin beğeni, tercih, istek ve eğilimlerini saptamaya yönelik olan bu teknikler bu tezin kurgusu gereği oldukça önemlidir. Bechtel, öznenin beğeni, tercih ve davranışını ölçen bu teknikleri, farklı bir sıralama ile incelemiştir: (Baytin, 1994)

- Sıfat Kontrol Listeleri,
- Ardıl deneyimlerin kaydedilmesi,
- Haritalama: Bilişsel Haritalar ve Davranış Haritaları,
- Standart Anketler,
- Standart olmayan Anketler,
- Fotoğraf Teknikleri,
- Psikolojik Ölçümler.

Ertürk ise, insan-çevre araştırma tekniklerini nesnellik ve öznellik durumuna göre sınıflar. Ertürk' ün sınıflandırması şöyledir: (Ertürk, 1984)

Nesnel (objektif) Değerlendirme Teknikleri:

- Denetim Listeleri,
- Performans Listeleri,
- Fayda-değer Analiz Teknikleri,
- Eylem Analiz Teknikleri,
- İlişki Matrisleri Teknikleri,

Öznel (subjektif) değerlendirme Teknikleri:

- İkili Karşılaştırma Teknikleri,
- Sıralama Tekniği,
- Jüri Değerlendirme Teknikleri,
- Gözlem ve görüşme türü teknikler ve sorvey teknikleri

6.3.1. Anket ve Sörveyler

• Açık Uçlu Soru Formları

Bu yaklaşımda, araştırmacının yönlendirici niteliği en aza indirgenirken, katılımcının, kendi sınırlandırılmamış, özgün ifadesini kullanması ile, önceden tahmin edilme olasılığı olmayan yanıt türlerinin dolayısıyla da, daha geniş kapsamlı, koşullandırılmamış veri ve değişkenlerin ortaya çıkması sağlanır. Fakat, bu yöntemin beraberinde getirdiği, döküleme, sınıflandırma, analiz ve indirgeme güçlükleri yanıtların önceden kodlandırması gereğini ortaya çıkarmaktadır. (Çakın, 1988, s. 47)

• Önden kodlandırılmış soru formları

Bu yöntem, açık uçlu sorulara verilebilecek yanıtların çeşitliliği ve zenginliğine sahip olmasa da, uygulama ve analiz aşamalarında getirdiği kolaylıklar nedeniyle tercih edilmektedir. Kodlandırmada kullanılan kodlar, “koşut” (nominaller) ya da

“dereceli” (ordinaller) olabilir. Nominal kodlandırmada, evet/hayır, doğru/yanlış gibi derecelendirme ölçeği olmayan bir yanıt sistemi kullanılırken, ordinal kodlandırmada, birden fazla seçenekli yanıtlar, denekle ilgili demografik bilgi edinme; deneye ait değer ve kanıları belirleme; denegin araştırılan fenomen hakkında sahip olduğu bilgi düzeyini ölçme ve denegin öznel algılama ve anlamlandırma sistemlerini belirleme gibi çeşitli amaçlar için kullanılır. (Zeisel, 1995)

Zeisel’ in sınıflandırmasından farklı olarak Çakın, nominal ve ordinal kodlandırmaların yanı sıra, interval ve oransal kodlandırmaları da sınıflamaya dahil etmiştir. Buna göre; ordinal kodlandırma, belirli nesnelere sıralamak amacı ile kullanılırken, Interval kodlandırmada sayılar sadece sıralamayı belirtmemekte, nesnelere arasındaki rölatif farkları ve uzaklıkları da simgelemektedir. Oransal kodlandırma ise, diğer ölçeklerin özelliklerini taşımanın yanı sıra, karşılaştırmaya olanak veren sabit bir 0 noktasına sahiptir. (Çakın, 1988, s. 45)

6.3.1.1. Likert Ölçeği

Likert ölçeği (Likert Tutum Skalası); belirgin bir yargıya ilişkin tutum ve tercih saptamada kullanılabilirken, genellikle 5,7 veya 9 kod kullanılır. Bu kodlama kategorileri, çözümlemede, sadece yanıt formatları olarak değil, her işaretlenen yerin gizli ve şaşırtmalı bir sayısal değeri olması neden ile sayısal süreçler olarak yer alır.

Tablo 6.2. Likert Tutum Skalası

	kesinlikle katılıyorum	katılıyorum	kararsızım	katılmıyorum	kesinlikle katılmıyorum
Konut teknolojik bir sorundur.	5	3	2 ✓	1	4

6.3.1.2. Guttman Ölçeği

Scologram adı da verilen bu teknikte, denegin çevreye ilişkin tutumları, öznel değerlendirme skorunun da yardımı ile saptanır. Sanoff, bu yöntemi, deneklerden, çeşitli sıfatlarla tanımlanan çevre özelliklerinin içinde, olumlu bulduklarının yanına (+) pozitif, olumsuz bulduklarının yanına ise (-) negatif işareti koymalarını isteyerek, çeşitli deneklerin çeşitli çevre özelliklerine karşı olumlu ve olumsuz tepkilerini ölçmek amacı ile kullanmıştır.

Tablo 6.3. Guttman Ölçeği

denek no	skor	ferahlık	güzellik	mahremiyet	yeşillik	eve benzerlik	sessizlik
A	6	+	+	+	+	+	+
B	5	+	+	+	+	+	-
C	4	+	+	+	+	-	-
D	3	+	+	+	-	-	-
E	2	+	+	-	-	-	-
F	1	+	-	-	-	-	-
G	0	-	-	-	-	-	-

6.3.1.3. Semantik Ayrım Ölçeği (S.D.)

Semantik Ayrım Ölçeğini (Semantic Differential, S.D.) ayrıntılı olarak irdelemeden önce bu yöntemin kullanılmasında önemli basamak taşları olarak kabul edilebilecek İdeal Oran ve Thurstone ölçeklerine değinmek faydalı olacaktır. İdeal oran ölçeği; eşit aralıklı interval bir ölçek olup, çevrenin öznel değerlendirilmesinde tanımsal sıfatlar kullanılarak uygulanabilmektedir. Thurstone ölçeği, yine oransal ölçeklere benzemekte olup, bu yöntemde iki uç değer verilmekte, aradaki sıfatlar da belirtilmektedir.

Tablo 6. 4. Thurstone Ölçeği

çok kötü	kötü	orta	iyi	çok iyi
			✓	

İnsan-çevre araştırmalarında kullanılan öznel değerlendirme teknikleri içinde en bilineni ve sıklıkla uygulananı ise, Semantik Ayrım Ölçeğidir. (Baytin, 1994) Çevresel imaj konusunda yapılan çalışmalar içinde, insanların mimari ölçekte çevreleri için vermiş oldukları yanıtların altında yatan önemli semantik boyutları araştıran çalışmalar önemli yer tutar. (Horayangkura, 1978) Özellikle, mimari uyarana deneklerin verdiği yanıtları değerlendirmede oldukça yaygın bir kullanım alanı olan Semantik Ayrım Ölçeği' nin orijinal metni Osgood, Suci ve Tannenbaum tarafından 1958 yılında yazılmış ve Lynch, Levi Strauss, Steintz, Osgood, Suider, Downs, Lowenthal, Hart ve Moore, Hersherberger gibi pek çok çevre tasarımcısı, mimar ve sosyal araştırmacı tarafından geliştirilerek uygulanmıştır. (Baytin, 1994)

Bazı araştırmacılara göre, araştırma modeline anlam kavramının katılımı ve algının kavramsallaştırılması ve anlamlandırılması, araştırmayı bir yandan daha komplike bir hale getirirken, diğer yandan her bireyin çevresine ayrı bir anlam yüklemesi bilimsel bir araştırmanın yapılmasını imkansız kılacaktır. (Pennartz ve Elsinga, 1990) Fakat S.D. leği, diğer değerlendirme tekniklerinin aksine, ürünün ya da çevrenin sadece bir tek boyutunu ölçmeye yönelik olmayıp, birçok niteliğin bir defada llmesine olanak sağlayan ve faktör analizi faktörleri önem sırasına göre sıralanmasına olanak veren yapısı itibariyle öznel değerlendirmelerin nesnel olarak ölçümüne olanak vermektedir. (Krampen, 1991)

- **Semantik Ayrım leğinde Faktör Analizi**

S.D. leğinde, deneklerin, ürünü ya da çevreyi zıt anlamlı isim veya sıfat çiftlerinden oluşan öznel ölçeklere göre değerlendirmeleri amaçlanmaktadır. Öznel değerlendirmeye esas olan sıfat çiftlerinden oluşan ölçüt sayısının çokluğu tekniğin en yararlı yöntemlerinden biri olup, bu sıfat çiftlerinin seçimi tekniğin işlerliğinde oldukça önemlidir. (akın, 1988) Yöntemin “Ne tür deneklere ve hangi durumlarda, hangi tanımsal sözcük çiftlerini değerlendirmek gerekir?” sorusuna yanıt aramakla başlaması, kavramlarla denek arasında oluşabilecek anlamsal uçurumları engelleyebilecektir. (Gür, 1996, s.196) Sıfat çiftlerinin seçiminde, değerlendirilmesi istenen nesnenin nitelikleri, anlamların açıklığı ve deneklerin nitelikleri gözönüne alınmalıdır. Örneğin, Gr tarafından yapılmış olan bir araştırmada, sosyal atmosferi ifade eden sıcak-soğuk sıfat çifti, iklimsel atmosfer olarak algılanırken, Howell ve Epp tarafından yapılmış olan bir çalışmada, yapının değerlendirilmesinde kullanılmış olan katı/yumuşak ve basit/karmaşık gibi sıfat çiftleri denekler tarafından anlaşılamamıştır. Bu yüzden, değerlendirme için anlamı en iyi veren sıfatlar pilot deneylerle seçilmeli ve bütüncül etkiyi nasıl etkiledikleri iyi bilinmelidir. (Zeisel, 1995)

Bu tür olumsuzlukları ortadan kaldırmak için pek çok araştırmacı, faktör analizi ile faktrleşmeyi belirlemekte ve sıfatlarını bu faktör gruplarının anlamını en iyi ifade edecek şekilde seçmektedir. Faktör analitik teknik, Osgood’ un semantik farklılıkların dönüşümü uygulamasıdır. Karşıt anlamdaki sıfat çiftleri o güne değin

çoğunlukla 7 kategori halinde kullanılırken, bu çalışmada 11 kategori halinde kullanılmıştır çünkü; daha çok sayıda kategori kullanımı uyarılar konusunda yargıya varmada daha iyi ayırt etme imkanı sağlayacaktır. (Krampen, 1991) Bu faktörler Küller tarafından çevresel tanımlamada, 8 ana faktör grubu ile sınıflandırılırken, Sorte, tarafından, yapı ölçeğinde çevresel elemanların tanımlanmasında, 11 faktör grubuna ayrılmıştır. (Russel, Ward ve Pratt, 1981)

Tablo 6. 5. Küller' e ait çevresel tanımlama faktör grupları ve Sorte' e ait çevresel eleman (yapı ölçeği) tanımlama faktör grupları

	KÜLLER' E AİT ÇEVRESEL TANIMLAMA FAKTÖR GRUPLARI	SORTE' E AİT ÇEVRESEL ELEMAN TANIMLAMA FAKTÖR GRUPLARI
1	hoşluk çirkin, emniyetli, uyarıcı, sıkıcı, iyi, hoş, kaba	değer arkadaşça, kişisel, sıkıcı, hoş değil
2	karmaşıklık karmakarış, zoraki uyum, canlı, uyumsuz karışım	kütle masif, hafif, şeffaf, güçlü
3	birlik fonksiyonel, tek bir stil, tutarlılık, bütüncül	biçim dairesel, simetrik, kenarlı, düzensiz
4	kapalılık kapalı, açık, havadar, sınırları belirlenmiş	eklemlendirme süslü, sade, basit, fazla özenilmiş
5	güçlülük kırılgan, erkeksi, kadınsı, güçlü (kuvvetli, etkili)	anlam gerçek, sürekli, geçici, iyi kavranamayan
6	sosyal statü pahallı, iyi korunmuş, basit, savurgan	doku parlak, cilalı, yüzeyi bozulmuş, pürüzlü
7	etki modern, yaşlı, yeni, edebi	strüktür sakin, ahenkli, detayda zengin, çeşitli
8	orjinallik sıradan, sürprizli, özel, tuhaf	ölçek baskın, yüksek, aşırı boyutlu, büyük, küçük
9		etki (yaş) eski moda, yeni, modern değil, modern
10		renk renkli, renkte zengin, gri, renksiz, canlı renkli
11		ışıklılık oldukça karanlık, karanlık, kasvetli, ışıklı

Hersherberger ve Cass ise, özellikle binalara ilişkin kullanıcı yanıtlarını önceden tahmin etme amacı ile “Tasarlanmış Çevrelerin Anlamlarının Ölçülmesi” için Semantik Ayrım Ölçekleri için temel set oluşturmuşlar ve 10 faktör grubuna 2 grup halinde değişkenler saptamışlardır. Bu değişkenler, birincil ölçekler ve alternatifleri, ikincil ölçekler ve alternatifleri olarak ikiye ayrılır. (Russel, Ward ve Pratt, 1981)

Tablo 6.6. Hersherberger ve Cass’ e ait S.D. ölçeği faktör grupları

	Faktör	Birincil Ölçekler	Alternatif Ölçekler
1	Genel Değerlendirme	iyi-kötü	hoş-sinirlendirici
2	Yararsal Değerlendirme	yararlı-yararsız	arkadaşça-samimi
3	Estetik Değerlendirme	ünik-genel	ilginç-sıkıcı
4	Aktivite	aktif-pasif	karmaşık-basit
5	Mekansal Değerlendirme	samimi-geniş	kişisel-genel
6	Güçlülük	haşin-narin	kaba-düz
7	Tertip	temiz-pis	tertipli-karmaşık
8	Organizasyon	düzenli-düzensiz	biçimsel-nedensel
9	Isı	ılık-soğuk	sıcak-soğuk
10	Işıklandırma	aydınlık-karanlık	parlak-duygusuz
		İkincil Ölçekler	Alternatif Ölçekler
		eski-yeni	geleneksel-çağdaş
		pahalı-pahalı değil	tutumlu-cömert
		büyük-küçük	iri-ufak
		heyecanlandırıcı-sakinleştirici	güzel-çirkin
		net-belirsiz	birleştirici-değişik
		güvenli-tehlikeli	titreşimli-baskı altında
		renkli-renksiz	korunmuş-korumasız
		sessiz-gürültülü	şaşırtıcı-teshil edilmiş
		havasız-cereyanlı	küflü-taze
		rijit-fleksibl	sürekli-geçici

Semantik Ayrım Ölçeği uygulanarak elde edilen veriler, iki amaçla kullanılabilir:

- Aynı olguya iki farklı grup ya da birden fazla bireyin verdiği anlamların karşılaştırılması (yaş, cinsiyet, eğitim gibi bireysel farklılıklar göz önüne alınarak gruplar oluşturulabilir: Mimar ve mimar olmayan grupların aynı çevre ya da çevresel eleman için yapmış oldukları değerlendirmelerin karşılaştırılması.)
- İki veya daha çok sayıdaki olguya, aynı bireyin ya da grubun verdiği anlamların karşılaştırılması (aynı grubun farklı çevre, çevresel eleman ya da bina cephelerine ilişkin değerlendirmeleri) (Çakın, 1988, s. 59)

6.3.2. Görsel Anketler

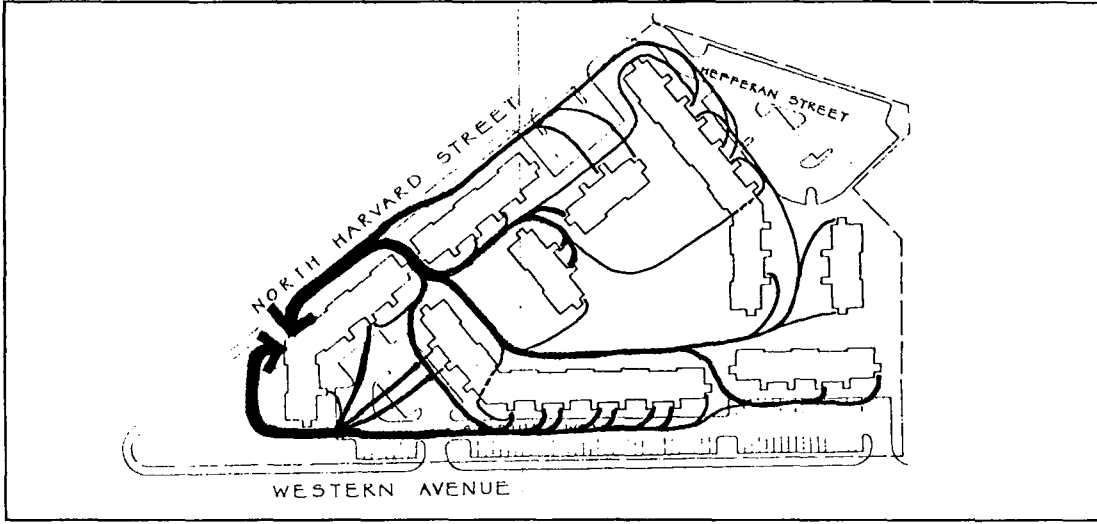
6.3.2.1. Bilişsel Haritalar

Çevresel bilişimin mekanın insan zihninde yansımaları ile oluşan zihinsel bir süreç ya da başka bir deyişle mekanın düşüncede yeniden yapılandırılmış ve içselleştirilmiş temsili olduğu ve çevreden gelen enformasyonları toplama, depolama, organize etme, tekrar yapılandırma gibi aşamalardan oluştuğu düşüncesi Bölüm 4.4.3.3. kapsamında ayrıntılı olarak incelenmiştir. Yine İmge haritaları olarak da adlandırılabilen bilişsel haritalar (cognitive mapping, C.M.), saptama, varsayım yapma ve değerlendirme sonucu zihinde oluşan üç boyutlu kurgulardır.

Birey zihnindeki imajı kağıda aynen yansıtma yetisine sahip olmadığından çizilen bu haritaların bireyin esas bilişsel haritası olmadığına dair bir kanı varsa da bu çizimlerin bireyin zihnindeki bilişsel şemayı yansıtan önemli birer ipucu olabileceği unutulmamalıdır. (Milgram, 1976) Bu yüzden ki, bilişsel haritalar, gerek çevresel bilişimin derecesini ölçme ve kullanıcının çevresel davranışını ifade edebileceği bir taslak işlevi görme, gerekse tasarıma kullanıcı katılımında bir katılma stratejisi olma özelliği ile görsel anketler içinde kullanılan etkin yöntemlerden biridir.

6.3.2.2. Taban Haritalara ek tekniği

Bu teknikte deneklere basit taban haritaları verilerek üzerine bir takım göstergelerin ve yolların eklenmesi, işaretlenmesi istenmektedir. Örneğin, Zeisel ve Griffin (1975) tarafından uygulanan bu teknik ile, deneklere bir konut projesinin ölçekli bir konum planı verilmiş ve günlük alışveriş, gezme gibi etkinlikleri sırasında dolaştıkları yerleri harita üzerine işlemeleri istenerek, bazı ortak mekanların ne denli yoğun kullanıldığı saptanmaya çalışılmıştır. Böylelikle, en sık kullanılan ve değerlendirilen alanlar nesnel ve niceliksel olarak saptanabilmiştir. (Zeisel, 1995)

Şekil. 6.1. Taban Haritalara ek tekniği kullanımı ile oluşturulan davranış haritası

6.3.2.3. Fotoğraflar

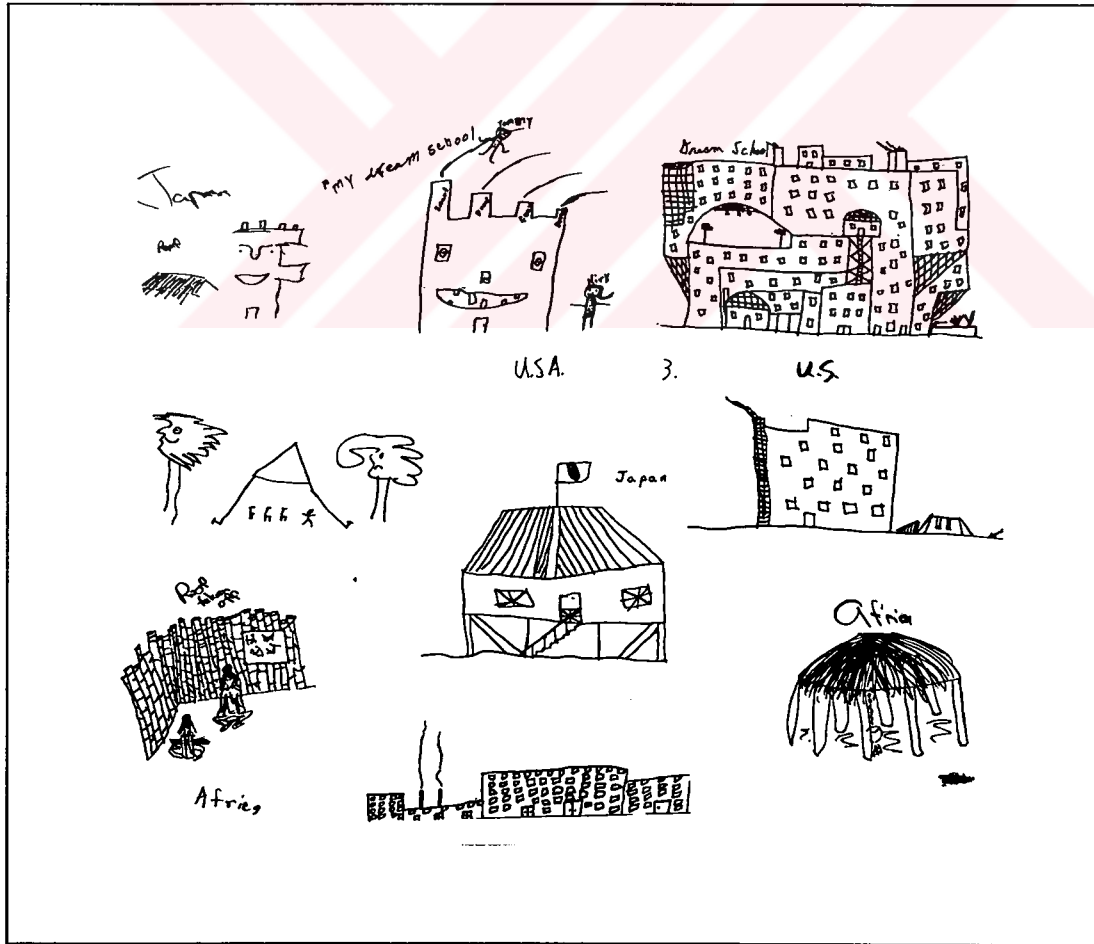
Fotoğraf tekniği çevre-davranış araştırmalarında son yıllarda daha sık kullanılmasına rağmen, diğer tekniklere oranla daha az denenmiş bir yöntem olup, katılımcı için ilgi çekici ve araştırmacı için ise oldukça yararlıdır. Lynch' in katılımcılardan kenti en iyi tanımlayan fotoğrafı seçmelerini istediği çalışma, kent ve yöre imgelemine araştırmada bu tekniğin kullanımının ilk örneklerindedir. Hakkında bilgi sahibi olunmayan bir öge, çevre ya da çevresel ögenin ifade edilmesi amacı ile kullanılabilen gibi, bilinen çevreleri yeniden zihinde canlandırma amacı ile de uygulanabilir. Lynch' in örneğinde olduğu gibi başlı başına bir teknik olarak kullanılabilen gibi, diğer tekniklere (S.D. ölçeği, C.M. tekniği gibi) yardımcı bir teknik olarak da işlev görebilir.

6.3.2.4. Oyunlar

Oyunların amacı, birtakım yeğlemeler yaptırarak, deneklerin görüşlerini almaktır. Sanoff, konutun farklı mekanlarına ilişkin seçenekleri içeren bir oyun tahtası üzerinde tüm izometrik görüşleri sergilemekte ve oyun sonunda katılımcıların ortak bir görüşe varmaları amaçlanmaktadır. Diğer bir örnekte, Wilson' ın mahalle birimi oyun tekniğidir. Komşuluk biriminin çeşitli fiziksel nitelikleri ve sağlık hizmetleri fiyatlandırılarak deneye sunulmakta, denek belli bir miktar harcama durumunda bırakılınca bunlar arasında bazı seçimler yapmak zorunda kalmaktadır. (Zeisel, 1995)

6.3.2.5. Resim Çizimi

Sözlü olan anket-görüşme kapsamına girmediği için görsel anketler kategorisi altında sınıflandırılabilen bu yöntem, Sanoff tarafından sık kullanılmış, fakat, sayısal dökümünün yapılma zorluğundan ötürü, nesnel bir ölçümle değerlendirilmemiştir. Tasarımda kullanıcı katılımı açısından oldukça faydalı olabilecek olan bu yöntem, üniversite öğrencilerinin kampüs planlamasındaki önemli kriterlerini belirlemek ve ilkökul öğrencilerinin ideal okullarını saptamak gibi amaçlar için uygulanmış ve olumlu sonuçlar vermiştir. Örneğin, Sanoff ve Barbour bu yöntemi öğrencilerin ideal okul tanımını anlamak amacı ile kullanmış, ilkökul öğrencilerine bir Amerika, bir Afrika bir Japon okulu ve bir de ideal okul çizdirilerek, Amerikan okullarının çocuklar tarafından fabrikaya benzetilmesine karşılık ideal okulun ağaca benzetildiği gözlenmiştir. (Sanoff, 1991)

Şekil 6.2. Resim Çizimi tekniğinin Sanoff'a ait bir kullanım örneği

6.3.3. Görüşmeler

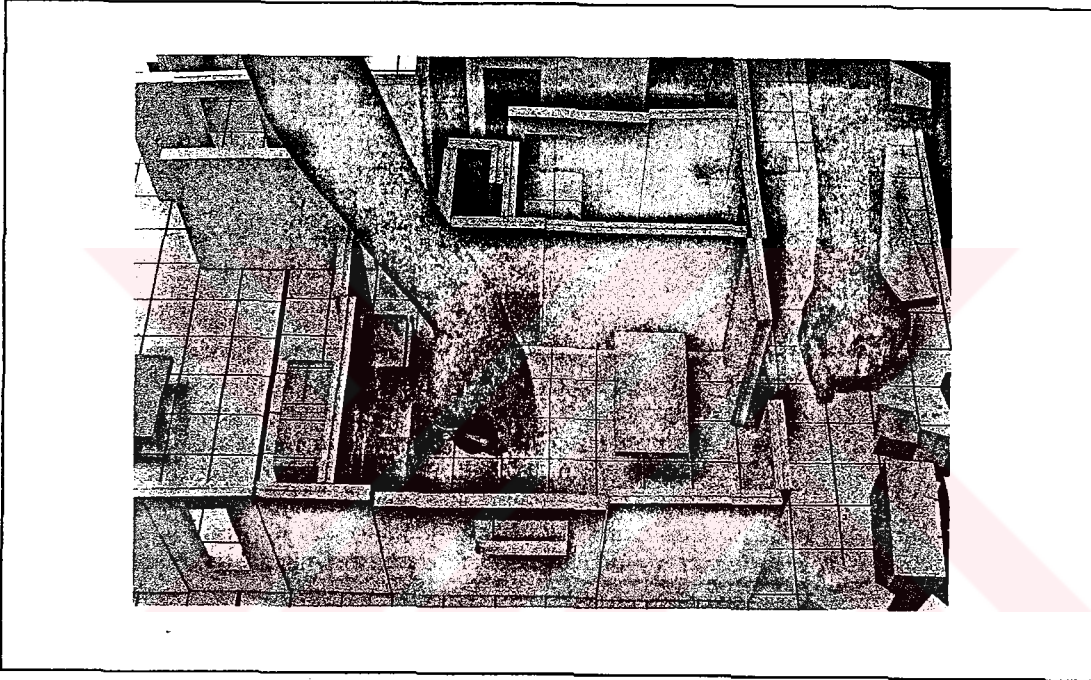
Kısa zamanda çok sayıda insandan bilgi toplamayı hedef alan soru kağıdı yönteminin aksine amaç, az sayıda bireyden derinlemesine bilgi toplamaktır. Görüşme yönergesi, standardize olmuş soru yönteminde olduğu gibi, araştırmacının önceden saptadığı ve bir dizilim halinde sıraladığı planlanmış bir yönerge olmaktan öte, görüşme sırasında katılımcının yanıtları ile yönlenen ya da yön değiştiren daha informal bir yapıya sahiptir. Görüşmede esas olan, deneğin, görüşme öncesinde yapılmış olan varsayımdan ne anlamda ve ne derecede farklılaştığını saptamaktır. Görüşmeler bir durumun tanımını yaparak açıklığa kavuşturmak, duygusal tepkileri ve şiddetini ölçmek, deneğin eğilimini saptamak gibi çeşitli amaçlarla yapılabilir. Önemli olan deneğin öznel izlenimlerini elde etmektir.

Araştırmacı görüşmenin akışını sağlamak, daha öznel ve daha net yanıtlar almak için, bazı yöntemlere başvurmak durumundadır. Görüşmelerde, evet, anlıyorum gibi sözcüklerle devamı sağlama, deneğin sözcüğünü aynen yineleyerek yansıtma, anlamsal çağrışımlar yaparak geçiş sağlama, yanıtın net olmasını sağlayabilecek belirleyici sorular sorma, tepki şiddetini ve anlam derinliğini ölçmeye çalışan sorular sorma, kimliğine yönelik kişisel sorular sorma, karşılaştırma yaptırmak, örnek verdirmek için koşut sorular sorma ve grup görüşmeleri yapma bunlardan bazılarıdır.

6.3.4. Simülasyon Teknikleri

Simülasyon modelleri, tasarım sürecini ilgilendiren kullanıcı ve mimar arasındaki mesajların iletişimde araç olan algısal ve kavramsal modellerdir. Simülasyon teknikleri ise, özellikle katılamalı tasarım söz konusu olduğunda, son ürünün gerçek ölçekte ya da küçültülmüş, parçasal veya bütüncül modellerinin oluşturulması ve bu modeller üzerinden denek grupları ile yapılan yeğleme çalışmaları olarak kullanılır. Son ürün, denek grupları tarafından simülasyon teknikleri ile canlandırılan alternatifler içinden seçilebileceği gibi katılımcıların bizzat kendileri tarafından da oluşturulabilir. (Zeisel, 1995, s. 157)

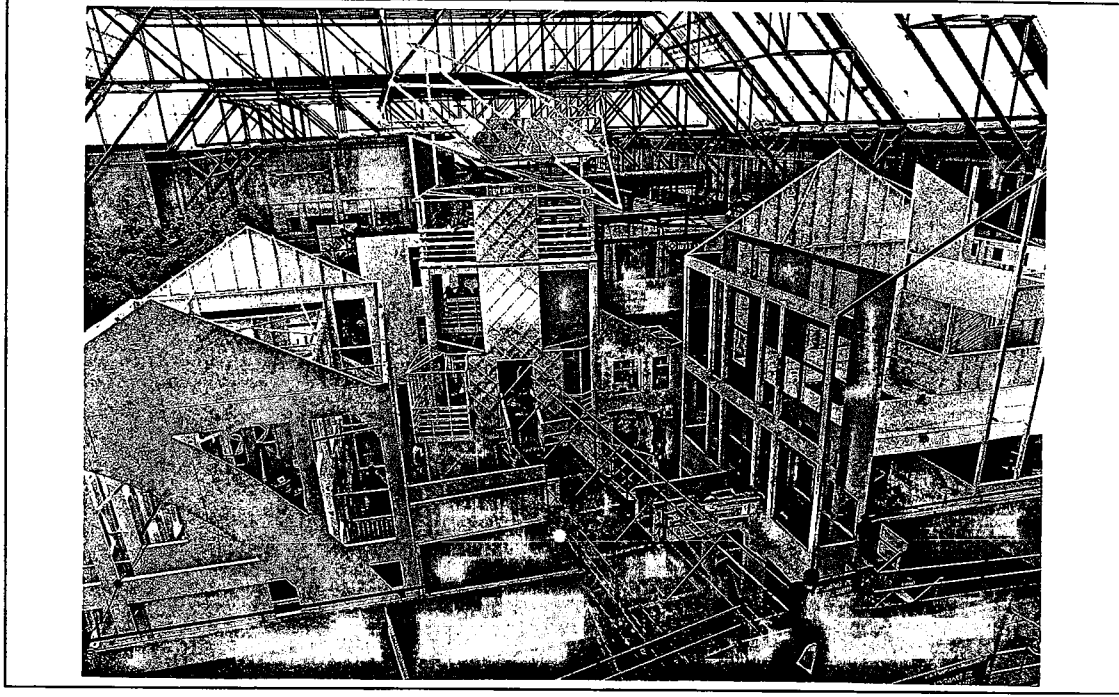
Örneğin, Kanada’ da bir kooperatif programı, kullanıcı ailelerin tasarıma aktif katılımını sağlamak amacı ile 1/16 ölçekli yapı bileşenlerini kendi yaşamsal istek ve beklentileri doğrultusunda yerleştirmelerini, ve yine kendi kararlarını gözden geçirerek değiştirmelerini istemiştir. (Şekil 6.3) (Sanoff, 1991, s. 142) Yine benzer bir çalışma Gür tarafından “Doğu Karadeniz Bölgesi Nitelikli Konut Tasarımı” konulu araştırma kapsamında uygulanmıştır. Bu kez kolayca manipüle edilen 1/20 ölçekli bileşenler üzerinde, varsayımsal kullanıcı olarak belirlenen deneklerle uygulanan çalışma, benzer örneklerin karşılaştırılması ve temel alternatif sayısının azaltılması ile rasyonalize edilerek sonuçlandırılmıştır. (Gür, 1996, s. 202)

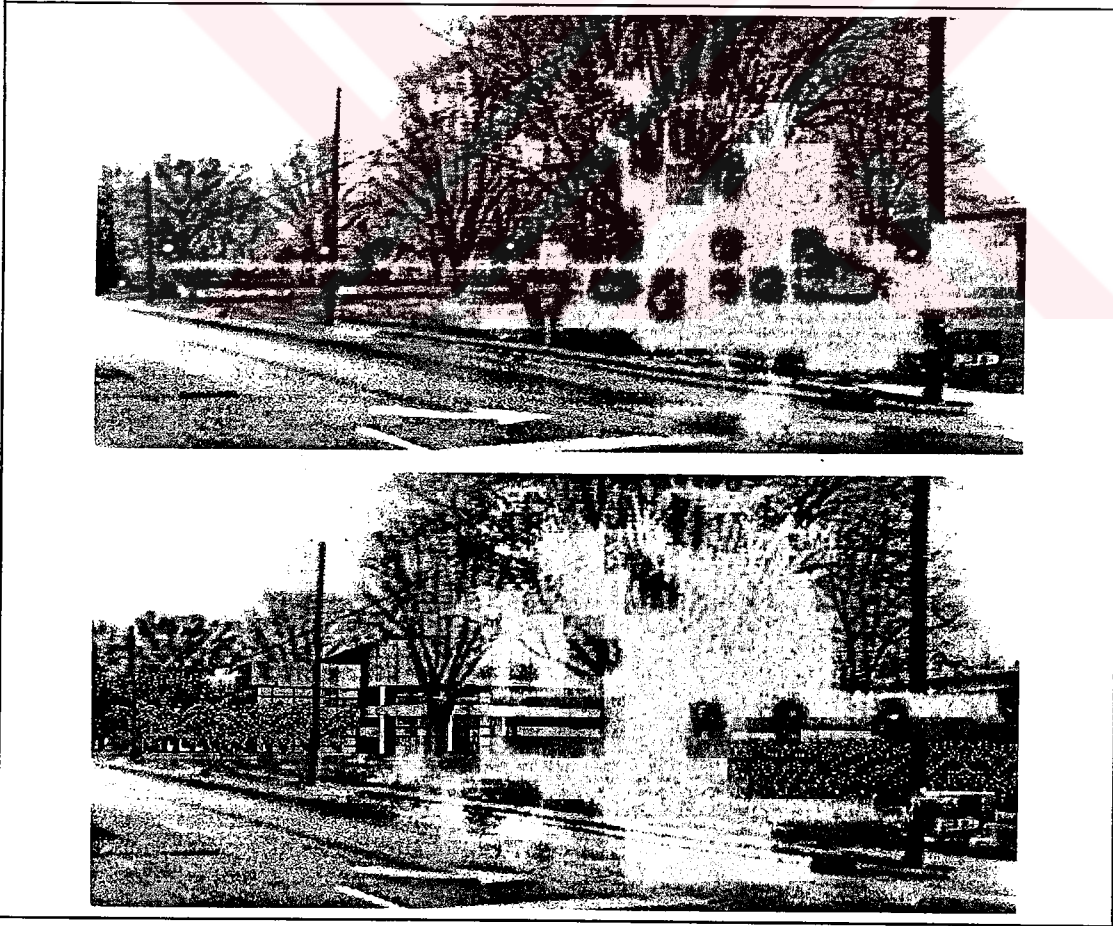
Şekil 6.3. Kanada kooperatif programı, kullanıcı ailelerin tasarıma aktif katılımı

Danimarka’ da uygulanmış olan 1/1 ölçekli model workshop çalışmaları kullanıcılar, profesyoneller ve öğrenciler için tartışma olanağı yaratan bir forum niteliğindedir. Bu dinamik simülasyon ortamının beraberinde getirdiği esneklik, uyumlanabilirlik, değişkenlik olanakları, konut problemlerine kullanıcı yönlendirmesi ile çözüm bulma olanağı sağlamaktadır. (Şekil 6.4.)

Değişik ölçekli maketler yanında, gelişen bilgisayar teknolojisinin getirdiği simülasyon olanakları da tercih edilen dinamik simülasyon ortamlarına örnektir. (Şekil 6.5) (Sanoff, 1991, s. 145,149)

Şekil 6.4. Danimarka, 1/1 ölçekli model work-shop çalışmaları

Şekil 6.5. Öneri yapının bilgisayar temelli simülasyon ile katılımcılara sunumu

6.3.5. Gözlemler

6.3.5.1. Fiziksel İzler

Fiziksel iz sürme, insanların çevrelerinde bilinçli ya da bilinçsiz olarak oluşturdukları değişikliklerin arda kalan yansımalarının sistemli bir şekilde saptanması şeklinde tanımlanabilir. Davranış gözleminden farklı olarak, araştırmacının izler oluşturulurken o mekanda olması gerekmez. Süreci yorumlamak ve izlere yönelik varsayımların yapılabilmesi için izlerin farklı saat, gün ve mevsim dilimlerinde gözlenmesi gerekmektedir. Fiziksel iz sürmede ana amaçlardan biri, görüşme gibi diğer tekniklerle saptanamayan görülmesi zor olayları ve davranışları tespit etmektir. İzi belgelemek amacı ile skeç, şekil, fotoğraf, slayt ve sayısal saptama gibi teknikler kullanılabilir.

6.3.5.2. Davranış Gözlemi

Davranış gözlemi, insanların çevre ve konumları nasıl kullandıklarını sistematik bir biçimde izlemeyi gerektirir. Gözlemci, davranışı yönlendirmemek için, doğal bir konumda bir olayı ortaya koyanların varlığından bilgi sahibi olmadıkları bir yabancı olabileceği gibi, gözlem durumunda katılımcı da olabilir. Davranış gözlemlerini kaydetmek için, notasyon çizelgeleri, önceden kodlandırılmış denetim listeleri, davranış haritaları, fotoğraf, videoteyp ve film teknikleri kullanılabilir.

6.3.6. Belgeler (Dolaylı)

Ç-D araştırmacıları tarihsel sorunları ve geçmiş olayları incelemeyi amaçladıklarında, görüşme ve davranış gözlemi gibi araştırma tekniklerini kullanma olasılığına sahip olmadıklarından araştırmalarını belgelere dayandırmak zorundadırlar. (Zeisel, 1995, s. 111)

6.4. C.M. TEKNİĞİ VE S.D. ÖLÇEĞİNİN KULLANILDIĞI ÖRNEK ÇALIŞMALARIN ANALİZİ

Tez kapsamındaki etkin rolleri ve alan çalışması kapsamında diğer araştırma teknikleri içinde belirleyici yönleri nedeni ile Bilişsel Harita Yöntemi (C.M.) ve Semantik Ayrım Ölçeği (S.D.) 6.3.1.3. ve 6.3.2.1. bölümlerinde ayrıntılı olarak işlenmiştir. Bu bölümde ise bu yöntemlerin birbirinden farklı amaçlar doğrultusunda kullanıldığı çeşitli araştırmalar analiz edilerek, alan çalışmasına geçiş sağlanacaktır.

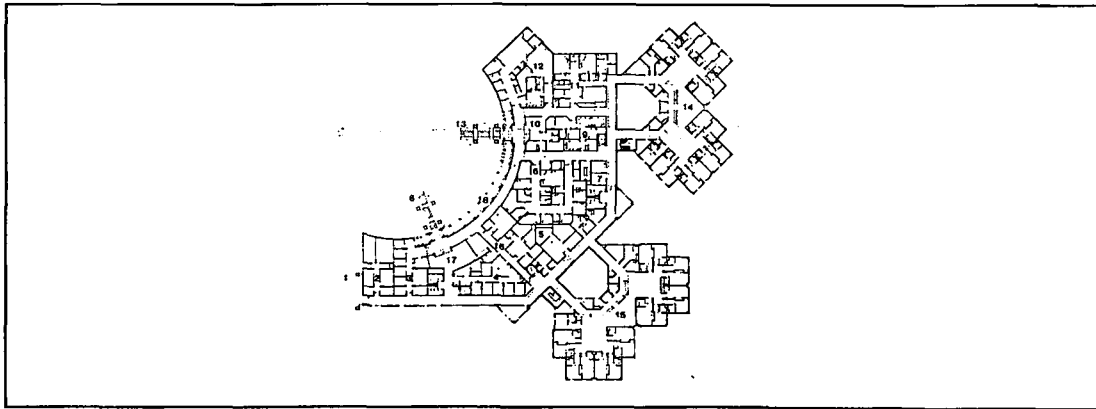
6.4.1. C.M. Tekniğinin Kullanıldığı Örnek Çalışmaların Analizi

- **Moeser, S.D., Bilişsel Haritaların oluşumuna mevcut plan ve kartografik haritaların etkisi**

Moeser' e ait olan, amacı karmaşık ve tanımsız bir mekansal çevrede, zihinsel harita oluşumundaki güçlükleri belirlemek olan bu çalışma için, mekan olarak her katı birbirinden bağımsız olarak inşa edilmiş, katlar arasında düşey bağlantı kurulamayan ve toplayıcı ana koridorlara sahip olmayan bir hastane yapısı (Sağlık Bilimleri Merkezi) seçilmiş, ve ilki, hastanede değişik zaman periyotlarında yaklaşık 24 ay süre ile çalışmış olan hemşirelerden, ikincisi, bu yapıda herhangi bir yaşamsal deneyime sahip olmayan yabancı öznelerden olmak üzere, iki tür örneklem grubu belirlenmiştir. Yapı içinde belli bir deneyime sahip olan ilk gruba, planlar verilmezken, yabancı öznelerin oluşturduğu ikinci gruba, hastane planları verilmiş ve ezberlemeleri istenmiştir. İki grubun bilişsel haritaları ve zihinsel şemalarını ölçen anketler karşılaştırıldığında, birinci grup üyelerinin ortalama iki yıl süren deneyimine rağmen, yapıda herhangi bir yaşamsal deneyime sahip olmayan, fakat, katların yerleşim planlarını inceleyen ikinci grubun, mekan kavramında daha başarılı olduğu, daha bütüncül, tutarlı bir zihinsel haritaya sahip oldukları gözlemlenmiştir. (Moeser, 1988) Ohta' nın yaşlı bayan denekler yardımı ile yaptığı çalışma, Moeser' in çalışmasını destekler görünmektedir. İlk örneklem gruba, bir kent alanının maketi ve çok yönlü perspektifleri gösterilirken, diğer grup, kent alanını kendi deneyimleri ile tanımış, fakat, maket vasıtası ile plana hakim olan ilk grup, landmark yerleştirmede ve zihinsel şemalarını çizine dönüştürmede daha tutarlı sonuçlar elde etmişlerdir. (Kirasic, Mathes, 1990)

- **Peponis, J., Zimring, C., Choi, Y.K., C.M. tekniğinin kompleks yapılarda planlamadan kaynaklanan yönelim güçlüklerini belirlemede kullanımı**

Kompleks yapıların planlanmasında, yönelim kriterinin öneminin vurgulanması amacı ile bilişsel harita yöntemi kullanılan diğer bir çalışma ise, Peponis, Zimring ve Choi' ye aittir. Araştırmacılar, 100 yataklı Homey Hospital' ın tasarımına temel olan ana kriterler içinde, yönelim ve yol bulmanın en önemli kriterlerden biri olarak gösterilmesine rağmen, uygulamada, bu tasarım amacının hedefine ulaşmadığı bulgusuna varmışlardır. Hastane personelinin planlamadan kaynaklanan yönelim güçlükleri nedeni ile önemli derecede zaman kaybettiği, dış hastalar ve ziyaretçiler için de aynı güçlüklerin söz konusu olduğu ve sürekli olarak, kaybolma, geriye dönememe riski düşüncesine sahip oldukları saptanmıştır. Planlamadan kaynaklanan kullanıcı yönelim güçlüklerini önlemek üzere kullanılan işaret sistemleri sorunun çözümünde yeterli olmamaktadır. Koridorların uzamasını engellemek üzere, parçalara ayrılmış olmasının görüş mesafesi açısından olumsuz etkileri olduğu; koridor birleşme noktalarının birbirini takip eder bir düzende ve benzer olmasının, kullanıcının bağlantı kurmasında güçlük yarattığı; koridorların uzunluk ve genişlik bağlamında benzer olmasının, ayırım yapmada problem oluşturduğu; ve yine koridorların büyük çoğunluğunun herhangi bir belirgin mekanla sonlanmamasının, bölümlerin önündeki daha geniş ara mekanların girişlerinin belirli olmamasının ve bazı bölümlerin net resepsiyon noktalarına sahip olmamasının önemli yönelim güçlüklerine neden olduğu saptanmıştır. Bu bulgulara hastanede yapılan sürekli gözlemler ve 15 üniversite öğrencisinden oluşan denek grubunun mekan içinde özgür bir şekilde deneyim sahibi olduktan sonra oluşturduğu bilişsel haritalar yardımı ile varılmıştır. (Peponis, Zimring ve Choi, 1990)

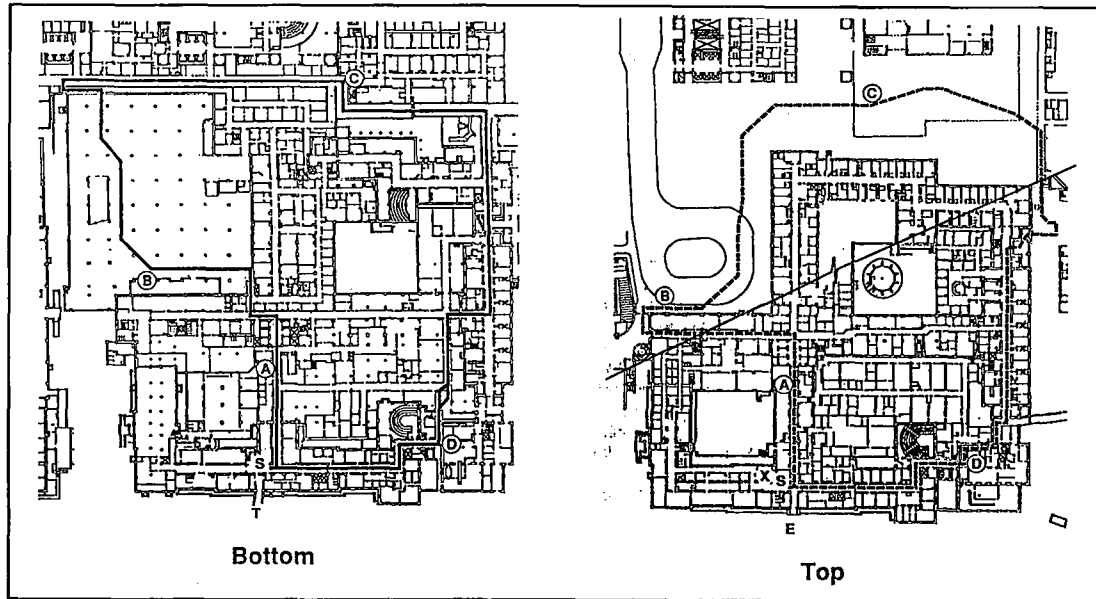

Şekil. 6.6. Homey Hospital Planı

- Montello, D., Pick, H., C.M. tekniğinin geniş ölçekli mekanlarda, mekansal öğrenmede, düşey çakıştırma yönteminin geçerliliği üzerine kullanımı

Montello ve Pick geniş ölçekli mekanlarda, mekanı kavramada, düşey çakıştırma bilgisinin kullanılması konulu çalışmaları için, bir üniversite kampüsü içindeki kompleks bir tıp fakültesi binasını mekan olarak seçerken, örneklem grup ise kampüste bulunma süresi 4 aydan 36 aya değişen, fakat, söz konusu kompleks hakkında oldukça sınırlı bilgiye sahip olan 24 üniversite öğrencisinden oluşturulmuştur. Deney, öğrenme, uyarılma ve sınama olmak üzere üç aşamalı olarak uygulanmış ve sınama aşamasında, deneklerden yapının bilişsel haritasını çizmeleri istenmiştir.

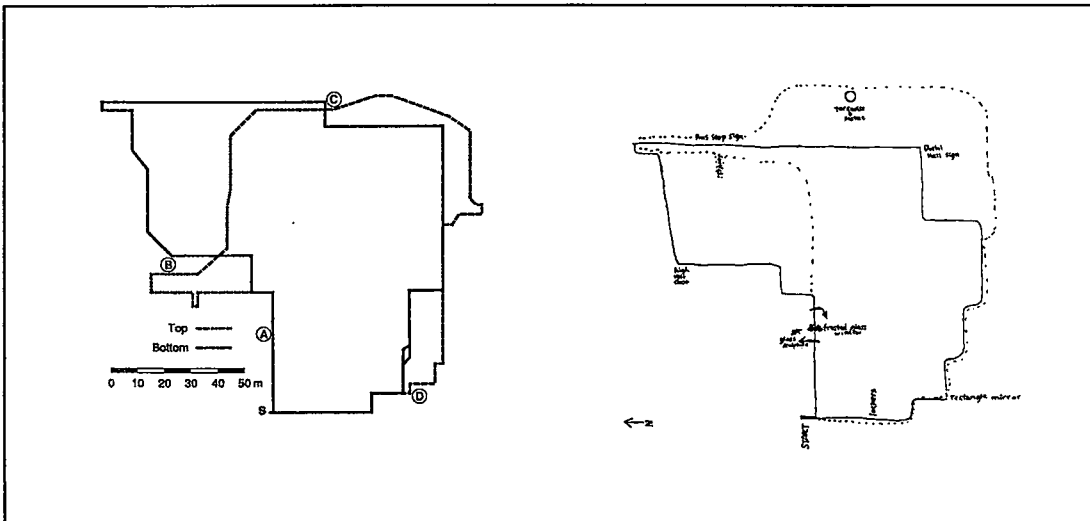
Çalışma, biri alt, diğeri üst olmak üzere kompleksin iki ardıl katında gerçekleştirilmiş, her iki ardıl kat için de birbiri ile çakıştırılabilir, benzer rotalar seçilmiş, fakat, bu çakışabilirlik katılımcıya ilk etapta sözlü olarak anlatılmamıştır. Üst kat üzerinde görülen düz çizgi (Şekil 6.7), iki plandaki benzerlik ve farklılıkları birbirinden ayırmak üzere kullanılmıştır. Katılımcı ve araştırmacı, iki katta da üst üste çakışan ve S harfi ile ifade edilen bir başlama noktası kullanarak (starting point) yürüyüşe başlamıştır, fakat, planda X ile belirtilen merdivenlerin bu iki rota arasında düşey bağlantıyı sağlayan eleman olması ve iki kat için de başlama noktasının aynı olması durumu hakkında katılımcıya bilgi verilmemiştir.

Şekil 6.7. Landmarkların ve rotaların ifade edildiği alt ve üst kat planları

Üst katta A1 (buzlu cam), B1 (otobüs durağı işareti, dış mekan), C1 (turkuaz heykel), D1 (dolaplar), alt katta, A2 (cam heykel), B2 (yüksek voltajlı kapı), C2, (Diehl- hol işareti), D2 (dikdörtgen ayna) gibi çakışır konumda olan landmarklar kullanılmıştır. Katılımcılar, saat yönü ya da tersini kullanmakta serbest bırakılırken, tüm katılımcılar ikinci rotalarında ilkinin tersi yönü tercih etmiştir. Katılımcılardan, landmarkların isimlerini, yerlerini ve bunlar arasındaki mesafeleri öğrenmeleri istenen bu ilk bölüm, çalışmanın öğrenme aşaması olarak isimlendirilmiştir.

Katılımcılar landmarkları öğrenmelerine rağmen, iki katta da başlama noktası ve landmarkların yerlerinin çakışır olduğunun ve kat planları arasındaki düşey ilişkinin farkına varamamışlardır. Çalışmanın uyarlama aşamasında, katılımcıların büyük çoğunluğunun farkına varamadığı, ancak çok küçük bir azınlık tarafından sezgisel olarak hissedilen bu bilgi katılımcıya sözlü olarak verilmiş, ve diğer rotalardaki landmarkların nerede olabileceği sorularak katlar arasında ilişki kurmaları sağlanmıştır. Sınama aşamasında ise, bu iki rotanın bilişsel haritasının çizilmesi istenmiştir. Ordinal ve topolojik özellikleri incelenen haritalarda sınırlı metrik bilgiye rastlanırken, çoğunluğun 8 landmarkı doğru düzende yerleştirdiği gözlenmiş, katılımcıların yaklaşık yarısının, doğru olduğu üzere, rotaları ölçek olarak yaklaşık aynı, fakat biçim olarak birbirinden farklı gösterdiği bulgusuna varılmıştır. Örnek olarak, en doğruya yakın haritayı oluşturmuş öznelardan birinin bilişsel haritası verilmiş olup, bu örneğin de desteklediği üzere, geniş ölçekli kompleks yapılarda, rotalar arasında ilişki kurma yöntemi ile gerçekleşen mekansal öğrenmenin, etkili bir yöntem olduğu sonucuna varılmıştır. (Montello ve Pick, 1993)

Şekil 6.8. Yapı planı ve deneğin bilişsel haritasının karşılaştırılması

- **Çakır, H., C.M. tekniğinin çocuğun algılamasında etken olan mimari parametrelerin belirlenmesi amacı ile kullanımı**

Piaget' in geliştirmiş olduğu, çocuğun çevreyi algılamasında, ilki temeli uzaklık kavramına dayanan ve şekillerin eşdeğerliliğini matematiksel eşitlikle açıklayan metrik mekan kavramı, ikincisi, temeli düz çizgilere dayanan projektif mekan kavramı, üçüncüsü ise, belli bir biçimin içerisinde varolan niteliksel ilişkilere dayanan (komşuluk, kopukluk, çevrelemek v.b.) topolojik mekan kavramı olmak üzere üç tür ilişkinin varolduğu savı doğrultusunda (Bkz. Bölüm 5.4.2.1.), ortaya çıkan bu çalışmada, bu parametrelerin varlığı ve deneklerin sosyo-demografik özelliklerine göre değişkenliği saptanmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, somut işlem dönemini (Bkz. Bölüm 5.4.1.4.) temsil eden (8-9 yaş grubu) ilkokul öğrencilerinden oluşan örneklem gruptan, evlerinden okullarına nasıl gittiklerini çizim yolu ile tarif etmeleri istenmiş, ortaya çıkan bilişsel haritalar yardımı ile bazı bulgular elde edilmiştir.

Cinsiyet değişkenine ait bulgular, kız çocukların zihinsel şemalarının erkeklerinkine oranla daha zengin olduğunu ortaya koymuş, topolojik mekana ait ilişkiler açısından kızların bilişsel haritalarında daha çok bulguya rastlanmıştır. Yollar ve bölgeler cinsiyet değişkenine göre, anlamlı bir farklılık ortaya koymakta, yollar, erkek çocukların algılamasında önemli parametre olarak ortaya çıkarken, bölgeler ise kız çocukların bilişsel şemalarında daha sık ifade edilmiştir.

Ebeveynlerin eğitim düzeylerinin etkili olduğu, eğitim düzeyi daha yüksek olan ailelerin çocuklarının bilişsel şemalarında topolojik ilişkilerin ve kent ölçeğindeki mimari parametrelerin daha sıklıkla kullanıldığı bulgusuna varılmıştır.

Metrik mekana ait hiçbir veriye rastlanmamış, bu da somut işlemler döneminde metrik yapıların daha kurulmamış olduğu savını desteklemiştir. (Çakır, 1997)

- **İmamoğlu, V., C.M. tekniğinin Orijinal Plan- Zihinsel Plan ve Beğenilen Uzamlar arasındaki ilişkinin saptanması amacı ile kullanımı**

ODTÜ Mimarlık Fakültesine ilişkin zihinsel plan ve beğenileri incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, farklı sınıflardaki öğrencilerden fakülte binasının ana katının bilişsel haritasını çizmeleri ve en çok ve en az beğendikleri uzamları belirtmeleri ve betimlemeleri istenerek, beğenilme ölçütünün bilişsel haritalara yansıyor yansımadağı, çizimlerin sınıf düzeyi genel not ortalaması gibi bireysel farklılıklara göre, farklılaşıp farklılaşmadığı gibi sorulara yanıt aranırken, çizimler, niceliksel özellikler, gerçeğe uygunluk, başlangıç noktası, temel yapılandırma tipi, karmaşıklık derecesi, uzamsal ilişkiler, açıklık-netlik, kalite, kompozisyon gibi ölçütlere göre değerlendirilmiştir. Çizimlerin aşama aşama süreçlerini izlemek ve başlangıç noktalarını saptamak üzere, belirli sürelerle durdurularak üst üste konan şeffaf kağıtlarla devamlılığının sağlanması çalışmanın ilgi çekici yöntemlerinden biridir. Çalışma sonucunda elde edilmiş olan bulgular şu şekilde özetlenebilir:

Her ne kadar çizimlerde başlangıç noktası çeşitlilik gösterse de, öğrencilerin (ilk kağıt da dahil olmak üzere) çizime farklı bina girişlerinden başlama eğiliminde olduğu bulgusuna varılmıştır. Birinci sınıf öğrencileri için de aynı bulgunun geçerli olması girişlerden başlama eğiliminin profesyonel eğitimden kaynaklanmaktan çok genel bir eğilim olduğunu göstermektedir. Bu bulgunun, mimaride girişlerin, başta İran ve Türk Mimarisi olmak üzere, hemen tüm kültürlerde etken rolünün bir uzantısı olabileceği savının yanı sıra, girişlerin yapının algılanmasında ve zihinsel temsilinde önemli rol oynadığı sonucuna varılmıştır. En sık kullanılan başlıca öğeler olan girişlerin yanı sıra, öğrencilerin sık kullandıkları diğer mekanları da çizimlerinde başlangıç noktası olarak gösterdiği gözlenmiş ve bu bulgu, imgelem öğelerini hatırlamada kullanım öneminin ve yararsallığın önemli olduğu savını desteklemiştir.

Genel yapılandırmanın, parçalar halinde, çerçeveleme ile, ve eksenler yardımı ile kurulduğu bulgusuna varılmış, çizimini eksenler yardımı ile yapılandıran öğrencilerin, binanın kavramsal bir kurala göre tasarlandığını (belli yerlerden geçen eksenler), uzamların temel ilişkilerinin de bu kurala bağlı olarak ortaya çıktığını farkeden ve bu düşünceyi çizimine yansıtan öğrenciler olduğu gözlenmiştir.

Fakat, tüm yapılandırmalar içinde, parçalardan eklemelerle bütüne doğru oluşan yapılandırmanın daha yaygın kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu grup çizimler, Appleyard'ın sıralamalı (ardışık) yapılandırma grubu içinde sınıflandırılabilir. (Bkz. Bölüm 4.4.3.4) Bu yapılandırmada, yapının çok parçalı plan tipinin etkisi olduğu, dolayısıyla da bilişsel haritaların yapılandırılmasında, plan tipinin de etken olduğu sonucuna varılabilir.

Sınıf düzeyine bağlı olarak çizimlerin tüm ölçütlerinin daha olumlu olarak derecelendirildiği ve karmaşıklık, gerçeğe uygunluk, netlik ve kalite gibi ölçütlerin birbirleri ile ilişkisi incelendiğinde yüksek korelasyonların varlığının söz konusu olduğu bulgusuna varılmıştır. Sınıf arttıkça, uzamların adlarını yazınsal olarak belirtmede azalma, grafik ifadeye artma görülmüştür. Bu bulgu, bilişsel haritalamada sözel olarak etiketlenebilen yerlerin daha kolay belirtildiğini savunan çalışmalarını desteklemektedir.

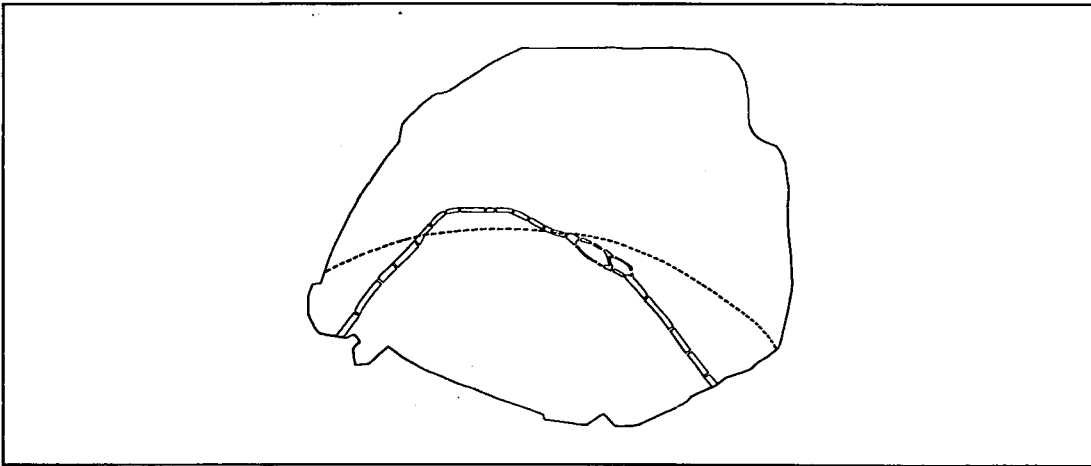
Öğrencilerin sözlü ifadesinde, en çok beğenilen uzamlar olarak belirtmiş olduğu öğelerin tasarımcının tasarımına yön veren ve hareket noktasını oluşturan başlıca öğeler olduğu belirlenmiş, bu uzamların sözel ifade de olduğu gibi, bilişsel haritalarda da etkin bir gösterime sahip olduğu ve çizimin yön verici başlangıç noktaları olarak belirtildiği gözlemlenmiştir. Bu bulgu, tasarımcının ana düşüncesini kullanıcıya yansıtılabildiği düşüncesini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin beğendikleri öğeleri çizme eğilimi gösterirken, beğenmedikleri mekanlar için benzer bir eğilime sahip olmaması, beğeni ölçütünün de bireyin zihinsel temsilinde rolü olduğu düşüncesini ortaya koymaktadır.

Her ne kadar uzamları sözel olarak betimlemede, sınıf düzeyi arttıkça mesleki yaklaşım artsa da, kullanılan kavram sayısının (üst sınıflar da dahil olmak üzere) oldukça az olduğu görülmüştür. Bu bulgu, çalışmada, mimarın kullanıcı ile iletişimde, iletişim dili olarak çizimsel dilin yanı sıra sözlü ifadeyi de sıklıkla kullanacağı düşüncesi doğrultusunda, mimarlık eğitimi veren fakültelerde, grafik anlatımın yanı sıra, sözel mimari dilin de geliştirilmesi önerisini beraberinde getirmiştir. (İmamoğlu, 1980)

- **Milgram,S., C.M. tekniğinin kent imgelemine araştırma amacı ile kullanımı**

Milgram, konusu Parislilerin kentlerini zihinsel olarak nasıl temsil ettiklerini araştırmak olan çalışmasında, 218 öznenen hatırlayabildikleri tüm elemanları ile Paris' in haritasını çizmelerini istemiştir. Araştırmanın, coğrafik gerçeklikten çok, yaşayanların zihinlerindeki yansımaları üzerine kurulu olduğunu belirten Milgram, kentin coğrafik merkezlerinden öte, psikolojik merkezlerinin olduğu görüşünü savunmaktadır. Bireylerin kentleri hakkında sahip oldukları kavramların, kolaylıkla kelimelerle yansıtılamayan ve sözlü olmayan mekansal kavramlar olduğunu belirten Milgram, bilişsel harita yöntemini kullanarak, bireyin zihnindeki temsiline ulaşmak için bu çizimlerin (bireyin zihnindeki imgeleri aynen yansıtamamasına rağmen) önemli birer ipucu olabileceklerini vurgulamaktadır. (Bkz. Bölüm 4.5.3.3.)

Milgram, Parislilerin çizimlerdeki ilk hareket noktasının ortak olduğu bulgusuna varmış, öznenin büyük çoğunluğunun kent limitlerini temsil eden bir elips ile haritalarını sınırlandırarak çizime başladıklarına tanık olmuştur. Bu sınırın kenti sarmalayan ve banliyö nüfusunun bulunduğu periferiğinden ayıran otoyollar temsil etmektedir. Haritalarda yaklaşık bin adet birbirinden farklı eleman belirtilmişse de katılımcıların oldukça büyük bir çoğunluğunun çiziminde ortak olan eleman, temel coğrafik bir eleman olmaktan çok, psikolojik bir sınır olarak nitelendirilen Seine nehridir. Nehrin çizimsel olarak gösteriminde (eğrilik, konum v.b.) oldukça büyük farklılıklar ve bozulmalar olmasına rağmen, çizimlerde ortak olan olgu, haritadaki diğer bölge, landmark gibi imgelerin başlangıç noktası olarak da nitelendirilebilen bu sınırlar doğrultusunda şekillendiğidir. (Milgram, 1976)

Şekil 6.9. Kent sınırını temsil eden elips ve Seine nehrinin coğrafik konumu

Landmarklar: Seine nehri % 84.3 oranında belirtilirken, Paris' in sınırları %81.5 oranında gösterilmiş, bu sırayı ortak olarak en sık belirtilen diğer elemanlar izlemiştir. (3.Etoile, Arc de Triomphe, 4. Notre Dame, 5. Tour Eiffel, 6. Bois de Boulogne, 7.Louvre)

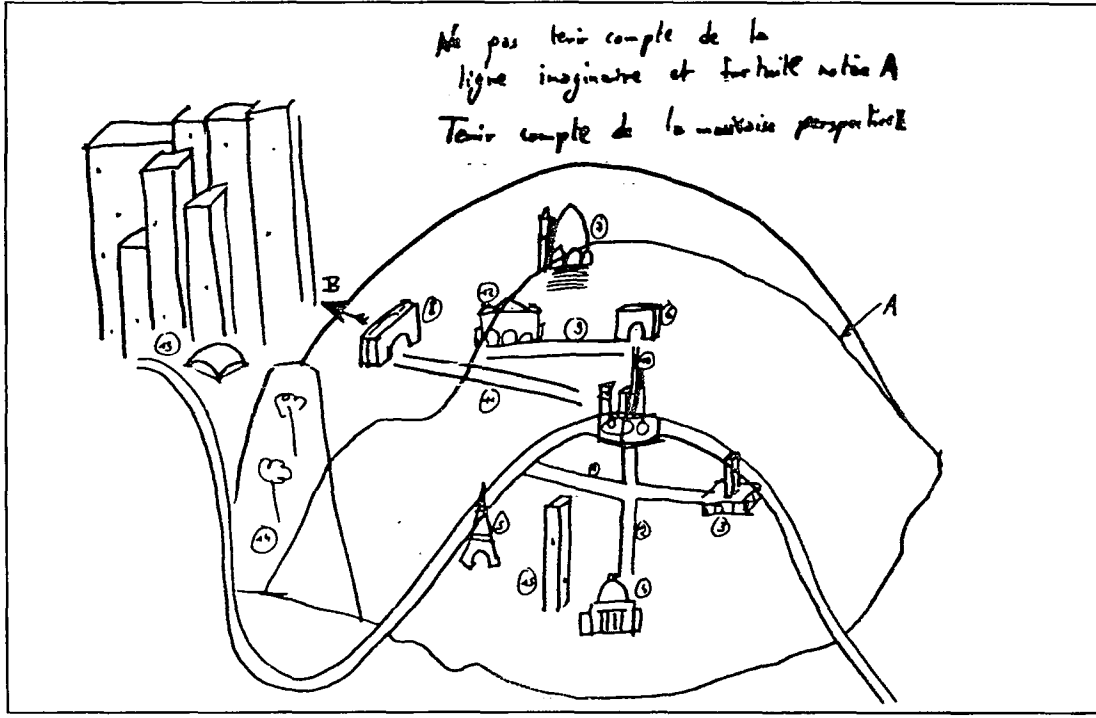
Bağlantılar: En sık tekrarlanan landmarklar arasındaki bağlantıların ne düzeyde belirtilmiş olduğu ve hangi bağlantıların önemsenmediği yine istatistiksel düzeyde nesnel bir boyutla ifadelendirilmiştir.

Bölgeler: Katılımcıya kentin 80 ayrı idari yönetim bölgesine ayrılmış haritası verilerek bu bölgelerin içinden en tanıdık olanları ile hakkında en az bilgiye sahip olunanların işaretlenmesi istenmiştir. Kent merkezinden uzaklaştıkça, bölgeleri tanıma oranının azaldığı gözlenirken, en iyi bilinen bölgelerin ise, kentin tarihsel dokusunun korunduğu ve Milgram' ın psikolojik merkezler olarak tanımladığı alanlar olduğu sonucuna varılmıştır.

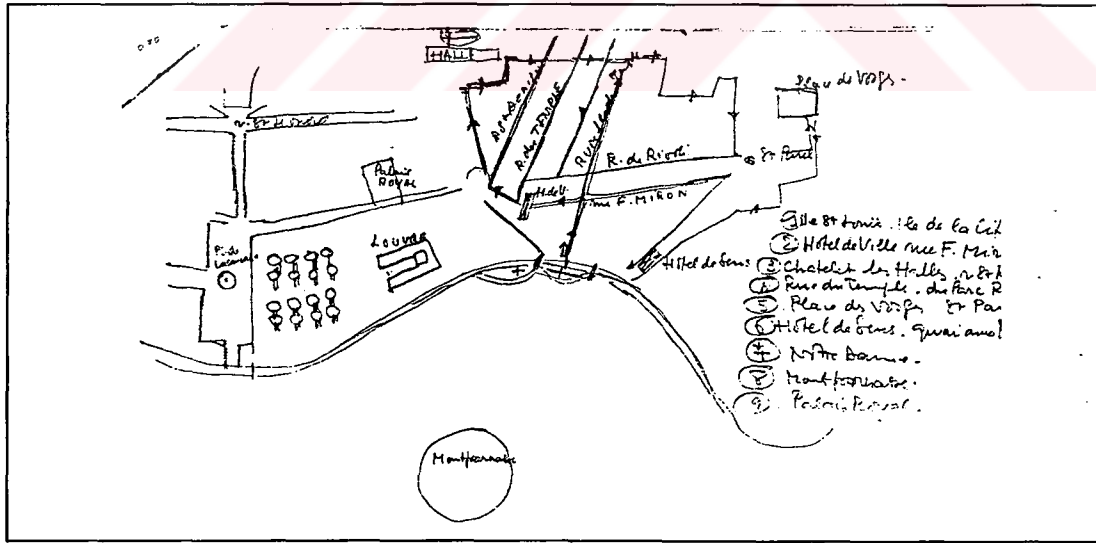
Çevresel tercihe yönelik sorularda, yine bölge haritası kullanılarak, “seçme şansınız olsa, nerede oturmak istersiniz?” sorusuna yanıt aranarak, yaşamak için en sık tercih edilen bölgeler tespit edilmiştir. Yine, kentin anlamsal değer ifade eden bölgelerinin saptanması amacı ile “Paris’ de son yürüyüşünüz olsa nasıl bir rotayı tercih edersiniz?” sorusu yöneltilmiştir.

Bu tezin alan çalışmasına da veri olduğu üzere, bireyin sözel ve çizimsel olarak bazı olguları ve zihnindeki gerçek temsili dışı vuramadığı savı doğrultusunda, öznelere 40 ayrı fotoğraf gösterilerek tanımlamaları istenmiştir. Doğru tanımlamalar, bireyin çiziminde vurgulamamış olduğu imgelerin aslında zihnindeki temsilde yer aldığı savını doğrulamaktadır. Gösterilmiş olan fotoğraflarda önemli kent ikonları profesyonellerden, işçi gruplarına her türlü sosyal grup tarafından tanımlanabilirken, kentin daha nitelikli yerleşimlerinin bulunduğu yöreler ile diğer yörelerdeki kentsel öğelerin tanımlanmasında sosyal gruplar arasında farklılıklar olduğu görülmüştür.

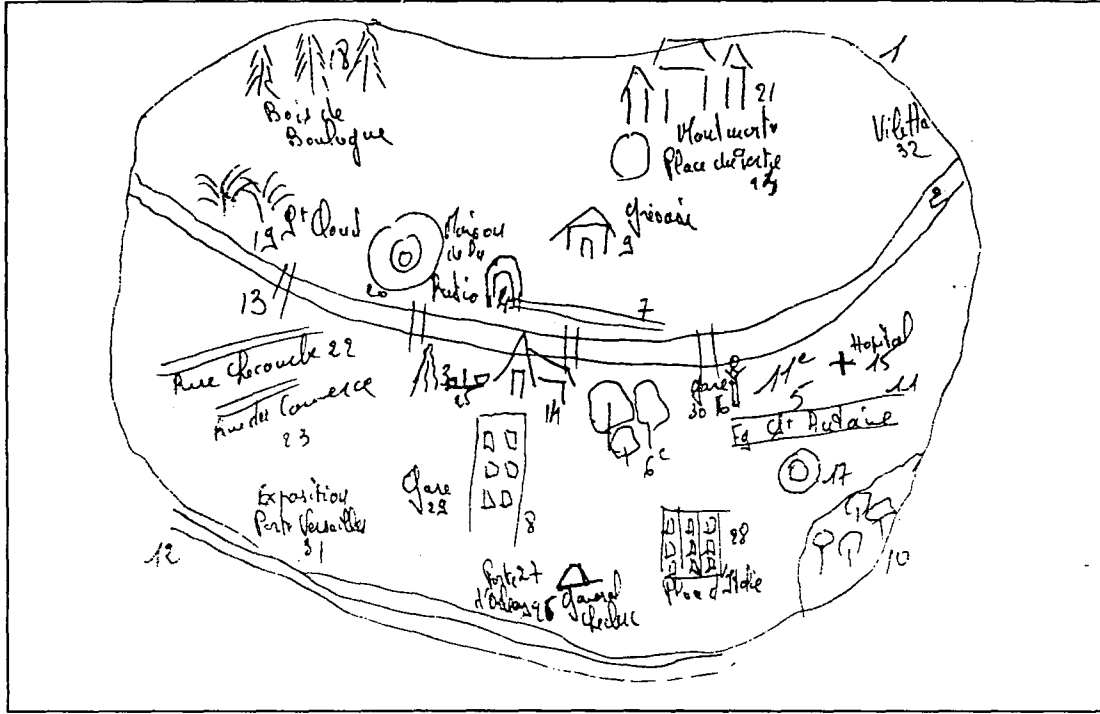
Katılımcı bilişsel haritalarının bazıları örnek olarak verilmiştir:

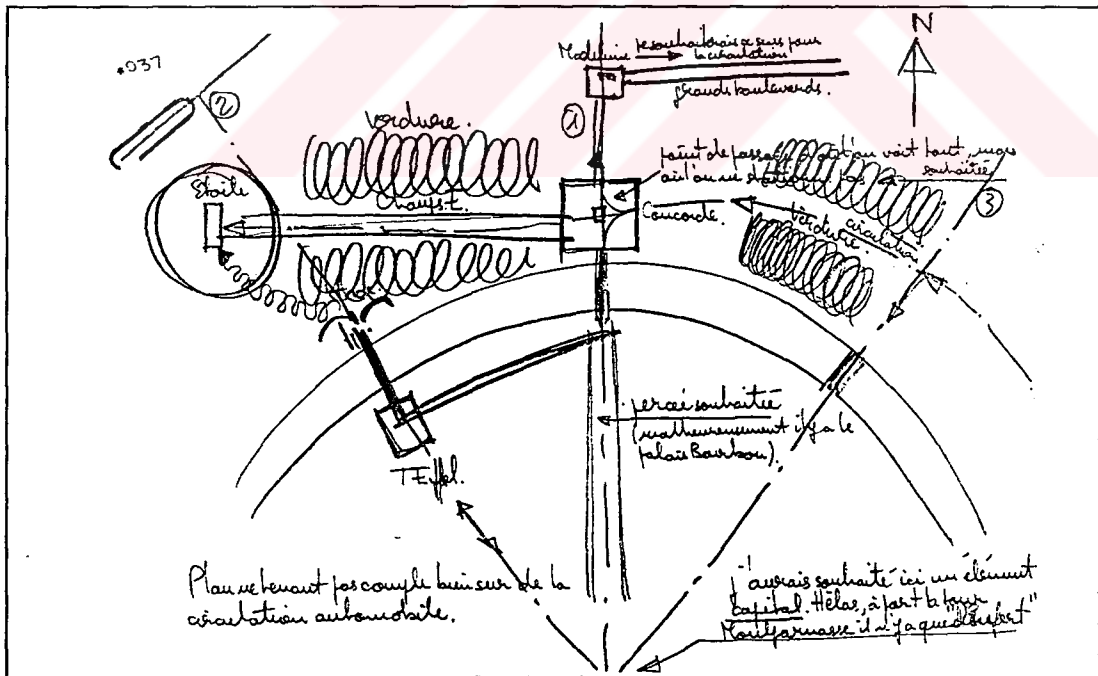
Şekil 6.10. 25 yaşında ve üniversite mezunu olan öznenin çiziminde, Boulevard St. ve Faculte des Sciences gibi elemanlar özellikle belirtilmiştir. Öznenin geçmiş yaşamsal deneyiminin baskın olduğu bu çizimde, pek çok genç katılımcı örneğinde de görüldüğü üzere, çok katlı ofis yapıları gibi daha yeni elemanlar tarihi olanlara oranla daha sık belirtilmiştir.

Şekil 6.11. 50 yaşında bir bayana ait olan bu çizimde, özne, haritasını bir bütün olarak Paris üzerine merkezlememiş, kendisi için özel anlam taşıyan uzun yıllar yaşadığı bölgeyi merkeze yerleştirerek kendi kişisel deneyim alanları ile toplumsal landmarklar arasındaki bağlantıları belirtmiştir.

Şekil 6.12. 33 yaşında bir kasap olan öznenin çiziminde, birçok katılımcı tarafından gizlenen konut yakın çevresi özellikle belirtilmiş, Seine nehri ise olduğunu tam tersi bir eğriyle ifade edilmiştir.

Şekil 6.13. Mimar olan öznenin çizimini, varolanla sınırlanmamış, kentin nasıl olması gerektiğine dair görüşlerin de ilave edildiği farklı bir yapıyla oluşturulmuştur.

- **Ayvalıoğlu, N., C.M. tekniğinin İstanbul örnekleminde kent imgelemine araştırma amacı ile kullanımı**

Bilişsel harita tekniği dünyanın bir çok kentinde olduğu gibi İstanbul örnekleminde de Lynch' in seminal yaklaşımı temel alınarak uygulanmıştır. Lynch' in hipotezlerinin İstanbul örnekleminde test edilerek, kültürler arası düzeyde değerlendirilmesi ve İstanbul' un bilişsel imajının saptanması amacı ile sosyal psikolog Ayvalıoğlu tarafından 1985-1986 yıllarında 394 katılımcı üzerinde uygulanan bu çalışma kapsamında bilişsel bazda tasarlama ve planlamaya yönelik değerlendirmeler de yer almıştır. Işıkpınar (1993) tarafından, Türkiye' de uygulanan kısıtlı sayıdaki örneğinin aksine, bütüncü ve detaylı bir araştırma olarak değerlendirilen bu çalışmaya ait önemli bulgular şöyledir:

Araştırma sonuçları, 394 katılımcının yarısından fazlasının İstanbul' u Boğaz (%62.1) ve Marmara Denizi (% 63.1) olarak algıladıklarını göstermiştir. Deneklerin üçte biri Haliç (%35.9) ve Boğaz Köprüsü' nü (%32.1), yine üçte biri E-5 Çevre Yolunu (%32.1) haritalarında gösterirken, yine üçte birinden fazlası Beyazıt ve Sultanahmet' i hatırlamıştır. En fazla tanınan simgeler, Sultanahmet Camii (%36.2) ve Kapalıçarşı' dır. (%36.3) Bu bulgular doğrultusunda Ayvalıoğlu' nun değerlendirmesi şöyledir:

Sık belirtilen çevresel elemanlar şehrin Beyazıt-Eminönü kesiminde yoğunlaşmıştır. Tarihi yer belirtilen simgelerden oluşan Beyazıt, İstanbullularca en fazla imaj edinilen bölgedir. Kentin ikinci derecede imaj edinilebilen kesimi ise, Taksim merkezi, Nişantaşı-Şişli Bölümü, ve diğer taraftan da Karaköy' e uzanan kısımdır. Bu bölümün imajına temel teşkil eden algı unsurları ise, yeni modern yapılarıdır. Beyazıt ve Taksim' in, kentsel imajı oluşturan önemli odak (focal) noktası görüldüğü anlaşılmaktadır.

Denekler diğer kesimlerin imajını bu iki merkezden hareketle oluşturmaktadır. Bilişsel haritalarda Beşiktaş, Kadıköy gibi odak noktaları daha düşük frekansla belirtilmiştir. Bu odak noktalarında, sonraki imajlar kaybolmakta, başka bir deyişle, kentin iki önemli odak noktası etrafındaki imaj yoğunlaşması, bu noktalarda

etkinliğini yitirmektedir. Dolayısıyla da bu merkezler, Beyazıt ve Taksim odak noktalarının sahip olduğu bireylerin imajlarını organize etme fonksiyonunu yerine getirememektedir. Bu bulgu, Lynch' in de ileri sürmüş olduğu üzere, çevresel elemanlar içinde yer belirten simgesel elemanların (landmark) kentin bazı bölgelerinde yeterli olmamasına bağlanmaktadır. Ayvalıoğlu, bu bulgular doğrultusunda şu sonuçları önermektedir:

Katılımcıların kent imajını bir bütün halinde organize edemeyişleri, kentin fiziksel yapısı ve hızlı büyüme içinde olması ile açıklanabilir. İstanbul' un ana odak noktası fonksiyonunu üstlenecek merkezi bir bölümü yoktur. Daha küçük skalada kent içerisinde değişik sosyal karakterleriyle algılanabilecek merkezlerin, oluşmadığı anlaşılmaktadır. Böyle bir yapılaşmanın olması, Beşiktaş-Bakırköy gibi bölgelerin, böylesi bir oluşuma aday olduklarından, kentlilerin imaj oluşumunda odak olmanın yanı sıra, kentin organize bir bütün halinde algılanmasında etken rol almasına neden olabilecektir.

Bilişsel haritaların analizinden elde edilen ilgi çekici diğer bir bulgusu ise, Süleymaniye Camii ve Tarihi Surların çok az sayıda katılımcı tarafından hatırlanmış olmasıdır. Bu bulgu, her iki simgenin de çevreye yol bağlantılarının zayıf olması, Süleymaniye Camii' nin adeta kör bir noktada bulunması, surların ise, fonksiyonel olarak kentsel yaşama katkıda bulunmaması ile açıklanabilir. (Ayvalıoğlu, 1989)

Tablo. 6.7. En sık belirtilen imgelem öğeleri

1. Kapalıçarşı	36.3	12. Topkapı Sarayı	17.3
2. Sultanahmet Camii	36.2	13. Ayasofya	17.2
3. Haliç Köprüleri	35.9	14. Çamlıca Tepesi	13.0
4. Boğaz Köprüsü	32.1	15. A.K.M.	11.7
5. Taksim Atatürk Anıtı	28.1	16. Yeni Camii	11.2
6. İstanbul Üniversitesi	26.5	17. Fatih Camii	9.4
7. Kadıköy İskelesi	26.4	18. Hilton Oteli	9.1
8. Gülhane Parkı	23.5	19. Adliye Binası	8.6
9. Dolmabahçe, Saat Kulesi	18.7	20. Fatih Su Kemerli	7.1
10. Aksaray Üst Geçidi	18.6	21. Etap Oteli	5.2
11. Mısır Çarşısı	17.4	22. Hürriyet Abidesi	4.8

6.4.2. S.D. Ölçeğinin Kullanıldığı Örnek Çalışmaların Analizi

S.D. Ölçeği, (Bkz. Bölüm 6.3.1.3) doku boyutundan cephe stiline, iç mekan ölçeğinden, konut yerleşim örüntülerine, birçok olgunun tanımlanmasında başvurulan geniş bir kullanım yelpazesi sunmaktadır. Alan Çalışmasının Çevresel Anlam aşamasında kullanımından önce S.D. ölçeğinin farklı amaçlarla uygulanmış olduğu benzer araştırmaların analizini yapmak, alan çalışmasına yön verme (özellikle faktör analizi, sıfat çiftlerinin seçimi gibi konularda) açısından faydalı olacaktır.

- **Sanoff, H., S.D. ölçeğinin mevcut yerleşim örüntüsü ve cephe stili tercihlerinde kullanımı**

Sanoff, fiziksel çevreyi değerlendirmede, kelimeler arasında anlamlı ilişkiler kurabilmenin ancak karşılaştırma ve gruplama ile olabileceğini belirtmektedir. 30 araştırmacı ve tasarımcı mimar ile Çevresel Tasarım öğrencilerinden oluşan iki ayrı gruba dönemlerinin tipik özelliklerini sergileyen dört farklı yerleşime ait (1880 Victorian stili ve 1960 North Carolina konut yerleşimleri) fotoğraflar gösterilmiş, ve anlamsal farklılaşma tekniği kullanılarak, gruplardan bu çevreleri değerlendirmeleri istenmiştir. Sıfat çiftleri şu faktör analiz gruplarına göre analiz edilmiştir:

Etkisel; ilginç, neşelendirici, hoş, memnun edici, alışılmamış, dinamik, uyarıcı

Yargısal; belirli, barışçıl, düzenli, rahatlatıcı, yumuşak

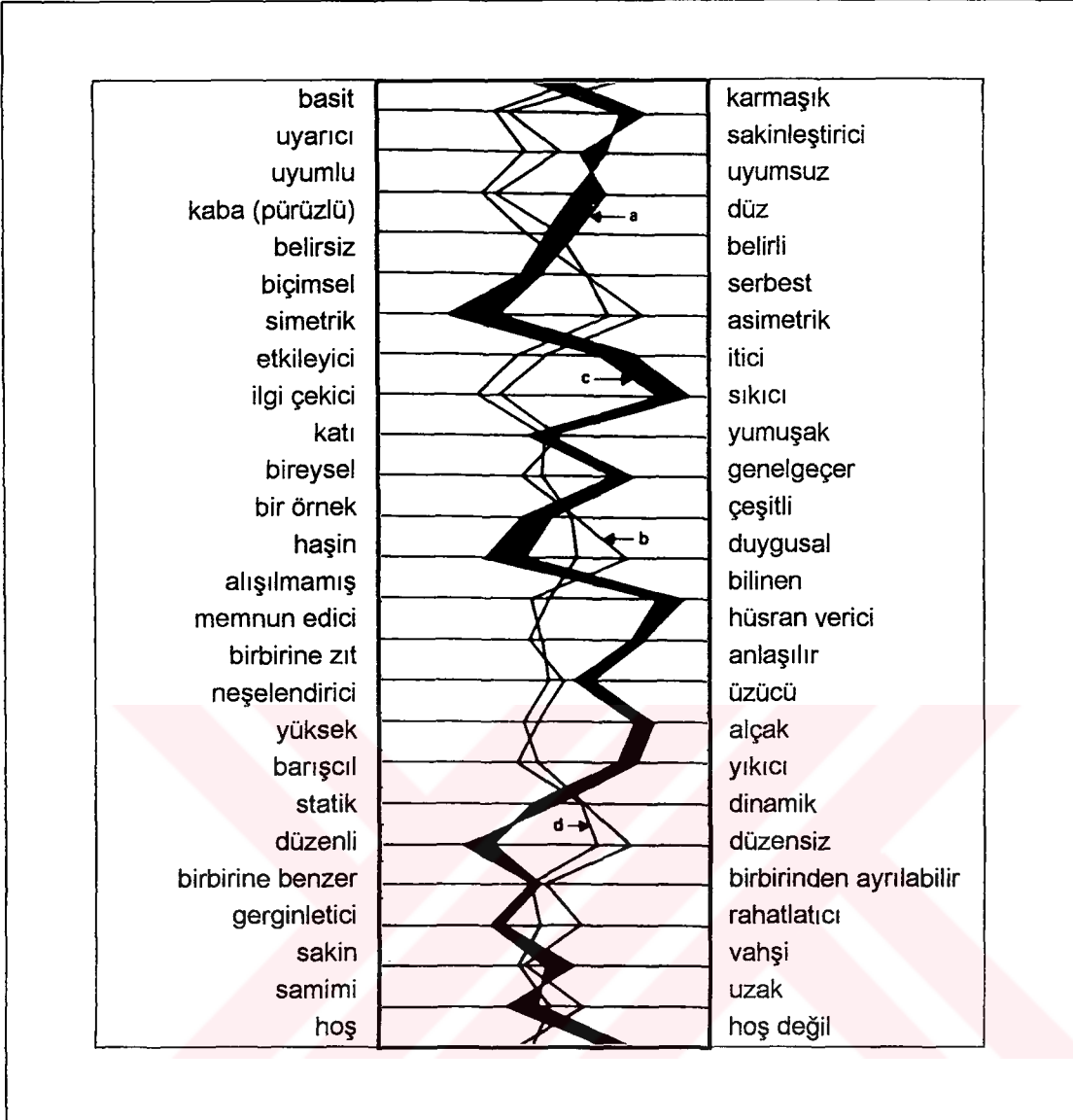
Tanımsal; bir örnek, birbirine benzer, biçimsel, simetri

En çok tercih edilen çevreler, karmaşık, uyarıcı, duygusal, hareketli ve düz olmayan sıfatları ile tanımlanırken, daha az tercih edilen çevreler, basit, genel (her yerde rastlanabilen), asimetrik, itici, bilinen, statik ve bir örnek sıfatları ile nitelendirilmiştir. Değerlendirmede, en az tercih edilen örnek üzerinde bir görüş birliği olduğu dikkati çekmiş, ve bu seçimde gruplar arasında farklılık gözlenmemiştir. Araştırma sonucuna göre, yüzyıl dönümünde yapılmış olan örnekler, modern mimarlık hareketi etkisi ile oluşturulmuş örneklere oranla her iki grup tarafından da, daha sık tercih edilmiştir. (Sanoff, 1991, s. 27)

Şekil 6.14. S.D. ölçeğinin Sanoff tarafından cephe tipi tercihlerinde kullanımı

Tablo 6.8. S.D. ölçeğinin Sanoff' a ait kullanım örneği

- Sanoff, H., S.D. ölçeğinin tasarım aşamasında alternatif cephe tipi ve iç mekan tercihinde kullanımı

Sanoff, mevcut olan yapıların, anlam ve arzulanabilirlik açısından yeni kullanımlar için uygunluğunun değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Sanoff, yine, semantik ayırım ölçeğini kullanarak, 26 sanat konsili üyesinden oluşan bir gruptan, Sanat Merkezi olarak değerlendirilmek üzere alternatif olarak belirlenen dört farklı boş yapı ve her bir yapı için önerilen cephe tiplerinin değerlendirilmesini istemiştir. Çalışma, kullanıcıların, aktif bir şekilde tartışma (öneri seçimi) sürecine dahil olması açısından önemli olup, değişik iç mekan örnekleri için de, benzer şekilde tekrarlanmıştır. (Sanoff, 1991, s. 50)

Tablo. 6.9. S.D. ölçeğinin Sanoff'a ait kullanım örneği

	2	1	0	1	2	
yetersiz ölçek						yeterli ölçek
çirkin						güzel
sıkıntı verici						neşelendirici
basit						karmaşık
sıkıcı						heyecan verici
demode						modern
etkisiz						etkileyici
itici						davetkar
dar						geniş
hoşnutsuzluk verici						hoşnut edici
dostane değil						dostane
sıkıcı						ilgi çekici
monoton						çeşitli
hoş değil						hoş

• Krampen, M., S.D. ölçeğinin görünüşlerin nesnel ölçümünde kullanımı

Semantik Ayırım Ölçeğinin kullanıldığı diğer bir çalışma, UNDP/UNESCO çerçevesinde, görevlendirilen Krampen' in yürütücülüğünde, K.T.Ü. öğretim görevlilerinin Trabzon kentinde uygulamış oldukları "Eski ve Yeni Görünüşlerin Öznel İzlenimleri ve Nesnel Ölçümü" (Krampen, Öztürk, Özek, Saltık, 1978) konulu araştırmadır. Temel ereği, "Türkiye'nin belirli bir bölgesindeki tarihi mimarlık üsluplarının korunması konusunda izlenecek yol için tinsel ön koşulların araştırılması" olan çalışmada, eski ve yeni olmak üzere toplam 24 konut tipi (19. Yüzyıl Rum, Osmanlı ve Doğu Karadeniz Üsluplarına ait toplam 12 konut, ve çoğunluğu 1970' lere ait olan mimar, üstenci ve yoksul semt binaları (gecekondu) olmak üzere toplam 12 konut) katılımcılara fotoğraf yardımı ile gösterilerek, her biri için ayrı bir semantik ayırım çizelgesi oluşturulması istenmiştir.

Örneklem grup, K.T.Ü. memurları arasından seçilmiş olan yaş ve eğitim düzeyleri görece olarak bağdaşık, eş sayıda kadın ve erkekten oluşturulmuş olup, bu seçimin nedeni, ortalama yörede yaşama süresinin (19,9 yıl) yerel üslupları tanıma yetisi açısından yeterli olacağı savıdır. İlk bir İngilizce niteleyiciler toplamı derlenip, kutupsal niteleyici çiftlere dönüştürüldükten ve Türkçe' ye çevrildikten sonra, bu çiftler birkaç yedek denekle aşağıdaki sorular aracılığıyla denetlenmiştir.

- Bu sözcükler sizce ne anlama geliyor?
- Bu sözcüklerin karşıtı nedir?
- Bu sözcükler bina görünüşleri için kullanılabilir mi?
- Aynı anlamda daha iyi sözcükler biliyor musunuz?

Bu biçimsel olmayan soruşturma sonucunda birkaç niteleyici çift anlamadığı için çıkartılırken, bazı öneriler de çizelgeye katılmıştır. 10 tanesi işlevsel, 10 tanesi ise estetik değerlendirmeye yönelik olan toplam 20 çift niteleyici, bazen istenen anlamı açıklamak için eşanlamısıyla birlikte verilerek, rastlantısal olarak sıralanmıştır. Niteleyicilerin, faktör analizinde estetik ve işlevsel olarak sınıflandırılmış İngilizce ve Türkçe karşılıkları Tablo 6.10 da, deneklere verilen rastlantısal olarak sıralanmış çizelge ise tablo 6.11 de verilmiştir.

Araştırma sonucunda edinilmiş olan bazı ana bulgular şu şekilde özetlenebilir:

- Cinsiyet değişkenine göre farklılaşmalar saptanmış, kadın denekleri erkeklere oranla büyük çoğunluğunun estetik boyutta “eski” görünüşleri “yeni” görünüşlere oranla estetik üstünlükle derecelendirdiği gözlemlenmiştir. Kadın ve erkek katılımcıların farklı eğitim arka planından geldikleri, kadınların erkeklere oranla daha iyi bir eğitim düzeyine sahip olduğu savı doğrultusunda, eğitim de önemli bir faktör olarak belirlenmiştir.
- Eski görünüş üsluplarının (özellikle Rum ve Doğu Karadeniz) faktör analizinde estetik bakımdan daha üstte sıralanmasına rağmen, işlevsel yönden tüm deneklerin yeni görünüşleri tercih ettiği saptanmıştır.
- Her yapı örneği için tekrarlanan ve S.D. çizelgesinin sonunda sorulan, “Bu binada yaşamak ister misiniz?” denetleme sorusu estetikte “eski” görünüşleri tercih eden deneklerin dahi “Hayır” yanıtı ile cevap bulmuş, estetik değer olarak mimarların tasarladığı yapılardan daha alt düzeyde gösterilen üstenci yapıları işlevsel olarak birinci tercihte yer almıştır.
- Bu bulgular doğrultusunda elde edilen sonuç; eski yapıların onarılması ve donatılması durumunda bireylerin estetik ilginçlikleri ve ekinsel değerleri nedeni ile yaşamak için bu yapıları yeğleyeceği düşüncesidir.

Tablo 6.10. Sıfat çiftlerinin Faktör Gruplarına Ayrımı

ESTETİK			
1	varied-dull	1	hoş olan (çeşitli)-sıkıcı
2	special (unique)-common	2	istisnai (tek)-olağan
3	artistic-unartistic	3	sanatkarca-alelade
4	impressive-unimpressive	4	gösterişli-gösterişsiz
5	orginal-banal	5	orijinal(özgün)-orijinal değil (sıradan)
6	different-usual	6	farklı-alışılmış
7	meaningful-meaningless	7	anlamli-anlamsız
8	expressive-inexpressive	8	etkili-etkisiz
9	interesting-uninteresting	9	ilginç-ilginç değil
10	diverse-monotonous	10	değişik-monoton
İŞLEVSEL			
11	useful-useless	11	faydalı-faydasız
12	airy-airless	12	havadar-havasız
13	wide open-closed	13	şeffaf(açık)-sağır
14	protective-unprotective	14	koruyucu-koruyucu değil
15	practical-unpractical	15	elverişli-elverişsiz
16	solid(durable)-flimsy	16	sağlam (dayanıklı)-zayıf (nazik)
17	functional-a-functional	17	kullanışli-kullanışsiz
18	impermeable-porous	18	geçirimli (sızdıran)-geçirimsiz (sızdırmayan)
19	intimate-public	19	mahrem (gizleyen)-umumi (gizlemeyen)
20	covering-uncovering	20	saran (örtlen)-sarmayan (örtmeyen)

Tablo 6.11. S.D. ölçeğinin deneye sunum biçimi

	pek çok	çok	biraz	çekimsiz	biraz	çok	pek çok	
	3	2	1	0	1	2	3	
saran (örtlen)	sarmayan (örtmeyen)
değişik	monoton
ilginç	ilginç değil
etkili	etkisiz
mahrem	umumi
geçirimli (sızdıran)	geçirimsiz (sızdırmayan)
kullanışli	kullanışsiz
anlamli	anlamsız
zayıf (nazik)	sağlam (dayanıklı)
farkli	alışılmış
elverişli	elverişsiz
orijinal (özgün)	orijinal değil (sıradan)
gösterişli	gösterişsiz
koruyucu	koruyucu değil
sanatkarca	alelade
istisnai (tek)	olağan
şeffaf (açık)	sağır
havadar	havasız (sıkıntılı)
hoş olan (çeşitli)	sıkıcı
faydalı	faydasız

Şekil 6.16. S.D. ölçeğinin Krampen' e ait kullanımı, görüntülerin nesnel ölçümü

- **Kahvecioğlu, H., S.D. ölçeğinin imajın mekanda geçen deneyimle değişimini saptama amacı ile kullanımı**

Semantik Ayrım Ölçeğinin kullanıldığı araştırmalara diğer bir örnek ise, Kahvecioğlu' nun, amacı, mekanda yaşamsal deneyim kazanıldığıa, o mekan hakkında edinilen imajın değişimini incelemek olan çalışmasıdır. Alan alışması için mekan olarak, katılımcılar tarafından ilk kez görölen ve anlam, önem ve estetik açıdan istisna bir örnek olmayan bir kongre oteli seçilmiş olup, örneklem grup ise, bu otelde bir kongreye katılmak üzere konaklayan ve benzer sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitimsel özellikler taşıyan 14 kişiden oluşturulmuştur.

Çalışma 3 aşamalı olarak gerçekleştirilmiş olup, birinci aşama, ilk imajı tespit etmeye yöneliktir. Bu aşamada, otelde henüz bir gününü doldurmamış deneklere verilen sıfat çiftleri listesinden o çevreyi en iyi ifade eden sıfat çiftlerini seçmeleri ve yedi dereceli bir ölçekle değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcıların oteldeki son gününde gerçekleştirilen ikinci aşamada ise, mekanda belli bir yaşamsal deneyime sahip olmuş olan katılımcılara ilk aşamada da verilmiş olan sıfat çiftleri bu kez yerleri değiştirilerek verilmiştir. 3. aşamada, katılımcılardan, her iki görüşmede ortaya koydukları imajı kıyaslamaya yönelik sorular sorulmuştur.

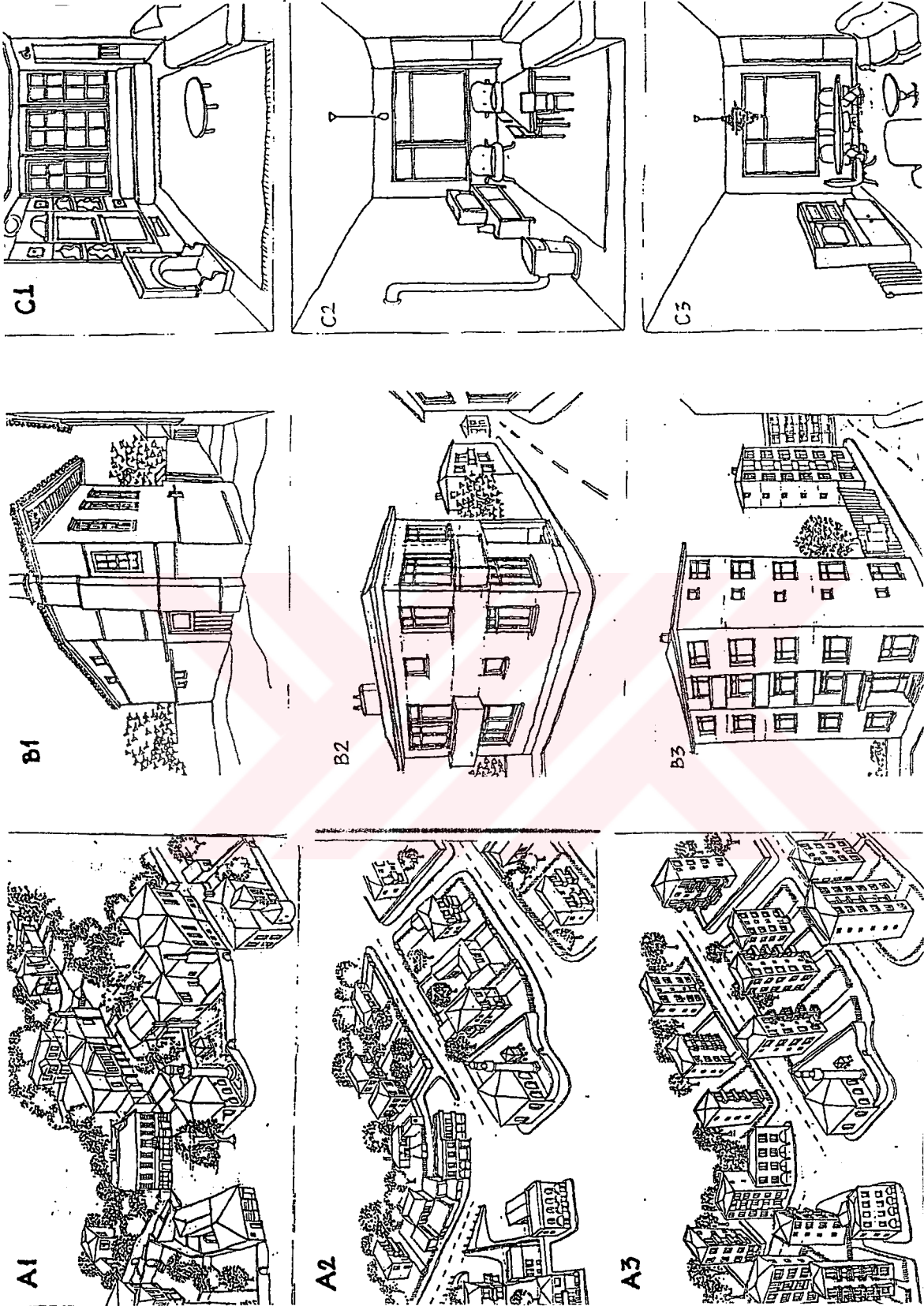
Bulguların analizinde, sıfatların bir kısmı elenerek, en çok seçilen ya da iki görüşme arasında belirgin farklılık gösteren 21 sıfat çifti bırakılmıştır. İlk görüşmede ve ikinci görüşmede katılımcıların oluşturduğu semantik ayrım ölçeklerinin süperpozisyonları karşılaştırıldığında, ikinci görüşmede kullanılmış olan sıfat çiftlerinin sayı ve değerce daha yüksek bir kullanıma sahip olduğu gözlenmiş olup, birinci ve ikinci görüşmeler arasında belirgin farklılıklar olduğu, görsel boyutun ağırlıklı olduğu; duyuşal, ve yüzeysel bilgilere dayalı ilk imajın, mekanda geçen zamanla beraber değişerek, duyuşal boyutlardan çok, anlamsal boyutlarla şekillenen bir yapı aldığı ve mekanın bağlamı ile algılanıp değerlendirildiği sonucuna varılmıştır. (Kahvecioğlu, 1998)

- **Ünlü, A., S.D. ölçeğinin geleneksel çevrelerde tasarım verilerinin saptanması amacı ile kullanımı**

Ünlü, konusu, kültürel öz elemanlarının geçerliliklerinin ve yeni elemanların saptanması olan çalışmasında, S.D. ölçeğini de kullanarak, ilki, sosyo-kültürel değişime göre, yerleşmeye giren “yeni” elemanları ve “geçerliliğini” koruyan kültürel öz elemanlarını saptamak, ikincisi, oda türleri ve eylem alanlarına kadar kullanıcının gereksinimleri, konutun nitel ve nicel durumunu incelemek, ve üçüncüsü, sosyo-kültürel değişimin mekansal değişime koşut olarak kullanıcı tercih ve değerlerini etkilemesini saptamak olmak üzere üç farklı noktaya ulaşmak istemiştir.

Bu amaçlar doğrultusunda, S.D. ölçeği, mahalle ve konut örüntüleri ölçeğinde, konut ünitesi ölçeğinde ve oturma odası ölçeğinde olmak üzere, üç aşamalı olarak kullanılmıştır.

- Mahalle ve konut örüntüleri ölçeğinde, ilki Muğla geleneksel örüntüsünü simgeleyen bir doku örneği, ikincisi, ilk örüntünün batı planlaması etkisi altında sokak örüntülerinden, konut örüntülerine değin farklılaşması ile oluşan bir doku örneği, üçüncüsü ise, yüksek iskan ünitelerinden oluşan çok katlı bir yerleşme örüntüsünü betimleyen bir doku olmak üzere, 3 farklı örüntü için, 3 farklı S.D. çizelgesi kullanılmıştır.
- Konut ünitesi ölçeğinde, ilki geleneksel Muğla konutu, ikincisi, geleneksel konutun kar amacı ile değiştirilip, dönüştürüldüğü, usta-kalfa yapımı yaygın “Anadolu memur evi”, üçüncüsü ise, çarpık kentleşme örneği, çok katlı üniteler olmak üzere, 3 farklı konut ünite örneği için, 3 farklı S.D. çizelgesi kullanılmıştır.
- Oturma odası ölçeğinde, ilki "geleneksel nitelikleri ortaya koyan, ikincisi “geleneksel” ile “batı” arasında geçiş elemanları barındıran, üçüncüsü tam bir batı örneği olmamakla beraber değişen kent değerlerini yansıtan üç farklı örnek için, 3 farklı S.D. çizelgesi kullanılmıştır. (Ünlü, 1986)

Şekil 6.17. A- mahalle, konut örüntüleri, B- konut üniteleri, C- oturma odası ölçęi

Çalışma sonucunda edinilmiş olan bazı ana bulgular şöyle özetlenebilir:

- Kullanıcıların yerleşme ölçeğinde “batılı” norm ve standartlara daha açık göründükleri halde, bu eğilimler konut ünitesi ve oda düzeni ölçeğinde daha öne çıkmakta, fakat yine de “Muğla evi” imgesi geçerliliğini sürdürmektedir.
 - Kullanıcıların konutta ya da mahallede oturma süresinin artması ile beraber “çevresel bağlılığı” da artmaktadır.
 - Bireyler arası farklılaşmada, yaş önemli bir değişken olarak görünmezken, cinsiyet değişkenine göre farklılaşmalar gözlemlenmiş, kadınların erkeklere oranla geleneksel dokuyu daha çok beğendikleri sonucuna varılmıştır.
- **Ertürk, S., S.D. ölçeğinin doku boyutunun organizasyonel- duygusal- dokunsal etki faktörlerinin saptanmasında kullanımı**

Ertürk, mekan bileşenlerinin tasarımında doku boyutu üzerine yapmış olduğu çalışmada, S.D. ölçeğini kullanarak, birincil olarak sıfat çiftlerini belirlemiş, ikincil olarak ise, bu sıfatları faktör analizi ile organizasyon faktörü, dokunsal etki faktörü, duygusal etki faktörü olmak üzere, 3 faktör grubu altında toplamıştır.

Tablo. 6.12. Faktör Analizinde, Duygusal-organizasyonel, dokunsal etki faktörleri

DUYGUSAL ETKİ FAKTÖRÜ	ORGANİZASYON FAKTÖRÜ	DOKUNSAL ETKİ FAKTÖRÜ
heyecan verici-sakinleştirici	sık-seyrek	sert-yumuşak
güçlü-zayıf	karmaşık-sade	pürüzlü-kaygan
boğucu-ferahlatıcı	düzensiz-düzenli	bayıcı-okşayıcı
devingen-durgun	değişken-tekdüze	kaba-ince
ilginç-ilginç değil	sıkı-gevşek	engebeli-düz
sıkıcı-huzur verici	dağınık-örgün	derin-yüzeysel
		buruşuk-gergin
		dalgalı-düz

Çalışmada, amaç; mimarlık eğitimi almış bireylerden oluşan bir denek grubu oluşturularak, çeşitli dokulara sahip yüzeylerin tanımlanmasında kullanılmış olan sıfatlar açısından ortak bir dilin olup olmadığı sorusuna yanıt aramaktır. Ertürk, bu araştırmada edindiği bulgular doğrultusunda, tasarımcıların dokusal uyarıları

yardımıyla mekanın algılanmasında varmak istediği “duygusal etkileri” sağlayabilmesi için bilinçli olarak seçeceği dokuların, sahip olması gereken dokunsal ve organizasyonel özelliklerinin saptanmasında bu tip ağırlık profillerinin yararlı olabileceğini iddia etmektedir. (Ertürk, 1979)

6. 5. SONUÇ

Yaklaşım türleri, özellik ve yöntemleri, çeşitlilik gösteren insan-çevre araştırmaları içinde, anket ve saptamalar kapsamına giren S.D. ölçeği ve görsel anketler kapsamına giren C.M. tekniği önemli yer tutar. S. D. ölçeği, doku boyutundan çevresel ölçeğe, cephe stilinden iç mekan değerlendirilmesine çeşitli tanımlama boyut ve değişkenler kullanılarak ürünün ya da çevrenin bir tek boyutundan öte, birçok niteliğinin birarada değerlendirilmesine ve bu değerlendirmenin nesnel ölçümüne olanak vermektedir. Böylelikle, mimari uyarana deneklerin verdiği tepkiler derecelendirilebilirken, insanların tek mekan ölçeğinden kentsel mekana, mimari ölçekte ürün ve çevreleri için yapmış oldukları bu derecelendirmelerin altında yatan önemli semantik boyutlar irdelenebilecek, değerlendirmelerde hangi faktör ve faktör gruplarının etken olduğu sorusuna yanıt alınabilecektir.

Görsel anketler kapsamı içinde yer alan C.M. tekniği ise, özellikle kompleks yapıları konu alan tek mekan ölçeğinden kent ölçeğine, mekansal öğrenme ve oryantasyon güçlüklerinin saptanmasından imgelem araştırmaya çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır. Özellikle, C.M. tekniğinin mevcut kompleks yapılar üzerinde, kullanıcı grupları örneklem belirlenerek uygulanması, yönelim güçlüklerine neden olan etkenlerin saptanmasında faydalı olacaktır. Böylelikle, bu tekniğin kullanılması, kompleks yapıların tasarımında en önemli tasarım verilerinden birisi olarak düşünülmesi gereken yönlendirmenin sağlanabilmesi ve yönelimde güçlüklerin engellenebilmesi için nasıl bir plan tipinin uygulanması ve ne tür imgelem öğeleri ve görsel girdilerin hangi konumlarda kullanılması gerektiğinin belirlenmesinde yararlı olacaktır. Yine yönelimin önemli bir kentsel tasarım verisi olduğu görüşü doğrultusunda, mevcut çevrelerde imgelem saptama amacı ile uygulanan C.M. tekniği, oluşmakta veya dönüşmekte olan çevrelerin tasarım sürecinde etkin yönlendirmenin sağlanabilmesi için tasarım verisi olarak kullanılabilir.

7. ALAN ÇALIŞMASI

7.1. GİRİŞ

Çalışmalarda geleneksel yöntem, kuramsal bölümde ortaya konan düşüncelerin, varsayımların ve yaklaşımların bir veya birkaçının alan çalışmaları ile sorgulanması olduğundan, alan çalışmalarının genellikle kuramsal kurgunun oluşumundan sonra, sorgulayıcı bir işlev ile ortaya çıktığı ve kuramsal kurguya oranla daha edilgen bir yapıya sahip olduğu gözlenir. Oysa, bu tezin genel doğası nedeni ile kuramsal kurgu alan çalışmasına giden yolda daha çok aydınlatıcı ve biçimlendirici olan yardımcı bir işlev görmekte, benzeri çalışmaların yapılması gereğini yineleyen ve bu çalışmaların yöntem ve özelliklerine dikkat çeken strüktürü ile temelini sosyal araştırmalardan almaktadır. Bu da beraberinde kuramsal kurgu ile alan çalışmasının sürekli birbiri ile etkileşen birbirini yönlendirici ve pekiştirici ikili etkileşimini getirmektedir.

Çalışmanın ortaya çıkışında ilk olarak gündeme gelen sorunsal, varolan gerçek çevresini yöre halkının nasıl algıladığı, zihnindeki yansımaları, ona yüklediği anlamlar ve kimlik, bilişsel haritalarındaki etkin imgeler, tanımlarken kullandığı paradigmlar ve bunlar arasındaki semantik farklılaşmalar olmuş, ikincil olarak tüm bunların, ancak özellik ve yöntemlerini ya da başka bir deyişle özünü sosyal bilimlerden alan bir sosyal araştırma ile ortaya konabileceği düşünülmüş ve kuramsal kurgu ortaya konan sorunsalı sorgulamak üzere biçimlendirilen alan çalışmasına paralel olarak oluşturulmuştur. Bu paralellik doğrultusunda duyuşsal bir süreç olarak algının, zihinsel bir süreç olarak bilişimin ve duyuşsal bir süreç olarak anlamın, insan-çevre etkileşiminin sürekli şemasındaki etkin rolleri tezin kuramsal kurgusunda ayrıntılı olarak işlenmiştir. Yine, 2. Bölüm, tez kapsamında uygulanan alan çalışmasının ve temelini çevresel psikoloji ile insan-çevre etkileşiminden alan benzeri tüm sosyal araştırmaların önem derecesini vurgular iken 6. Bölümde ise insan-çevre araştırmalarının özellikleri, yöntem ve teknikleri, tasarım ve stratejileri ayrıntılı olarak değerlendirilmiş, alan çalışmasına konu olan S.D. ölçeği ve C.M. tekniğinin kullanıldığı bazı çalışmalar analiz edilmiştir.

7.2. AMAÇ – KAPSAM – YÖNTEM

AMAÇ:

Algısal, bilişsel, anlamsal süreçler boyunca bireylerin metotlaştırma yöntemlerindeki stilistik farklılıklar ve bu farklılıkların arka planındaki bireyin sosyo-kültürel özellikleri, özellikle de bunlar içinde eğitimin rolünü (Bkz. Bölüm 5) sorgulamak, alan çalışmasının ana amacıdır.

KAPSAM:

Bu çalışma, özünü oluşturan öznel boyutlar gereği bilimsel-deneysel-nesnel bir çalışmadan öte, ispat iddiasından çok tespit niteliği taşıyan, kuramsal kurguda değinilmiş olan kanı ve varsayımların doğruluğunu sorgulayan bir yapıya sahip olup tanı koyucu yaklaşımlara bir örnektir.

YÖNTEM:

Amaca yönelik olarak çalışma için ilki yöre halkından, ikincisi ise yörede çalışan ve/veya yaşayan mimarlık eğitimi almış bireylerden oluşan iki tür örneklem grubu oluşturulmuştur.

İnsan çevre diyalektiğinin zihinsel süreci, çevresel bilişimin ve duygusal süreci, çevresel anlamın değerlendirilebilmesi için kullanılması gereken yöntemler birbirinden farklı olacağından bu iki süreç anket soruları kapsamında birlikte ele alınmasına rağmen, bu bölümde ayrı başlıklar altında değerlendirilecek ve kullanılmış olan yöntemler bu başlıklar altında incelenecektir

7.3. ALAN ÇALIŞMASININ STRATEJİ VE TASARIMI

STRATEJİ:

Bu çalışma, kapsam bölümünde de değinildiği üzere tanı koyucu bir strateji ile oluşturulmasına rağmen, yaşanmış ve denenmiş çevrelerin insan üzerindeki etkisini inceleyen ve amacı bir yönden geleceğe yönelik bilgi edinmek olan strüktürü gereği eyleme yönelik yaklaşımlara da örnek olarak gösterilebilir.

TASARIM:

Bu çalışma tespit, saptama amacı güden doğasından dolayı, bir saptama (survey) örneği olarak kabul edilebilirken, “belli koşullar değiştiğinde farklılık gösteren şey nedir?” sorusuna yanıt aradığından dolayı konumu laboratuvar ortamı olmayıp, doğal ortamlar olan bir deney örneği olarak da gösterilebilir. Bu çalışmada diğer deney örneklerinde olduğu gibi iki farklı örneklem grubun tepkilerinin farklılaşp farklılaşmadığının ve bu farkı yaratanın ne olduğunun saptanması amaçlanmıştır.

Alan Çalışmasının tasarımında örneklem olacak bölgenin ve grubun seçimi önemlidir. İnsan-çevre araştırmalarında araştırma konuları genellikle koşullandırılmış, sınırlandırılmış (laboratuvarlar v.b.) olmayan, herhangi bir değişiklik yapılmasını gerektirmeyen doğal ortamlar olmasına rağmen, bazen, sınırlı, koşullu da olabilir, denetim altında tutulabilirler. Bu çalışmada, araştırma konumunda herhangi bir değişiklik yapılmayacak ya da herhangi bir değişikliğin (zaman, v.b.), katılımcılarda oluşturduğu tepkiler incelenmeyecektir.

7.3.1. Örneklem Bölgenin Tespiti

Örneklem bölge olarak, vadi içi yerleşimi, tarihi dokuya sahip bir boğazköyü olan Kuzguncuk seçilmiştir. Alan çalışmasına veri olmak üzere ilkin Kuzguncuk’ da fiziksel ve sosyo-kültürel bir doku analizi çalışması yapılmış ve bu çalışmanın bir bölümü Ek 1’ de verilmiştir. Örneklem bölge olarak Kuzguncuk’ un seçilme nedenleri şu şekilde özetlenebilir:

Çalışmaya veri olmak üzere yapılmış olan sosyo-kültürel doku analizinin bulgularına göre, Kuzguncuk’un, çağın en büyük sorunsallarından biri olan kültürel yabancılaşma, kimliksizleşme gerçeğini derinden soluyan dev bir metropolitenin ortasında, kendini sınırlı da olsa koruyabilmiş, soluk alan ender “yer” lerden biri olduğu savı ortaya çıkmıştır. Tezin kuramsal kurgusunda da sıkça yinelenen ve insan-çevre etkileşiminin duygusal süreci olarak nitelendirilen çevresel anlam ve çevreyi kendileme gibi değerlerin varlığını, İstanbul metropoliteninin estetik ve kültürel değerlerini tamamen yitirmiş, kimliksizleşme, tekdüzeleşme ve yer yer çürüme biçiminde gözlenen yozlaşmanın derin sızısını duyumsayan bölgelerinde sorgulamak ne yazık ki imkansızdır. Bu çalışma için etken olan konulardan biri,

algısal-bilişsel-anlamsal sürecin son halkası anlam aşaması olduğuna göre, bu yörenin kurtarılmış ve kendini koruyabilmiş ender “yer” lerden biri olduğu savı gereği Kuzguncuk iyi bir örneklem bölge olabilir.

Bu düşüncenin beraberinde getirdiği soru, bu korunmuşluğun ardında “ora” yı kendileyen, “oralılığı” duyumsayan, her türlü engelleyici etkene rağmen kimliğini yitirmesini önleyen, bilinçli, çevresel yetkinliğe sahip bir yöre halkının olup olmadığıdır. Her ne kadar henüz sorgulanmamış bir varsayım da olsa, bu korunmanın ardındaki asıl etkenin yöre halkının Kuzguncuk’ u kendiledikleri ve “yer” leştirdikleri fikri olduğu varsayımı Kuzguncuk’ un alan çalışması için Auge’ nin deyişi ile “yer olamayanlar” içinden (Auge, 1992) “yer” olarak seçilme nedenidir.

Kuzguncuk, dev bir metropolitan alanın içinde kendini koruyabilmiş doğasından ötürü farklı sanatsal çevreleri de kendine çekmiştir. Bu da beraberinde alan çalışmasında çevresel algı-bilişim-anlam süreçlerini metotlaştırmadaki bireysel farklılıkları sorgulamak amacı ile ikinci örneklem grubu oluşturacak olan yörede yerleşen ve/veya çalışan mimarlara ulaşma kolaylığını getirecektir.

7.3.2. Örneklem Grupların Tespiti

Bölüm 5’de de değinildiği üzere insan-çevre diyalektik etkileşiminin duyuşsal-zihinsel-duygusal süreçleri, çevresel algı-çevresel bilişim-çevresel anlam olgularının birbiriyle etkileşen sürekli şeması sonucu oluşan çevresel imaj; hareket, zaman ve insan kaynaklı faktörlerden etkilenerek, özellikle bireyin metotlaştırma yöntemlerinin ve fizyolojik, sosyo-kültürel, psikolojik özelliklerinin farklılığı ile şekillenir. Alan çalışmasında, çevresel imajın oluşumuna etki eden faktörlerden sosyo-kültürel özellikler ve özellikle de eğitimin (mimarlık eğitimi) rolünü sorgulamak üzere katılımcı olarak iki tip örneklem grubun seçilmesi gerekmektedir.

Genel olarak insan-çevre araştırmalarında varsayımların sınanmasında genellemelere gidebilmek için saptanan örneklem grubun seçiminde ilki rastlantısal, ikincisi çakıştırma olmak üzere iki çeşit yöntem kullanılır. Rastlantısal yaklaşım, genel bir nüfusun her bir üyesinin örnekleme alınma şansının eşit olması durumudur. Örneklem grubun saptanmasında, örneklemin demografik ve kültürel boyutlarda

genel nüfusun bir özdeşi olmasına dikkat etmek gerekir. Böylece genelleme hatası en aza indirgenmiş olur. Çakıştırma yönteminde ise, örneklem grup, yapılacak olan araştırmanın niteliğine bağlı olarak seçilir. Rastlantısal yöntem ile çakıştırma yönteminin birlikte kullanıldığı yöntemler ise yanılgıları daha aza indirgerken araştırmanın daha sağlıklı olarak gelişmesini sağlarlar. (Gür, 1996, s. 183) Bu ön bilgi doğrultusunda, bu çalışmada kapsamında da rastlantısallık ve çakıştırma yöntemleri birarada kullanılacaktır.

Sosyo-kültürel özelliklerin rolünü sorgulama etkin olduğu için örneklem gruplarından biri profesyonel eğitim almış mimarların katılımı ile oluşturulmuştur. Kuzguncuk yöre halkını temsilen, örneklemin demografik ve kültürel boyutlarda genel nüfusun bir özdeşi olmasını sağlamak amacı ile farklı fizyolojik (yaş, cinsiyet, v.b.) ve sosyo-kültürel özelliklere (eğitim, sosyal rol, v.b.) sahip olan 14 denek rastlantısal yöntemle seçilmiş, bunlar içinden 2 denek yeterince anlaşılabilir olamama ve veri noksanlığı gibi nedenlerle elenerek kalan 12 denek örneklem grubu oluşturmuştur. Katılımcılara ait sosyo-demografik özellikler Tablo.7.1 de verilmiştir. İkinci örneklem grup olan mimar grubu Kuzguncuk' da yaşama ve çalışma niteliğinin getirdiği sınırlamadan ötürü uzmanlık alanına göre, (büro mimarı, şantiye mimarı akademisyen mimar gibi) ayırım gözetilmeden yörede faaliyet gösteren mimarlık bürolarını işleten ve çalışan mimarlar içinden rastlantısal yolla seçilmiştir. Mimarlar a ait sosyo-demografik özellikler tablo 7.2. de verilmiştir.

Tablo 7.1. 1. Örneklem gruba ait sosyo-demografik özellikler

DENEK NO	YAŞ	CİNSİYET	EĞİTİM DURUMU	MESLEK	İKAMET ADRESİ	İŞ YERİ ADRESİ	MÜLKİYET DURUMU	OTURMA-ÇALIŞMA SÜRESİ
1	40	K	lise	konfeksiyoncu	Bozacı Sok.	Tufan Sok	kiracı	21
2	49	E	üniversite	eczacı	Bamyacı Sok	İcadiye Cad.	ev sahibi	20
3	20	K	ilkokul	manikürcü	Bağcı Sok.	Yenigün Sok.	kiracı	12
4	54	E	ilkokul	kuaför	Yenigün Sok	Yenigün Sok.	ev sahibi	30
5	37	K	üniversite	avukat	Bamyacı Sok.	İcadiye Cad.	kiracı	15
6	37	E	ortaokul	nalbur	İcadiye Cad.	İcadiye Cad.	ev sahibi	10
7	17	K	lise	öğrenci	İcadiye Cad.	İcadiye Cad	kiracı	12
8	46	E	ilkokul	bostan görevlisi	İcadiye Cad.	İcadiye Cad	kiracı	6
9	62	E	lise	ayakkabıcı	Tufan Sok.	İcadiye Cad	ev sahibi	30
10	34	E	lise	serbest	Tufan Sok.	İcadiye Cad	ev sahibi	20
11	44	E	lise	beyaz eşya bayii	İcadiye Cad	Tufan Sok.	ev sahibi	44
12	25	K	lise	bakkal	İcadiye Cad	Bereketli Sok.	ev sahibi	12

Tablo 7.2. 2. Örneklem gruba ait sosyo-demografik özellikler

DENEK NO	YAŞ	CİNSİYET	İŞLETMECİ ÇALIŞAN	MESLEKİ SÜRE	İKAMET İŞ ADRESİ	YÖREDE ÇALIŞMA SÜRESİ	YÖREDE OTURMA SÜRESİ
1	22	E	çalışan	1	Üryanizade Sok.	1,5	-
2	25	E	çalışan	3	Üryanizade Sok.	2	2
3	24	K	çalışan	1	Üryanizade Sok.	2 ay	-
4	30	K	çalışan	8	Üryanizade Sok.	6 ay	-
5	24	K	çalışan	2	Simitçi Tahir S.	8 ay	-
6	25	E	çalışan	3	Üryanizade Sok.	6 ay	-
7	24	K	çalışan	2	Üryanizade Sok.	4 ay	-
8	25	E	çalışan	3	Simitçi Tahir S.	3	-
9	32	K	çalışan	10	Simitçi Tahir S.	2	2
10	32	K	çalışan	10	Simitçi Tahir S.	11	14
11	29	K	çalışan	7	Simitçi Tahir S.	5	-
12	45	E	işletmeci	23	Simitçi Tahir S.	20	20

7.4. ALAN ÇALIŞMASININ 1. AŞAMASI: ÇEVRESEL BİLİŞİM

Sosyo-Kültürel Özelliklerden Kaynaklanan Bireysel Farklılaşmalar

Çevresel bilişim konusu, Bölüm 4.4. de ayrıntılı olarak irdelenmiş, Bölüm 6.3.2. çerçevesinde çevresel bilişimi araştırmak üzere kullanılan yöntemler verilmiş, Bölüm 6.4.1. kapsamında ise, bu yöntemlerin kullanıldığı örnek çalışmalar analiz edilmiştir. Bu ön veriler doğrultusunda, alan çalışmasında çevresel bilişimin ayrı bir aşama halinde işlenmesinin ana amacı, kuramsal kurguda ortaya konan düşünceleri sınamanın yanı sıra, yörenin örneklem gruplar için nasıl bir zihinsel temsile sahip olduğunun ve bu temsilin oluşumunda, metotlaştırma şeklinde, ifadesinde Bölüm 5. de de ortaya konduğu üzere ne tür bireysel farklılaşmaların olduğunun saptanmasıdır.

7.4.1. Bilişsel Harita Yöntemi (C.M.)

7.4.1.1. Bilişsel Harita Yönteminin 3 aşamalı kullanımı

Görsel Anketler (Bkz. Bölüm 6.3.2) kapsamına giren bu yöntemlerin birarada kullanılması beraberinde denetleme kolaylığı getirirken, daha güvenilir bilgilere ulaşmayı ve araştırmanın daha sağlıklı bir hal almasını sağlayacaktır.

- **1. Aşama: Bilişsel Harita Yönteminin Yalın Kullanımı**

Bireyin metotlaştırma yöntemlerindeki farklılıklar, (referans sistemlerinin farklılığı ve stilistik farklılıklar) ve bu farklılıkların arka planındaki bireyin sosyo-kültürel özellikleri, özellikle de bunlar içinde eğitimin rolünün ne olduğunu sorgulamak amacı ile ilk olarak katılımcılara Kuzguncuk' un haritası çizdirilmiştir. Bu, profesyonel bir haritadan öte, kaba bir skeç istemi olup, katılımcıyı tedirgin etmemek için soru, *“Kuzguncuk’ u hiç bilmeyen bir kişiye Kuzguncuk’ u anlatmanız gerekseydi, nasıl bir çizimle anlatırdınız? Bir yabancıya Kuzguncuk’ u tarif ettiğinizi farzederek bir çizim yapabilir misiniz? Yaptığınız çizim üzerine belli başlı öğeleri, hatırlayabildiğiniz kadarı ile isimlerini yazarak işaretleyebilir misiniz?”* şeklinde yöneltilmiştir.

- **2. Aşama: Taban Haritalara ek tekniği**

Deneklere basit taban haritaları verilerek üzerlerine bir takım gösterge ve yolların eklenmesi ve işaretlenmesi istenen bu tekniğin bu çalışmada kullanılmasının amacı, bireyin zihnindeki şemayı çizim haline dönüştürme yetisinin bulunmadığı durumlarda, ona ipucu vererek çevresel bilgisini ölçmek ve bilişsel harita tekniğinin denetimini sağlamaktır. Katılımcı, bu aşamada ilk aşamada hatırlayamadığı ya da yerleştiremediği imgelem öğelerini verilen ölçekli taban harita (Kuzguncuk haritası) üzerine isimleri ile birlikte yerleştirebilecek ya da bu ipucunun verilmesine rağmen yerleştiremeyecektir.

- **3. Aşama: Fotoğraf Kullanımı**

Çalışmanın bu bölümünde fotoğraf tekniğinin kullanım amacı, verilmiş olan fotoğrafların üzerlerindeki numaralar yardımı ile, fotoğrafın betimlediği imgelem ögesinin taban harita üzerine yerleştirilmesini sağlamaktır. Böylelikle fotoğraf tekniği, bilişsel harita tekniğinin denetimini sağlayacaktır. Katılımcı, bu öğeleri bildiği halde o anda hatırlayamadığı için mi bilişsel haritasına yerleştirememiştir? Yoksa günlük yaşamsal çevresinde her gün görmüş olduğu bu öğeleri ve yerlerini hatırlayamamakta mıdır?

7.4.1.2. C.M. Tekniği Kullanım Aşamalarında Ulaşılmak İstenen Bulgular

1. Aşama

- Örneklem grupların çevrelerini ne kadar tanıyıp, ne kadarı ile ifade edebildikleri, (izinsel ifadedeki yeterlilik de önemli bir etken olacağından sorunun denetimi, taban haritalara ek tekniği ve fotoğraf kullanımının yardımı ile sağlanacaktır.)
- Daha sık kullandıkları imgelem ögelerin neler olduğu, (yollar (paths), kenarlar (edges), bölgeler (districts), dğm noktaları (nodes), işaretler (landmarks) gibi) Bu imgelem ögelerinin ne tür özelliklerinin sık kullanmada etken olduğu,
- Hangi referans sistemlerine göre bilişsel haritalarını oluşturdukları (kişi merkezci, imge odaksal, koordine olmuş referans sistem)
- Zihinlerindeki imgeleri izin haline dönüştürebilme yetilerinin ne kadar olduğu ve nasıl bir teknik kullandıkları
- Bireyin mobilitesinin bilişsel haritasının oluşumuna etkisi,
- Tüm bunların oluşumunda örneklem gruplar arasında belirgin farklılaşmaların olup olmadığı, sorularına yanıt aranmıştır.

2. Aşama

Birinci aşamada ulaşılmak istenen, fakat, katılımcıların izinsel ifade yetileri yeterli olmadığı için ulaşılamayan bulgulara ulaşılarak, çevresel bilgiyi ölçmek amaçlanmıştır.

3. Aşama

Yine, 1. Aşamada ulaşılamayan bulgulara fotoğrafların anımsatıcı etkisi ile ulaşarak, çevresel bilgiyi ölçmek amaçlanmıştır. Bu amacın dışında, ne tür imgelem ögelerinin önemsenmediği ya da daha sık hatırlandığı ve hatırlamanın da ötesinde bilişsel haritalarda daha sık yer aldığı sorularına yanıt aranırken, özellikle, fotoğrafta temsil olunan imgelem ögelerinin hangi özelliklerinin (kullanım değeri, yeri, fiziki formu, anlamı vb.) hatırlamada ve bilişsel haritada belirtilme derecesinde etken olduğu sorularına yanıt aranmıştır. Değerlendirmede, sözel ifadeler de dikkate alınmıştır.

7.4.1.3. Bulgular ve Bulguların Analizi

❶ Bilişsel haritalarda örneklem gruplar içinde homojenlik

1. örneklem grup, oldukça çeşitli sosyo-kültürel alt yapılara sahip bireylerden oluştuğu için, kişisel faktörlerden kaynaklanan farklılaşmalar (sosyal, ekonomik, kültürel, eğitimsel) bilişsel haritalarının daha heterojen bir strüktür kazanmasına neden olmuştur. Oysa profesyonel eğitim almış, benzer sosyo-kültürel alt yapıya sahip bireylerden oluşan 2. Örneklem grup, haritalarında oldukça benzer bir dil kullanmış, bu homojenlik ve benzerlik oldukça sınırlı sayıda değişkenin etkisi ile farklılaşmıştır.

1. örneklem gruba ait haritalar kişisel faktörlerden doğan farklılıklardan dolayı 4 ana grup halinde sınıflandırılmıştır.

▪ 1. Grup

Zihnindeki şemayı çizine aktarmakta, ölçekli haritayı okumakta ve işaretlemekte oldukça güçlük çeken ve 3. Aşamada gösterilen fotoğrafların ancak çok belirgin olanlarını (P.T.T., kilise gibi) anımsayıp, büyük bir çoğunluğunu hatırlamayan bireylerin oluşturduğu gruptur. Bu bireylerin ilkokul mezunu olduğu görülmüştür. (Bkz. Ek 3, örneklem grup 1, katılımcı no: 3 ve 8)

▪ 2. Grup

Kendi çizisinde, çok az sayıda imge gösteren ve ölçekli haritayı okumakta güçlük çeken, fakat 3. Aşamada gösterilen fotoğrafların yardımı ile, çevresel imgeleri daha net hatırlayıp, ölçekli haritayı çözebilen ve bu harita üzerinde imgeleri doğru işaretleyebilen bireylerin oluşturduğu gruptur. Bu bireylerin ilkokul ve ortaokul mezunu olduğu görülmüştür. (Bkz. Ek 3, örneklem grup 1, katılımcı no: 1 ve 4)

▪ 3. Grup

Kendi çizisinde, çok az sayıda imgeyi yerleştirebilmesine rağmen, ölçekli haritayı okuyabilen ve fotoğrafların yerlerini doğru hatırlayıp, doğru yerleştirebilen bireylerin oluşturduğu gruptur. Bu bireylerin ortaokul ve lise mezunu olduğu görülmüştür. (Bkz. Ek 3, örneklem grup 1, katılımcı no: 6 ve 9)

▪ 4. Grup

Bireyler, bölgelerin, yolların, sınırların net olarak ayrıldığı, ada-parcel özellikleri ve topoğrafik özelliklerin belirtildiği, bağlantıların açılar ile gösterildiği, metrik, projektif ve topolojik mekan özellikleri ile bütüncül olan bir çizimle olmasa da zihinlerindeki şemayı yansıtabilmiş, ölçekli haritayı okumakta, işaretlemekte ve fotoğrafları yerleştirmekte herhangi bir güçlük çekmemiştir. Bu bireylerin lise ve üniversite mezunu olduğu görülmüştür. (Bkz. Ek 3, örneklem grup 1, katılımcı no: 2,5,7,10,11,12)

🕒 Referans sistemlerinden kaynaklanan farklılıklar

Her iki örneklem gruba ait çizimlerin büyük çoğunluğunda ilk hareket noktasının İcadiye Caddesi olduğu gözlenmiştir. Ender de olsa, bazı çizimlerde, denizin başlangıç noktası olarak belirtildiği görülse de, % 90 gibi bir çoğunluk, birincil olarak İcadiye Caddesini çiziminde belirtirken, ikincil olarak ona dik sahil yolu ve denizi yerleştirmiş, bu hareket noktaları doğrultusunda diğer imgelem öğelerini işaretlemiştir. (Bölüm 6.4.2. kapsamında, İmamoğlu ve Milgram' ın çalışmalarında hareket noktalarından bahsedilmektedir.)

İlk hareket noktası olan bu imgelem öğelerinin yanı sıra, yine, her iki örneklem gruptaki bireylerin de o anda bulunduğu mekanı özellikle belirtmesi, bireylerin referans noktasını o anda mekandaki konumuna ve hareketine bağlı olarak belirlediği, kişimerkezcil referans sistem ve imgeler vasıtası ile şekillenen imge odaksal referans sistemlerin kullanıldığını gösterir.

2. örneklem grup haritalarının, kişi merkezci ve imge odaksal sistemleri içermenin yanı sıra, 1. Örneklem grup çizimlerinden farklı olarak, soyut geometri ile örgütlenmiş daha hiyerarşik bütünler olduğu ve topolojik olmaktan çok konumsal olduğu bulgusuna varılmıştır. 1. Örneklem grubun bilişsel haritalarında salt imge odaksal ve kişi merkezci referans sistemlerinin kullanılması haritalara ancak zincirleme ve dallanma şeklinde yansırken, 2. Örneklem grubun haritalarının ağlanmalar, ızgaralaşmalar ve örüntüleşmelerden oluşan hiyerarşik bütünler olduğu görülmüştür. (Bkz Bölüm 4.4.3.4., Şekil 4.6.)

③ Bilişsel Haritalarda İmgelem Ögeleri

▪ Bağlantılar (Yollar)

1. örneklem grubun büyük çoğunluğunun mekansal olmaktan öte *ardışık* harita çizmiş olması, Appleyard'ın çalışmasına benzer şekilde (Bkz Bölüm 4.4.3.4.) kentin en önemli imgelemlerinden biri olarak yolları görmüş olduklarını göstermektedir. Fakat 1. Örneklem grubun haritalarında bu ardışık yollar örüntüleşmemektedir. Oysa 2. Örneklem grubun haritalarında, yolların baskınlığı azalmakta fakat, yolların şekillendirdiği *mekansal* ağlanmalar ve örüntüleşmeler hakim olmaktadır.

1. örneklem grubun çizimlerinde sokak isimleri özellikle belirtilirken, 2. Örneklem grubun çizimlerinde sınırları daha net belirlenmiş sokakların isimlerine dair oldukça kısıtlı bulguya rastlanmıştır. (Bkz Bölüm 4.4.3.2.) Bu bulgu, profesyonel olmayan bireyler tarafından bilişsel haritalamada sözel olarak etiketlenebilen ögelerin daha kolay belirtildiği savına dayandırılabilir, fakat; profesyonel eğitim almış bireylerin yörede geçirdiği zamanın sınırlı olması nedeni ile yörenin yaşantısal gerçekliğine tam olarak katılamaması sonucunda bu isimleri tam olarak hatırlayamama olasılığının da etken olabileceği unutulmamalıdır.

▪ Landmarklar

Cami, kilise, sinagog gibi ögeler, 1. Örneklem grubun alt grupları da dahil olmak üzere, her iki örneklem grubun çizimsel ifadesinde de (henüz C.M. tekniğinin 1. Aşamasında) etken landmarklar olarak belirtilmiştir. Yardımcı görsel anketler kapsamına giren fotoğraf kullanımı ile imgelem tespiti aşamasında da her iki örneklem grubu tarafından yöre imgelemine en iyi temsil eden ögeler olan belirtilen bu yapılar yörenin mimari karakterini sergilemenin yanı sıra taşıdıkları simgesel anlam nedeni ile de böylesi etken bir seçilme ve belirtilme frekansına sahip olmuştur. Katılımcıların sözel ifadeleriyle de desteklendiği üzere, cami ve sinagogun birbirine yakınlığı, yörenin farklı dinlere kültürlere açık olan hoşgörülü yapısının simgesi olarak gösterilmiş ve bu simgesel anlam çizimsel ifadelerine de yansımıştır.

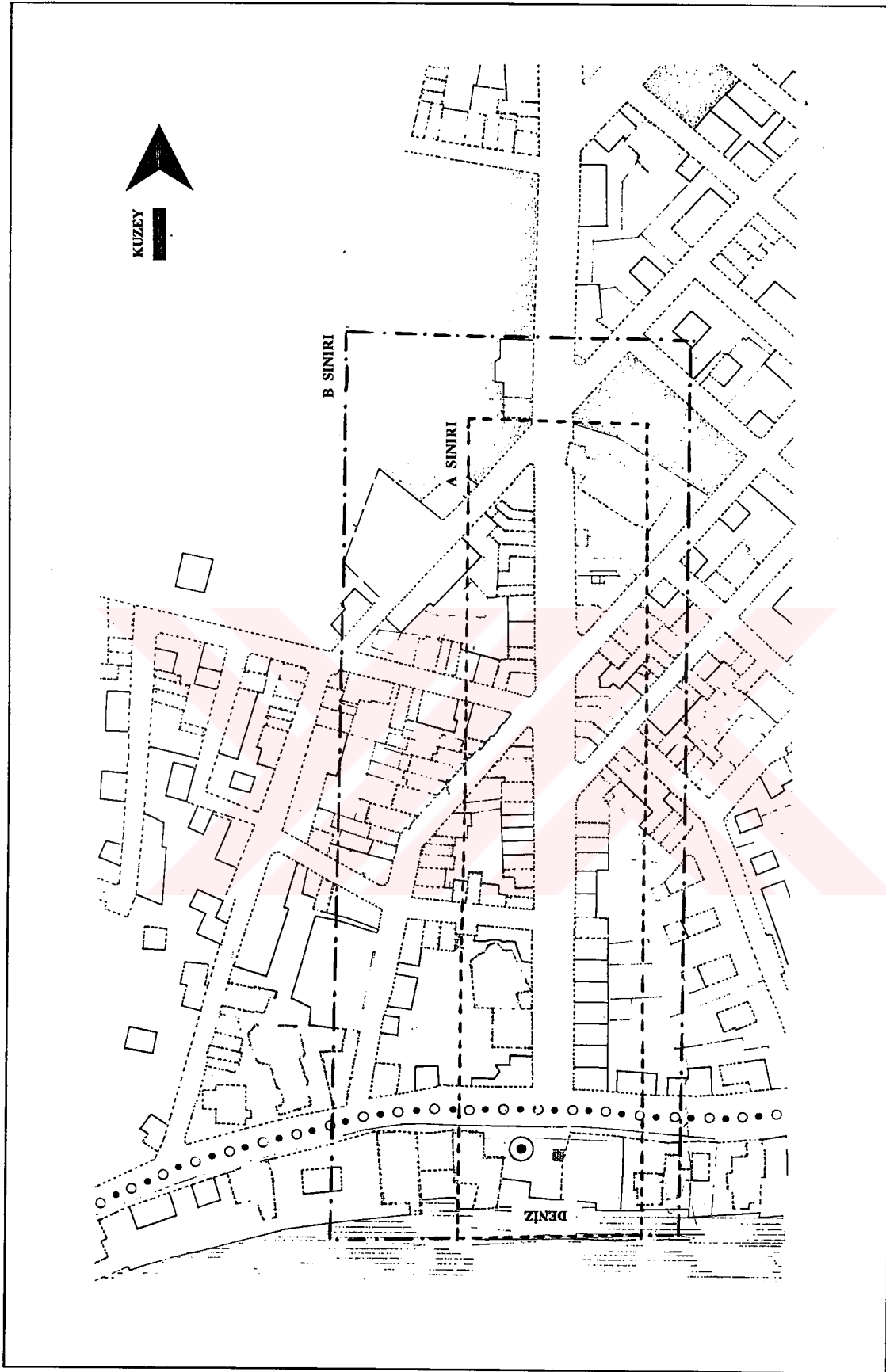
Bilişsel Haritalarda, bazı landmarkların diğerlerinden etkin bulunarak özellikle belirtilmesinde önemli etkenlerden birinin kullanım değeri ve yararsallığı olduğu bulgusuna varılmıştır. Her ne kadar, mimarın algılamasında form, biçim, doku gibi fiziksel özelliklerin etken olduğu görüşü doğrultusunda, cami, kilise, sinagog gibi önemli landmarkların dışında tarihi-mimari nitelikleri öncül diğer sivil yapı örneklerinin de özgün niteliklerinden ötürü landmark olarak belirtileceği savı ortaya konmuş olsa da, yörede geçen zaman ve deneyimle, profesyonel eğitim almış bireylerin de, kişi-merkezcil ve imge-odaksal referans sistemi kullanarak, kendi kullanım çevrelerinde etken olan landmarkları özellikle kullanmış olduğu, başka bir deyişle, landmarkları hatırlama ve belirtmede, bu grup için de, kullanım değerinin önemli rol oynadığı gözlenmiştir.

▪ Sınırlar

Haritalarda çizimsel bir ifade ile belirtilmemiş de olsa, psikolojik olarak da nitelendirilebilecek, bir sınır olduğu bulgusuna varılmıştır. Bu sınır örneklem gruplara göre değişkenlik göstermiştir. (Şekil 7.1.) 2. Örneklem grubun haritalarının daha geniş bir yayılıma sahip olması, haritalarında gridal düzen vasıtası ile bağlantıları kurabilmeleri ve böylelikle mekansal ağlanma ve örüntüleşmeyi kolaylıkla sağlayabilmelerinden kaynaklanmaktadır. 1. Örneklem grubu, şekil 7.1. de gösterilen psikolojik sınırın dışında, kendi konut yakın çevresi dahi olsa sınırı genişletmemiş, ancak, kendisine ipucu olarak verilen ölçekli haritada bu çevreyi ve sınırın dışında kalan diğer imgelem öğelerini belirtmiştir. Kuru, mezarlık gibi sınırın dışında kalan daha geniş bölgeler belirtilmişse de bunların sınır içinde kalan alanlar ile bağlantıları kurulamamıştır.

▪ Bölgeler

Her ne kadar haritalarda belirgin bir sınırın varlığı söz konusu olsa da, yöre periferiğinin de belirtildiği gözlenmiştir. Nakkaştepe, Nakkaştepe Mezarlığı, Fethi Paşa Korusu, her iki örneklem grubun bilişsel haritalarında en sık gösterilen geniş alanlar olduğu için, imgelem öğeleri içinde bölgeler başlığı altında sınıflandırılabilirler. Yöreyi çevreleyen, diğer yerleşim alanları olan Beylerbeyi, Üsküdar ve Bağlarbaşı ise, oklar doğrultusunda gösterilmiştir.

Şekil. 7.1. Örneklem grupların bilişsel haritalarında yörenin sınırlandırılması
A SINIRI: 1. Örneklem Grup, B SINIRI: 2. Örneklem Grup

④ Eğitimsel alt yapıdan doğan bireysel farklılıklar

Eğitim faktöründen doğan bireysel farklılıklar, 1. Örneklem grup bilişsel haritalarında, oldukça etkin rol oynamış, bilişsel haritalarda belirgin bir heterojenliğe neden olmuştur.

Hatta 1. Örneklem gruba ait bilişsel haritalar, haritalardaki tutarlılık, bütüncüllük ve doğruluk oranlarına göre sınıflandırılmış, ardından, bu sınıflandırma, bireylerin sosyo-demografik özellikleri ile karşılaştırıldığında, bireyin eğitim arka planının zihnindeki şemayı çizine dönüştürmede ve imgelem ögelerini yerleştirmede ne denli etkin olduğu görülmüştür. (Bkz 1. Bulgu: bilişsel haritalarda homojenlik)

⑤ Bilişsel yeteneklerden doğan bireysel farklılıklar

Her ne kadar eğitim faktörü bilişsel şemanın oluşumunda oldukça önemli bir etkense de Bölüm 5.4.2.3. de de değinildiği üzere, bilişsel şemanın oluşumunda asıl etken olan, gelişiminde eğitimin de önemli bir faktör olduğu belirtilen kavramsallaştırma ve soyutlama yeteneğidir. Bu sava göre, bilişsel şemanın oluşumuna eğitimin katkısı direkt olamayıp, eğitim sayesinde kavramsallaştırma ve soyutlama yeteneği ya da başka bir deyişle bilişsel yetenek gelişir.

1. Örneklem grup, 1. denegin çizini bu savı oldukça iyi bir şekilde desteklemektedir. Lise mezunu olan denek, ilk olarak, İcadiye Caddesi ve sahil şeridini konumlandırmıştır. Fakat daha sonra, haritanın merkezine bir x-y koordinat sistemi yerleştirildiği farzedilip, x ekseninin İcadiye Caddesi olduğu düşünülürse, bu eksenlere göre imgelem ögelerini tam tersi konumlara yerleştirmiş, caddenin solundaki imgelem ögelerini sağında, sağındakileri solunda, yine, sahil şeridine yakın olanları ise, kuzey yönünde göstermiştir.

Denekten 2. Aşamada, ipucu işlevi görmesi amacı ile verilmiş olan ölçekli harita üzerine imgelem ögelerini yerleştirmesi istendiğinde, aynı konumlandırışın bu harita üzerinde de yinelenildiği görülmüştür. (Bkz. Ek 3, örneklem grup: 1, katılımcı no:1)

⑥ Çizimsel İfade Farklılıkları

▪ Resimsellik

1. örneklem gruba ait çizimlerde, belirgin bir hakimiyete sahip olmasa da, resimsel bir ifadenin varlığından sözedilebilir. Örneğin boğaz köprüsü, (Bkz. Ek 3, katılımcı no:11,12) direkleri ile gösterilirken, cami (Bkz. Ek 3, katılımcı no 4,11,12) kubbe ve minaresi ile ifade edilmiştir. İlkokul mezunu diğer bir katılımcı, kendi evini çizimin önemli bir bölümünü oluşturacak şekilde belirtirken, (Bkz. Ek 3, katılımcı no:3) Lynch' in sınıflandırmasına göre, düğüm noktası olarak betimlendirilebilen trafik ışıkları başka bir denegin çiziminde resimsel olarak ifade edilmiştir. (Bkz. Ek 3, katılımcı no:1) Bu bulgunun varlığı, 1. Örneklem grup içindeki, alt gruplara (Bkz. 1. Bulgu: bilişsel haritalarda homojenlik) göre değişkenlik göstermemiş, yine lise mezunlarının çizimlerinde de resimsel ifadeye rastlanmıştır. Yapılar, noktalar halinde, plan olarak kare şeklinde ya da sadece yazı ile belirtilmiştir.

▪ Gridal Düzen

Kuzguncuk kent planına, ilk olarak Hellen şehir planlamacısı Hippadomos tarafından uygulanan ve ızgara ya da dama tahtası olarak adlandırılan birbirini dik kesen sokakların oluşturduğu gridal düzen hakimdir. Gridal düzenin amacı, kentleri dikdörtgen, kare ya da üçgen yapı adalarına bölmektir.

1. Örneklem gruba ait olan çizimlerde gridal düzene ve sokak-parcel-yapı ilişkisine dair herhangi bir veriye rastlanmamıştır. Çoğunlukla, İcadiye Caddesine açılan yollar, herhangi bir yol-parcel ilişkisi kurulmadan, uçları açık bir şekilde bırakılmış, diğer yollarla bağlantı kurularak sonlandırılmamıştır.

Profesyonel eğitim almış 2. Örneklem gruba ait olan haritalarda ise, birincil ve ilk hareket noktası olarak İcadiye Caddesi ve sahil şeridi belirtildikten sonra, ikincil olarak, yol ve parsel düzenleri kurulmuş, ancak bu düzenin sağlanmasından sonra imgelem öğeleri yerleştirilmiştir. Gridal düzenin kurulması ile, bağlantılar sağlanarak, çizimlerin İcadiye Caddesinden uzaklaştıkça bir yayılım halinde yayılması sağlanmıştır.

Oysa 1. Örneklem gruba ait olan çizimlerde gridal düzen ile bağlantılar kurulmadığı için, çizim ancak İcadiye Caddesinin yakın çevresi ile sınırlı kalmış, caddeden uzaklaştıkça bağlantılar zayıflayarak, netlik azalmıştır. 1. Örneklem grup katılımcılarının, 1. Aşamada, (kendi çizimlerinde) gridal düzeni kurmadığı için yerleştiremediği pek çok imgelem ögesini, 2. Aşamada verilmiş olan ölçekli haritada yerleştirdiği ve kendi konut yakın çevrelerini yine ancak bu haritada belirttiği gözlenmiştir. Gridal düzenin kurulması, 1. örneklem grubu (yüksek öğrenim görmüş bireylerin de bulunduğu 4. alt grup da dahil olmak üzere) ve 2. örneklem grubu oluşturan bireylerin bilişsel haritaları arasındaki en belirgin farklılıklardan biridir.

▪ Teğet Düzen ve Açılar

Kuzguncuk' a mimari karakteristiğini veren bir diğer özellik, yine gridal düzende olan, fakat, İcadiye caddesine açılı açılarak, caddeden ve sokak başlarından oldukça hareketli perspektifler veren teğet sokaklarıdır. Bu teğetlik beraberinde, köşe yapılarının zenginliğini getirirken, bu köşe yapılarının pek çoğu Kuzguncuk imgeleminde etkin rol oynar. (Bkz. Ek 2, R 06, R 12, R 16)

2. örneklem grubun, caddeye açılan bu sokakları çizimlerinde açıları ile ifade ettiği, ve bu teğetlikten dolayı oluşan üçgen parsellerin belirtildiği gözlemlenmiştir. Oysa, 1. Örneklem grup içinde, herhangi bir bireyin, çiziminde, dik açı dışında açısal bir ifadeye rastlanmamıştır. Çizimde, açıların belirtilmesi ve teğet düzenin kurulması, 1. örneklem grubu (yüksek öğrenim görmüş bireylerin de bulunduğu 4. alt grup da dahil olmak üzere) ve 2. örneklem grubu oluşturan bireylerin bilişsel haritaları arasındaki diğer belirgin farklılıktır.

▪ Topoğrafik yapı ve bitki örtüsü

Kuzguncuk' a karakteristiğini veren bir diğer özellik, topoğrafik yapısıdır. Eğim, bir yanda sahilden itibaren kuzeye doğru gidildikçe artarken, diğer yandan İcadiye caddesine çıkan ve ona teğet olan diğer sokaklar boyunca az bir açı derecesi ile başlar ve dikleşerek artar. Kuzguncuk' a vadi içi yerleşimi olma özelliği ile beraber bir çanak görüntüsü verir. Kimi bölgelerde oldukça dikleşen bu eğim merdivenle geçilerek, sokakların genel karakterini oluşturur.

2. örneklem gruba ait olan çizimlerin büyük çoğunluğunda, bu eğim merdiven sembolü ve oklarla belirtilmiş olmasına rağmen, 1. Örneklem grupta (ilkokul mezunu olan bir denek haricinde (Bkz. Ek 3, katılımcı no:4)) topolojik verilere ait herhangi bir sembole rastlanmamıştır. Yine, İcadiye Caddesine karakteristiğini veren ağaç dizini 1. Örneklem gruba ait olan çizimlerde belirtilmemiş, fakat 2. Örneklem gruba ait olan çizimler de önemle vurgulanmıştır. Bunun nedeni, profesyonel olmayan bireylerin eğimi ve bitki örtüsünü ifade eden mimari sembolleri bilmediği sanısına dayandırılmaktadır.

7 Stilistik farklılıklar

1. Örneklem grup, 3. Aşamada fotoğraflarda gösterilen yapıları daha çok zemin katındaki berber, market, fırın gibi işlevsel olarak sık kullandıkları ticari işletmelerden ve bunlara ipucu olan reklam yazılarından tanımış, diğer yapıları ise, A kişinin evi gibi ifadelerle tanımlamıştır. Örneğin Kuzguncuk için simgesel bir özelliğe sahip olan bir köşe yapısı, bu tarihi simgesellikten çok, işlevsel olarak hizmet verdiği mekanla ifadelendirilmiştir. (Bkz. Ek 2, R 06) Bu bulgu, yöre halkının algılamasında kullanım değerinin ne denli etken olduğu savını doğrulamaktadır.

Mimarlık eğitimi almış olan kişilerin çevrelerini fiziksel özellikleri ön plana alan literal algı düzeyinde, kullanıcıların ise anlam ve yararsal boyutu gözetilen şematik algı düzeyinde algıladıkları savı doğrultusunda, yöresel halktan farklı olarak 2. örneklem grubun bilişsel haritalarındaki belirleyici ve yönlendirici olan landmarkların kendi kullanım çevrelerinden öte, tarihi-mimari nitelikleri öncül olan karakteristik-özgün yapılar olma olasılığının yüksek olduğu kuvvetli bir varsayım olarak ortaya atılmış olsa da, mimarların yöreyi en az yöre halkı kadar anlam ve yaşamsal boyutu ile algıladığı bulgusuna varılmıştır. Mimarların çizimlerinde karakteristik-özgün yapıların yanı sıra kendi işyerleri başta olmak üzere, öğlen yemeklerini yedikleri tüm alternatif mekanları belirtmesi bunu doğrulamaktadır.

Bu veriler doğrultusunda, 2. örneklem grubun algılamasında, yörede geçen zaman ve yaşamsal deneyimle beraber, formların, biçimlerin ya da başka bir deyişle fiziksel boyutların etkinliği geri planda kalarak, anlamı da kapsayan daha kavramsal ve soyut boyutların etken olduğu bulgusuna varılabilir.

7.4.2. Yardımcı Görsel Anketler

7.4.2.1. Resim Çizimi Tekniği

- **Amaç-Kapsam-Yöntem**

Bu çalışma kapsamında, katılımcıdan Kuzguncuk' u kendisine özgü bir resim, şekil, çizim ile ifade etmesi istenerek, çevresel imajın çizimsel ifadesinde, örneklem gruplar arasında ne tür farklılıkların olabileceği tespit edilmeye çalışılmıştır.

- **Bulgular ve Bulguların Analizi**

“Kuzguncuk’ u kendi özgün çizgilerinizi kullanarak, bir resim, şekil, çizim ile ifade edebilir misiniz?” sorusu ile yöneltilen isteğe karşılık, katılımcılar tamamen serbest bırakılmıştır. Bu istek, 2. Örneklem grup tarafından, birkaç soyut-kavramsal çizim ile yanıt bulurken, çoğunlukla, her iki örneklem grup tarafından da yanıtız bırakılmıştır.

Aslında, bu soru ile varılmak istenen bulgu, ortaya çıkan çizimi değerlendirmekten daha öte, katılımcının bu isteğe yaklaşım biçimidir. Her iki örneklem grubun çizimsel ifade kullanmama gerekçesi birbirinden farklıdır. 1. Örneklem gruptaki hemen tüm katılımcılar, resim yetilerinin yetersiz olduğu gerekçesini öne sürerken, 2. Örneklem grubu oluşturan bireyler ise, farklı olarak, Kuzguncuk' un karakteristik özelliklerinin sınırsız, çeşitli bir boyuta sahip olmasından ötürü, kısa zamanlı, düşünülmemiş bir çizimle ifadesinin eksik ve zor olacağı gerekçesini öne sürmüşlerdir.

1. Örneklem grubu oluşturan ve profesyonel eğitim almamış bireylerin bir örneğini de simgeleyen yöre halkının, yöre imgelemine betimlemede, sözlü ifade kullanmakta herhangi bir zorluk çekmezken, çizimsel ifade kullanmayı reddetmesi dikkat çekicidir. Halk, çizimsel ifadeyi, aynı sözel ifadede olduğu gibi, bir iletişim dili olarak değil, ancak, profesyonellerin uygulayabileceği, sanatsal bir yeti, yetenek olarak görmektedir.

7.4.2.2. Fotoğraf Kullanımı ile İmgelem Tespiti

- **Amaç-Kapsam-Yöntem**

Alan çalışmasının çevresel anlam aşamasında, fotoğraf tekniğinin kullanımı, katılımcıya ait çevresel imajın oluşumunda yöreyi en iyi betimleyen imgelem öğelerinin tespiti amacı ile görsel malzeme olarak kullanılması sonucu gerçekleşmiştir ki, fotoğrafların seçilme sıklığı, öznel izlenimlerin nesnel ölçümlerinin yapılmasını sağlayacaktır.

- **Bulgular ve Bulguların Analizi**

- Kuzguncuk' un boğaza açılan kapısı, iskele meydanı her iki örneklem grubun seçiminde de ilk sırada yer almıştır, bu da Kuzguncuk'un tüm kendine özgü karakteristik özelliklerinden önce, boğazköyü imgelemine en baskın karakteristiği olduğu savını ortaya koymaktadır. (Bkz. Ek 2, R13)
- Her iki grubun seçimlerinde de ilk üç sırada yer alan R13 ve R10 no' lu fotoğrafların seçilme sıklığında benzerlik görülse de, 1. Örneklem grubu sıralamasında, 2. sırada yer alan R04 no' lu fotoğrafın 2. Örneklem grubun seçimlerinde yer almaması dikkat çekicidir. Bu bulguya neden olarak, mimarlık eğitimi almış bireylerin tartışmalı bir restorasyon örneğini karakterize eden bu örneğe olan eleştirel yaklaşımı gösterilebilir. (Bkz. Ek 2, R04)
- Yörenin mimari dokusundan öte, sosyo-kültürel dokusunu simgeleyen, R17 (kapı eşiğinde muhabbet eden insanlar), R21 (imece usulü çalışmalar), R23 (pazar yeri), 1. Örneklem grubun seçimlerinde oldukça nadir olarak yer alırken, 2. Örneklem grubun seçimlerinde belirgin olarak, daha baskın bir seçilme sıklığına sahip olmuştur. Fakat, bu belirgin ayrıma rağmen, her iki örneklem grubu için de yörenin fiziksel dokusunu ve mimari karakterini simgeleyen fotoğraflar, sosyal dokuyu karakterize eden fotoğraflara oranla, daha belirgin bir seçilme sıklığına sahiptir. (Bkz. Ek 2, R17, R21, R23)
- Yörenin en karakteristik mimari detaylarından biri olan giriş-çıkma ilişkisini vurgulayan R09 numaralı fotoğraf, 2. örneklem grubun seçimlerinde ilk 3 sırada gösterilirken, buna tezat olarak, 1. Örneklem grubun seçimlerinde oldukça nadir olarak yer almıştır. Yine, yörenin mimari karakterindeki çeşitliliği oldukça iyi

karakterize eden 11 no' lu fotoğraf, 2. Örneklem grubun seçimlerinde, 1. Örneklem gruba göre, daha yoğun bir seçilme sıklığına sahip olmuştur. (Bkz. Ek 2,R 09, R11)

- 2. Örneklem grubun seçimlerinde sıklıkla yer alan, ilk 5 fotoğraf irdelendiğinde ve seçilme gerekçesine dair sözel yanıtlar ile değerlendirildiğinde, fotoğraflarda karakterize edilen öğelerin, mimari karakter bağlamından öte, simgesel bir anlamla değerlendirildiği görülmüştür. Örneğin, 13 no' lu fotoğraf, Kuzguncuk' un Boğazköyü niteliğini, 10 no' lu fotoğraf, farklı din ve kültürlerin yaşadığı tarihsel bir bağlama sahip olduğu gerçeğini, 17 ve 21 no' lu fotoğraflar ise, sosyal ilişkilerin güçlü olduğu yaşayan bir köy niteliğini sergilemektedir. 1. Örneklem grubun sözlü ifadeleri de, benzer bir simgesel anlamın 2. Örneklem gruptaki çeşitliliğe sahip olmasa da, var olduğuna dair ipuçları vermektedir.

Tablo 7.3. 1. Örneklem grup süperpozisyonu

13	*****	23	***	17	▪
4	*****	1	**	18	▪
10	*****	2	**	19	▪
12	*****	3	**	11	-
6	****	5	**	15	-
8	****	9	**	20	-
24	****	16	**	21	-
14	***	7	▪	22	-

Tablo 7.4. 2. Örneklem grup süperpozisyonu

13	*****	12	***	5	▪
10	*****	14	***	16	▪
9	*****	21	***	18	▪
23	*****	24	***	19	▪
17	****	6	**	20	▪
1	***	2	▪	22	▪
8	***	3	▪	7	-
11	***	4	▪	15	-

7.5. ALAN ÇALIŞMASININ 2. AŞAMASI: ÇEVRESEL ANLAM

Sosyo-Kültürel Özelliklerden Kaynaklanan Bireysel Farklılaşmalar

Bu çalışmada, özellikle Bölüm 4.5 çerçevesinde, çevresel anlam, insan-çevre diyalektiğinin duygusal süreci olarak ele alınmış, çevresel tercihler-değerlendirmeler ve çevresel imaj üzerindeki etkin rolünün yanı sıra, çevresel bağlılığın, çevreyi kendilemenin ve çevresel yetkinliğin oluşumundaki birincil rolü sorgulanmıştır.

7.5.1. Yardımcı Sözel Anketler

7.5.1.1. Anket ve Görüşmeler

- **Amaç-Kapsam-Yöntem**

Bilgi toplama sürecinde, katılımcıların değer-tutum ve davranışlarını belirlemede, soru kağıdı yöntemine dayanan anketlerin yanı sıra, bunları destekleyen ve yönergesi bireyler arası farklılaşmalara göre değişen görüşmeler de önemli yer tutar. (Bkz Bölüm 6.3.3.) Özellikle çevresel bağlılık ve çevreyi kendileme kapsamındaki sorular, konunun öznel yönü ve istatistiksel olarak değerlendirme olanağının oldukça sınırlı olmasından dolayı, anket-görüşme kapsamında yöneltilerek, kullanılan diğer tekniklerin denetlenmesi ve daha kapsamlı, daha doğruya yakın verilerin elde edilmesi açısından faydalı olacaktır. Amaç, nitelikten çok nicelik özelliği olan veriler toplamak ve kalitatif değerlerin kantitatif değerlere dönüştürülerek ekspilisit hale getirilmesini sağlamak olduğuna göre, anket ve görüşmeler kapsamında katılımcının öznel değer ve tutumlarını ölçmeye yönelik bazı sorular, birbirini denetleyen iki aşama halinde sorulmuş, ilk olarak katılımcının kendine özgü sözlü ifadesi ile sorunun yanıtlanması, ikinci olarak da nesnel değerlendirmenin yapılabilmesi açısından, verilmiş sınırlı nitelikler içinden en uygun olanlarının seçilmesi istenmiştir. Örneğin, çevresel imaj kapsamında, birincil olarak, Kuzguncuk' u en iyi betimleyen sıfat ya da sözcük gruplarının seçiminde, soru direkt olarak yöneltilerek, katılımcının kendi özgün ifadesini kullanmasının sağlanması, katılımcının etki altında kalmasını önlerken, ikincil olarak, verilmiş olan sıfat ve sözcük grupları içinden en uygun olanların seçilmesinin istenmesi, kantitatif olarak ölçülebilen genel değerlendirmelere ulaşmayı sağlayacaktır.

Görüşme ve anket kapsamında yöneltilen sorularda amaçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Katılımcıya ait sosyo-demografik bilgilerin edinilmesi
 - Çevresel tercih, çevresel bağlılık ve çevreyi kendileme üzerine sorular yöneltilmesi
 - S.D. v.b. çizelgelerden önce kendi özgün ifadelerinin alınması
- **Bulgular ve Bulguların Analizi**

Çevresel Tercih, Çevresel Bağlılık, Çevreyi Kendileme

Rastlantısal yöntemle seçilen ve yöre halkının bir örneklemini de teşkil eden, 1. Örneklem grup katılımcılarının ortalama yörede oturma süresi 19,3 yıldır. Bu sosyo-demografik özelliklerden de kolaylıkla anlaşılacağı gibi, Kuzguncuk’ da kalıcı bir nüfus profilinin varlığı söz konusudur. Yine rastlantısal yöntemle seçilmiş olan 2. Örneklem grup katılımcılarının ortalama yörede çalışma süresi ise, ancak 3,8 yıldır.

“İstanbul içinde kendi seçeceğiniz bir yerde yaşama şansı size verilmiş olsaydı, nereyi tercih ederiniz?” sorusuna karşılık olarak verilen yanıtlarda, yörede yaşanan süre arttıkça, her iki örneklem grup için de Kuzguncuk’ un seçilme sıklığının arttığı gözlemlenmiştir. Bu soruya *“Kuzguncuk”* yanıtını veren bireyler, çevreyi kendileme olgusuna ilişkin sorulara çoğunlukla olumlu yanıtlar vermiş, yöreyi koruma, sahiplenme ve sıhhileştirme amacı ile yapılmış olan eylemlere katılmış olduklarına dair söylemlerde bulunmuşlardır.

Özellikle, *“Kendinizi Kuzguncuk’ luymuş gibi hissediyor musunuz?”* sorusu, çevreyi kendilemeyi en iyi ölçen ve derecelendiren soru olarak işlev görmüş, yörede yaşama süresi arttıkça bu sorunun *“evet”* yanıtı ile cevaplandırılma frekansının da doğru orantılı olarak arttığı görülmüş, ve bu yanıtı veren bireylerin yine yaşama mekanı olarak Kuzguncuk’ u tercih ettiği gözlenmiştir. Tüm bu bulgular, tezin kuramsal kurgusunda ortaya konan, bir yerde yaşama süresinin uzunluğunun ve o yere fiziksel ve psikolojik anlamda bağlanmanın beraberinde orayı kendilemeyi getireceği ve oranın kimliğinin oluşumunda ve korunmasında etkili olacağı savını destekler görünmektedir. (Bkz. Bölüm 4.6.3.)

Her iki örneklem grup, birbirleri ile karşılaştırıldığında, 1. Örneklem grup için yaşama mekanı olarak Kuzguncuk' un seçilme oranı 2. Örneklem gruba oranla, çok belirgin bir farkla olmasa da, daha sık olmuştur. Bu farklılığın varlığında, önemli olan asıl etkenin yörede oturma olgusu ve yörede bulunma (oturma veya çalışma) süresi ile çevresel bağlılığın yakından ilişkili olduğu savıdır. Kuzguncuk' da oturan mimarların Kuzguncuk' a taşınmalarının kendi bilinçli tercihleri ile gerçekleştiği ve böylesi bir seçimde yine Kuzguncuk' u tercih edecekleri gerçeği ve Kuzguncuk' da daha kısa bir süreç boyunca bulunan ve yalnızca çalışan, oturmayan mimarların bu soruya “*Kuzguncuk*” yanıtını vermeyişi bu savı somut olarak doğrulamaktadır. 2. Örneklem grubun sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde, yörede çalışma süresi ortalamasının 1. Örneklem grubun yörede oturma süresi ortalaması ile karşılaştırılmayacak oranda düşük olduğu görülebilecektir. Bu yüzden, yörede oturmayan, yalnızca çalışan 2. Örneklem grubun seçimlerinde, Kuzguncuk yanıtına nadir olarak rastlanmış, ve seçimlerin, Anadolu ve Rumeli yakasındaki diğer benzer boğazköyleri ile Anadolu yakasındaki bazı belirgin semtler arasında çeşitlilik gösterdiği gözlenmiştir.

Çevresel Anlam

“*Sizin için bir yeri anlamlı kılan nitelikler nelerdir?*” sorusuna karşılık olarak iki grubun vermiş olduğu yanıtlar birbirinden belirgin bir şekilde ayrılmaktadır. 2. Örneklem grubun seçiminde ilk sırada yer alan “*o yerin mimari niteliği*” yanıtı 1. Örneklem grubun yanıtlarında, en nadir olarak seçilen seçeneklerden biri olarak görülmüştür. Bu bulgu tezin kuramsal kurgusunda ortaya konan, 2. Örneklem grubun almış olduğu mesleki eğitimden dolayı, mimari niteliği fiziksel boyutundan daha farklı olarak, bir yere anlamını veren soyut, kavramsal boyutuyla algıladığı savını doğrulamaktadır.

1. örneklem grubun seçimlerinde ilk sırada yer alan “*o yerin doğa ile ilişkisi*” seçeneği ise, 2. Örneklem grubun seçimlerinde en nadir rastlanan seçenek olmuştur. “*O yerde yaşanan süre ve anılar*” her iki örneklem grup için de benzer bir seçilme sıklığına sahip iken “*o yerdeki insanlar*” yanıtı 1. örneklem grup seçimlerinde 2. Örneklem gruba göre, daha yoğun bir seçilme sıklığına sahip olmuş ve ikinci sırada yer almıştır.

Tablo. 7. 5. Örneklem grup süperpozisyonları

1. ÖRNEKLEM GRUP	2. ÖRNEKLEM GRUP
O yerin doğa ile ilişkisi *****	O yerin mimari niteliği *****
O yerdeki insanlar *****	O yerde yaşanan süre ve anılar *****
O yerde yaşanan süre ve anılar ****	O yerdeki sosyal ilişkiler ****
O yerdeki sosyal ilişkiler **	O yerin manevi bağlayıcılığı **
O yerin mimari niteliği **	O yerdeki insanlar **
O yerin manevi bağlayıcılığı ▪	O yerin geçmişle olan bağlantısı ▪
O yerin geçmişle olan bağlantısı ▪	O yerin doğa ile ilişkisi ▪

7.5.2. Semantik Ayrım Ölçeği (S.D.)

İki uçlu karşıt sözcüklerden, özellikle sıfat çiftlerinden oluşan bir formatın yardımı ile katılımcının anlamsal tepkilerinin nesnel olarak ölçülmesine olanak veren ve öznel bir değerlendirme tekniği olan bu yöntem, alan çalışması kapsamında 7 düzeyde derecelendirilerek kullanılmıştır. Semantik ayrım tablolarında kullanılmış olan, karşıt sözcük ve sıfat çifti Zeisel, Sanoff, Krampen' in oluşturmuş olduğu listelerin de yardımı ile özenle seçilmiş, faktör analizi ise, Küller' in yapmış olduğu çevresel tanımlama ve değişkenler paralelinde yapılmıştır. (Bkz Bölüm 6.3.1.3)

7.5.2.1. S.D. Ölçeğinin Oluşumunda Faktör Analizi

Çalışma, örneklem grupların çevrenin salt mimari boyutunu değerlendirmesinden öte sosyal-yaşantısal-anlamsal bağlamda değerlendirmesini de amaçladığından, faktör gruplarını 3 ana başlık altında toplamak mümkün olabilir.

- Görsel ve Mimari Karakter bağlamında, tanımlama boyut ve değişkenler
- Sosyal – Yaşantısal – Anlamsal bağlamda, tanımlama boyut ve değişkenler
- İşlevsel kent fiziksel öğeleri bağlamında, tanımlama boyut ve değişkenler

❶ Görsel ve Mimari Karakter bağlamında, tanımlama boyut ve değişkenleri

Estetik: güzel-çirkin, nitelikli-niteliksiz

Karmaşıklık: yalın-karmaşık, tanımlı-tanımsız

Birlik:	kendi içinde uyumlu-uyumsuz, insan ölçeği ile uyumlu-uyumsuz
Kapalılık:	ferah-sıkışık, geniş-dar
Statü:	görmeli-mütevazi, gelişmiş-ilkel, konforlu-konforsuz, korunmuş-harap
Etki:	tarihi-tarihi değil, eski-yeni, çağdaş-çağdışı, insancıl-mekanik
Orjinallik:	özgün-sıradan, sürprizli-monoton, ilgi çekici-sıkıcı, etkileyici-alelade, çeşitli-tekdüze

❷ Sosyal – Yaşantısal – Anlamsal bağlamda, tanımlama boyut ve değişkenleri

Sosyal:	sosyal anlamda sıcak-soğuk, komşuluk ilişkileri güçlü-zayıf, farklı dinlere kültürlere açık-kapalı
Anlamsal:	etki: (duyusal boyutta): huzur verici-huzursuzluk verici, rahatlatıcı-sıkıntı verici, dinlendirici-yorucu değer: (davranışsal boyutta, çevreyi kendileme): bakılma korunma açısından sahipli-sahipsiz, bakımlı-bakımsız, temiz-kirli anlam: (değerlendirme boyutunda, çevresel bağlılık): manevi anlamda bağlayıcı –bağlayıcı değil, yaşamak için cazip-cazip değil, hatırdaki kalıcı-geçici

❸ İşlevsel kent fiziksel öğeleri ve planlama bağlamında, tanımlama boyut ve değişkenleri

Park sinema gibi sosyal donatılar yeterli-yetersiz, sosyal aktivite olanakları yeterli-yetersiz, trafik düzeni ulaşım düzenli-düzensiz, planlama açısından düzenli-düzensiz, yeşil alan doğa ile ilişkisi iyi-kötü, konut standartları yüksek-düşük

7.5.2.2. S.D. Ölçeğinin 3 Aşamalı Kullanımı

• 1. Aşama

Bazı sıfat çiftlerinin yanlış anlaşılmasını engellemek ve açıklık getirmek amacı ile S.D. ilki sıfat çiftlerinden, ikincisi, açıklamalı nitelendirmelerden oluşan 2 bölüm halinde oluşturulmuş ve toplam 43 çift sıfat ve nitelendirme çifti kullanılmıştır. Bu

sıfat ve nitelendirme çiftleri faktör analizinde oluşturulmuş olan sınıflandırma ve sıralamayı izlemeden karışık olarak çizelgede verilmiş, 1. Örneklem grup için anlamsal uçurum yaratabilecek mimarlık kavramları, 2. Örneklem grup için önemli değerlendirme ölçütleri içinde yer alabileceğinden dolayı özellikle elenmemiş, fakat ilk grubun da kolaylıkla anlayabileceği bir biçimde ifade edilmiştir. Böylesi sıfat ve nitelendirme çiftlerinin 1. Örneklem grup için yanıltıcı etkisini önlemek ve katılımcıyı daha etkin bulduğu sıfat çiftlerine yöneltmek amacı ile sıfat çiftlerinin seçiminde katılımcı özgür bırakılmış, böylelikle imajın oluşumunda farklı örneklem gruplar için farklı faktörlerin etken olup olmadığı sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır. (Toplam 43 sıfat çifti ve nitelendirme içinden katılımcı için değerlendirme ölçütü olarak diğerlerine göre daha önemli olan 20 tanesinin seçilerek, diğerlerinin elenmesi istenmiştir.)

• 2. Aşama

Bu aşamada yine 1. Aşamada kullanılan S.D. ölçeği kullanılmış, fakat bu kez katılımcılardan Kuzguncuk' un değerlendirmesinde en etkin olarak gördükleri 8 sıfat ve nitelendirme çiftinin seçilmesi istenmiştir. Çiftler içinde herhangi bir sıralama yapılması istenmemesine rağmen, 43 çift içinden 8 çiftin seçilmesinin istenmesindeki amaç, katılımcıya bir sıralama yaptırmaktır. İlk aşamada 20 çiftin seçilip diğerlerinin elenmesinin istenmesinin amacı katılımcıyı değerlendirmede etkin bulduğu sıfat çiftlerine yöneltmek iken, bu aşamada amaç farklılaşmakta, ikincil bir indirgeme yapılarak Kuzguncuk imajını en iyi betimleyen sıfat ve nitelendirme çiftlerini tespit etmek hedeflenmektedir.

• 3. Aşama

Bu aşamada, S.D. ölçeğinde, A sütununda verilmiş olan (genel kanı doğrultusunda pozitif olarak görülen) sıfat ve nitelendirme çiftleri kullanılarak, nitelikli çevre kriterlerini betimleyen cümleler kurulmuştur. Bu bölüm, S.D. çizelgesinden koparılarak anketin sonunda verildiğinden, sıralamada değişiklik yapma gereği duyulmamıştır. Herhangi bir çevrenin görsel ve yaşantısal anlamda nitelikli olarak betimlenmesinde en önemli görülen kriterlerin saptanmasını amaçlayan bu aşamanın uygulanmasındaki ana amaç, Kuzguncuk' un betimlemesinde kullanılmış olan etken nitelikler ve nitelikli çevre kriterlerinin örtüşüp örtüşmediğinin saptanmasıdır.

7.5.2.3. S.D. Kullanım Aşamalarında Ulaşılmak İstenen Bulgular

1. aşama

- Her iki grup için de, en sık tekrarlanan sıfat çiftleri ile nitelendirmelerin tespiti ve bunların derecelendirme ölçütlerinin saptanması
- Her iki grup için de, sınırlı sayıda seçilen ya da hiç seçilmeyen, elenen sıfat çiftleri ile nitelendirmelerin tespiti
- İki grubun en sık tekrarladığı ve elediği sıfat çifti ve nitelendirmelerin karşılaştırılması ve derecelendirmede çeşitlilik gösteren nitelendirmelerin tespiti

2. Aşama

- Her iki grup için de, değerlendirme ölçütleri içinde en etken olan 8 sıfat çifti ve nitelendirmenin tespiti ve sıralaması
- Her iki grup için de, ikinci aşamada seçilen sıfat çifti ve nitelendirmelerin ilk aşamada seçilen sıfat çifti ve nitelendirme ile benzer tekrarlanma sıklığına sahip olup olmadığının tespiti
- İki grubun değerlendirmede en etken olarak saptadığı sıfat çifti ve nitelendirmelerin karşılaştırılması

3. aşama

- Her iki grup için de, herhangi bir çevrenin görsel ve yaşantısal anlamda nitelikli olarak betimlenmesinde en önemli görülen 10 kriterin saptanması ve sıralaması
- Her iki grup için de, Kuzguncuk' un değerlendirilmesinde en etken olan sıfat çifti ve nitelendirme içinden (2. Aşamada saptanmıştır.) en sık tekrarlanan 10 kriterin, herhangi bir çevrenin görsel ve yaşantısal anlamda nitelikli olarak betimlenmesinde en önemli görülen 10 kriter ile karşılaştırılması
- İki grubun, herhangi bir çevrenin görsel ve yaşantısal anlamda nitelikli olarak betimlenmesinde en önemli olarak belirlediği kriterlerin karşılaştırılması

7.5.3.4. Bulgular ve Bulguların Analizi

1. aşamada, 43 sıfat çifti içinden Kuzguncuk'un betimlenmesinde etken görülerek derecelendirilen 20 sıfat çiftinin örneklem gruplar için süperpozisyonları şöyledir:

Tablo. 7. 6. S.D. Ölçeği, 1. Aşama, 1. Örneklem Grup Katılımcılarına ait Süperpozisyon

1		çok	oldukça	biraz	çekimsiz	biraz	oldukça	çok	B
		3	2	1	0	1	2	3	
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ 1. AŞAMA 1. ÖRNEKLEM GRUP SÜPERPOZİSYONU	A	3	2	1	0	1	2	3	B
	eski	•••	•••	•••					yeni
	bakımlı		••	•	•				bakımsız
	korunmuş	•	•••	••	•	•	•		harap
	temiz	•	••	••	•	•	•		kirli
	sessiz	•••	•••	•	•				gürültülü
	hareketli		•	•	•		•		durağan
	huzurlu	•••	•••	•••					huzursuz
	rahatlatıcı	•••	•	•					sıkıntı verici
	dinlendirici	•••	•••						yorucu
	insancıl	••	••						mekanik
	güzel	•••	•••	••					çirkin
	özgün	•							sıradan
	tarihi	•••	•••	•					tarihi değil
	çağdaş					••			çağdışı
	yalın		•						karmaşık
	etkileyici	•	••	•					alelade
	ilgi çekici	•••	•••	•					sıkıcı
	sürprizli		•				•		monoton
	çeşitli								tekdüze
	görkemli		•				•		mütevazı
	konforlu				•				konforsuz
	gelişmiş			••			•		ilkel
	ferah	••	•••	•					sıkışık
geniş		•				•		dar	
tanımlı		•						tanımsız	
2		çok	oldukça	biraz	çekimsiz	biraz	oldukça	çok	
	A	3	2	1	0	1	2	3	B
Manevi anlamda,.....	bağlayıcı	•••	•	•••					bağlayıcı değil
Sosyal anlamda,.....	sıcak	•	••	•••			••		soğuk
Mimari anlamda,.....	nitelikli	•••	••						niteliksiz
Mimari anlamda kendi içinde,.....	uyumlu	••	••	•		•			uyumsuz
Mimari anlamda insan ölçeği ile,.....	uyumlu								uyumsuz
Planlama açısından,.....	düzenli		•	••	•		•	•	düzensiz
Park, sinema gibi sosyal donatılar,.....	yeterli				••		••	•••	yetersiz
Sosyal aktivite olanakları,.....	yeterli		•		•		•	•••	yetersiz
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi,.....	iyi	•••	•••	•					kötü
Trafik düzeni-ulaşım,.....	sorunsuz	••	••	•		•	•	•	sorunlu
Konut standartları,.....	yüksek			•	•		••	•	düşük
Yaşamak için,.....	cazip	•••	•••		•				cazip değil
İnsan-komşuluk ilişkileri,.....	güçlü	••	•••		•	•			zayıf
Kavranma, hatırlanma açısından,.....	hatırdaki kalıcı	•••	•	••					geçici
Dışa açılma açısından,.....	açık		•						kapalı
Tanınma, bilinme açısından,.....	medyatik	•	••	•					medyatik değil
Bakılma-korunma açısından,.....	sahipli	••	•••	••			•		sahipsiz
Farklı dinlere ve kültürlere,.....	açık	•••	•••	••			•		kapalı

Tablo. 7. 7. S.D. Ölçeği, 1. Aşama, 2. Örneklem Grup Katılımcılarına ait Süperpozisyon

1									B
		çok	oldukça	biraz	çekimsiz	biraz	oldukça	çok	
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ 1. AŞAMA 2. ÖRNEKLEM GRUP SÜPERPOZİSYONU	A	3	2	1	0	1	2	3	B
	eski	••	••••	•					yeni
	bakımlı		•	••••	•		•		bakımsız
	korunmuş		••••	••••					harap
	temiz			••		•			kirli
	sessiz	••	••••	••			•		gürültülü
	hareketli	•				•	••		durağan
	huzurlu	••••	•	•		•			huzursuz
	rahatlatıcı	•	••••		•				sıkıntı verici
	dinlendirici	••	••						yorucu
	insancıl	••••	••••	•					mekanik
	güzel	•	•	•					çirkin
	özgün	••••	••••						sıradan
	tarihi	••••	••••						tarihi değil
	çağdaş	•							çağdışı
	yalın	••		•					karmaşık
	etkileyici	••	••••						alelade
	ilgi çekici								sıkıcı
	sürprizli	•	••	••		•			monoton
	çeşitli	••							tekdüze
	görkemli		•				••		mütevazı
	konforlu			•					konforsuz
	gelişmiş								ilkel
	ferah		•		•	•	•		sıkışık
geniş								dar	
tanımlı	••••	••••						tanımsız	
2									
		çok	oldukça	biraz	çekimsiz	biraz	oldukça	çok	
	A	3	2	1	0	1	2	3	B
Manevi anlamda,.....	bağlayıcı	••••	••••	••					bağlayıcı değil
Sosyal anlamda,.....	sıcak	••	••	••					soğuk
Mimari anlamda,.....	nitelikli	••••	••••						nitelsiz
Mimari anlamda kendi içinde,.....	uyumlu	••••	••••						uyumsuz
Mimari anlamda insan ölçeği ile,.....	uyumlu	••••	••••						uyumsuz
Planlama açısından,.....	düzenli	•	•						düzensiz
Park, sinema gibi sosyal donatılar,.....	yeterli		•	•		•	•		yetersiz
Sosyal aktivite olanakları,.....	yeterli			•		•			yetersiz
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi,.....	iyi	••••	••••	•	•				kötü
Trafik düzeni-ulaşım,.....	sorunsuz		••••						sorunlu
Konut standartları,.....	yüksek		•	•			•		düşük
Yaşamak için,.....	cazip	••••	••••		••			•	cazip değil
İnsan-komşuluk ilişkileri,.....	güçlü	••••	••••	•					zayıf
Kavranma, hatırlanma açısından,.....	hatırd kalıcı	••••	••••						geçici
Dışa açılma açısından,.....	açık		•	•			••		kapalı
Tanıma, bilinme açısından,.....	medyatik		••••	•	•				medyatik değil
Bakılma-korunma açısından,.....	sahipli	•	••••	••••					sahipsiz
Farklı dinlere ve költürlere,.....	açık	••••	••••	•		•			kapalı

Tablo. 7. 8. 1. Aşama, 1. Örneklem Grup Katılımcılarına ait Süperpozisyon, Grafik İfade

1	A	çok	oldukça	biraz	çelimsiz	biraz	oldukça	çok	B
		3	2	1	0	1	2	3	
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ 1. AŞAMA 1. ÖRNEKLEM GRUP SÜPERPOZİSYONU	eski								yeni
	bakımlı								bakımsız
	korunmuş								harap
	temiz								kirli
	sessiz								gürültülü
	hareketli								durağan
	huzurlu								huzursuz
	rahatlatıcı								sıkıntı verici
	dinlendirici								yorucu
	insancıl								mekanik
	güzel								çirkin
	özgün								sıradan
	tarihi								tarihi değil
	çağdaş								çağdışı
	yalın								karmaşık
	etkileyici								alelade
	ilgi çekici								sıkıcı
	sürprizli								monoton
	çeşitli								tekdüze
	görmemli								mütevazı
	konforlu								konforsuz
	gelişmiş								ilkel
	ferah								sıkışık
	geniş								dar
tanımlı								tanımsız	
2	A	çok	oldukça	biraz	çelimsiz	biraz	oldukça	çok	B
		3	2	1	0	1	2	3	
Manevi anlamda,.....	bağlayıcı								bağlayıcı değil
Sosyal anlamda,.....	sıcak								soğuk
Mimari anlamda,.....	nitelikli								niteliksiz
Mimari anlamda kendi içinde,.....	uyumlu								uyumsuz
Mimari anlamda insan ölçeği ile,.....	uyumlu								uyumsuz
Planlama açısından,.....	düzenli								düzensiz
Park, sinema gibi sosyal donatılar,.....	yeterli								yetersiz
Sosyal aktivite olanakları,.....	yeterli								yetersiz
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi,.....	iyi								kötü
Trafik düzeni-ulaşım,.....	sorunsuz								sorunlu
Konut standartları,.....	yüksek								düşük
Yaşamak için,.....	cazip								cazip değil
İnsan-komşuluk ilişkileri,.....	güçlü								zayıf
Kavranma, hatırlanma açısından,.....	hatırda kalıcı								geçici
Dışa açılma açısından,.....	açık								kapalı
Tanınma, bilinme açısından,.....	medyatik								medyatik değil
Bakılma-korunma açısından,.....	sahipli								sahipsiz
Farklı dinlere ve kültürlere,.....	açık								kapalı

Tablo. 7. 9. 1. Aşama, 2. Örneklem Grup Katılımcılarına ait Süperpozisyon, Grafik İfade

1	A	çok	oldukça	biraz	çektimsiz	biraz	oldukça	çok	B	
		3	2	1	0	1	2	3		
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ	eski								yeni	
	bakımlı								bakımsız	
	korunmuş								harap	
	temiz								kirli	
	sessiz								gürültülü	
	hareketli								durağan	
	huzurlu								huzursuz	
	rahatlatıcı								sıkıntı verici	
	dinlendirici								yorucu	
	1. AŞAMA	insancıl							mekanik	
	2. ÖRNEKLEM GRUP SÜPERPOZİSYONU	güzel								çirkin
		özgün								sıradan
		tarihi								tarihi değil
		çağdaş								çağdışı
		yalın								karmaşık
		etkileyici								alelade
		ilgi çekici								sıkıcı
		sürprizli								monoton
		çeşitli								tekdüze
		görkemli								mütevazi
		konforlu								konforsuz
		gelişmiş								ilkel
		ferah								sıkışık
		geniş								dar
tanımlı									tanımsız	
2		A	çok	oldukça	biraz	çektimsiz	biraz	oldukça	çok	B
			3	2	1	0	1	2	3	
Manevi anlamda,.....		bağlayıcı								bağlayıcı değil
Sosyal anlamda,.....		sıcak								soğuk
Mimari anlamda,.....		nitelikli								niteliksiz
Mimari anlamda kendi içinde,.....	uyumlu								uyumsuz	
Mimari anlamda insan ölçeği ile,.....	uyumlu								uyumsuz	
Planlama açısından,.....	düzenli								düzensiz	
Park, sinema gibi sosyal donatılar,.....	yeterli								yetersiz	
Sosyal aktivite olanakları,.....	yeterli								yetersiz	
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi,.....	iyi								kötü	
Trafik düzeni-ulaşım,.....	sorunsuz								sorunlu	
Konut standartları,.....	yüksek								düşük	
Yaşamak için,.....	cazip								cazip değil	
İnsan-komşuluk ilişkileri,.....	güçlü								zayıf	
Kavranma, hatırlanma açısından,.....	hatırda kalıcı								geçici	
Dışa açılma açısından,.....	açık								kapalı	
Tanınma, bilinme açısından,.....	medyatik								medyatik değil	
Bakılma-korunma açısından,.....	sahipli								sahipsiz	
Farklı dinlere ve kültürlere,.....	açık								kapalı	

Tablo 7.10. 1. Aşamada En Sık Tekrarlanan Sıfat Çiftlerinin Tespiti

1. ÖRNEKLEM GRUP	← →			2. ÖRNEKLEM GRUP	← →		
	A	0	B		A	0	B
farklı dinlere kùltùrere açık-kapalı	←	11		mimari anl. insan ölçeği ile uyumlu-uyumsuz	←	12	
tarihi-tarihi değil	←	10		insancıl-mekanik	←	11	
huzurlu-huzursuz	←	10		manevi anlamda bağlayıcı-bağlayıcı değil	←	10	
manevi anlamda bağlayıcı-bağlayıcı değil	←	10		yeşil alan doğa ile ilişkisi iyi-kötü	←	10	
eski-yeni	←	9		farklı dinlere kùltùrere açık-kapalı	←	10	
ilgi çekici-sıkıcı	←	9		özgün-siradan	←	9	
sosyal donatılar yeterli-yetersiz		9	→	tanımlı-tanımsız	←	9	
komşuluk ilişkileri güçlü-zayıf	←	9		mimari anlamda nitelikli-niteliksiz	←	9	
korunmuş-harap	←	8		tarihi-tarihi değil	←	9	
temiz-kirli	←	8	→	sessiz-gürültülü	←	9	
sessiz-gürültülü	←	8		huzurlu-huzursuz	←	9	
güzel-çirkin	←	8		yaşamak için cazip-cazip değil	←	9	
sosyal anlamda sıcak-soğuk	←	8	→	sahipli-sahipsiz	←	9	
trafik düzeni-ulaşım sorunsuz-sorunlu	←	8	→	korunmuş-harap	←	8	
sahipli-sahipsiz	←	8		komşuluk ilişkileri güçlü-zayıf	←	8	
ferah-sıkışık	←	7		hatırda kalıcı-geçici	←	8	
sosyal aktivite olanakları yeterli-yetersiz		7	→	eski-yeni	←	7	
yeşil alan doğa ile ilişkisi iyi-kötü	←	7		bakımlı-bakımsız	←	6	
yaşamak için cazip-cazip değil	←	7		sürprizli-monoton	←	6	
hatırda kalıcı-geçici	←	7		mimari anl. kendi içinde uyumlu-uyumsuz	←	6	
rahatlatıcı-sıkıntı verici	←	6		sosyal anlamda sıcak-soğuk	←	6	
dinlendirici-yorucu	←	6		etkileyici-alelade	←	5	
planlama açısından düzenli-düzensiz	←	6	→	medyatik-madyatik değil	←	5	
mimari anl. kendi içinde uyumlu-uyumsuz	←	6		rahatlatıcı-sıkıntı verici	←	5	

Tablo 7.11. 1. Aşamada En Nadir Tekrarlanan Sıfat Çiftlerinin Tespiti

1. ÖRNEKLEM GRUP		2. ÖRNEKLEM GRUP	
mimari anl. insan ölçeği ile uyumlu-uyumsuz		ilgi çekici-sıkıcı	
çeşitli-tekdüze		geniş-dar	
tanımlı-tanımsız	1	gelişmiş-ilkel	
özgün-siradan	1	çağdaş-çağdışı	1
yalın-karmaşık	1	konforlu-konforsuz	1
konforlu-konforsuz	1	sosyal aktivite olanakları yeterli-yetersiz	← 2 →
dışa açılma açısından açık-kapalı	1	planlama açısından düzenli-düzensiz	← 2
sürprizli-monoton	← 2 →	çeşitli-tekdüze	← 2
çağdaş-çağdışı	2 →	konut standartları yüksek-düşük	← 3 →
görkemli-mütevazı	← 2 →	trafik düzeni-ulaşım sorunsuz-sorunlu	← 3
geniş-dar	← 2 →	güzel-çirkin	← 3
gelişmiş-ilkel	← 3 →	temiz-kirli	← 3 →
insancıl-mekanik	← 4	yalın-karmaşık	← 3
bakımlı-bakımsız	← 4	görkemli-mütevazı	← 3 →
hareketli-durağan	← 4 →	hareketli-durağan	← 4 →
medyatik-madyatik değil	← 4	dinlendirici-yorucu	← 4
etkileyici-alelade	← 5	ferah-sıkışık	← 4 →
mimari anlamda nitelikli-niteliksiz	← 5	sosyal donatılar yeterli-yetersiz	← 4 →
konut standartları yüksek-düşük	← 5 →	dışa açılma açısından açık-kapalı	← 4 →

- 1. AŞAMA

- 1. Örneklem Grup tarafından en etken görülen nitelendirme çiftlerinin tespiti ve tekrarlanma frekanslarının 2. Örneklem grup ile karşılaştırılması

1. örneklem grup seçimlerinde en sık tekrarlanma frekansına (fr:9) sahip sıfat çiftlerinden biri olan *ilgi çekici-sıkıcı* nitelendirme çifti, 2. Örneklem grup seçimlerinde en nadir rastlanan ve hatta hiç seçilmeyen nitelendirme çiftlerinden biri olmuştur. Bu belirgin farklılıktaki en önemli etkenlerden birinin bu nitelendirme çifti ile ifade edilmek istenen anlamın, 2. Örneklem grup ifadesinde, *sürprizli-monoton, çeşitli-tekdüze, özgün-sıradan, etkileyici-alelade* gibi genel bir yapıdan çok, görsel ve mimari karakter bağlamında tanımlama boyut ve değişkenler içinde yer alan ve mimari kimliğin orjinalliğini (Bkz. Bölüm 7.5.2.1.) ifadelendiren nitelendirme çiftleri ile daha yaygın bir çeşitlilik kazanarak ifade bulmasından kaynaklanmaktadır.

Yine, *güzel-çirkin* nitelendirme çiftinin, 1. Örneklem grup ifadesinde en sık seçilme frekansına sahip olan sıfat çiftlerinden biri olmasına rağmen, 2. Örneklem grup ifadesinde böylesi bir yinelenme frekansına sahip olmaması beklenmeyen bir bulgu değildir. Estetikte değerlendirmenin daha genel ve yüzeysel bir ifadesi olarak nitelendirilebilecek olan bu sıfat çiftinin ifade ettiği beğeni anlamı, 2. Örneklem grup seçimlerinde, görsel ve mimari karakter bağlamında tanımlama boyut ve değişkenler (Bkz. Bölüm 7.5.2.1.) içinde estetik kapsamında yer alan *mimari anlamda nitelikli-niteliksiz* ve birlik kapsamında yer alan *kendi içinde uyumlu-uyumsuz, insan ölçeği ile uyumlu-uyumsuz* gibi sıfat çiftlerinin kullanımı ile daha yaygın bir çeşitlilikle ifade bulmuştur. Tüm bu bulgular, kuramsal kurguda sıklıkla yinelenen mimarın ve kullanıcının ifade aracı olarak kullandığı iletişim dilinin farklı olduğu savını doğrulamaktadır.

Çalışmanın ilgi çekici bulgularından bir diğeri ise, *temiz-kirli* olma durumuna, *sosyal donatıların, sosyal aktivite olanaklarının yeterliliğine, konut standartlarına, trafik düzeni ve ulaşımdaki sorunlara* yönelik olan ve çevrenin yararsal bir boyutunu ifade eden nitelendirmelerin, 1. Örneklem grup seçimlerinde (gerek A yönünde, gerekse B

yönünde) oldukça sık tekrarlanan sıfat çiftleri arasında yer almasına rağmen (fr: 9,8,7), 2. Örneklem grup seçimlerinde aynı frekansa sahip olmamasıdır. (fr: 4,3,2) Bu bulgu yine tezin kuramsal kurgusunda ortaya konan, kullanıcıların çevreyi yararsal boyutunu gözetken şematik algı düzeyinde, mimarların ise yararsal boyutundan çok fiziksel boyutu ile algıladığı savını destekler doğrultudadır. Faktör analizinde işlevsel kent fiziksel öğeleri bağlamında tanımlama boyut ve değişkenler (Bkz. Bölüm 7.5.2.1.) kapsamında yer alan bu nitelendirmelerin, sık tekrarlanan hemen tüm nitelendirmeler A yönünde derecelendirilirken, 1. Örneklem grup tarafından, genellikle B yönünde ya da çift yönlü derecelendirilmesi dikkat çekicidir.

▪ **2. Örneklem Grup tarafından en etken görülen nitelendirme çiftlerinin tespiti ve tekrarlanma frekanslarınının 1. Örneklem grup ile karşılaştırılması**

2. örneklem grup katılımcıları tarafından, diğer sıfat çiftleri arasında en sık tekrarlanma frekansına sahip olan *mimari anlamda insan ölçeği ile uyum* (fr:12), *özgünlük* (fr:9), *tanımlılık* (fr:9) kavramları, 1. Örneklem grup seçimlerinde en nadir rastlanan ve hatta hiç seçilmeyen (fr:0,1) ilk 4 sıfat çifti arasında yer almıştır.

Mimari kimliği ifade eden ve mesleki eğitim süresince yaygın bir söyleme sahip olan bu kavramların, profesyonel eğitim almış 2. Örneklem grup tarafından, homojen bir ifade dili ile sıklıkla yinelenmesi beklenmeyen bir bulgu olmamasına rağmen, bu kavramların 1. Örneklem grup katılımcıları tarafından hiç yinelenmemesi sonucu oluşan iki örneklem grup ifadelerindeki tezatlığın bu derecede belirgin olması dikkat çekicidir.

Yine, iki örneklem grup arasında, tekrarlanma frekansı bu derecede belirgin bir farklılığa sahip olmasa da, 2. Örneklem grup tarafından sıkça yinelenen *insancıl olma* (fr:10), *mimari anlamda nitelikli olma* (fr:9) ve *sürprizli olma* (fr:6) kavramları, 1. Örneklem grup için benzer tekrarlanma frekansına sahip olmamıştır. 2. Örneklem grup için mimari kimliği ifadelendiren tüm bu kavramlar, 1. Örneklem grup tarafından belki mimari kimliği de kapsayan, fakat, daha genel olan bir bakış açısı ile yorumlanmıştır.

Örneğin *sürprizlilik-monotonluk* kavramları, 2. Örneklem grup tarafından, Kuzguncuk' un mimari karakteristiğinin sürekli sürprizler sunan doğası bağlamında yorumlanırken, 1. Örneklem grup tarafından mimari kimlikten daha öte, yörenin yaşantısal boyutunun sürprizliliği olarak değerlendirilmiş ve nadir olarak yanıt bulmuştur.

Benzer şekilde, *insancıl-mekanik*, *çeşitli-tekdüze*, *ferah-sıkışık* kavramları 2. Örneklem grup tarafından mimari karakter bağlamında yorumlanırken, yöre halkı tarafından yaşantısal bir boyutla algılanmıştır. Örneğin, *ferah-sıkışık* nitelendirme çifti, mimarlar tarafından planlama düzeninden kaynaklanan yapı yoğunluğu olarak değerlendirilmiş, yöre halkı için ise, daha genel, yaşantısal bir anlatımı ifadelendirmiştir.

Tüm bu bulgular, tezin kuramsal kurgusunda sıkça yinelenen, mimarlık eğitimi almış bireylerin çevreyi fiziksel özellikleri (yüzey, ölçü, renk, doku, biçim v.b.) ön plana alan literal algı düzeyinde algılamak, kullanıcıların ise anlam ve yararsal boyutu gözetken şematik algı düzeyinde algıladığı savını (Ertürk, 1984) destekler görünmektedir.

▪ **1.aşamada derecelendirmede A-B yönünde farklılık gösteren nitelendirmeler**

2. örneklem grup tarafından sık tekrarlanan nitelendirmelerin tümü, A yönünde derecelendirilmiştir. 1. Örneklem grup katılımcıları ise *sosyal aktivite olanaklarının ve sosyal donatıların yeterliliğini* saptamaya yönelik nitelendirmeleri B yönünde derecelendirirken, *sosyal anlamda sıcaklık-soğukluk*, *trafik düzeni ve ulaşımın sorunlu-sorunsuz olması*, *temiz-kirli olma* gibi nitelendirmelerin derecelendirilmeleri her iki yönde çeşitlilik göstermiştir.

Fiziksel boyutların ötesinde çevrenin yararsal boyutunu ifadelendiren ve mimarlardan oluşan 2. Örneklem gruba oranla yöre halkı tarafından daha sık bir tekrarlanma frekansına sahip olan bu nitelendirmeler, 2. örneklem grup ifadesinde nadir rastlanan nitelendirme çiftleri arasında yer almasına rağmen, derecelendirilmeleri, 1. Örneklem grup ile örtüşür bir şekilde A ve B yönünde çeşitlilik göstermiştir.

Tablo. 7.12. 2. Aşamada Etken Görülen Nitelendirmelerin Tespiti ve 1 Aşama ile Karşılaştırılması

1	2. AŞAMA								2. AŞAMA
	A	çok	oldukça	biraz	çekimsiz	biraz	oldukça	çok	
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ 1. ÖRNEKLEM GRUP 1. AŞAMA ve 2. AŞAMA SÜPERPOZİSYONLARININ KARŞILAŞTIRILMASI	eski	•••	•••	•••					yeni
	bakımlı		••	•	•				bakımsız
	korunmuş	•	•••	••	•	•	•		harap
	temiz	•	••	••	•	•	•		kirli
	sessiz	•••	•••	•	•				gürültülü
	hareketli		•	•	•		•		durağan
	huzurlu	•••	•••	•••					huzursuz
	rahatlatıcı	•••	•	•					sıkıntı verici
	dinlendirici	•••	•••						yorucu
	insancıl	••	••						mekanik
	güzel	•••	•••	••					çirkin
	özgün	•							sıradan
	tarihi	•••	•••	•					tarihi değil
	çağdaş	•••	•			••			çağdışı
	yalın		•						karmaşık
	etkileyici	•	••	•					alelade
	ilgi çekici	•••	•••	•					sıkıcı
	sürprizli	•					•		monoton
	çeşitli								tekdüze
	görkemli		•				•		mütevazı
konforlu				•				konforsuz	
gelişmiş			••			•		ilkel	
ferah	••	•••	•					sıkışık	
geniş		•				•		dar	
tanımlı		•						tanımsız	
2	A	çok	oldukça	biraz	çekimsiz	biraz	oldukça	çok	B
	bağlayıcı	•••	•	•••					bağlayıcı değil
	sıcak	•	••	•••				••	soğuk
	nitelikli	•••	••						niteliksiz
	uyumlu	••	••	•		•			uyumsuz
	uyumlu								uyumsuz
	düzenli		•	••	•		•	•	düzensiz
	yeterli				••		••	•••	yetersiz
	yeterli		•		•		•	•••	yetersiz
	iyi	•••	•••	•					kötü
	sorunsuz	••	••	•		•	•	•	sorunlu
	yüksek			•	•		••	•	düşük
	cazip	•••	•••		•				cazip değil
	güçlü	••	•••	••	•	•			zayıf
	hatırda kalıcı	•••	•	••					geçici
	açık		•						kapalı
	medyatik	•	••	•					medyatik değil
sahipli	••	•••	••				•	sahipsiz	
açık	•••	•••	••			•		kapalı	

Tablo. 7.13. 2. Aşamada Etken Görülen Nitelendirmelerin Tespiti ve 1 Aşama ile Karşılaştırılması

1	2. AŞAMA								2. AŞAMA
		çok	oldukça	biraz	çekimsiz	biraz	oldukça	çok	
<p>SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ</p> <p>2. ÖRNEKLEM GRUP</p> <p>1. AŞAMA ve 2. AŞAMA SÜPERPOZİSYONLARININ KARŞILAŞTIRILMASI</p>	A	3	2	1	0	1	2	3	B
	eski	••	••••	•					yeni
	bakımlı		•	••••	•			•	bakımsız
	korunmuş		••••	••••					harap
	temiz			••		•			kirli
	sessiz	••	••••	••			•		gürültülü
	hareketli	•				•	••		durağan
	huzurlu	••••	•	•		•			huzursuz
	rahatlatıcı	•	••••		•				sıkıntı verici
	dinlendirici	••	••						yorucu
	insancıl	••••	••••	•					mekanik
	güzel	•	•						çirkin
	özgün	••••	••••	••					sıradan
	tarihi	••••	••••	••					tarihi değil
	çağdaş	•							çağdışı
	yalın	••		•					karmaşık
	etkileyici	••	••••						alelade
	ilgi çekici	•	••	••		•			sıkıcı
	sürprizli	•	••	••		•			monoton
	çeşitli	••							tekdüze
görkemli		•					••	mütevazı	
konforlu		•						konforsuz	
gelişmiş								ilkel	
ferah		•		•	•	•		sıkışık	
geniş								dar	
tanımlı	••••	••••						tanımsız	
2									
	A	3	2	1	0	1	2	3	B
Manevi anlamda,.....	bağlayıcı	••••	••••	••					bağlayıcı değil
Sosyal anlamda,.....	sıcak	••	••	••					soğuk
Mimari anlamda,.....	nitelikli	••••	••••						nitelsiz
Mimari anlamda kendi içinde,.....	uyumlu	••••	••••						uyumsuz
Mimari anlamda insan ölçeği ile	uyumlu	••••	••••	•					uyumsuz
Planlama açısından,.....	düzenli	•	•						düzensiz
Park, sinema vb. sosyal donatı,...	yeterli		•	•			•	•	yetersiz
Sosyal aktivite olanakları,.....	yeterli			•		•			yetersiz
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi,.....	iyi	••••	••••	•			•		kötü
Trafik düzeni-ulaşım,.....	sorunsuz		••••						sorunlu
Konut standartları,.....	yüksek		•	•			•		düşük
Yaşamak için,.....	cazip	••••	••••		••			•	cazip değil
İnsan-komşuluk ilişkileri,.....	güçlü	••••	••••	•					zayıf
Kavranma, açısından,.....	hatırdaki	••••	••••	••					geçici
Dışa açılma açısından,.....	açık	•	•				••		kapalı
Tanınma, bilinme açısından,.....	medyatik	••••	•	•					medyatik değil
Bakılma-korunma açısından,...	sahipli	•	••••	••••					sahipsiz
Farklı dinlere ve kültürlere,.....	açık	••••	••••	•		•			kapalı

Tablo. 7. 14. 1. ve 2. Örneklem Grupların 1. ve 2. Aşamalarının Karşılaştırılması

AŞAMA 1	AŞAMA 2										
	A	3	2	1	0	1	2	3	B		
1 SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ	eskil								yaşlı		
	bedenli								bakımsız		
	konutmuş								harap		
	temiz								kirlil		
	sesiz								gürültülü		
	hareketli								durağan		
	huzurlu								huzursuz		
	rahatlatıcı								salınış verici		
	diminüendirici								yonucu		
	insanlık								mekanik		
	gibisi								günün		
	başlı								arıdan		
	tarhi								tarhi değli		
	çalışma								çalışma		
	yaşlı								harapsız		
2 1. ÖRNEKLEM GRUP	etkileyici								aldatıcı		
	ilgi çekici								silici		
	şüpheli								menedon		
	gürkenli								tekdüze		
	konforlu								mütevazı		
	gülsüm								konforuz		
	ferah								ilkel		
	geniş								salıngak		
	tanınmış								dar		
									tanımsız		
	1 SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ	eskil								yaşlı	
		bedenli								bakımsız	
		konutmuş								harap	
		temiz								kirlil	
		sesiz								gürültülü	
hareketli									durağan		
huzurlu									huzursuz		
rahatlatıcı									salınış verici		
diminüendirici									yonucu		
insanlık									mekanik		
gibisi									günün		
başlı									arıdan		
tarhi									tarhi değli		
çalışma									çalışma		
yaşlı									harapsız		
2 1. AŞAMA VE 2. AŞAMA SÜPERPOZİSYONLARININ KARŞILAŞTIRILMASI	etkileyici								aldatıcı		
	ilgi çekici								silici		
	şüpheli								menedon		
	gürkenli								tekdüze		
	konforlu								mütevazı		
	gülsüm								konforuz		
	ferah								ilkel		
	geniş								salıngak		
	tanınmış								dar		
									tanımsız		
	2 Manevi anlamda.....	bağlayıcı								bağlayıcı değli	
		soğuk								soğuk	
		ritüel								ritüel	
		uyumlu								uyumsuz	
		düzenli								düzensiz	
yeterli									yetersiz		
iyi									kötü		
sonuçsuz									sonuçlu		
yüksük									alışık		
çarpıcı									çarpıcı değli		
güçlü									zayıf		
hızlı									geçici		
medyatik									medyatik değli		
satışçı									satışsız		
apık									kapalı		
2 Manevi anlamda.....	bağlayıcı								bağlayıcı değli		
	soğuk								soğuk		
	ritüel								ritüel		
	uyumlu								uyumsuz		
	düzenli								düzensiz		
	yeterli								yetersiz		
	iyi								kötü		
	sonuçsuz								sonuçlu		
	yüksük								alışık		
	çarpıcı								çarpıcı değli		
	güçlü								zayıf		
	hızlı								geçici		
	medyatik								medyatik değli		
	satışçı								satışsız		
	apık								kapalı		

- 2. AŞAMA

- 1. Örneklem Grup tarafından yöresel imajın betimlenmesinde en etken görülen sıfat ve nitelendirmelerin tespiti ve 1. Aşama ile karşılaştırılması

Kuzguncuk imajını belirleyen en karakteristik özellikleri saptamak üzere 8 sıfat ve nitelendirme çifti seçilmesi istenerek ikinci bir indirgeme yaptırılan bu aşamada yörenin değerlendirilmesinde en önemli görülen 20 nitelendirmenin seçilmesi istenen ilk aşamada da baskın bir seçilme frekansına sahip olan, *tarihi-tarihi değil, eski-yeni, ilgi çekici-sıkıcı* nitelendirme çiftleri, 1. Örneklem grup tarafından 1. Aşamada seçilen diğer nitelendirmelere oranla daha belirgin bir frekans farkıyla seçilmiştir.

İlk aşamada seçilme frekansı yüksek olan diğer nitelendirme çiftlerinin imajın belirlendiği 2. Aşamada çok nadir olarak yinelenmesi ya da hiç yinelenmemesi dikkat çekicidir. Kuzguncuk' un değerlendirilmesinde önemli görülen, fakat imajı belirleyen en karakteristik özellikler olarak nitelendirilmeyen bu sıfat ve nitelendirme çiftleri, özellikle faktör analizinde sosyal-yaşantısal-anlamsal bağlamda ve işlevsel kent fiziksel öğeleri bağlamında tanımlama boyut ve değişkenler kapsamında yer almaktadır.

Örneğin, sosyal bağlamda tanımlama boyutları içinde yer alan *farklı dinlere kültürlere açık-kapalı* ve *sosyal anlamda sıcak-soğuk* nitelendirme çiftleri ilk aşamada (sıra ile) 11 ve 8 tekrarlanma frekansına sahipken, 2. Aşamada (her ikisi de) yalnızca 2 tekrarlanma frekansına sahip olmuş, yine çevresel bağlılık ve değerlendirme bağlamında tanımlama boyutları kapsamında yer alan *yaşamak için cazip-cazip değil, hatırdaki kalıcı-geçici* nitelendirme çiftleri ilk aşamada 7, 2. Aşamada ise 2 tekrarlanma frekansına sahip olmuştur. Benzer şekilde, davranışsal boyutta çevreyi kendileme bağlamında tanımlama boyutları kapsamında yer alan *sahipli-sahipsiz, temiz-kirli* sıfat çiftleri ilk aşamada 8, 2. Aşamada ise 0 ve 2 tekrarlanma frekansına sahip olmuştur.

2. örneklem grubun seçimlerinde, 1. Aşamada da sıklıkla yer almayan, fakat 1. Örneklem grup için çevresel değerlendirmede ilk aşamada önemli kriterler içinde belirtilen ve bu bulgu sonucunda kullanıcıların çevreyi yararsal boyutu ile algıladığı

savına varmada önemli birer ipucu olarak işlev gören işlevsel kent fiziksel öğeleri ve planlama bağlamındaki tanımlama boyut ve değişkenler ise, imajı belirlemede en önemli karakteristiklerin seçildiği bu aşamada hiç yinelenmemiştir. *Ulaşım ve trafik düzenine, sosyal aktivite olanaklarının ve sosyal donatıların yeterliliğine, planlama düzenine ve komut standartlarına* yönelik olan tüm bu nitelendirmelerin 2. Aşamada seçilen kriterler arasında yer almaması, yöre halkının çevresini her ne kadar kullanım değerine yönelik yararsal boyutu ile algılayıp değerlendirse de, imajın belirlenmesinde bu kriterlerin geri planda kaldığı, yöresel imajı kendi öznel izlenimlerinden öte, daha çok yönlü bir bakış açısı ile belirledikleri savını ortaya koymuştur.

Özellikle, yöresel imaj için *ilgi çekici* nitelendirmesini kullanmaları bu çok yönlü bakış açısının belirgin bir örneğidir. Yöre halkı, kendileri için artık alışkanlık düzeyinde olan, ancak yöreyi çok iyi tanımayan ya da ilk kez gören bireylerin kullanabileceği ilk imaja yönelik olan bu nitelendirmeyi yöresel imajı belirlemede en etken ilk üç kriter içinde göstermiş, sözel ifadelerinde de yörenin kendileri için değil, fakat, çeşitli gruplarca, bu grupları kendine çeken tüm karakteristik özellikleri nedeni ile ilgi çekici bulunduğunu vurgulamıştır.

Yine, yöre halkının yöresel imajın belirlenmesinde *tarihi* nitelendirmesini en etken ilk üç kriter arasında göstermesi, halkın bu konudaki bilinç düzeyini oldukça iyi sergilemektedir. Halk Kuzguncuk yöresel kimliğinin oluşumunda tarihi bir dokuya sahip olmasının ne denli etken olduğunu bilincindedir. Tezin kuramsal kurgusunda da değinildiği üzere çağın temel sorunsallarından “kimliksizlik” ile karşı karşıya olan özgün, nitelikli çevrelerde koruma fikri, fiziksel çevrenin fiziksel olarak korunmasından önce, yöre halkına çevresel yetkinlik bilinci kazandırılması ile başlamalıdır. Özgün, nitelikli çevrelerin korunmasındaki asıl öznenin, birtakım hukuki çerçeveler ve koruma kanunlarından önce o yöreyi kendileyerek yaşantısal bir boyut kazandıran yaşayanları olduğu savı doğrultusunda, Kuzguncuk yöre halkının yöreye nasıl bir anlam yüklediğinin ve nasıl bir imaja sahip olduğunun sorgulaması yapılan bu çalışmada, yöre halkının, tüm görüşmeler kapsamında, gerek çevresel bağlılık ve gerekse çevreyi kendileme konularına yönelik sorulara vermiş olduğu bu yanıtlar halkın böylesi bir yetkinlik bilincine sahip olduğunu göstermektedir.

Bu yetkinlik bilinci, davranışsal boyutta, yöreyi kendileme, koruma ve sahiplenme olarak yanıt bulmuş ve fiziksel dokuyla etkileşimli bir sosyo-kültürel dokunun varlığına neden olmuştur.

▪ **2. Örneklem Grup tarafından yöresel imajın betimlenmesinde en etken görülen sıfat ve nitelendirmelerin tespiti ve 1. Aşamaya ile karşılaştırılması**

Amacı Kuzguncuk' un imajını belirleyen en karakteristik özelliklerin saptanması olan ikinci aşamada, 2. Örneklem grup seçimlerinde *mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu olma*, *insancıl olma* ve *tanımlı olma* nitelendirmeleri, ilk aşamada seçilen diğer baskın nitelendirmelere göre daha etkin bulunarak seçilmiştir. İlk aşamada yüksek seçilme frekansına sahip olan *manevi anlamda bağlayıcı olma*, *yeşil alan*, *doğa ile ilişkili olma*, *tarihi olma*, *sessiz olma*, *sahipli olma*, *hatırda kalıcı olma* gibi nitelendirmelerin bu aşamada aynı frekansla yinelenmemesi dikkat çekicidir.

Özellikle, 1. Örneklem grup için yöresel imajı belirleyen en karakteristik özellikler içinde yer alan *eski* ve *tarihi* nitelendirmelerinin, 2. Örneklem grup katılımcıları tarafından 1. Aşamada sıklıkla yinelenmesine rağmen bu aşamada nadir olarak yinelenmesi dikkat çekici bir bulgudur. 2. Örneklem grup katılımcıları için yöresel imaj, salt tarihi nitelendirmesinden daha öte, bu niteliğin beraberinde getirmiş olduğu birtakım mimari karakteristiklerle ifadelendirilmiştir. *Mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu olma*, *tanımlı olma* ve *insancıl olma* bu nitelendirmelerin başlıcalarıdır. Bu bulgu da, her ne kadar 2. Aşamada her iki örneklem grup da yöresel imajı belirlemek üzere, çevrenin sosyal-yaşantısal-anlamsal ve yararsal boyutundan çok, görsel ve mimari karakter bağlamında tanımlama boyut ve değişkenleri seçse de, bu değişkenleri ifade dillerinin oldukça farklı olduğu düşüncesini ortaya koymaktadır.

▪ **Her iki örneklem grubun 2. Aşamada etken bulduğu sıfat ve nitelendirmelerin birbirleri ile karşılaştırılması**

2. Aşamada her iki grup tarafından seçilen kriterler arasında birbiri ile örtüşür olanlar sınırlı sayıdadır. 2. Örneklem grup tarafından yöresel imajı belirleyen en etken nitelikler olarak seçilen *tanımlı olma* ve *mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu olma* nitelendirmeleri, 1. Aşamada olduğu gibi, 1. Örneklem grup katılımcıları

tarafından hiç yinelenmezken, *insancıl olma* nitelendirmesine ise oldukça nadir olarak rastlanmıştır. Yine 2. Örneklem grup katılımcıları tarafından 2. Aşamada bu denli yüksek bir frekansa sahip olmasa da sıklıkla yinelenen *özgün olma*, *sürprizli olma*, *mimari anlamda nitelikli olma* nitelendirmeleri 1. Örneklem grup söylemlerinde yer almamıştır.

Bu bulgular, 1. Aşamının değerlendirmesinde ortaya konan savı destekler doğrultudadır. 2. Örneklem grup için mimari kimliği ifade eden ve mesleki eğitim süresince yaygın bir söyleme sahip olan bu kavramların homojen bir dil ile kullanımı ve bu ifadelerin 1. Örneklem grup katılımcılarının söylemlerinde yer almaması mimar ve kullanıcının ifade aracı olarak kullandığı iletişim dilinin farklı olduğu savını doğrulamaktadır.

1. örneklem grup katılımcıları tarafından 2. Aşamada sıklıkla yinelenmesine rağmen, 2. Örneklem grup ifadesinde benzer tekrarlanma frekansına sahip olmayan nitelendirmeler ise başta, tekrarlanma frekansı en yüksek olan *eski*, *tarihi*, *ilgi çekici* nitelendirmeleri olmak üzere, *sessiz*, *ferah* ve *güzel* nitelendirmeleri olmuştur.

• 3. AŞAMA

▪ 1. Örneklem grup için bir çevrenin nitelikli olarak betimlenmesinde etken görülen kriterler ve 1. 2. aşamalarda saptanan kriterler ile karşılaştırılması

1. örneklem grup katılımcıları, çevrenin görsel ve yaşantısal anlamda nitelikli olarak betimlenmesinde en önemli görülen kriterlerin saptandığı bu aşamada, *konfor koşullarına*, *sosyal donatılara* ve *konut standartlarına* yönelik nitelendirmeleri birincil önemliliğe sahip kriterler olarak göstermiş, *ulaşım-trafik düzenine*, *komşuluk ilişkilerine*, *bakımlı olma* ve *doğa ile ilişkili olma* durumuna yönelik kriterleri ise ikincil olarak belirtmiştir.

Dikkatle incelendiğinde, bu kriterlerin, faktör analizinde sosyal-yaşantısal-anlamsal bağlamda ve işlevsel kent fiziksel öğeleri bağlamında tanımlama boyutları kapsamında yer aldığı, görsel ve mimari karakter bağlamında tanımlamaların bu nitelendirmeler içinde yer almadığı bulgusuna varılabilir.

Bu bulgu, 1. ve 2. Aşamaların değerlendirme sürecinde ortaya konduğu üzere, yöre halkının çevresini kullanım değerine yönelik yararsal ve yaşantısal boyutu ile algıladığı kanısının yanı sıra, bir çevrenin görsel ve yaşantısal anlamda nitelikli olarak değerlendirilmesinde de bu yararsal ve yaşantısal kriterlerin varlığının vazgeçilmez olduğu ve diğer görsel ve mimari karakter bağlamındaki kriterlere göre daha etken olduğu savını doğrulamaktadır.

1. örneklem grubun ifadesinde, 1. Aşamada, yörenin değerlendirilmesinde etken görülen ve 2. Aşamada Kuzguncuk' a yöresel imajını veren karakteristik özellikleri betimlemek amacı ile kullanılan nitelendirmeler ile bu aşamada seçilen kriterler karşılaştırıldığında, bu niteliklerin tam anlamı ile birbiri ile örtüşür olmadığı bulgusuna varılabilir. Örneğin, 3. Aşamada, bir çevreyi nitelikli olarak betimlemede en önemli kriterler içinde *konfor koşulları, sosyal donatıların yeterliliği ve konut standartları* belirtilirken, 1. Aşamada Kuzguncuk' un değerlendirilmesinde bu nitelendirmelerden *konfor koşullarına* hemen hiç değinilmemiş, *konut standartlarına* (A ve B yönünde) nadir olarak değinilmiş, *sosyal donatıların yetersizliği* üzerinde ise belirgin bir görüş birliğine varılmıştır. Amacı yöresel imajı belirlemek olan 2. Aşamada ise, bu nitelendirmelere yöreye karakteristiğini veren özellikler içinde hiç değinilmemiştir. Buna tezat olarak, 3. Aşamada bir çevrenin nitelikli olarak betimlenmesinde ikincil olarak belirtilen, *trafik düzenine, komşuluk ilişkilerine ve doğa ile ilişkili olma durumuna* dair nitelendirmeler ise, 1. Aşamada Kuzguncuk' un değerlendirilmesinde etken nitelikler kapsamında yer almıştır.

Yöre, yöre halkının yaşama mekanı olarak seçebileceği nitelikli çevre tanımında etken olan *konforlu olma, yüksek konut standartlarına ve yeterli sosyal donatıya sahip olma* niteliklerini taşımamasına rağmen, çalışma bir bütün olarak değerlendirildiğinde, yöre halkının çevresel tercih ve çevresel bağlılık kapsamında yöneltilen sorulara (seçim yapma şansı olsa) yaşama mekanı olarak yine Kuzguncuk' u tercih edecekleri doğrultusunda yanıt vermiş olması çalışmanın dikkat çekici bulgularından biridir. Çevrenin yararsal boyutuna yönelik olan ve nitelikli çevre tanımında vazgeçilmez kriterler olarak gösterilen bu nitelendirmelerin, Kuzguncuk' un diğer karakteristik özellikleri yanında geri planda kaldığı, önem derecesini yitirerek, daha az aranan kriterler arasında yer aldığı gözlenmektedir.

- **2. Örneklem grup için bir çevrenin nitelikli olarak betimlenmesinde etken görülen kriterler ve 1. 2. aşamalarda saptanan kriterler ile karşılaştırılması**

2. örneklem grup ise, çevrenin görsel ve yaşantısal anlamda nitelikli olarak betimlenmesinde en önemli görülen kriterlerin saptandığı bu aşamada, *tanımlı olma*, *mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu olma* ve *doğa ile ilişkili olma* kriterlerine yönelik nitelendirmeleri birincil önemliliğe sahip kriterler olarak göstermiş, *ulaşım-trafik düzenine*, *farklı din ve kültürlere açık olma* ve *insancıl olma durumuna* yönelik kriterleri ise ikincil olarak belirtmiştir.

1. örneklem grubun aksine, 2. Örneklem grubun seçimlerinde, faktör analizinde görsel ve mimari karakter bağlamında yer alan tanımlama boyutları, 1. ve 2. Aşamalarda olduğu gibi, bu aşamada da baskın olmuştur. Bir çevrenin nitelikli olarak betimlenmesinde etken olan kriterlerin saptanmasını amaçlayan bu aşamada 2. Örneklem grup katılımcılarının 1. Örneklem grubun aksine, 1. ve 2. Aşamalarda da olduğu gibi etken nitelikler içinde işlevsel kent fiziksel öğeleri bağlamında tanımlamalara değinmemiş olması daha önce de ortaya konan kullanıcıların çevreyi yararsal ve yaşantısal boyutu ile algılamak, mimarın algılamasında fiziksel boyutların daha etken olduğu kanısını doğrulamanın yanı sıra, bir çevrenin görsel ve yaşantısal anlamda nitelikli olarak betimlenmesinde de 2. Örneklem grup için bu yararsal kriterlerden önce, görsel ve mimari karakter bağlamındaki kriterlerin daha etken olduğu savını doğrulamaktadır.

Örneklem grubun aksine, 2. örneklem grubun ifadesinde, 1. Aşamada, yörenin değerlendirilmesinde etken görülen ve 2. Aşamada Kuzguncuk' a yöresel imajını veren karakteristik özellikleri betimlemek amacı ile kullanılan nitelendirmeler ile bu aşamada seçilen kriterler karşılaştırıldığında, bu niteliklerin birbiri ile örtüşür olduğu bulgusuna varılabilir. 1. Aşamada yörenin nitelendirilmesinde en etken kriterler arasında yer alan ve hatta 2. Aşamada yöresel imajı belirleyen en baskın karakteristik özellikler olarak gösterilen *tanımlı olma*, *mimari niteliğe sahip olma* ve *insancıl olma* nitelikleri bir çevrenin nitelikli olarak betimlenmesinde de en etken kriterler olarak gösterilmiştir. Yine bu aşamada seçilmiş olan diğer kriterlerin de tekrarlanma frekanslarının 1. Aşamada Kuzguncuk' un betimlenmesinde etkin olan niteliklerin yinelenme frekansları ile paralellik göstermesi dikkat çekicidir.

Tablo 7. 15. 1. ve 2. Örneklem Grup için Nitelikli Çevre Tanımında etken görülen kriterler

1. GRUP		2. GRUP
	Nitelikli çevre, yeni olmalıdır.	
■■■■■	Nitelikli çevre, bakımlı olmalıdır.	■■■■
■■	Nitelikli çevre, korunmuş olmalıdır.	■■■■
■■■■■	Nitelikli çevre, temiz olmalıdır.	■■■■
■	Nitelikli çevre, sessiz olmalıdır.	
■■■	Nitelikli çevre, hareketli olmalıdır.	
■■■■	Nitelikli çevre, huzurlu olmalıdır.	■■
■■■■■	Nitelikli çevre, rahatlatıcı olmalıdır.	■■■
■■■	Nitelikli çevre, dinlendirici olmalıdır.	
■	Nitelikli çevre, insancıl olmalıdır.	■■■■■
■■■■	Nitelikli çevre, güzel olmalıdır.	■
	Nitelikli çevre, özgün olmalıdır.	■■■■
■■■■	Nitelikli çevre, tarihi niteliğe sahip olmalıdır.	■■■
■■	Nitelikli çevre, modern olmalıdır.	■■
■	Nitelikli çevre, yalın olmalıdır.	■■■■
■■	Nitelikli çevre, etkileyici olmalıdır.	■■
■	Nitelikli çevre, ilgi çekici olmalıdır.	
	Nitelikli çevre, sürprizli olmalıdır.	
	Nitelikli çevre, çeşitliliğe sahip olmalıdır.	■■■■
■	Nitelikli çevre, görkemli olmalıdır.	
■■■■■	Nitelikli çevre, konfor koşullarına sahip olmalıdır.	■■■
■	Nitelikli çevre, gelişmiş olmalıdır.	
■■■■■	Nitelikli çevre, ferah olmalıdır.	■■
■	Nitelikli çevre, geniş olmalıdır.	
	Nitelikli çevre, tanımlı olmalıdır.	■■■■■
■■■■	Nitelikli çevre, manevi anlamda insanı kendine bağlayan bir yapıya sahip olmalıdır.	■■■■
■■■■	Nitelikli çevre, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip olmalıdır.	■■
■■	Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmalıdır.	■■■
	Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip olmalıdır.	■■■■
■■	Nitelikli çevre, mimari anlamda kendi içinde uyumlu olmalıdır.	■■■
■	Nitelikli çevre, mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu olmalıdır.	■■■■■
■■■■	Nitelikli çevre, mimari anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer olmalıdır.	■■■■
■■■■■	Nitelikli çevrede, çocuk parkı, sinema, kültür tesisleri gibi donatılar yeterli olmalıdır.	■
■■	Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli olmalıdır.	■
■■■■■	Nitelikli çevre, deniz-yeşil alanlar-doğa ile ilişkili ve bütünleşmiş olmalıdır.	■■■■■
■■■■■	Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli olmalıdır.	■■■■■
■■■■■	Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek olmalıdır.	■■■
■■■■■	Nitelikli çevrede, komşuluk ilişkileri güçlü olmalıdır.	■■■
■■■	Nitelikli çevre, kolay kavranabilmeli, hatırdaki kalıcı olmalıdır.	■
■	Nitelikli çevre, dışarıya açık olmalıdır.	■■
	Nitelikli çevre, tanınan, bilinen, medyatik bir yapıya sahip olmalıdır.	
■■■■■	Nitelikli çevre, sakinleri tarafından sahiplenilen, korunan bir yer olmalıdır.	■■■■■
■■■■■	Nitelikli çevrede, farklı dinler ve kültürler birarada yaşayabilmelidir.	■■■■■

Tablo 7. 16. 1. ve 2. Örneklem Grupların 1. ve 2. Aşamalarının 3. Aşama ile Karşılaştırılması

1	AŞAMA 2										2
	A	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ

1. ÖRNEKLEM GRUP

1. AŞAMA VE 2. AŞAMA SÜPERPOZİSYONLARDAN KARŞILAŞTIRILMASI

2

7.6. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

7.6.1. Çevresel Bilişim Aşaması: Genel Değerlendirme ve Sonuçlar

- Zihinsel temsilin bilişsel harita ile ifadesinde eğitimin oldukça önemli bir etken olduğu bulgusuna varılmış, profesyonel mesleki eğitim almış bireylerin homojen bir dil kullanırken, farklı eğitimsel alt yapılardan gelen yöre halkının bilişsel haritalarının ise, heterojen bir yapıya kazandığı gözlenmiştir.
- Her iki örneklem grubun bilişsel haritalarında kişi merkezci ve imge odaklı referans sistemlerinin kullanılmasına rağmen, profesyonel eğitim almış bireylerin yöre halkından farklı olarak, bu alt sistemleri de içeren koordineleşmiş referans sistemi kullandığı ve zihinsel temsillerini soyut geometriyle örgütlenmiş eşgüdümlemiş hiyerarşik bütünler halinde, topolojik olmaktan çok konumsal olarak bilişsel haritalarına yansıttığı bulgusuna varılmıştır.
- Zihinsel temsilin bilişsel harita ile yansıtılmasında eğitimin yanı sıra, yine eğitimsel alt yapının da etkisi ile oluşan kavramsallaştırma ve soyutlama yeteneğinin, ya da başka bir deyişle bilişsel yeteneğin oldukça etken olduğu bulgusuna varılmıştır.
- Profesyonel eğitim almış bireylerin algılamasında form, biçim gibi fiziksel boyutların etkinliğinin (literal algı düzeyi), *yörede geçen zaman ve yaşamsal deneyimle* beraber geri planda kaldığı, yörenin yararsal boyutun yanı sıra anlamı da kapsayan soyut ve kavramsal boyutların daha etken bir hal aldığı bulgusuna varılmıştır.
- Yöre halkı, yöre imgelemine betimlemede, çizimsel dilin ancak profesyonellerin uygulayabileceği sanatsal bir yeti olduğu düşüncesi ile çizimsel ifade kullanmaktan kaçınmış ya da zorluk çektiğini belirtmiştir. Yöre halkının çizimlerinde, mekanların plan düzeninden çok isimler ile ifade edilmesi, resimselliğin varlığı, gridal düzenin ve teğet düzenin açılarının da yardımı ile kurulamayışı, halkın sahip olduğu teknik resim bilgisini ortaya koymanın yanı sıra, plan okumada ve özellikle kompleks tek mekan ölçeğinden kentsel mekan

ölçeğine mekansal kavramayı kolaylaştırmak amacı ile zihinsel plan oluşturmada ne denli kısıtlı yeti ve bilgiye sahip olduğu görüşünü de beraberinde getirmektedir.

- Her ne kadar yöre halkı, zihinsel temsilini çizimsel ifade ile bilişsel haritasına yansıtmakta güçlük çekse de, zihninde yöre imgesine ilişkin belirgin bir şema olduğu bulgusuna varılmıştır. Bu şemanın varlığı, yörenin sınırlarla tanımlı, belirgin landmarklar ile netleşmiş ve diğer imgelem öğelerinin çeşitliliği ile zenginleşmiş, odaklar, kanallar, düğüm noktaları ile okunulabilir bir strüktüre sahip olması sayesinde. Bu sav da, yörenin tanımlı, kavranması kolay, imgelem öğeleri ile zengin, okunulabilir geleneksel kent strüktürlerinin bir örneği olduğu görüşünü beraberinde getirmekte, modern mimarlık hareketinin etkilerini üzerinde taşıyan günümüz kentsel mekanlarının monotonluk ve düşük düzeyli organizasyon sunan strüktürüne getirilen eleştirilerin haklılığını ortaya koymakta ve dönüşmekte ya da yeni oluşmakta olan çevrelerin düzenlenmesinde ya da tasarımında bu verilerin ne denli etken olması gerektiği düşüncesini desteklemektedir.

7.6.2. Çevresel Anlam Aşaması: Genel Değerlendirme ve Sonuçlar

- Yörenin görsel mimari karakterinden sosyal donatılarına değin çeşitli boyutları ile değerlendirilmesi amacı ile kullanılan S.D. ölçeğinin 1. Aşamasında, yöre halkı, profesyonel eğitim almış bireylerden farklı olarak, çevrenin kullanım değerine yönelik yararsal boyutunu ifadelendiren değişkenleri daha etkin olarak derecelendirmiştir. Profesyonel eğitim almış bireyler ise görsel ve mimari karakter bağlamındaki boyutları öncelikli olarak belirtmiş, bu bulgular da, mimarlık eğitimi almış bireylerin çevreyi fiziksel özellikleri ön plana alan literal algı düzeyinde, kullanıcıların ise, anlam ve yararsal boyutu gözeten şematik algı düzeyinde algıladığı savını doğrulamıştır.
- Yöresel imajı belirleyen en karakteristik özellikleri saptamak amacı ile kullanılan S.D. ölçeğinin 2. Aşamasında, profesyonel eğitim almış bireylerin birinci aşama ile de örtüşür şekilde, görsel ve mimari karakter bağlamındaki değişkenleri öncelikli olarak derecelendirmiş, yöre halkı ise 1. Aşamadan farklı olarak,

kullanım değerine yönelik kriterleri bu aşamada yinelememiş, bu bulgu da yöre halkının yöreyi her ne kadar kullanım değerine yönelik yararsal boyutuyla algılayıp değerlendirse de, imajın belirlenmesinde bu pragmatik boyutların geri planda kaldığı, yöresel imajı kendi öznel izlenimlerinden öte, daha çok yönlü bir bakış açısı ile belirledikleri savını ortaya koymuştur.

- Her ne kadar, her iki örneklem grup da yöresel imajın oluşumunda görsel ve mimari karakter bağlamındaki tanımlama boyutlarını öncelikli olarak derecelendirse de, kullandıkları nitelendirme çiftleri arasında örtüşür olanlar sınırlı sayıdadır. Bu bulgu, mimarın ve kullanıcının ifade aracı olarak kullandıkları iletişim dilinin farklı olduğu savını doğrulamaktadır.
- Yöresel imajı belirleyen en karakteristik özellikleri saptamak amacı ile kullanılan S.D. ölçeğinin 2. Aşamasında, yöre halkının tarihi nitelendirmesini en etken kriter olarak göstermesi halkın çevresel yetkinlik bilincini oldukça iyi sergilemektedir.
- Görsel ve yaşantısal anlamda nitelikli çevre kriterlerini saptamak amacı ile kullanılan S.D. ölçeğinin 3. Aşamasında, yöre halkı, nitelikli çevre tanımında çevrenin kullanım değerine yönelik yararsal boyutları ön planda belirtirken, profesyonel eğitim almış bireyler için yine görsel ve mimari karakter bağlamındaki boyutlar etkili olmuştur. Yöre, yörenin çeşitli boyutları ile değerlendirildiği 1. Aşamada da saptandığı üzere, yöre halkının nitelikli çevre tanımında öncelikli olarak vurgulamış olduğu niteliklere sahip olmasa da, halkın seçme şansı olsa, yeniden yaşama mekanı olarak seçeceği yer olarak belirtilmiştir. Yöredeki kalıcı nüfus profili ile de somut olarak desteklenen bu bulgu, çevresel bağlılığın derecesini oldukça iyi ortaya koymaktadır.
- Yöre halkının sahip olduğu çevresel yetkinlik bilinci ve çevresel bağlılık derecesi davranışsal boyutta (görüşme kapsamında yöneltilen sorularla da desteklendiği üzere) yöreyi kendileme, sahiplenme, koruma olarak yanıt bulmuş ve fiziksel dokuyla etkileşimli bir sosyo-kültürel dokunun varlığına neden olmuştur. Yörenin, çağın en büyük sorunsallarından biri olan kültürel yabancılaşıma, kimliksizleşme gerçeğini derinden soluyan dev bir metropolitan alanın ortasında, kendini sınırlı da olsa koruyabilmiş soluk alan ender “yer” lerden biri olması

yöre halkının yöreyi “yer” leştirilmesi, kendilemesi ve Kuzguncuklu olmayı duyumsaması sayesinde. Kuzguncuk örneğinde halkın yetkinlik bilincinin kazanımında yörede faaliyet gösteren mimari çevrelerin yadsınamaz rolü, korunması gereken nitelikli çevrelerde koruma fikrinin, fiziksel çevrenin fiziksel olarak korunmasından önce, yöre halkına çevresel yetkinlik bilinci kazandırılması ile başlanması gerektiği düşüncesini ortaya koymaktadır. Çünkü, Kuzguncuk örneğinde de olduğu üzere, nitelikli çevrelerin ardındaki asıl özne, onu kendileyen yaşantısal bir boyut kazandıran yaşayanlarıdır.

7.6.3. Çevresel Bilişim ve Anlam Aşamalarının Etkileşimli Değerlendirilmesi

- Yöre halkının C.M. tekniğinin kullanıldığı çevresel bilişim aşamasında yöre imgelemine çizimsel olarak ifadelendirmede güçlük çekmesine rağmen, S.D. ölçeğinin ve görüşmelerin kullanıldığı çevresel anlam aşamasında, yöre imgelemine betimlemede sözel ifade kullanımında herhangi bir güçlük çekmediği gözlenmiştir. Çevresel Bilişim aşamasında bilinç düzeyinde yeterince iyi işlenemeyen ya da çizimsel dil ile ifade edilemeyen bazı imgelem öğelerinin vücut dili ile gösterilmesi ya da sözel ifade ile belirtilmesi de bu bulguyu desteklemektedir.
- Çevresel bilişim ve çevresel anlam süreçlerinde birbiri ile örtüşür görünen bulgulara örnek olarak, yörenin tanımlı, imgelem öğeleri ile zengin, okunabilir bir strükture sahip olduğu düşüncesi gösterilebilir. Yöre halkının, çevresel bilişim aşamasında çizimsel ifade ile tam olarak yansıtamasa da zihninde yöre imgesine ilişkin belirgin bir şema olduğu düşüncesi ve profesyonel eğitim almış bireylerin çevresel anlam aşamasında S.D. ölçeğinin kullanıldığı sözel ifadelerinde yöresel imajın betimlenmesinde tanımlı sıfatını kullanmaları bu savın varlığını destekleyen bulgulardır.
- Gerek çevresel bilişim, gerekse çevresel anlam aşamalarında elde edilen bulgular, tezin kuramsal kurgusunda ortaya konan mimarlık eğitimi almış bireylerin çevreyi fiziksel özellikleri ön plana alan literal algı düzeyinde, kullanıcıların ise, anlam ve yararsal boyutu gözetilen şematik algı düzeyinde algıladığı savını destekler doğrultudadır. Fakat, profesyonel eğitim almış

bireylerin algılamasında etkin olan fiziksel boyutların *yörede geçen zaman ve yaşamsal deneyim arttıkça* etkinliğini yitirerek, kavramsal ve soyut boyutların etken olduğu simgesel bir anlamın ve duygusal girdilerin yanı sıra, (yöre halkı ile benzer şekilde) çevrenin yararsal kullanım boyutunun da önem kazandığı görülmüştür. Yine yöre halkının yöresel imajın betimlenmesinde çevrenin yararsal boyutunu göz ardı ederek, yöreyi görsel ve mimari karakteri de kapsayan daha genel boyutlarla ifadelendirmesi, bilişsel haritalarını kendi kullanım çevrelerinden çok belirgin imgelem öğelerini hareket noktası olarak biçimlendirmesi ve nitelikli çevre kriterlerini taşımasa da, yörenin yararsal boyutunu göz ardı ederek ve yöreye öznel bir anlam yükleyerek davranışsal boyutta bağlanması ve kendilemesi dikkat çekicidir. Bu bulguların temeli, yörede faaliyet gösteren mimari çevrenin, yöre halkı ve yörenin yaşantısal gerçekliğinden kendisini soyutlamayarak, birey olarak katılımına ve yine yöre halkının, bu mimari çevrenin de yadsınamaz katkısı ile edinmiş olduğu çevresel yetkinlik bilincine dayandırılabilir. Bu veriler doğrultusunda, mimar ve kullanıcının algılama ve iletişim dillerindeki belirgin karşıtlığın Kuzguncuk örneğinde biraz olsun etkinliğini yitirerek ortak bir söylemin geliştiğini söylemek mümkündür.

8. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

8.1. SONUÇLAR

- Tasarımcılar, çevrenin kullanıcı tarafından nasıl algılandığını bilirlerse, ileride yapacakları tasarımın yan etkilerini daha iyi değerlendirebilirler.
- Tasarımcının asıl öznesi insan olması gereken yaratısının tasarımı için salt insanın çevresel gereksinmelerinin karşılanmasının yeterli olmadığını, tasarıma temel olarak öznenin tüm algısal-bilişsel-anlamsal süreçlerinin alınması gereğini ve bu anafikrin beraberinde daha kolay kavranabilir, okunabilir çevreler getireceği gerçeğini özümsemiş olması gerekir. Tasarımın, kullanıcının çevresini kendi varlığının bir uzantısı olarak yaşantısına uyarlayacağı fikri ile ortaya çıkması insan ve mekan arasındaki uyumsuzluğu en aza indirgeyebilirken, mekanın kişilikli ve insanla bütünleşen bir yapı kazanmasını sağlayacaktır.
- Unutulmamalıdır ki özgün, nitelikli çevrelerin ardındaki asıl özne, tasarımcılarından öte, onu kendileyen, yaşantısal bir boyut kazandıran yaşayanlarıdır. Öznenin algısal-bilişsel-anlamsal süreçler boyunca yapmış olduğu çevresel değerlendirmenin ve tercihlerin niteliği, öznenin sahip olduğu çevresel yetkinlik ile doğru orantılı olacaktır. Özenle yapılmış, salt güzel-çirkin kıstaslarına dayanmayan, yüzeysel olmayan, bilinçli değerlendirmeler beraberinde görsel ve yaşamsal kalitesi yüksek çevrelerin yaratılmasını ve değerlerinin farkına varılarak, sahip çıkılarak, kendilenerek yaşatılmasını getirecektir.
- Tasarımcının yansıtmak istediği anlam ve imajla bir bütün olan yaratısının asıl değerlendiricisi, ancak belirli bir kitleye ulaşabilen mimari eleştiri yazıları olmayacak, onu belki de hiç değerlendirmeden, anlamlandırmadan, sadece

yüzeysel olarak gören ve kullanan sessiz bir çoğunluk olacaktır. Oysa tasarımcının yaratısına asıl anlamsal boyutu kazandıran onu yaşayanlar olmalıdır. Değilse, asıl “*alıcısı*” na ulaşamayan bir “*mesaj*” olan yapıt eksik ve yarım kalacaktır. O halde, herşeyden önce, “*algılanabilen, okunabilen, anlamlandırılan çevreler*” in yaratılması için bu sessiz çoğunluğun bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

- Elbette ki tüm bunlardan çıkarılacak olan sonuç, tasarımın salt kullanıcının algılarına, tercihlerine göre yapılması gereği değildir. Fakat mekan örgütlemeye en önemli paradigmanın insanın varoluşsal gerçekliği olduğu unutulmamalıdır. Bir şey anlatılmak istense de, istenmese de her yapıt bir mesajdır. Ve bu mesaj sessiz bir çoğunluk tarafından yüzeysel olarak algılan(ma)makta, değerlendiril(me)mekte, anlamlandırıl(ma)maktadır. Bu yargı, bir nevi, farkında olmadan da olsa yapıtı her görenin mimarlık ortamından geldiğini düşünen yaklaşıma bir eleştiridir. Burada mimarın görevi elbette ki, niteliksiz değerlendirmelere, tercihlere, taleplere karşı, niteliksiz tasarımlarla yanıt vermek olmayacaktır. Mimar, bu noktada bilinç kazandırmak için bir eğitmen olarak sokaklara da düşemeyeceğine göre, tasarımının algılanabilmesi, anlamlandırılabilmesi için ne yapmalıdır?

İşte, mimarın birincil kaygısı, tasarımına öz olan hareket noktası, bu soru olmalıdır.

8.2. ÖNERİLER

Amaç, görsel ve yaşamsal kalitesi yüksek çevrelerin yaratılması ve değerlerinin farkına varılarak, kendilenerik, sürekli yaşayan bir organizma halinde yaşatılması olduğuna göre, öneriler, yaratmak ve yaşatmak kapsamında, mimar ve kullanıcının birbirinden etkin rolleri doğrultusunda iki yönlü olarak ele alınabilir.

Mekan örgütlemeye en önemli paradigma insanın varoluşsal gerçekliğidir. Bu yüzden de, tasarımcı, ancak, asıl öznesi insanın algısal-bilişsel-anlamsal süreçleri sonucu oluşan davranışı ile yaratısının fiziksel bir boşundan, kendilenerik, anlamlandırılarak yaşatılan, ya da kendilenilmeden, anlamlandırılmadan, sahiplenilmeden sürekliliğini yitiren çevrelere dönüştürüleceğinin bilincinde

olmalıdır. O halde tasarımcının, insan davranışını bir gelecek tahminci gözü ile önceden görebilmesi ve insan davranışının algısal-bilişsel-anlamsal süreçlerini bir çevresel psikolog gözü ile irdeleyebilmesi gerekmektedir. Mimarın böylesi çok yönlü bir bakış açısını ancak mimarlık eğitimi sürecinde elde edebileceği düşünüldüğünde, çevresel psikoloji, insan-davranış, katımlı tasarım gibi derslerin lisans düzeyinde programa katılması olumlu sonuçlar verebilecektir. Mimari proje stüdyolarında ve bağlı kuramsal dersler kapsamında öğrenciye fiziksel dokunun yanı sıra sosyo-kültürel doku analizleri yaptırılması çevrenin fiziksel ve sosyal içeriği arasındaki etkileşimin anlaşılması, ve tasarımın kullanıcı açısından uygunluğunun sorgulanabilmesi açısından faydalı olacaktır. İnsan-çevre araştırmalarının özellik ve yöntemlerinin mimari proje dersleri kapsamında ya da ayrı başlık altında irdelenmesi, öğrenciye çok yönlü düşünme yetisi verirken “ora” daki sosyo-kültürel dokuyu daha iyi tanımlama ve tasarımına öz olarak, taklitten öte, kendi araştırma bulguları sonucu elde ettiği yaratıcı gücü ve tanımlayabildiği kültürel özü kullanmasını sağlayacaktır.

Çağın temel sorunsallarından “*kimliksizlik*” ile karşı karşıya olan özgün, nitelikli çevrelerde koruma fikri, fiziksel çevrenin fiziksel olarak korunmasından önce, yöre halkına çevresel yetkinlik bilinci kazandırılması ile başlanmalıdır. Böyle bir bilincin kazanımının sağlanması için öncelikle, yöre halkının çevresine nasıl bir “*anlam*” yüklediğinin ve nasıl bir “*imaj*” a sahip olduğunun sorgulanması gerekir. “*Ora*” ya asıl yaşamsal boyutunu kazandıran ve yaşatılmasını sağlayacak olan yöre halkının, yapmış olduğu çevresel değerlendirmelerin ve bu değerlendirmelerin niteliklerinin oldukça önemli olduğu bu aşamada, iki önemli nokta dikkati çeker ki, bunlardan birincisi, halka bu yetkinlik bilincinin kazandırılması, ikincisi ise bu kazanımın önem derecesinin mimari eğitimde önemle vurgulanması gereğidir.

Gerek özgün nitelikli çevrelerde, gerekse tamamen kimliğini yitirmiş metropolitan alanlarda yaşayan her bir bireye çevresel yetkinlik bilinci kazandırılmasının, beraberinde daha bilinçli çevresel değerlendirmelerin yanı sıra görsel ve yaşamsal kalitesi yüksek çevre talebi ve dolayısıyla da böylesi çevrelerin yaratılması ve yaşatılmasını getireceği savı doğrultusunda, temel eğitim programlarından itibaren, çevre bilinci, çevresel yetkinlik, çevre koruma başlıkları altında dersler verilmesi, kitle iletişim araçlarından faydalanılarak çeşitli program ve belgesellerin

düzenlenmesi ile örgün ve yaygın eğitim programları toplumun her üyesine seslenilmesinde bir başlangıç olabilecektir. Mesleğin “içsel” kapsamı ile mesleği kuşatan “dışsal” koşullar ve “sanat” – “bağımlı sanat” kavramları arasındaki bulanık rolü, bağlı olduğu hukuki çerçeveler, değerleri salt m² lerle ölçen bir piyasa ortamı ve bu ortamı yönlendiren çeşitli toplumsal güçler ile yerel yönetimlerin etkin rolleri düşünüldüğünde özellikle, yerel yönetimlerin, ilgili mesleki odalarının, ülke politikasından sorumlu kişilerin bu konuda yeterli bilinç düzeyine ulaştırılmasının birincil önemi ortaya çıkmaktadır.

Bunun yanında, mimar ve halkın ortak bir işaret dağarcığına sahip olması gerektiği savı doğrultusunda, mimar ve kullanıcı arasında ortak bir dilin geliştirilmesi ve halkın beğeni ölçütlerinin yükseltilmesi gerekmektedir. Perspektifi günah olarak gören geçmişe bakıldığında, henüz üçüncü boyutun algılanmasında, plan okumada güçlük çekilirken, bu ortak dilin sağlanmasında karşılaşılabilecek zorlukların sorgulanması gereği ortadadır. Temel eğitim programlarında, “resim dersi” başlığı altında verilen derslerin genel sanat kapsamı altında, teknik resim, perspektif, üçüncü boyut, estetikte değerlendirme olgularını da içeren, geniş bir yayılım halinde işlenmesi önerisi, kullanılabilir sonuçlar doğurabilecek, böylelikle, bu öneri beraberinde, beğeni düzeyi yüksek, bilinçli ve nitelikli değerlendirmelerin yanı sıra, görsel ve yaşamsal kalitesi yüksek çevrelerin yaratılmasını ve okunarak, anlamlandırılarak, kendilenerik yaşatılmasını getirecektir.

KAYNAKLAR

- Aksoy, E.**, (1975), Mimarlıkta Tasarım, İletim ve Denetim, K.T.Ü. Yayınları, Gün Matbaası, Trabzon.
- Aksoy, E.**, (1987), Mimarlıkta Tasarım Bilgisi, Hatiboğlu Yayınları, Ankara.
- Altaban, Ö.**, (1991), Kentsel Tasarımın Boyutlarını Araştırırken Düşünülmesi Gerekenler, *Mimarlık*, S.11, 91/ 1, s.66-71, İstanbul.
- Appleyard, D.**, (1970), Styles and Methods of Structuring a City, *Environment and Behavior*, No.2, pp. 100-117.
- Ataç, İ.**, (1990), Mekan Kavramının Tipolojik Olarak İrdelenmesi, *Tasarım* S.5, s.84-85, İstanbul.
- Atasoy, A.**, (1988), Design Tools of Social Research for Design, İstanbul.
- Auge, M.**, (1997), Yer Olmayanlar, Kesit Yayıncılık, İstanbul.
- Aydınlı, S.**, (1986), Mekansal Değerlendirmede Algısal Yargılara Dayalı bir Model, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aydınlı, S.**, (1996), Türkiye’ de Mimarlık ve İdeoloji: Ontolojik Sorgulama *Sempozyum: İdeoloji, Erk ve Mimarlık*, Dokuz Eylül Üniversitesi, 11-13 Nisan, İzmir.
- Ayvahoğlu, N.**, (1989), İstanbulluların Zihnindeki İstanbul - İstanbul’un Kognitif İmajının Saptanması, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Yayınlanmış İnceleme.
- Ayyıldız, A.**, (1998), Kuzguncuk’ da Fiziksel ve Sosyo-Kültürel Doku Analizi, *Yüksek Lisans Analiz Notları*, İ.T.Ü., İstanbul.
- Baytin, Ç.**, (1994), Tarihi çevrede yeni yapı olgusuna bir yaklaşım, İstanbul örneğinde bir uygulama modeli, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bilgin, N.**, (1990), Fiziksel Mekandan İnsani ya da İnsanlı Mekana, *Mimarlık*, S.241, 90/3, s.62-65, İstanbul.
- Brown, L., Lahar, C.J., Mosley, J.**, (1998), Age and Gender Related Differences in Strategy Use for Route Information *Environment and Behavior*, Vol. 30, No. 2, Sage Publications.

- Canter, D.**, (1974), *Psychology for Architects*, Applied Science, London.
- Canter, D.**, (1977), *The Psychology of Place*, The Architectural Press Ltd., London.
- Ching, F.**, (1996), *Architecture: Form, Space and Order*, Van Nostrand Reinhold, New York.
- Cüceloğlu, D.**, (1996), *İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları, Remzi Kitabevi, İstanbul.*
- Cüceloğlu, D.**, (1993), *İyi Düşün, Doğru Karar Ver*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Çakın, Ş.**, (1988), *Mimari Tasarım, İnsan, Toplum ve Çevre İlişkileri, Özal Matbaası, İstanbul.*
- Çakır, H.**, (1997), *Çocuğun algılamasında etkili olan mimari parametrelerin belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.*
- Downs, R.M., Stea D.**, (1977), *Maps in Mind*, Harper & Row, New York.
- Edelman, A.**, (1977), *Linguistik Representation, Environment and Behavior*, Vol 9, September, s. 417-432.
- Erkman, U.**, (1982), *Mimari Tasarım için bir Veri Üretim Yöntemi olarak Çevre Analizi, İ.T.Ü. Matbaası, İstanbul.*
- Ertürk, S.**, (1979), *Mekan Bileşenlerinin Tasarımında Doku Boyutu, K.T.Ü. İnşaat ve Mimarlık Fakültesi Yayını, Trabzon.*
- Ertürk, S.**, (1984), *Mimari Mekanın Algılanması üzerine Deneysel bir Çalışma, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Basımevi, Trabzon.*
- Feldman, R.M.**, (1990), *Settlement Identity Psychological Bonds with Home Places in a Mobile Society, Environment and Behavior*, Vol.22, No.2, Sage Publications.
- Fındıkoğlu, S.**, (1989), *Mimarın ve Tasarım Bilgisinin Kavramlaştırılması Üzerine, Yapı*, Mart 1989, s. 36-39, YEM Yayınları, İstanbul.
- Füeg, F.**, (1981), *Mimarın Temelleri, Çev: Kazmaoğlu, M., Yapı*, S.39, s.28-32, YEM Yayınları, İstanbul.
- Gärling, T., Golledge, R.**, (1991), *Environmental Perception and Cognition, Advances in Environment Behaviour and Design*, Edited By Ervin Zube and Gary T. Moore, Vol.2, p. 203-235, Plenum Press, New York, London.

- Gould, P., White, R.,** (1986), *Mental Maps*, Allen & Unwin Inc, Penguin Books, Boston, London, Sydney.
- Grabar, O.,** (1983), İslam Mimarlığında Simgeler ve İşaretler, *Mimarlık*, 83/ 10, s.41, 1983, İstanbul.
- Gümüş, K., Şahin, H.,** (1982), Temel Göstergibilim Kavramları, *Mimarlık*, 82/11-12 , s. 34-37, İstanbul.
- Güngör, D.,** (1997), Sosyal Biliş, *Türk Psikoloji Bülteni*, cilt.3, S.7, Türk Psikologlar Derneği, Ankara.
- Gür, Ş.Ö.,** (1996), Mekan Örgütlenmesi, Gür Yayıncılık, Trabzon.
- Güvenç, B.,** (1979), *Birinci Mimarlık Bilimleri Kongresi*, ODTÜ, Ankara.
- Güvenç, B.,** (1991), Kentlerin Kimliği ve Antalya Örneği Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler, *Mimarlık*, S.11, 91/ 1, s.72, İstanbul.
- Güvenç, B.,** (1996), İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hançerlioğlu, O.,** (1980), Felsefe Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hart, R.A., Moore, G.T.,** (1976), Extracts from The Development of Spatial Cognition: A Review, *An Introduction to Environmental Psychology*, Individual Development and the Environment, Part iv, New York.
- Hesselgren, S.,** (1960), The Language of Architecture, Applied Science Publishers Ltd., London.
- Hoogstad, J.,** (1990), Space-Time-Motion, Nitgevenj' s, Gravenhage.
- Horayangkura, V.,** (1978), Semantic Dimensional Structures, *Environment and Behavior*, Vol. 10, No.4, December, p. 555.
- Işıkpınar, E.M.,** (1993), Büyük Kentsel Projeler, Klasik bir Yorum ve Önerilen Yaklaşım: Kentsel Psikoloji, 4. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, 26-27 Mayıs, Mimar Sinan Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Ittelson, W.H.,** (1973), Environment Perception and Contemporary Perceptual Theory, In W. H. Ittelson (Ed), *Environment and Cognition* Seminar Press, New York.
- Ittelson, W.H., Prohansky, H., Rivlin, L., Winkel,** (1976), An Introduction to Environmental Psychology, New York.
- Ittelson, W.H.,** (1978), Environmental Perception and Urban Experience *Environment and Behavior*, Vol.10, No.2, June, p.193-213.

- İmamoğlu, V.,** (1980), Binalara ilişkin Zihinsel Plan Kullanımı ve Değerlendirmeler ODTÜ Mimarlık Bölümü Yayınları, Ankara.
- Jin, D.J., Stough, R.R.,** (1998), Learning in the Fordist and Post-Fordist Age, *Environment and Planning*, Vol.30, No.7.
- Kahvecioğlu, H.,** (1998), Mimarlıkta İmaj: Mekansal İmajın Oluşumu ve Yapısı Üzerine Bir Model, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kaplan, S., Kearney, A.,** (1997), Toward a Methodology for the Measurement of Knowledge Structures of Ordinary People, *Environment and Behavior*, Vol. 29, No.5, Sage Publications.
- Karataş, B., Aydınli, S.,** (1989), An Appraisal Approach for the Existing Dwellings in Use, Innovative Housing Practices, *Proceeding of the IAHS World Congress on Housing*, University of Porto, Portugal, 23-27 October 1989.
- Kimura, D.,** (1992), Sex Differences in the Brain, *Scientific American*, Vol.267, No.3., p. 81-87.
- Kirasic, C.K., Mathes, E.A.,** (1990), Effects of Different Means for Conveying Environmental Information on Elderly Adults' Spatial Cognition And Behavior *Environment and Behavior*, Vol. 22, No. 5, Sage Publications.
- Kitchin, R.M.,** (1997), Exploring Spatial Thought, *Environment and Behavior*, Vol. 29, No. 1, Sage Publications.
- Krampen, M., Öztürk,K., Özek V., Saltık, H.,** (1978), Eski ve Yeni Görünüşlerin Özel İzlenimi ve Nesnel Ölçümü, *K.T.Ü. Mimarlık Bülteni*, S.3, Ocak 1978, Trabzon.
- Krampen, M.,** (1991), Environmental Meaning, *Advances in Environment Behaviour and Design*, Edited By: Ervin Zube and Gary T. Moore, Vol. 3, s.231-265, Plenum Press, New York, London.
- Ladd, F.C.,** (1970), Black Youths View their Environment : Neighborhood Maps, *Environment and Behavior* 2: 74-79.
- Lam, W.,** (1977), Perception and Lighting, as Formgivers for Architecture, Edited by Christopher Hugh Ripman, Mc Graw Hill Book Company, New York.
- Lang, J.,** (1974), Fundamental Processes of Environmental Behavior *Designing for Human Behavior: Architecture and Behavioral Sciences*, Edited by Lang, Dowden, and Rose.

- Lang, J.,** (1987), Fundamental Processes of Human Behaviour, *Creating Architectural Theory*, The Role of the Behavioural Science Environmental Design, s.84-92, Van Nostrand Reinhold.
- Lang, J.,** (1987), Cognitive Maps and Spatial Behaviour, *Creating Architectural Theory*. The Role of the Behavioural Sciences in Environmental Design, s. 135-144, Van Nostrand Reinhold, New York.
- Low, S.M.,** (1991), Developments in Design, Data Collection, and Analysis, *Advances in Environment Behaviour and Design*, Edited By: Ervin Zube and Gary T. Moore, Vol.1, s. 279-303, Plenum Press, New York, London.
- Lynch, K.,** (1960), *The Image of the City*, the MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Lynch, K.,** (1981), *A Theory of Good City Form* The MIT press.
- Meiss, P.V.,** (1992), *Elements of Architecture, From form to Place*, Van Nostrand Reinhold, New York.
- Mesch, G.S., Manor, O.,** (1998), Social Ties, Environmental Perception, Local Attachment, *Environment and Behavior*, Vol. 30, No. 4, Sage Publications.
- Milgram, S.,** (1976), Psychological Maps of Paris *An Introduction to Environmental Psychology*, The City and Urban Design, Part VIII, New York.
- Moeser, S.D.,** (1988), Cognitive Mapping in a Complex Building, *Environment and Behavior*, Vol. 20, No. 1, Sage Publications.
- Montello, D.R.,** (1991), Spatial Orientation and the Angularity of Urban Routes, *Environment and Behavior*, Vol. 23, No.1, Sage Publications.
- Montello, D., Pick, H.L.,** (1993), Integrating Knowledge of Vertically Aligned Large-Scale Spaces, *Environment and Behavior*, Vol. 25, No. 4, p. 457-484, Sage Publications.
- Moore, G.T.,** (1979), Knowing About Environmental Knowing, The Current State of Theory and Research on Environmental Cognition, *Environment and Behavior*, Vol 11, No.1, s.33-70.
- Norberg-Schulz, C.,** (1971), *Existence, Space and Architecture*, StudioVista, Londra
- Norberg - Schulz, C.,** (1980), *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*, Academy Editions, London.

- Oktay D.**, (1990), Tasarımda Kullanıcı Katılımı, *Mimarlık*, S.90, 90/ 5-6, s.32-33, İstanbul.
- Öğüt, R., N.**, (1990), Kültürel Yabancılaşma, Günümüzde Kültür, Mimarlık ve Gerçeklik, *Mimarlık*, 90/3, s. 59-61, İstanbul.
- Özsoy, A.**, (1998), Mimarlıkta Psikoloji Ders Notları, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Pamuk, O.**, (1998), Üç Körlük ve Hafıza Hikayesi, *Benim Adım Kırmızı*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Pennartz, J. P., Elsinga, M.**, (1990), Adults, Adolescents, Architects Differences in Perception of the Urban Environment, *Environment and Behavior*, Vol. 22, No.5, Sage Publications.
- Peponis, J., Zimring, C., Choi, Y.K.**, (1990), Finding The Building in Wayfinding, *Environment and Behavior*, Vol. 22, No. 5, p. 555-590, Sage Publications.
- Philip, L.J.**, (1998), Combining Quantitative and Qualitative Approaches to Social Research, *Environment and planning A*, vol. 30, p. 261-276.
- Rapoport, A.**, (1977), Human Aspects of Urban Form, Pergamon Press, Oxford, New York.
- Rapoport, A.**, (1981), A Cross-Cultural Aspects of Environmental Design, Human Behaviour and Environment, I. Altman, A. Rapoport, J.F. Wohlwill, Plenum Press, New York, London.
- Rapoport, A.**, (1982), The Meaning of the Built Environment, Beverly Hills: Sage
- Russel, A., Ward, L.M., Pratt, G.**, (1981), Affective Quality Attributed to Environments, *Environment and Behavior*, Vol. 13, No. 3, p. 259-288, Sage Publications.
- Sanoff, H.**, (1990), Participatory Design Theory & Techniques, Bookmeste Inc., U.S.A.
- Sanoff, H.**, (1991), Visual Research Methods in Design, Van Nostrand Reinhold, New York.
- Sennet, R.**, (1996), Kentle Vücut Vücuda, *Mimarlık*, 96/ 271, s. 21-23, İstanbul.
- Strohmayer, U.**, (1998), The Event of Space: Geographic allusions in the phenomenological tradition, *Environment and Planning D: Society and Space*, vol. 16, p. 105-121.
- Şentürer, A.**, (1995), Mimaride Estetik Olgusu, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.

- Tapan, M., Sey, Y.,** (1976), Değerlendirmede Temel Sorunlar ve Mimarlıkta Değerlendirme, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Teymur, N.,** (1982), Environmental Discourse, London: Question Press.
- Thiel, P.,** (1976), Notes on the Description scaling, Notation and scaring of some Perceptual and Cognitive Attribution of the Physcological Environment, *An Introduction to Environmental Psychology*, New York.
- Tunali, İ.,** (1984), Estetik, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Turan, E.R.,** (1994), Heidegger ve Ev, *Mimarlık*, S 260, 94/260, s. 21, İstanbul.
- Turgut, H.,** (1990), Kültür - Davranış - Mekan Ekileşim Saptamasında Kullanılabilecek Bir Yöntem, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tümer, G.,** (1979), İnsan – Mekan İlişkileri ve Kafka, Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Baskı Atölyesi, İzmir.
- Tümer, G.,** (1996), Mimarlık – Mühendislik Notları, *Mimarlık*, S.267, 96/267, s. 48-51, İstanbul.
- Ünlü, A.,** (1986), Geleneksel Çevrelerde Tasarım Verilerinin Saptanması için Bir Model, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Vitruvius,** (1990), Mimarlık Üzerine On Kitap, Çeviri: Dr. Suna Güven, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, Ankara.
- Yücel, A.,** (1982), Çağdaş Mimarlık, Çevre Anlam ve Mimarlığımız Üzerine, *Mimarlık*, 82/ 11-12, s.2-7, İstanbul.
- Yürekli, F.,** (1977), Çevre Görsel Değerlendirilmesine İlişkin Bir Yöntem Araştırması, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Yürekli, H.,** (1980), İnsan Davranışları ve Çevre İlişkilerine Bağlı Olarak Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi İçin Bir Metod Önerisi, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Zeisel, J.,** (1995), Inquiry by Design Tools for Environment - Behaviour Research, Cambridge University Press, California.
- Zevi, B.,** (1990), Mimariyi Görmeyi Öğrenmek, 1968, Çev.: Demir Divanlioğlu, Birsan Yayınevi, İstanbul.

EK I.

KUZGUNCUK DOKU ANALİZİ

BÖLÜM 1. TARİHİ VE FİZİKSEL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

1.1. GENEL YERLEŞİM

Kuzguncuk; Boğaziçinin Anadolu yakasında, Üsküdar, Paşalimanı ile Beylerbeyi arasında yer alır. Kuzeybatı - güneydoğu doğrultusunda oluşmuş Boğaziçi' ne açılan bir vadi içi yerleşmesidir.

1.2. TARİHSEL GELİŞİMİ

Kuzguncuk'un eski adının altın kiremit anlamındaki "Hrisokeramos" olduğu ve bu adın yerleşmeye çatısı altın yaldızlı kiremitle kaplı bir kiliseden geldiği yazılmaktadır. 500-600' lü döneme rastlayan bu yıllarda bu kilisenin dışında Hermalaos Manastırı, St. Paul yoksullar yurdu ile bir de hastane vardır. Kuzguncuk'un adını Fatih zamanında buraya yerleşmiş olan "Kuzgun Baba" dan aldığı sanılmaktadır.

İstanbul'un alınışından sonra Türkler yavaş yavaş Boğaziçi' ne yerleşmeye başlamış ve öncelikle Üsküdar' ı seçmişlerdir. Üsküdar' da ve hemen komşusu Paşalimanında köşk ve yalılar görülmeye başlarken, Kuzguncuk'da 18. y.y' a kadar önemli bir İslam eserine rastlanmadığı kaynaklarca bildirilmektedir.

Kuzguncuk, İstanbul'un Asya kesimindeki ilk Musevi yerleşim bölgesidir. (17. y.y. kaynaklarından) Kuzguncuk'un Avrupa Musevileri tarafından "kutsal topraklara varmadan önceki son durak" olarak kabul edildiği ve bu topraklara gidemeyenlerin Kuzguncuk'a yerleşip orada ölmeyi ve gömülmeyi vasiyet ettikleri bilinir. Bu nedenle de yerleşmede geniş bir Musevi mezarlığı olduğu vurgulanır. Ermeniler ise, buraya 18. y.y. dan itibaren yerleşmeye başlarlar, 19. y.y da ise oldukça büyük bir grup oluştururlar.

19. y.y. da Kuzguncuk' da yetmiş İslam, ikiyüzellisi Rum, binaltıyüz Ermeni, dörtyüz Musevi, dördü ecnebi olmak üzere 1340 hane olduğu bilinmektedir. Kuzguncuk'un daha çok gayrimüslüm ağırlıklı bir yerleşme niteliği taşıdığı bu rakamlardan daha da iyi anlaşılacaktır.

1.2.1 19. yy. sonu Kuzguncuk' da Bulunan Yapılar

1.2.1.1. Dini Yapılar

- Aya Tiryadi (Rum Katolik) Kilisesi
- Yukarı Sinagog
1840' da inşa edilen bu sinagog Kal de Ariva adıyla anılır.
- Aşağı Sinagog
1878 tarihlidir. Beth Yaakov Sinagoğu bilinen isimdir.

- **Surp Krikor Lusdvoriç (Ermeni) Kilisesi**

Kuzguncuk İskelesi yanında yer alır. 1831 yılında yaptırıldıktan sonra, 1861 yılında taş ve tuğla karışımı ve kubbeli olarak yeniden inşa edilmiştir. İstanbul'un dıştan görülebilen kubbeli az sayıdaki Ermeni kilisesinden biri olan bu kilise 1967' de bir iç onarım daha geçirmiştir. Moloz taş örülü duvarlarında tuğla hatıllar kullanılmıştır. Kilise aydınlanması ve oyma işçiliği ile İstanbul' un diğer kiliselerinden kendisini ayırır.

- **Ayios Pandlemion (Rum Ortodoks) Kilisesi**

1831' de yaptırılıp 1861' de yanmıştır. 1896 yılında yeniden yapımına başlanmış 1892'de ibadete açılmıştır. Kilisenin çan kulesi ise 1911 tarihlidir. Yazması da 1831' de yapılmıştır.

- **Üryanizade Camii**

Şeyhülislam Üryanizade Ömer Efendi tarafından yaptırılan bu camii şerefesi, saçaklı minaresi ile İstanbul' daki ahşap minarelerin en zengin ve dikkate değer örneklerinden biridir.

1.2.1.2. Sivil Yapılar

- **Sahildeki Yalılar**

Madam Agavni Muratyan, Mimar Abidin Mortaş ve en önemlisi Fethi Ahmet Paşa Yalısı da dahil olmak üzere Kuzguncuk Sahiline (Beylerbeyi-Üsküdar Yönünde) ait yaklaşık 35 yalı 19. y.y. yapısı olarak Bostancıbaşı defterinde kayıtlıdır. Bugün bu yalıların pekçoğu ya kısmen değişikliğe uğramış ya da yerlerine apartman yalı niteliğinde yapılar yapılmıştır. Bazıları ise kendi hallerine bırakılarak yıkılmasına göz yumulmuştur. Bu yalılar içinde önemli yeri olan Fethi Ahmet Paşa Yalısı hakkında detaylı bilgi vermek faydalı olacaktır.

Aslen Mihrimah Sultanın torunun kocası Şeyhülislamın yalıdır. Fethi Paşa aldığı yalı 234 seneliktir. Harem ve selamlık olmak üzere 2 ayrı kısımdan oluşan yalıdan günümüze sadece selamlık kısmı kalmıştır. Hemen ardında; çam, çınar, köknar ağaçlarından oluşan günümüzde yapı yapılmaması koşuluyla halka açılması için belediyeye bırakılan Fethi Ahmet Paşa Korusu vardır. Yapının en belirgin plan özelliği olarak geleneksel yapı üslubun bir örneği olan eli böğründe veya ahşap direk destekli çıkmalı odalar gösterilebilir. Tavanların dekorasyon ve profillerinden, kapı biçimlerine ve çıkmaları omuzlayan ahşap direklere değin pekçok dekorasyon ve yapı elemanı batı taklididir. Bu Avrupalı ekler Avrupa' da yaşamış olan ve Boğaz' ın ilericilerinden sayılan Fethi Ahmet Paşa' nın kişiliği ile bağlantılıdır.

- **Köşkler**

Bu köşkler Nakkaş Tepe üzerinde sıralanmıştır. Cemil Molla Köşkü, Hüseyin Avni Paşa Köşkü, Marko Paşa Konağı, Beyliçyan' ın Evi, Kuleli Köşk, Çinili Köşk bunlardan bazılarıdır.

▪ Köy İçi Yerleşimi

Kuzguncuk, çeşitli aralarla pek çok yangın geçirmiştir. 1865 yangınında 500 ev ve dükkan yanınca Belediye Kuzguncuk çarşı bölgesini yeniden düzenlemiştir. İcadiye Caddesi ve çevresini kapsayan bu düzenlemede evler bitişik nizamdadır. Türk yerleşim bölgelerinde rastlanmayan planlı bir yapılanma hareketinin göstergesi olan gridal düzen uygulamasından dolayı vadi içindeki yerleşim karakterini 19. y.y. sıraevleri belirler. Bu sıra evler İslam, Hristiyan ve Yahudi küçük tüccar, küçük esnaf ve sanatkarlarla orta ve küçük bürokratların oturduğu evlerdir. Köşk, yalı ve diğer eserler bugün sayıca azınlıkta kalırken Kuzguncuk'un genel yerleşim karakterini bu sıra evler belirler.

1.2.1.3. Diğer Tarihi Eserler

Küçük Hamam ve Dağ Hamamı adlı iki hamam ve Kuzguncuk- Paşalimanı arasında 1812 tarihli İsmet Bey Çeşmesi ve 1831 tarihli iskele çeşmesi semtin diğer tarihi eserleridir.

1.3. FİZİKSEL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

1.3.1. Doğal Çevre Özellikleri

1.3.1.1. Topoğrafya

Kuzey-batı, güney-doğu yönünde oluşmuş bir vadi içi yerleşimidir. Eğim aşağılarda % 5 den başlar kuzeye doğru gidildikçe artar. Eğimin bir yanda sahilden itibaren İcadiye Caddesi ile yukarılara doğru gittikçe artarken diğer yanda yine İcadiye Caddesine çıkan ve ona teğet olan diğer sokaklar boyunca önce az bir eğimle sonra dikleşerek artması Kuzguncuk' a bir çanak görüntüsü verir. Kimi bölgelerde oldukça dikleşen bu eğim merdivenle geçilerek sokakların genel karakterini oluşturur. Yamaçlar maki ve ağaçlarla kaplıdır. (Bu ağaçların bir kısmı tahrip olmuştur.) Ayrıca eğimden dolayı bazı yapılarda fazla bir kat oluşurken, eğim; yapı girişlerini ve çıkma düzenlerini de etkiler. Yokuştaki evler boğaz manzaralıdır. Eğimin az olduğu sahil dar bir şerit halinde iskan edilmiştir.

1.3.1.2. İklim

Bölgesel ve yerel iklim koşulları hüküm sürer. Bölgesel iklim Akdeniz iklim koşullarını gösterir ve kışlar yağışlı geçer. Yazları kurak ve sıcaktır fakat bu kuraklık güney ve batı kıyılarından daha az şiddetli ve kısadır. Yaz sıcakları genellikle yüksekken kış ise genellikle ılımandır. En soğuk ay ortalamaları 5-7 derecedir. Boğaz, sirkülasyon bakımından çok hareketli bir sahadır ve hakim hava hareketleri kuzeydoğu - güneybatı doğrultusunda Boğaz eksenine koşut biçimde meydana gelir. Hakim rüzgarlar iklimi belirler. Yazın serinlik ve kışın soğuk-kuru hava yaratan rüzgar Mayıs ayı başından itibaren Ağustos sonuna kadar eser. Lodos kışın ılımlı bir hava koşulu, yazın da Marmara' da ısınarak boğucu rüzgar getirir.

Bu bölgede boğaz kenarı iklim özelliklerinden dolayı rüzgarsız geçen gün yok gibidir. Nemlilik oranı çok yüksektir. Ortalama %70-80 kadardır. Boğaziçinde oldukça yüksek ısıya sahip olan deniz, soğuk mevsimlerle soğumaya başlar. Bu seyir karadakinden daha yavaştır ve böylece üzerinden geçen havayı ısıtır. Kara ile temasta olan hava ile atmosferin yüksek kısımlarındaki hava soğuk kalır, iki farklı atmosferin teması da sisi oluşturur.

1.3.1.3. Bitki Örtüsü

İstanbul Boğazında bitki örtüsü, hem bölgesel hem de yerel iklim koşullarının oluşumunda büyük rol oynamıştır. Kuzguncuk’ da bitki örtüsü doğal bitkilerden, koru, mezarlık ve çok nadir de olsa konut bahçelerinden oluşur. Çam, çınar ve köknar ağaçlarının yoğunlukta olduğu Fethi Paşa Korusu ve Musevi, Hristiyan, Müslüman Mezarlıkları Kuzguncuk’ un yapı alanının iki yanını çevreleyerek bir sınır görevi görür.

Bunların dışında park ve tarım alanları da dikkati çeker, fakat gridal yerleşim düzeninden dolayı Kuzguncuk’ da, yapıların oluşturduğu alanda büyük bir yeşil alana, meydana ve herhangi bir kentsel boşluğa rastlanmamaktadır.

1.3.2. Diğer Fiziksel Çevre Özellikleri

1.3.2.1. Ulaşım

Kuzguncuk’ a vapur yoluyla ulaşımında 19. y.y. ın ikinci yarısında Şirket-i Hayriye vapurları büyük rol oynamıştır. 1865 – 66’ da çıkan ve Kuzguncuk’ da büyük tahribata yol açan yangın sonrası yapılan iskele, deniz ulaşımını büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Bugün bu iskele Kuzguncuk’ un denize açılan penceresidir. Boğaz Köprüsü yapıldıktan sonra, köprüye çok yakın oluşu nedeniyle Kuzguncuk’ un Avrupa yakasına bağlantısı da kolay ve kısa bir yolla sağlanmış olur. Çevre ve sahil yollarıyla da Anadolu yakası ulaşımını sağlayan Kuzguncuk’ da halk genellikle toplu taşıma araçlarını kullanır. Semt içi taşıt ulaşımında İcadiye Caddesine teğet diğer sokakların bu caddeye bağlanmasıyla İcadiye caddesi bir ana merkez görevi görür.

BÖLÜM 2. TARİHİ- KÜLTÜREL VE FİZİKSEL ÇEVRE VERİLERİNİN YAPI BİÇİMLENİŞİNE ETKİLERİ

2.1. KÜLTÜREL VE TARİHİ VERİLERİN BİÇİME ETKİSİ

19. y.y. batı etkilerinin yoğun bir şekilde hissedildiği bir devirdir. Toplum ve aile yapısının değişen yaşantı şekli paralelinde değişikliğe uğraması çekirdek aile kavramının ortaya çıkması bu dönemde konutun ve kent dokusunun değişime uğramasına neden olmuştur. Bu değişim Kuzguncuk gibi gayrimüslüm ağırlıklı boğaz köylerinde daha hızlı ve kolay olurken Türklerin oturduğu bölgelerde oldukça az etkisini göstermiştir. Bu farklı düzene geçişte yangınların büyük etkisi olmuştur.

▪ Gridal Düzen

Planlı bir yapılanma hareketinin bir göstergesi olan bu doku tipi, birbirini dik kesen sokaklardan oluşmaktadır. Hellen şehir planlamacısı Hippodamos' un uyguladığı ızgara ya da dama tahtası adı verilen bu düzenlemenin amacı, şehirleri kare ya da dikdörtgen yapı adalarına bölmektir. Yangın ve afet sonralarında zarar gören bölgelerin yeniden yapılanmasında kullanılır. Günümüz mimari ve şehircilik anlayışı çerçevesinde de yeni yerleşim alanlarında uygulanmaktadır. Bu düzende yapıların ön yüzleri sokağa açılırken zemin hareketliliği üçüncü boyutta yerleşimde tekdüzeliği azaltmaktadır.

Kuzguncuk tarihsel akış içinde birçok büyük yangın geçirmiştir. Yangın sonrasında gayrimüslüm ağırlıklı olan diğer boğaz köyleri gibi gridal düzen uygulaması başlatılmıştır. Izgara uygulaması 1864 tarihli Tarik ve Ebniye (Yol ve Yapı) Nizamnamesinin 12. Maddesinde belirtilmiş ve yasal olarak uygulanması istenmiştir.

2.1.1. Gridal Düzen Uygulamasında Sokak – Parsel - Yapı İlişkisi

2.1.1.1. Sokak Parsel İlişkisi

1864 yangını sonrasında İcadiye Caddesi etrafında uygulanan ızgara planda parseller çok düzgün ve birbirine paraleldir, sokaklarsa birbirini dik keser. Bu diklik yerleşimin genel yapısında sağlanır, fakat, gridal düzendeki sokaklar İcadiye Caddesi' ne açılı açılır. Bu da İcadiye Caddesine açılan bu sokak dokularının bu cadde üzerinden ve sokak başlarından farklı perspektifler vererek algılanmasına neden olurken Kuzguncuk' a farklı bir çehre kazandırır. Bu teğetlikten dolayı ortaya çıkan köşe parsellerdeki köşe yapılarının zenginliği de bu farklı çehrenin ayrı bir özelliğidir.

Her iki sokağa da cephe veren parseller, bu düzgün hatlardan dolayı dikdörtgen biçimlidir. Yapıların parselle bağlı davranışında cepheler dar tutulurken geriye doğru bir büyüme görülür. Arkada yapılara ışık alma olanağı veren ada içi bahçeler vardır. Özet olarak, sokakların genel karakterini bitişik nizamda olan dar cepheli konutlar belirlerken dik olan pek çok sokakta eğimden dolayı sokak boyunca merdivenlere rastlanır. Dış mekanı etkileyen bahçelerin ve dolayısıyla da bahçe duvarının olmaması Kuzguncuk' u yakınındaki diğer boğaz köylerinden ayıran önemli bir biçimsel etki olarak ortaya çıkar. Kentin duvar etkisini ise yolları sınırlayan bitişik nizam yapılar, çoğunlukla da sıra evler belirler.

2.1.1.2. Sokak - Konut İlişkisi ve Konut Tipolojileri

19. y.y' da, Türk evindeki sokak - avlu - konut ilişkisi yerini sokak – konut ikili ilişkisine bırakmaya başlamıştır. Bunda gayrimüslümlerin oturduğu Kuzguncuk gibi bölgelerde iskan bölgelerinin darlığı nedeniyle arsa değerlerinin artmasının büyük önemi vardır. Bu bölgelerde sokakların dar ve kat yüksekliğinin 3 bazen de 3+1 olduğu bir düzen uygulanmaktadır. Bina yükseklikleri ve dış mekanın şekillenmesi, çeşitli tarihlerde çıkan ve bina yüksekliklerini malzeme farklılaşmasına göre belirleyen kanunlarla olmuştur.

(1849 tarihli ikinci Ebniye nizamnamesi Kuzguncuk’ da ahşap ve kagir binalar için farklı yükseklikler belirlemiştir.) Sıraevlerin cephelerindeki cumba, balkon ve saçak profillerinin yinelenmesi ve sokak topoğrafyası ile kurdukları ilişki nedeniyle sokak bütününe tek yapıdan farklı olarak ritmik olma özelliğini getirmesi beklenirken Kuzguncuk’ da bu monotonluk kırılmıştır. Bu konutlarda ön - arka cephe ve alt - üst kat karşıtlığı izlenebilmektedir. Batı sıraevinde ön - arka cephe farklılaşması prestij cephesi yaratma çabasıyla olmakta, alt - üst kat karşıtlığı da giriş cephesini daha prestijli gösterme çabası ile yoldan içeriye çekilmiş giriş önü boşluğu ve üst katlar arasında gözlenebilmektedir. Aslında Kuzguncuk’ daki ve diğer benzeri İstanbul yerleşmelerindeki içeriye çekilmiş giriş önü boşluğunun ana amacı batının “prestijli ön cephe” mimari görüşünden kaynaklanmamaktadır. Sokaktan içeriye çekilmenin esas amacı dar olan sokaklarda subasman seviyesini aşmak için kullanılan 3-4 basamaklı merdivene alan yaratmaktır. Çoğunlukla niş içerisinde olan bu çıkmalar payandalarla desteklenir.

Çıkmanın üstü genellikle balkon olarak kullanılırken saçakları ise kat silmesi niteliğindedir. Dikdörtgen ve kare çıkmaların yanında pek çok sıraevde görülen (Üryanizade ve Perihan Abla sokakları en belirgin örneklerdir.) yolların parsel çizgilerine dik gelmediği durumlarda uygulanan gönyeli çıkmalar da Kuzguncuk evlerinin genel karakterini oluşturur. Sokakların İcadiye Caddesine dik bağlanmamasından dolayı dik açılı bir şekilde oluşan köşe parsellerindeki yapı biçimlenişi dikkat çekicidir. Köşeler, çıkmalarla vurgulanmış, pencerelerle boğaz manzarasına yönelmiş ve daireden dikdörtgene, kareden altıgene değin oldukça çeşitli şekillerde işlenmiştir.

2.2. DOĞAL VE FİZİKSEL VERİLERİN BİÇİME ETKİSİ

2.2.1. Topoğrafya ve Manzara Olanakları

1.3.1.1 de belirtildiği gibi, eğimden dolayı merdivenli sokaklar oluşurken, yine yokuş etrafındaki evlerde eğimden dolayı fazla bir kat oluşur. Bu da giriş ve çıkma düzenlerini ve giriş ve çıkmanın birbiriyle olan ilişkisini etkiler. Eğimden dolayı yokuş üzerindeki evlerin çoğu boğaz manzaralıdır. Ve yine boğaz manzarasını görebilmek için çıkmalar boğaza doğru yönelmiş ve pencere düzenleri buna göre oluşmuştur.

2.2.2. İklim

Etkisini uzun süreli ve etkili gösterdiği için; hakim rüzgar ve nemlilik oranı yüksek olduğu için rutubet buradaki yapıların birincil problemlerinden biri olduğundan yapıları ve biçimlenişlerini etkiler.

2.2.3. Bitki Örtüsü

Yapı dokusunun içinde herhangi belirgin bir kentsel boşluğun olmaması, yeşilin İcadiye Caddesini çevreleyen ağaçlar dışında sadece semt çevresindeki koruluklarda ve mezarlıklarda kalıp kent yaşamına uzakta olması beraberinde balkonlardan sarkan çiçekleri ve özellikle de sarmaşıklarla sarılı yapıları getirmiştir. Yapıların bu yeşille sarılmış yeni çehresi çıkmalarla birlikte oldukça hoş perspektifler verir.

EK II.

GÖRSEL – SÖZEL ANKETLERİN KATILIMCILARA SUNUM BİÇİMİ

ANKET FORMU

Görüşme Tarihi:

KATILIMCIYA AİT GENEL BİLGİLER

.....

Katılımcı no :
Örneklem grup : 1 2
Cinsiyet : K E
Yaş :
Meslek : Mimar Diğer :
Eğitim Durumu : İlkokul Ortaokul Lise Lisans Yüksek L.

İş Yeri : Kuzguncuk Diğer Sokak ismi:
Çalışma Süresi : 0-2 2-5 5-10 10-25 25-...
Çalışma mekanı olarak Kuzguncuk' u tercih etmesi:
 Kendi bilinçli seçimi Kendi bilinçli seçimi değil

İkamet Yeri : Kuzguncuk Diğer Sokak ismi:
Doğum yeri : Kuzguncuk Diğer
İkamet Süresi : 0-5 5-15 15-30 30-50 50-...
İkamet başl.: Taşınma Diğer

Taşınmak için Kuzguncuk' u tercih etmesi:
 Kendi bilinçli seçimi Kendi bilinçli seçimi değil

Mülkiyet Durumu: Ev Sahibi Kiracı

Konut türü :
 Betonarme Yığma-eski yapı Ahşap-eski yapı
 Apartman Tek ev
 10-20 yıl apartman Korunmuş, bakımlı Korunmuş, bakımlı
 20-50 yıl apartman Korunmamış, bakımsız Korunmamış, bakımsız
 Harap-yıkık Harap-yıkık

Konut memnuniyeti:
 Memnun Memnun değil

Memnuniyetsizliğe neden olan etkenler:
 Isınma problemi Mekan yetersizliği Bakımsızlık
 Rutubet problemi Kötü planlama Yangın güvenliği
 Güneşlenme durumu Kullanışsızlık Genel güvenlik problemi

1. Bölüm

1. Kuzguncuk' u hiç bilmeyen bir kişiye Kuzguncuk' u anlatmanız gerekseydi, nasıl bir çizimle anlatırdınız? Bir yabancıya Kuzguncuk' u tarif ettiğinizi farzederek bir çizim yapabilir misiniz?

Yapmış olduğunuz çizim üzerine, aklınıza gelen, bildiğiniz, yol, sokak, P.T.T. , cami, kilise, yeşil alan, iskele, gibi öğeler ile belli başlı tarihi eserleri, hatırlayabildiğiniz kadarı ile isimlerini yazarak işaretleyebilir misiniz?

2. 1. Soruda yapmış olduğunuz işaretlemeyi bu kez size verilmiş olan haritada yapabilir misiniz?
3. Size verilmiş olan fotoğraflardaki, hatırlayabildiğiniz çeşitli öğelerin yerlerini, yapmış olduğunuz çizim üzerinde, hatırladığınız kadarı ile gösterebilir misiniz? (fotoğrafların altında verilmiş olan numaraları çiziminizin üstüne yerleştirebilirsiniz)
4. Yaşamsal etkinlikleriniz (alışveriş, gezme v.b.) sırasında en sık gittiğiniz, kullandığınız yerlerin isimlerini ve yerlerini, (okul, P.T.T., . kahvehane, lokanta,sokağındaki arkadaş, park, cami, v.b.) ve en sık kullandığınız cadde ve sokakların isimlerini yazabilir misiniz?

.....
.....

Size verilen 2. harita üzerinde, bu yerleri ve yolları işaretleyerek, konut ve/veya işyeri yakın çevrenizi belirtebilir misiniz? Günlük yol şemanızı, gerekirse, ok işaretleriyle göstererek, özellikle, diğerlerine tercih ettiğiniz yollar varsa nedenini açıklayabilir misiniz?

-
.....
5. Kuzguncuk dışına hangi tür etkinlikler için, (işyerine, okula, eve gitme, gezme gibi) hangi sıklıkla, hangi araçları kullanarak çıkarsınız?

-
.....
6. Size verilmiş olan fotoğraflardan Kuzguncuk' u en iyi betimleyen 5 tanesini seçerek, numaralarını işaretleyebilir misiniz?

Özellikle o fotoğrafları seçme nedeninizin neler olduğunu belirtebilir misiniz? Sizce Kuzguncuk' u Kuzguncuk yapan hangi özellikler bu fotoğraflarda görülmektedir? Açıklayabilir misiniz?

-
.....
7. Kuzguncuk' u kendi özgün çizgilerinizi kullanarak bir resim, şekil, çizim ile ifade edebilir misiniz?

2. Bölüm

1.a. Aşağıdaki tabloda, 1. ve 2. bölümlerde verilmiş olan sıfat çiftlerinden ve kelime gruplarından, Kuzguncuk' u en iyi tanımlayan ya da Kuzguncuk' un değerlendirmesinde daha önemli gördüğünüz tanımlamalardan toplam 20 tanesini seçerek, 3-çok, 2-oldukça, 1-biraz, 0-çekimsiz şeklinde derecelendirebilir misiniz? Örneğin sessizliğin Kuzguncuk için önemli bir nitelik olduğunu düşünüp, seçtiğiniz 20 nitelime içinde sessizliği de belirlemişseniz ve Kuzguncuk' u oldukça sessiz buluyorsanız, A sütunundaki 2 numarayı işaretleyebilirsiniz.

1.b. Bu tanımlamalar içinden, size göre, Kuzguncuk' un tanımlamasında en önemli olan 8 tanesini işaretleyebilir misiniz?

1	A	çok	oldukça	biraz	çekimsiz	biraz	oldukça	çok	B
		3	2	1	0	1	2	3	
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ	eski								yeni
	bakımlı								bakımsız
	korunmuş								harap
	temiz								kirli
	sessiz								gürültülü
	hareketli								durağan
	huzurlu								huzursuz
	rahatlatıcı								sıkıntı verici
	dinlendirici								yorucu
	insancıl								mekanik
	güzel								çirkin
	özgün								sıradan
	tarihi								tarihi değil
	çağdaş								çağdışı
	yalın								karmaşık
	etkileyici								alelade
	ilgi çekici								sıkıcı
	sürprizli								monoton
	çeşitli								tekdüze
	görkemli								mütevazı
konforlu								konforsuz	
gelişmiş								ilkel	
ferah								sıkışık	
geniş								dar	
tanımlı								tanımsız	
2	A	çok	oldukça	biraz	çekimsiz	biraz	oldukça	çok	B
	bağlayıcı	3	2	1	0	1	2	3	bağlayıcı değil
Manevi anlamda,.....	sıcak								soğuk
Sosyal anlamda,.....	nitelikli								niteliksiz
Mimari anlamda,.....	uyumlu								uyumsuz
Mimari anlamda kendi içinde,.....	uyumlu								uyumsuz
Mimari anlamda insan ölçeği ile,.....	düzenli								düzensiz
Planlama açısından,.....	yeterli								yetersiz
Park, sinema gibi sosyal donatılar,.....	yeterli								yetersiz
Sosyal aktivite olanakları,.....	iyi								kötü
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi,.....	sorunlu								sorunsuz
Trafik düzeni-ulaşım,.....	yüksek								düşük
Konut standartları,.....	cazip								cazip değil
Yaşamak için,.....	güçlü								zayıf
İnsan-komşuluk ilişkileri,.....	hatırda kalıcı								geçici
Kavranma, hatırlanma açısından,.....	açık								kapalı
Dışa açılma açısından,.....	medyatik								medyatik değil
Tanıma, bilinme açısından,.....	sahipli								sahipsiz
Bakılma-korunma açısından,.....	açık								kapalı
Farklı dinlere ve kültürlere,.....									

3. Bölüm

1. İstanbul içinde, kendi seçeceğiniz başka bir yerde yaşama şansı size verilmiş olsaydı, nereyi ve nasıl bir konutu tercih ederiniz?
.....
.....
2. Kuzguncuk içinde, kendi seçeceğiniz başka bir yerde yaşama şansı size verilmiş olsaydı, nereyi ve nasıl bir konutu tercih ederiniz?
.....
.....
3. Kuzguncuk sizin için yaşadığınız ya da çalıştığınız yer olmanın ötesinde her hangi bir manevi anlam ifade ediyor mu? .
 Evet Hayır
.....
.....
4. Kendinizi Kuzguncuk' luymuş gibi hissettiğiniz oluyor mu?
 Evet Hayır
.....
.....
5. Kuzguncuk' u yeterince sahiplendiğinizi, koruduğunuzu hissediyor musunuz?
 Evet Hayır
.....
.....
6. Kuzguncuk' u sahiplenmek, korumak, güzelleştirmek adına aktif ya da pasif olarak bir şeyler yaptınız mı?, neler yapıldığına tanık oldunuz?
 Evet Hayır
.....
.....
7. Pasif olarak desteklediğiniz ya da aktif olarak katıldığınız eylemleri yeterli buluyor musunuz? Kuzguncuk' un temel sorunları nelerdir? Neler yapılmalıdır?
 Evet Hayır
.....
.....

4. Bölüm

1. Sizin için, bir “yer” i “anlamli” kılan nitelikler nelerdir?
.....
.....
2. Sizin için, aşağıdaki niteliklerden hangileri bir “yer” i sizin için “anlamli” kılabilir?

O yerdeki insanlar	O yerin geçmişle olan bağlantısı	O yerin doğa ile ilişkisi
O yerdeki sosyal ilişkiler	O yerin manevi bağlayıcılığı	
O yerde yaşanan süre ve anılar	O yerin mimari niteliği	

3. Bir çevreyi “nitelikli” olarak betimleyebilmemiz için, size göre, o çevrenin sahip olması gereken en önemli kriterler nelerdir?
.....
.....

Aşağıdaki tanımlamalar içinden, bir çevreyi görsel ve yaşamsal anlamda nitelikli olarak tanımlayabilmeniz için, size göre en önemli olan kriterlerden 10 tanesini seçerek, işaretleyebilir misiniz?

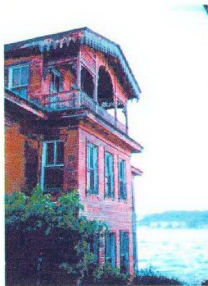
Bu soruyu, "eğer bir tercih yapma şansınız olsa, kendinize yaşama mekanı olarak seçeceğiniz yerin sahip olması gereken en önemli özellikler neler olmalıdır?" sorusu ile özdeş anlamı olarak düşünebilirsiniz.

	Nitelikli çevre, yeni olmalıdır.
	Nitelikli çevre, bakımlı olmalıdır.
	Nitelikli çevre, korunmuş olmalıdır.
	Nitelikli çevre, temiz olmalıdır.
	Nitelikli çevre, sessiz olmalıdır.
	Nitelikli çevre, hareketli olmalıdır.
	Nitelikli çevre, huzurlu olmalıdır.
	Nitelikli çevre, rahatlatıcı olmalıdır.
	Nitelikli çevre, dinlendirici olmalıdır.
	Nitelikli çevre, insancıl olmalıdır.
	Nitelikli çevre, güzel olmalıdır.
	Nitelikli çevre, özgün olmalıdır.
	Nitelikli çevre, tarihi niteliğe sahip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, modern olmalıdır.
	Nitelikli çevre, yalın olmalıdır.
	Nitelikli çevre, etkileyici olmalıdır.
	Nitelikli çevre, ilgi çekici olmalıdır.
	Nitelikli çevre, sürprizli olmalıdır.
	Nitelikli çevre, çeşitliliğe sahip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, görkemli olmalıdır.
	Nitelikli çevre, konfor koşullarına sahip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, gelişmiş olmalıdır.
	Nitelikli çevre, ferah olmalıdır.
	Nitelikli çevre, geniş olmalıdır.
	Nitelikli çevre, tanımlı olmalıdır.
	Nitelikli çevre, manevi anlamda insanı kendine bağlayan bir yapıya sahip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, mimari anlamda kendi içinde uyumlu olmalıdır.
	Nitelikli çevre, mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu olmalıdır.
	Nitelikli çevre, mimari anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer olmalıdır.
	Nitelikli çevrede, çocuk parkı, sinema, kütür tesisleri gibi donatılar yeterli olmalıdır.
	Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli olmalıdır.
	Nitelikli çevre, deniz-yeşil alanlar-doğa ile ilişkili ve bütünleşmiş olmalıdır.
	Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli olmalıdır.
	Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek olmalıdır.
	Nitelikli çevrede, komşuluk ilişkileri güçlü olmalıdır.
	Nitelikli çevre, kolay kavranabilmeli, hatırdı kalıcı olmalıdır.
	Nitelikli çevre, dışarıya açık olmalıdır.
	Nitelikli çevre, tanınan, bilinen, medyatik bir yapıya sahip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, sakinleri tarafından sahiplenilen, korunan bir yer olmalıdır.
	Nitelikli çevrede, farklı dinler ve kütürler birarada yaşayabilmelidir.

R 01

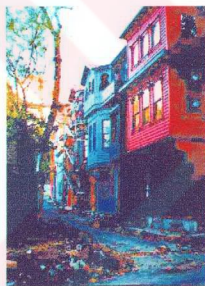
R 02

R 03

R 04

R 05

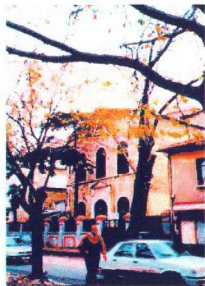
R 06

R 07

R 08

R 09

R 10

R 11

R 12

R 13

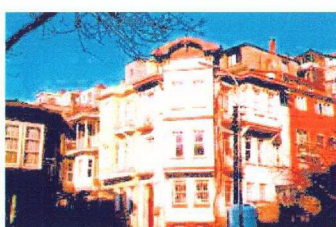
R 14

R 15

R 16

R 17

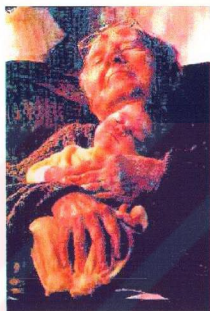
R 18

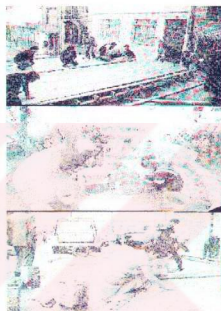
R 19

R 20

R 21

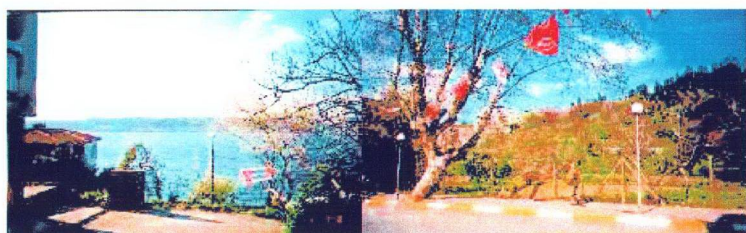
R 22

R 23

R 24

R 25

R 26

R 27

R 28

R 29

R 30

R 31

R 32

R 33

R 34

R 35

R 36

R 37

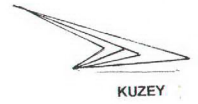

R 38

R 39

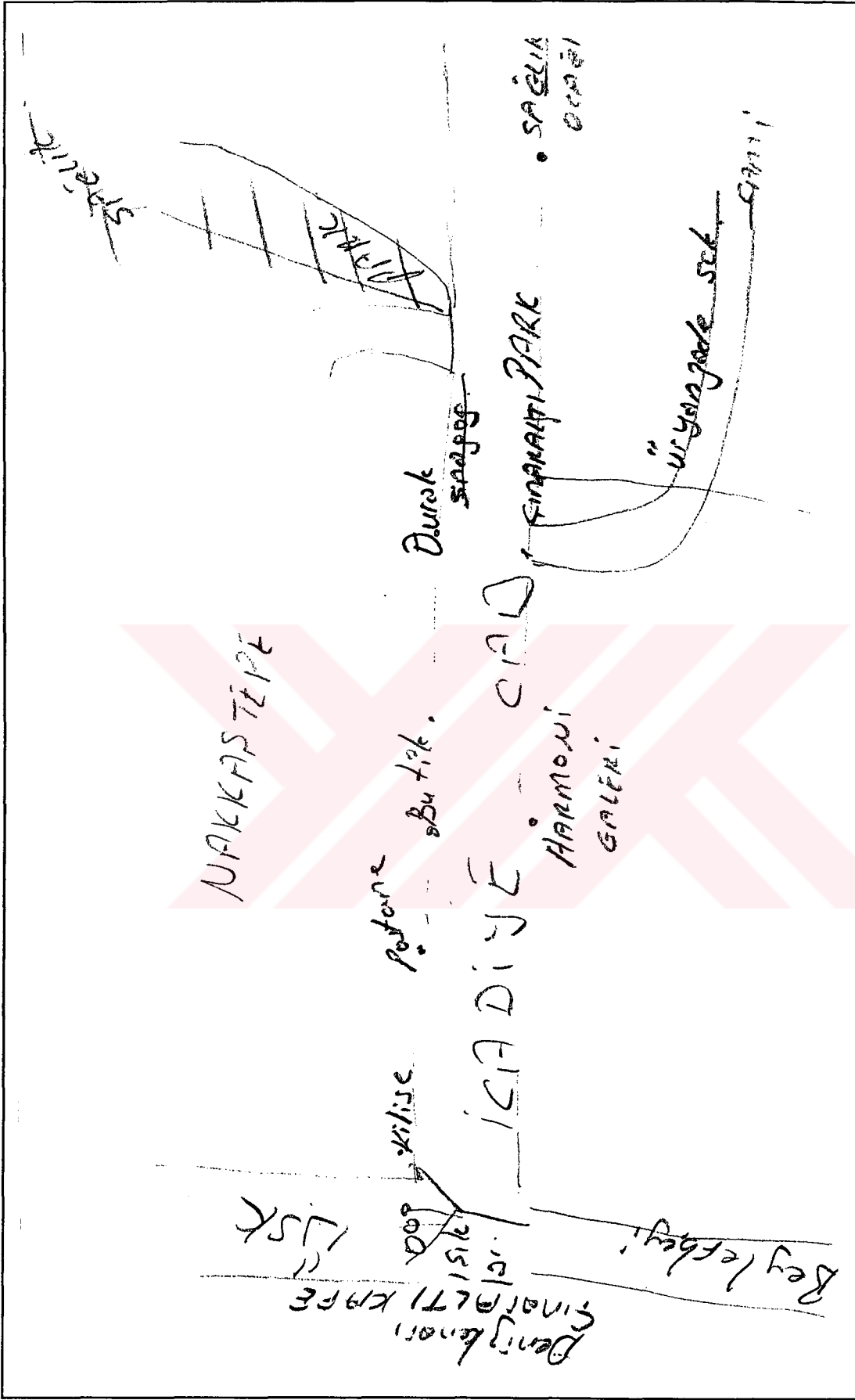

DENİZ

KUZEY

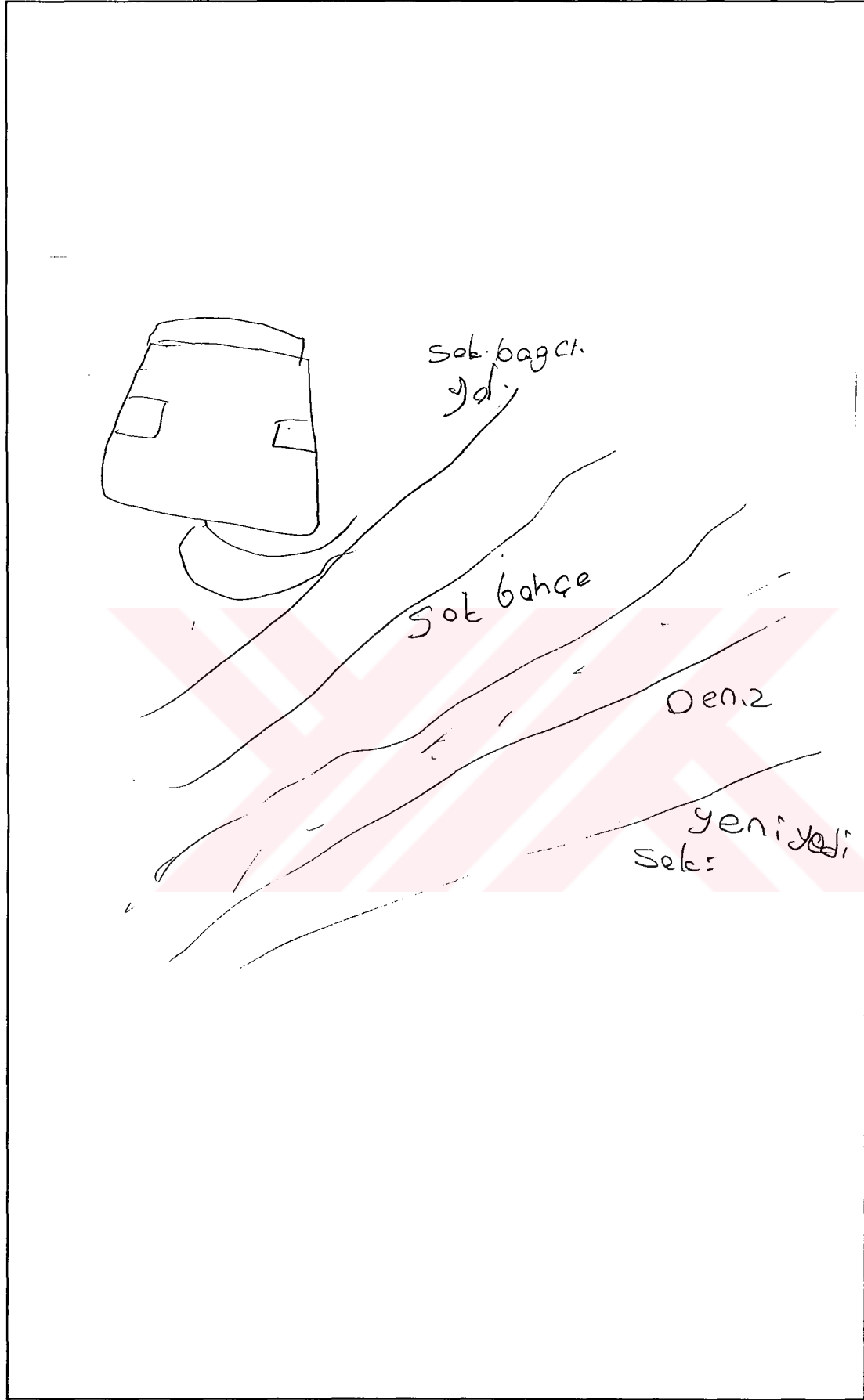
EK III.
ÖRNEKLEM GRUPLARIN
BİLİŞSEL HARİTA ÖRNEKLERİ

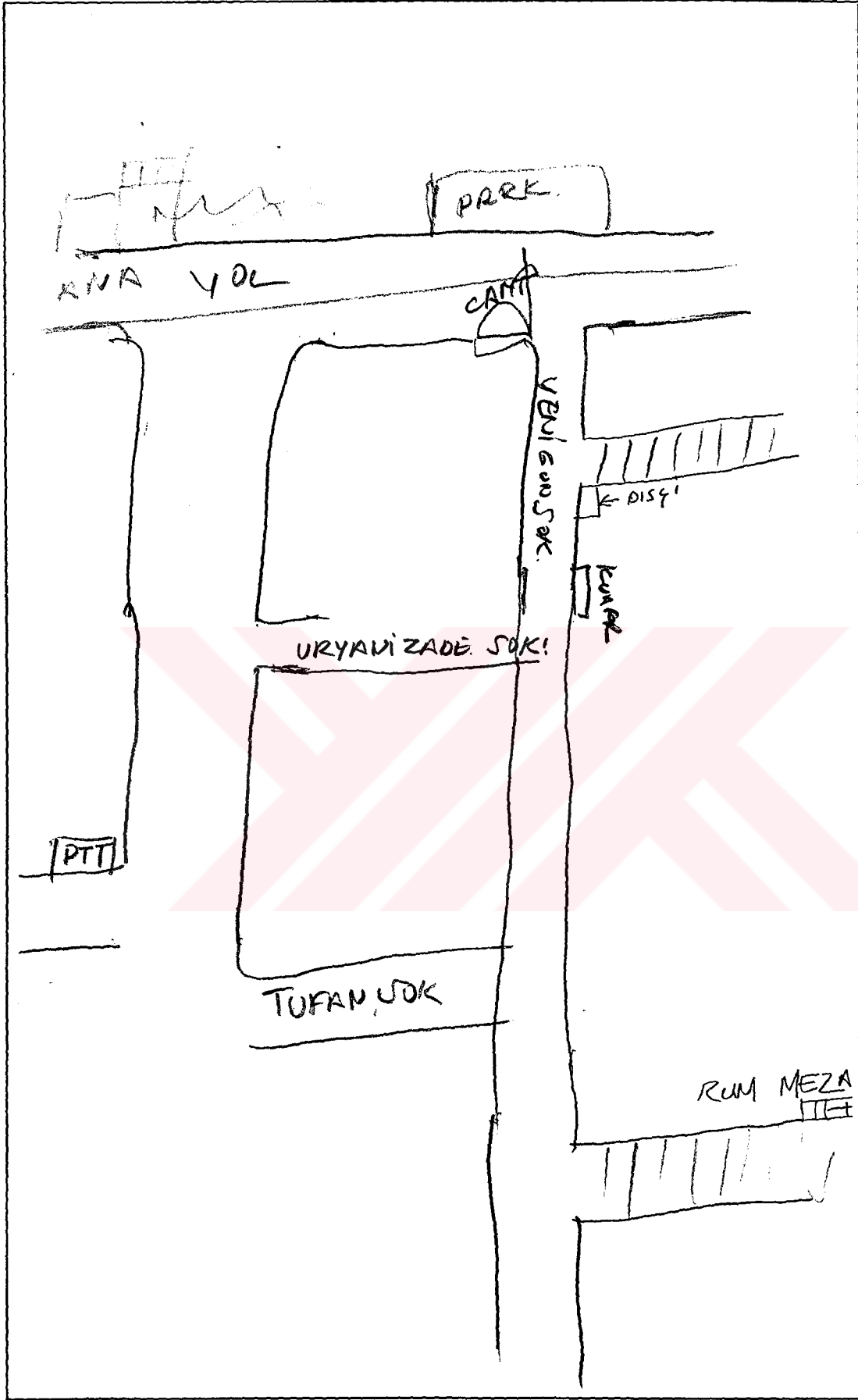
Şekil A.1. 1. Örnekleme Grup, 1 no'lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

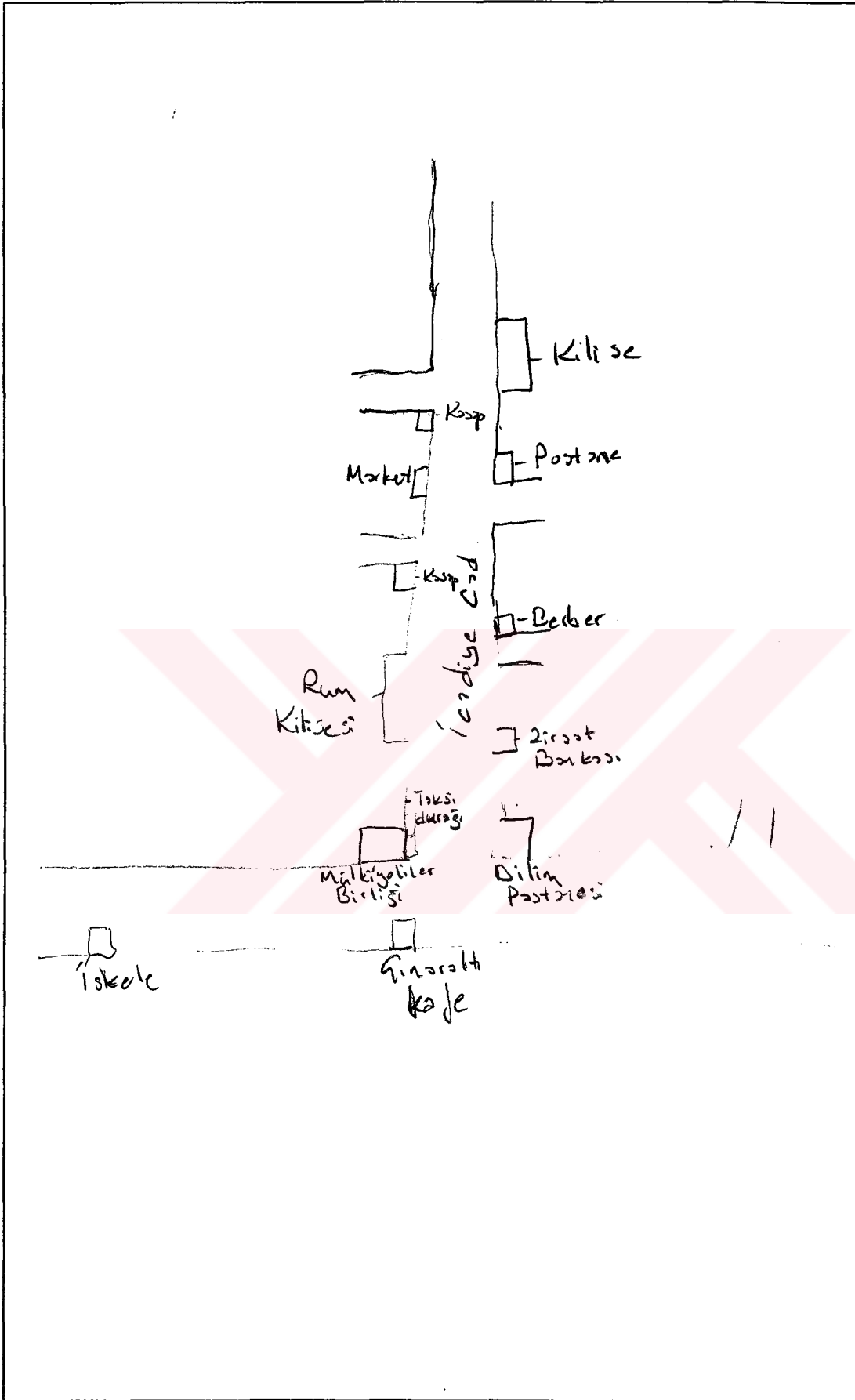
Şekil A.2. 1. Örneklem Grup, 2 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

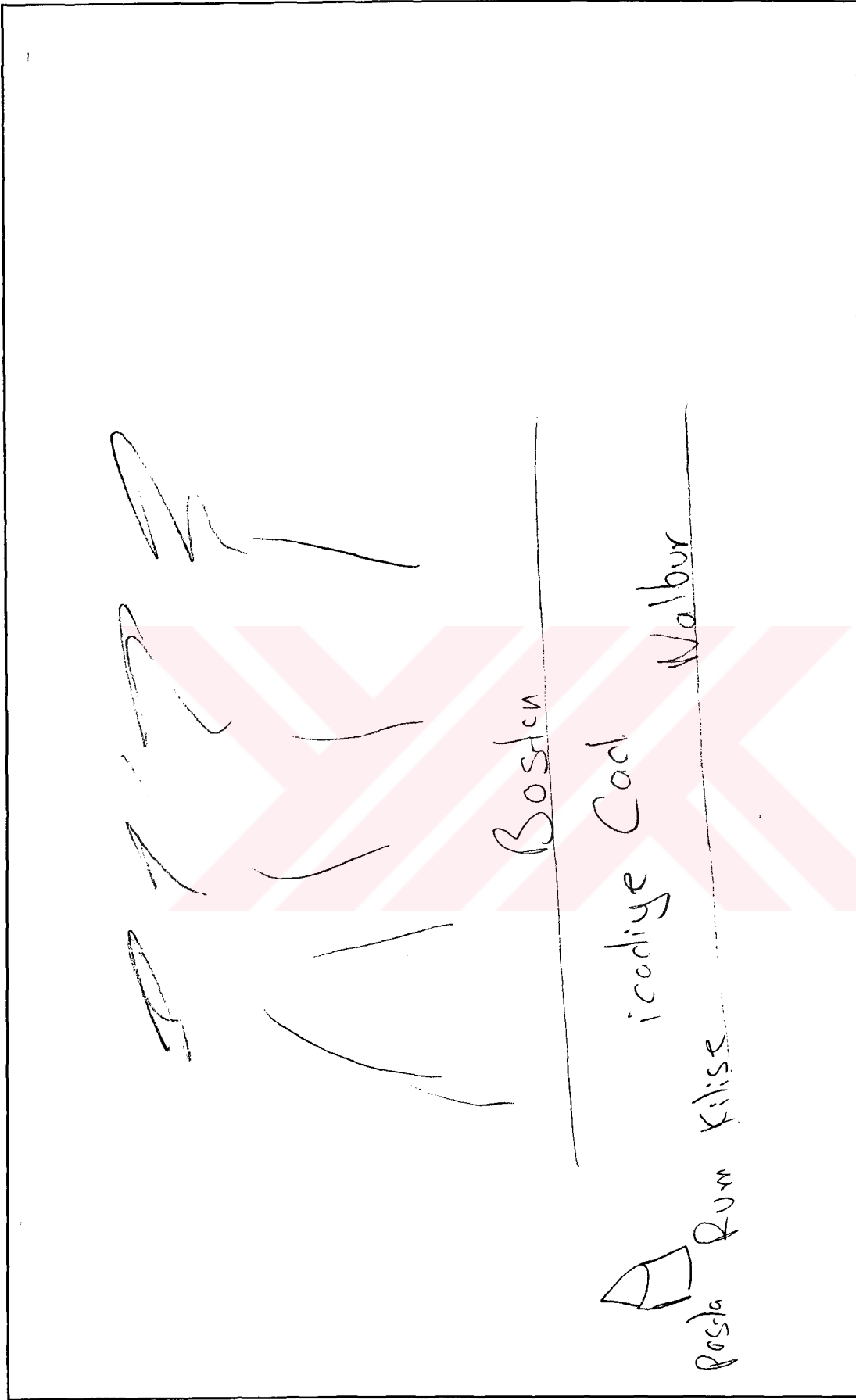
Şekil A.3. 1. Örneklem Grup, 3 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

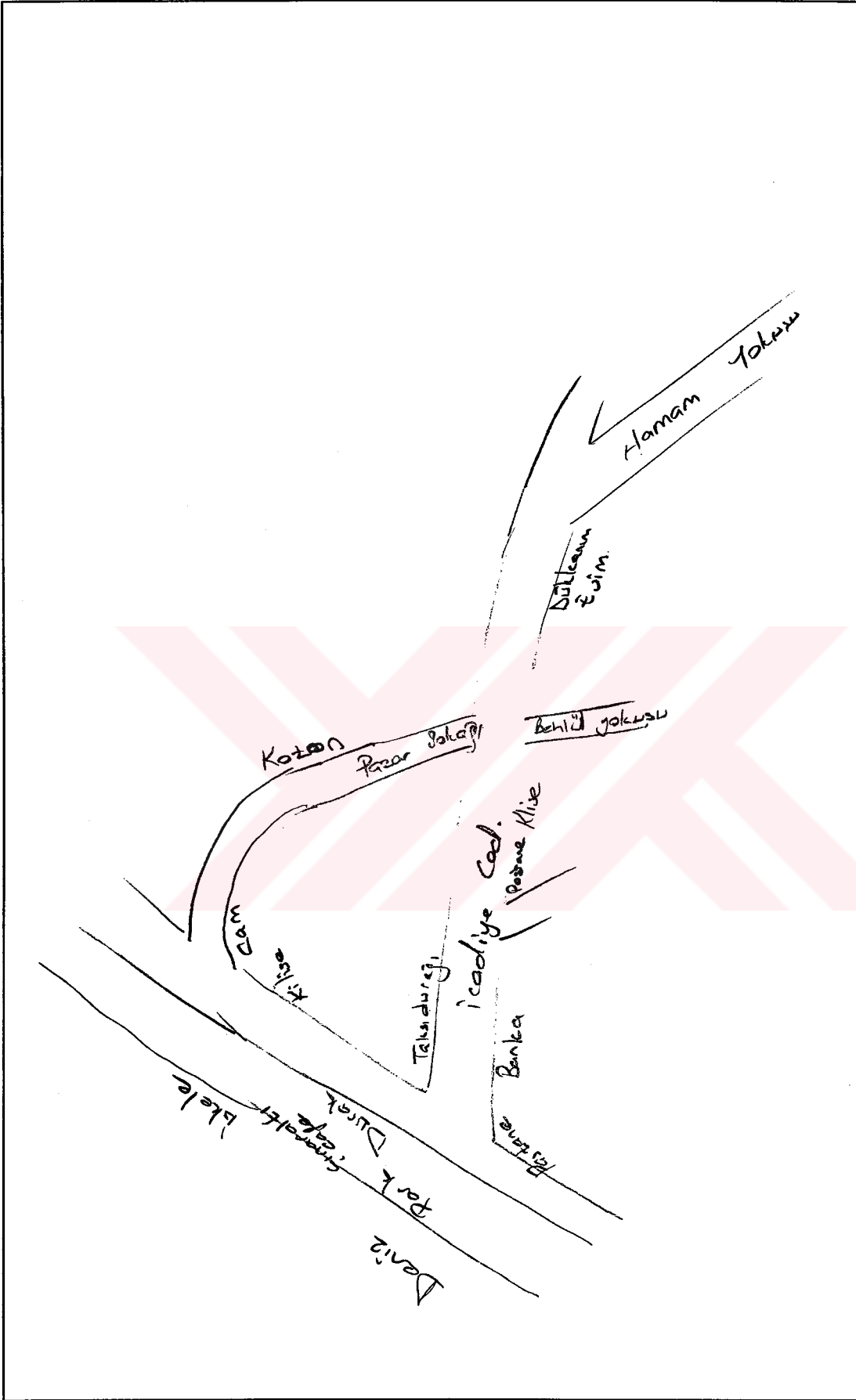
Şekil A.4. 1. Örnekleme Grup, 4 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

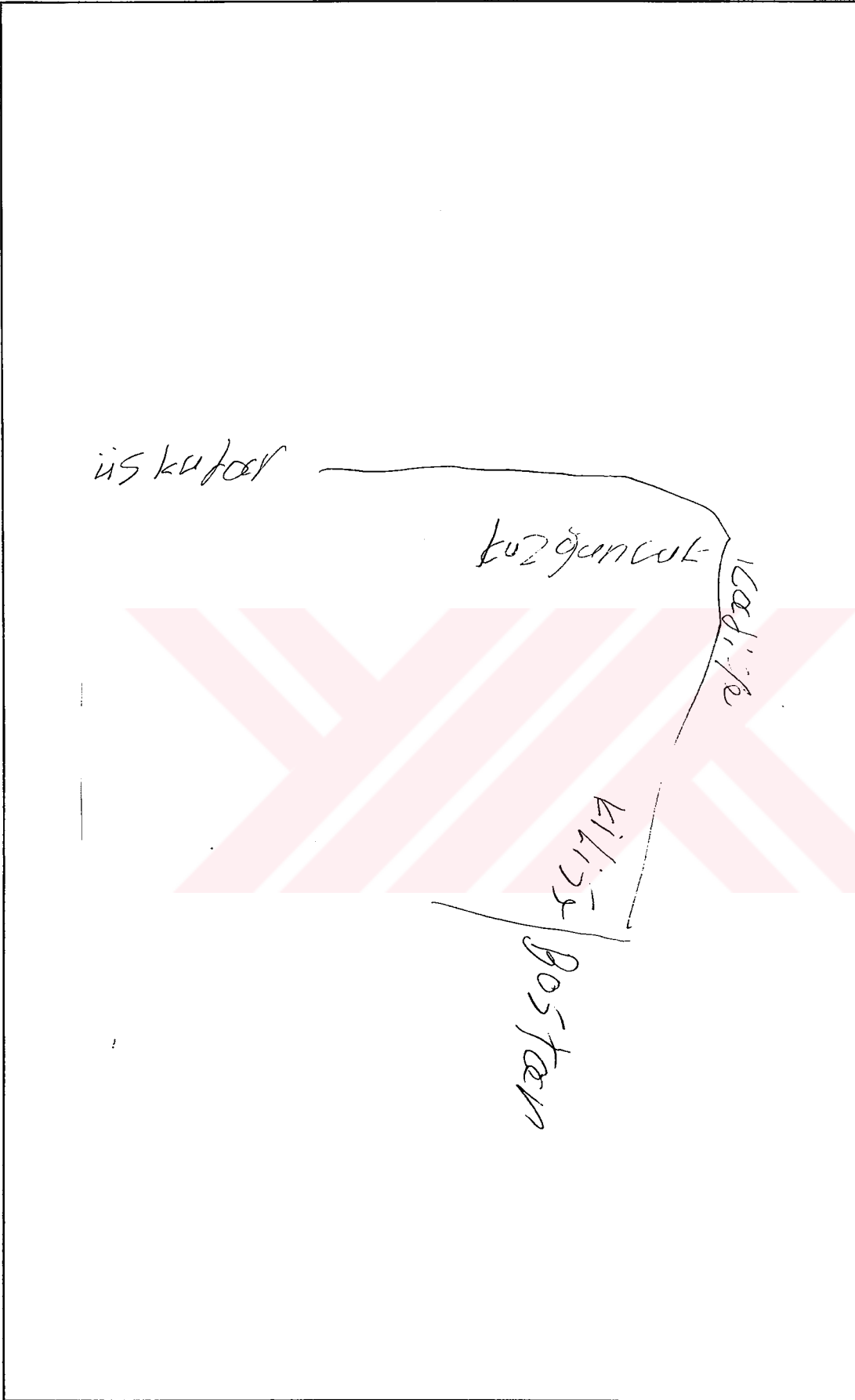
Şekil A.5. 1. Örnekleme Grup, 5 no'lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

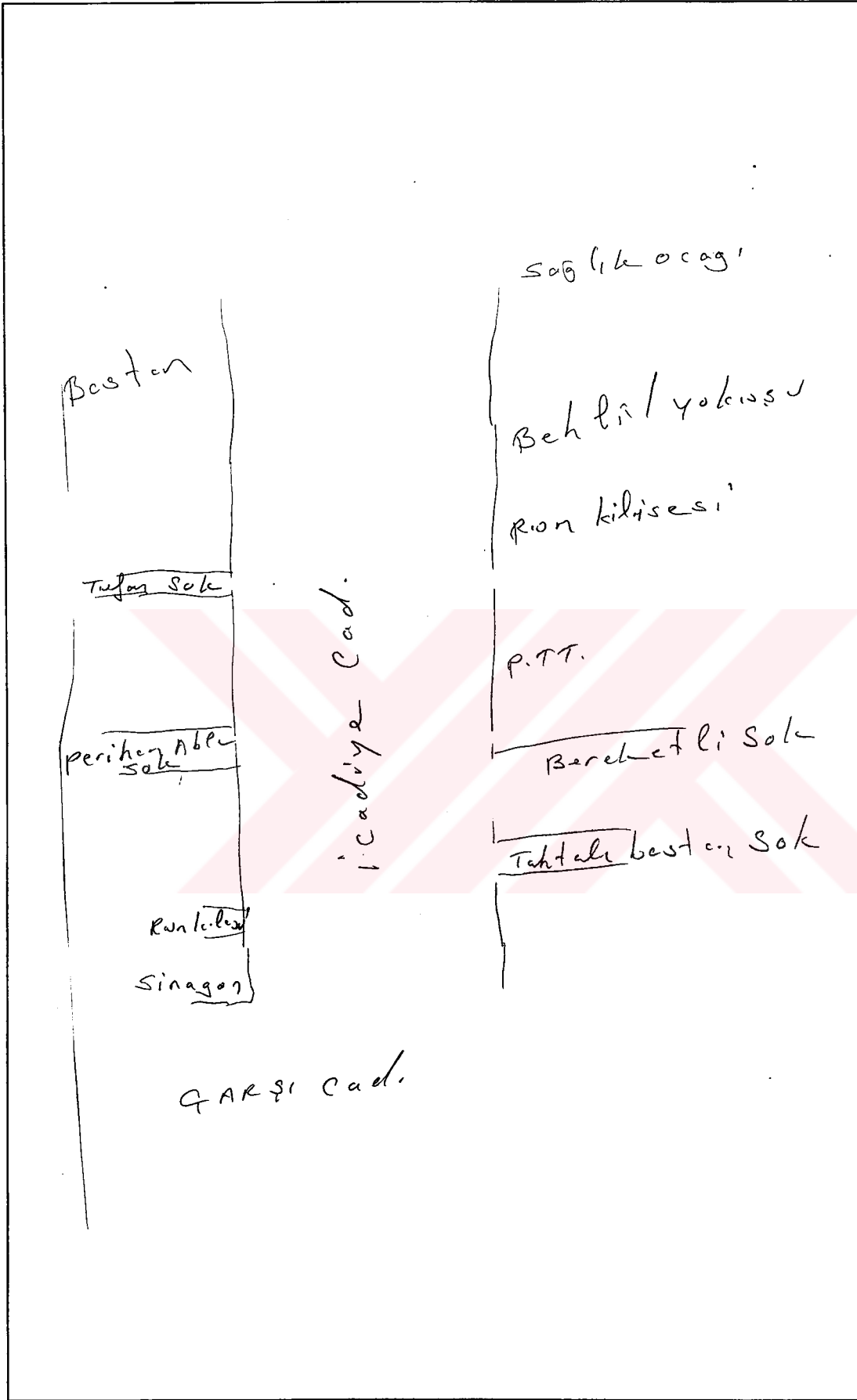
Şekil A.6. 1. Örneklem Grup, 6 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

Şekil A.7. 1. Örnekleme Grup, 7 no'lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

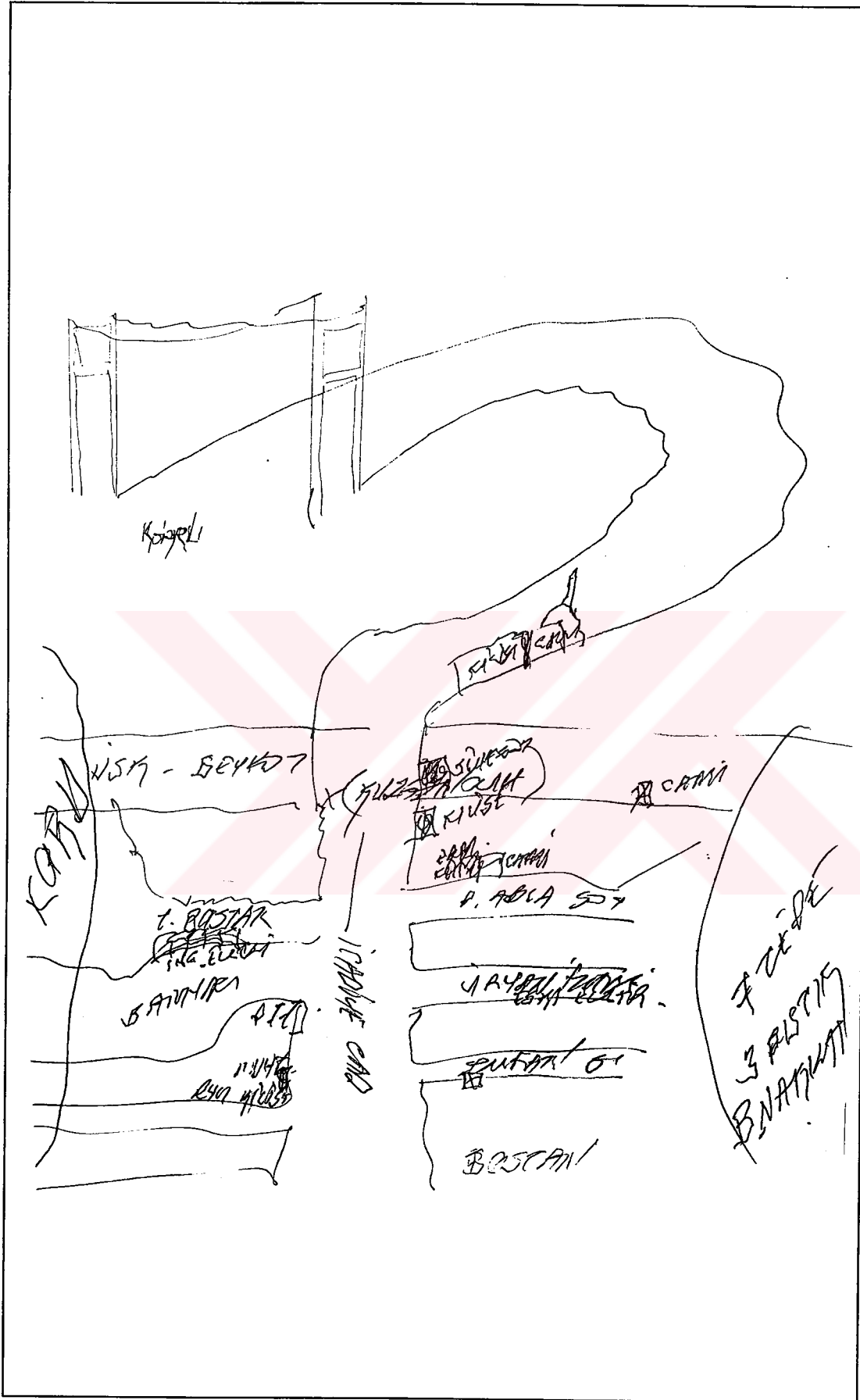
Şekil A.8. 1. Örnekleme Grup, 8 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

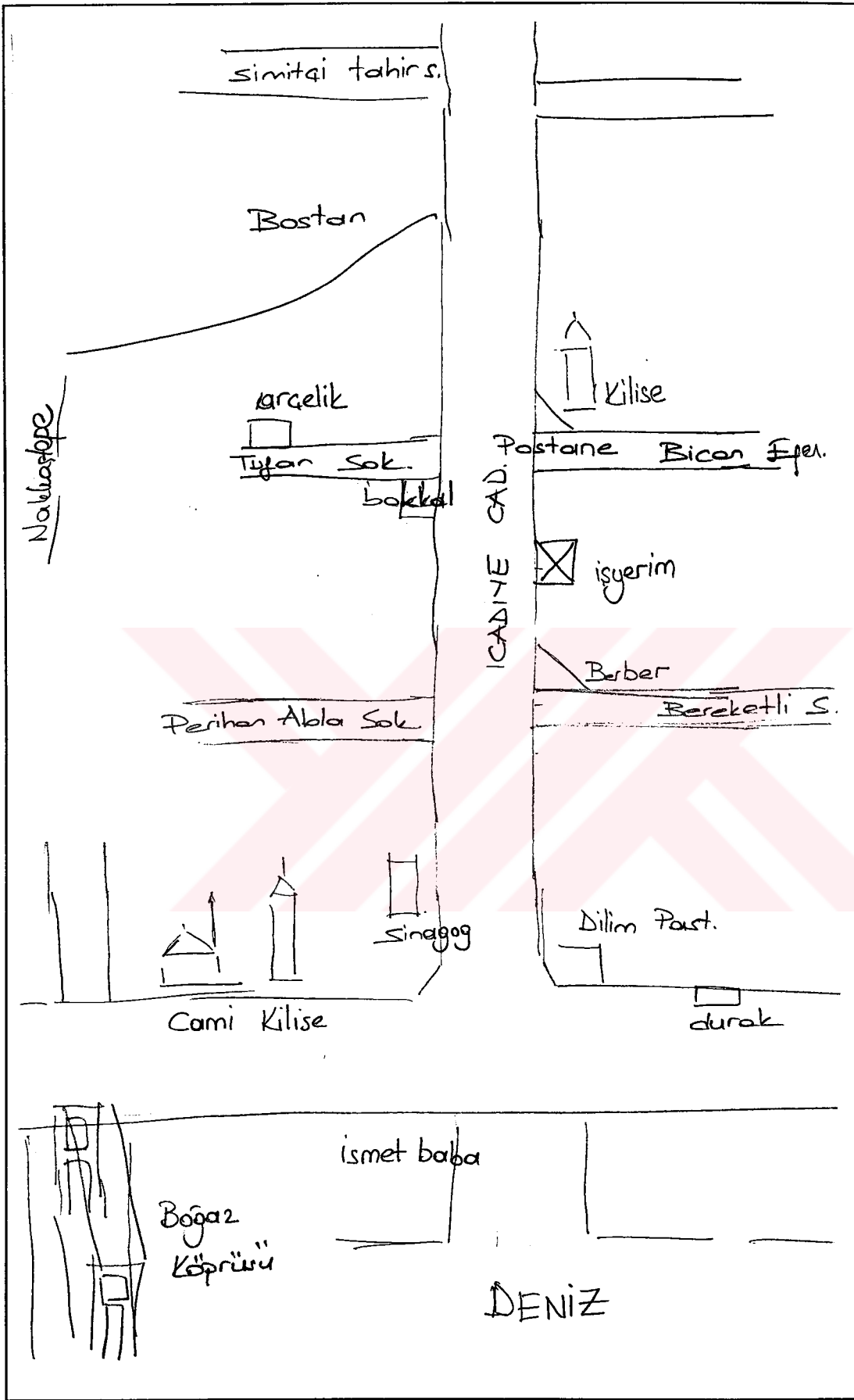
Şekil A.9. 1. Örnekleme Grup, 9 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

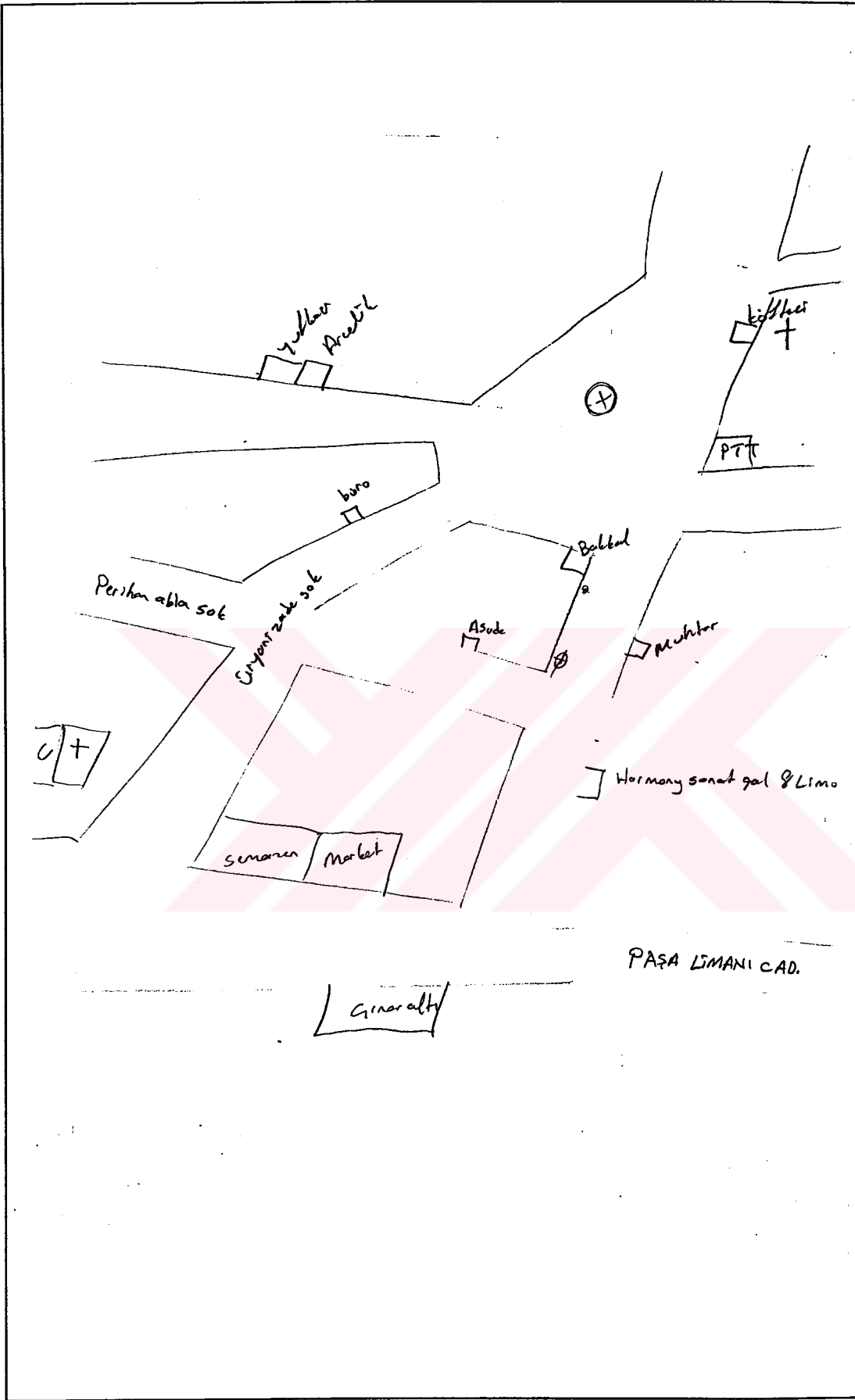
Şekil A.10. 1. Örneklem Grup, 10 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

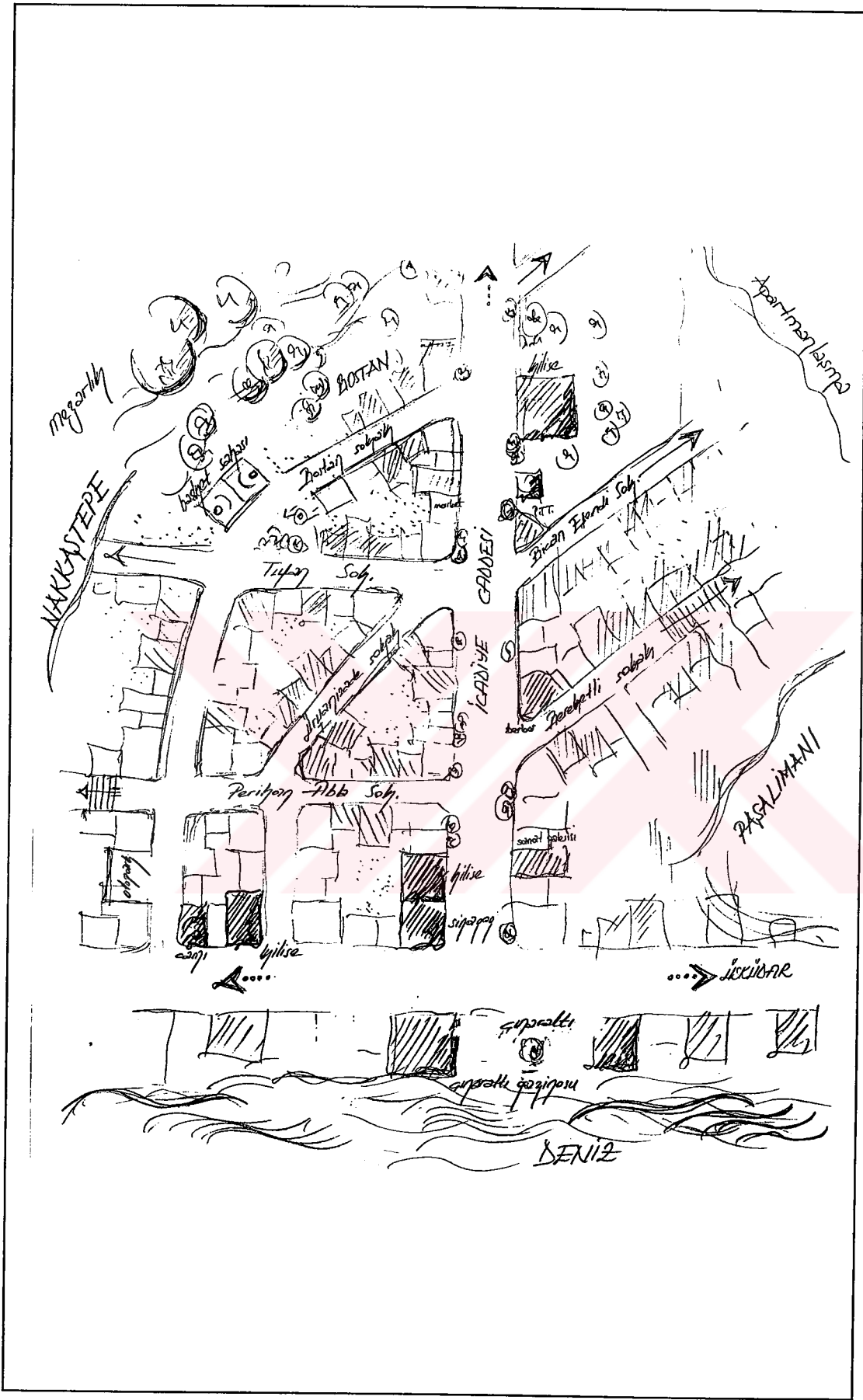
Şekil A.11. 1. Örneklem Grup, 11 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

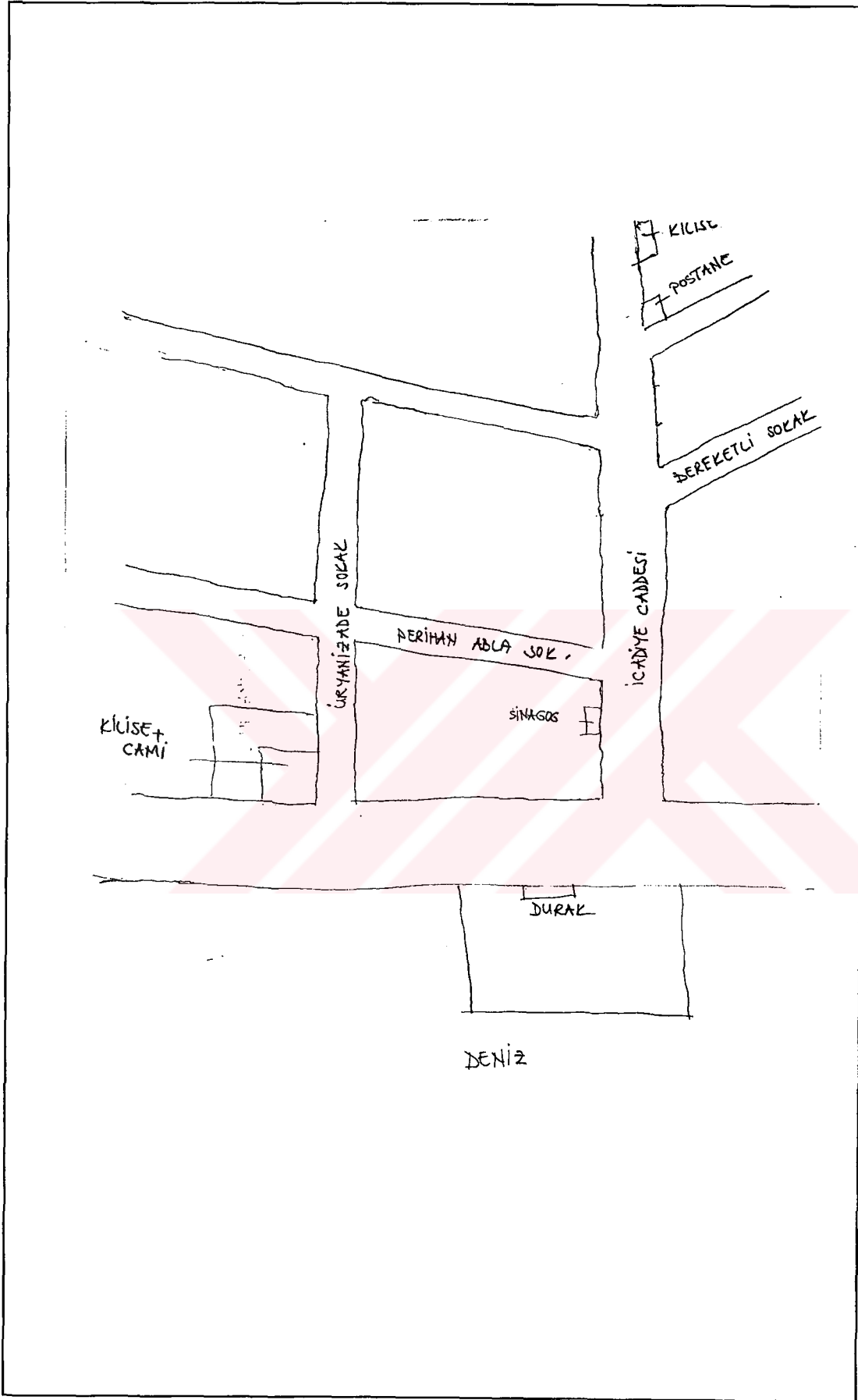
Şekil A.12. 1. Örnekleme Grup, 12 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

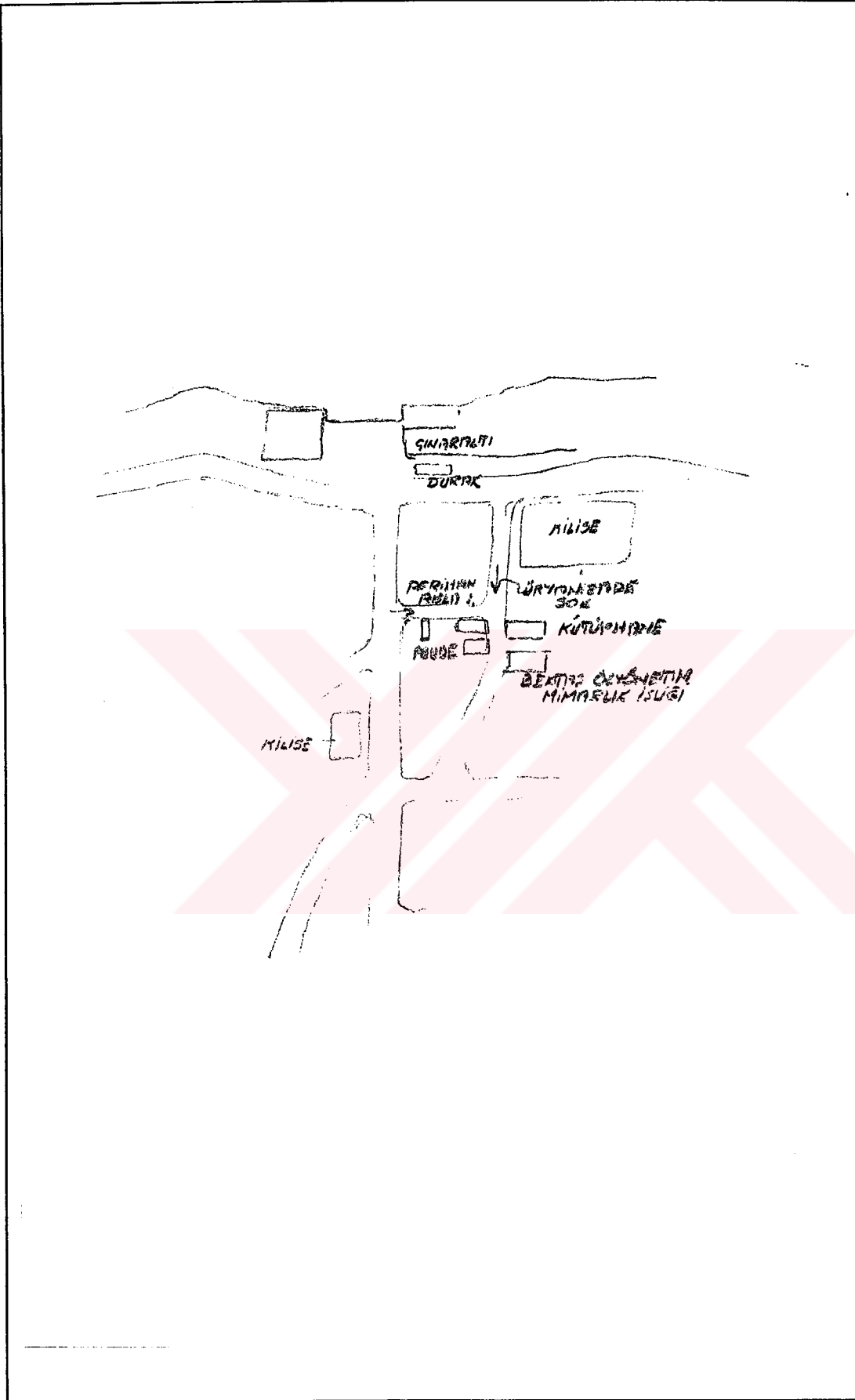
Şekil A.13. 2. Örnekleme Grup, 1 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

Şekil A.14. 2. Örneklem Grup, 2 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

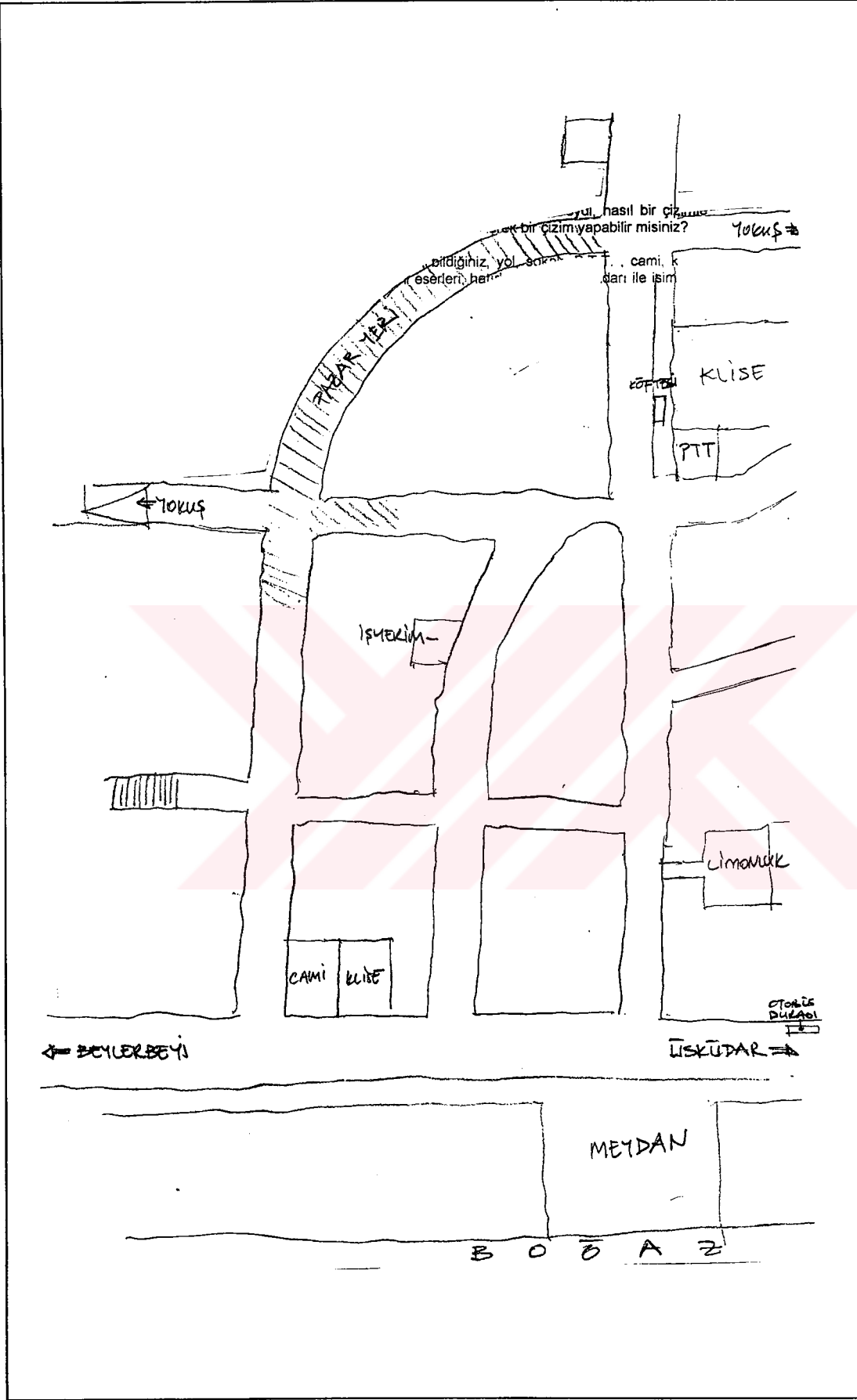
Şekil A.15. 2. Örneklem Grup, 3 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

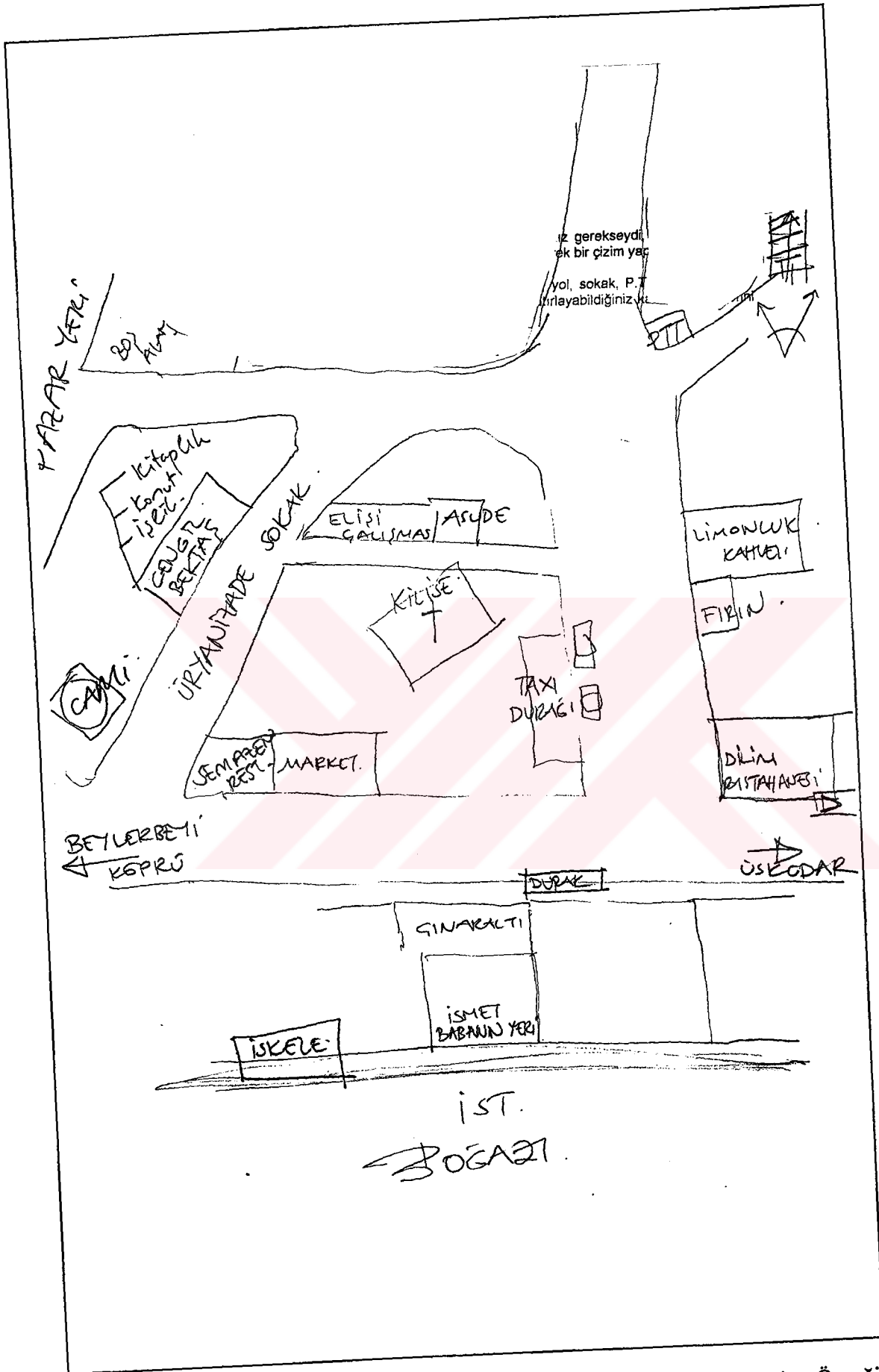
Şekil A.16. 2. Örneklem Grup, 4 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

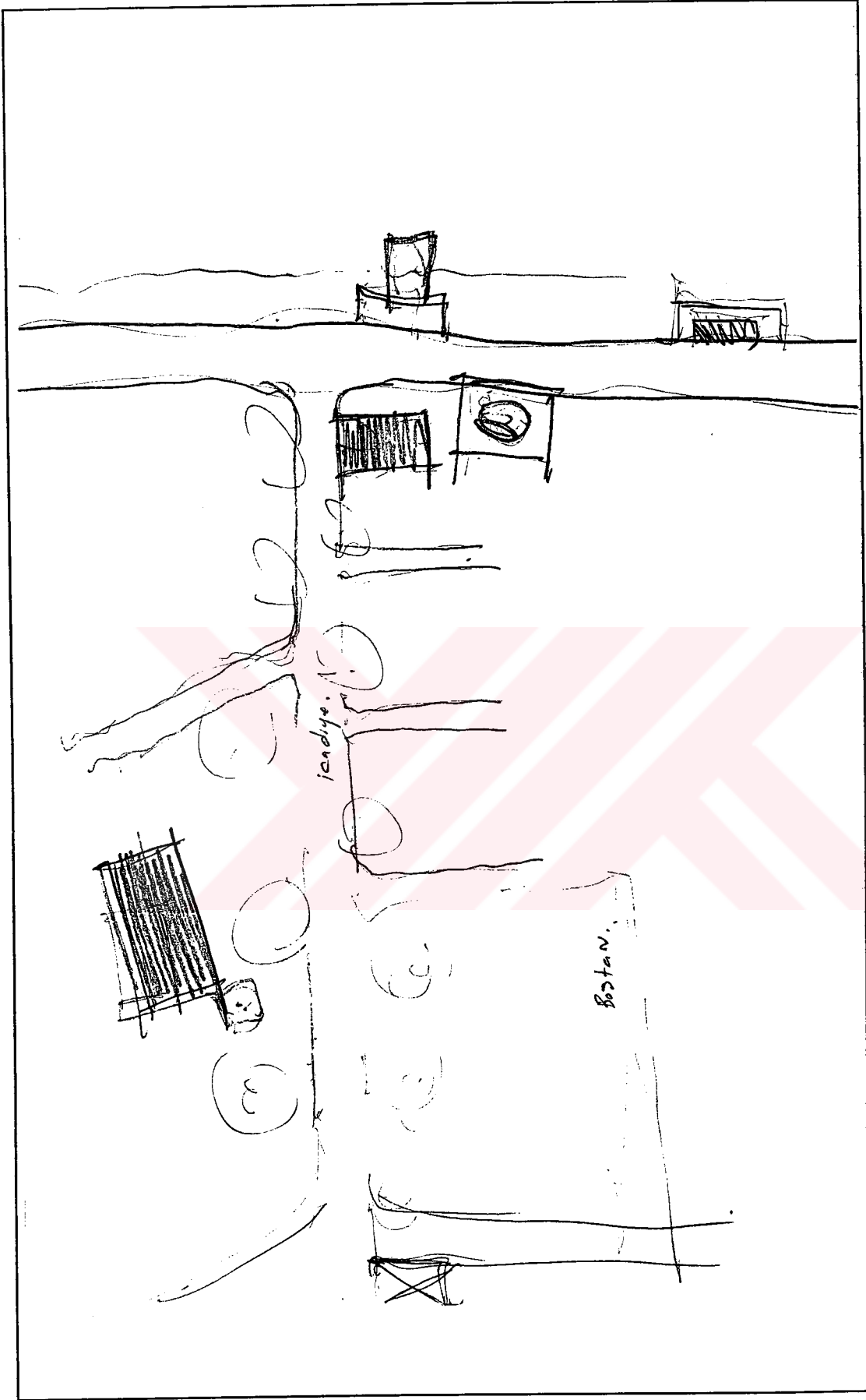
Şekil A.17. 2. Örneklem Grup, 5 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

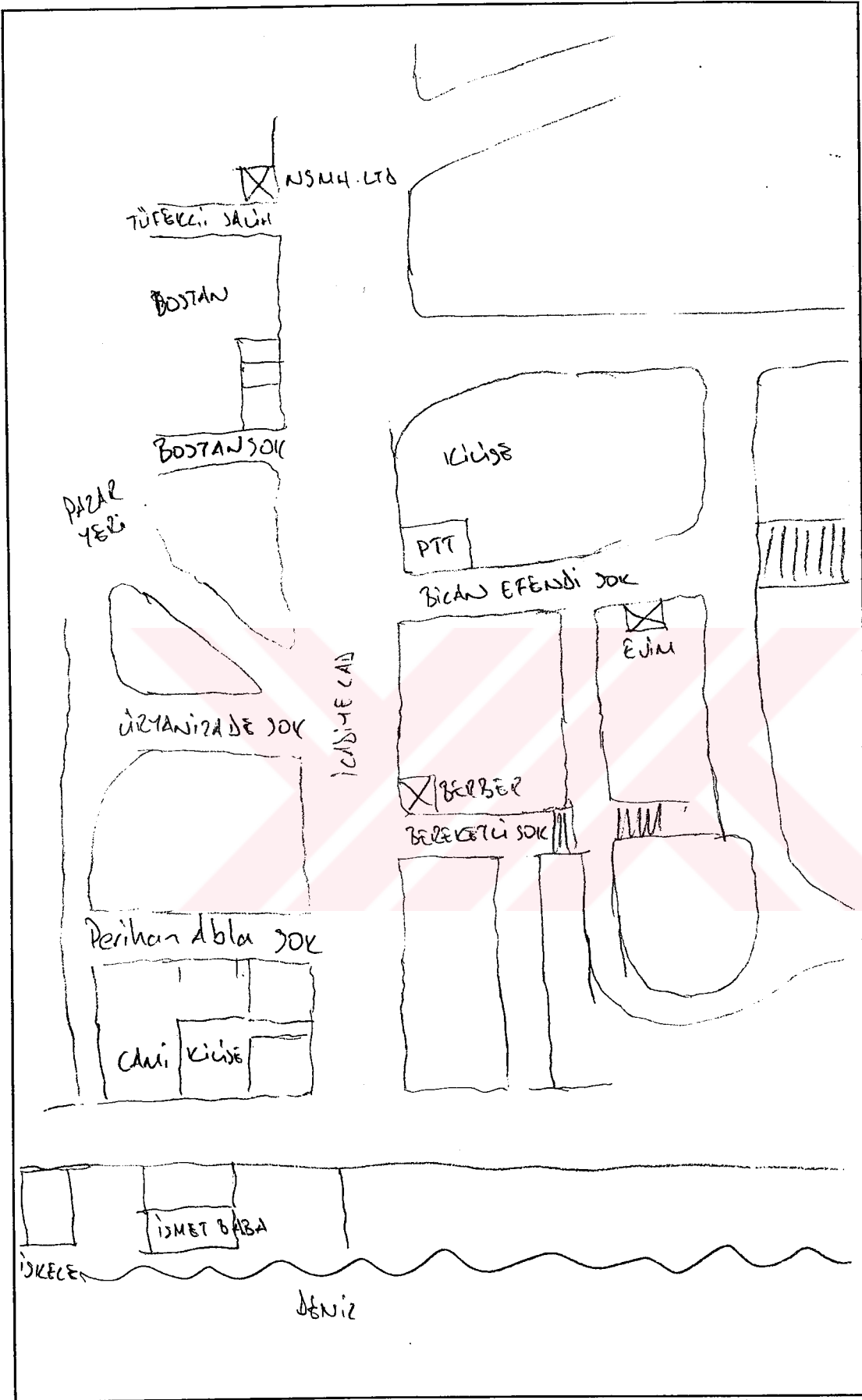
Şekil A.18 2. Örnekleme Grup, 6 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

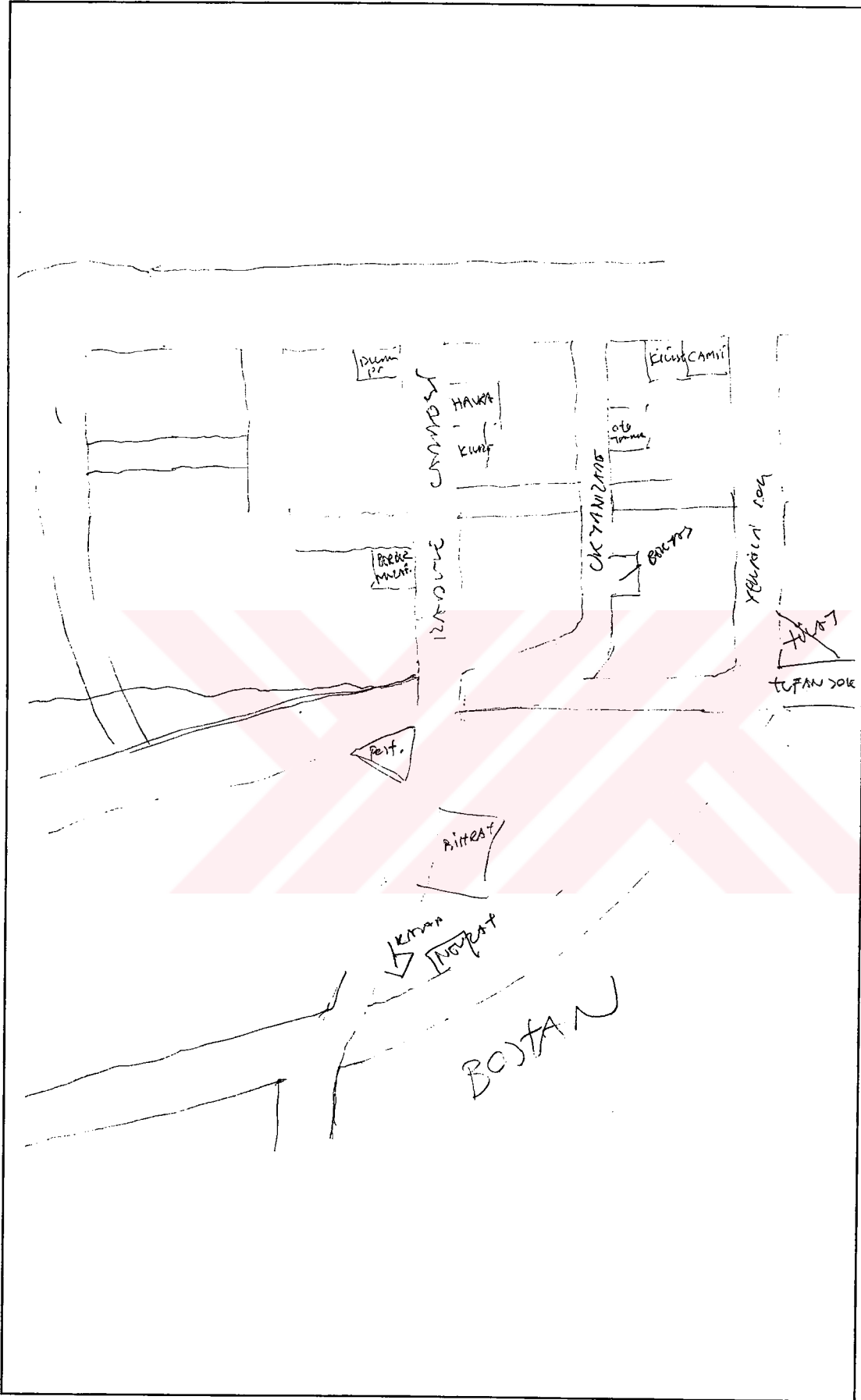
Şekil A.19. 2. Örneklem Grup, 7 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

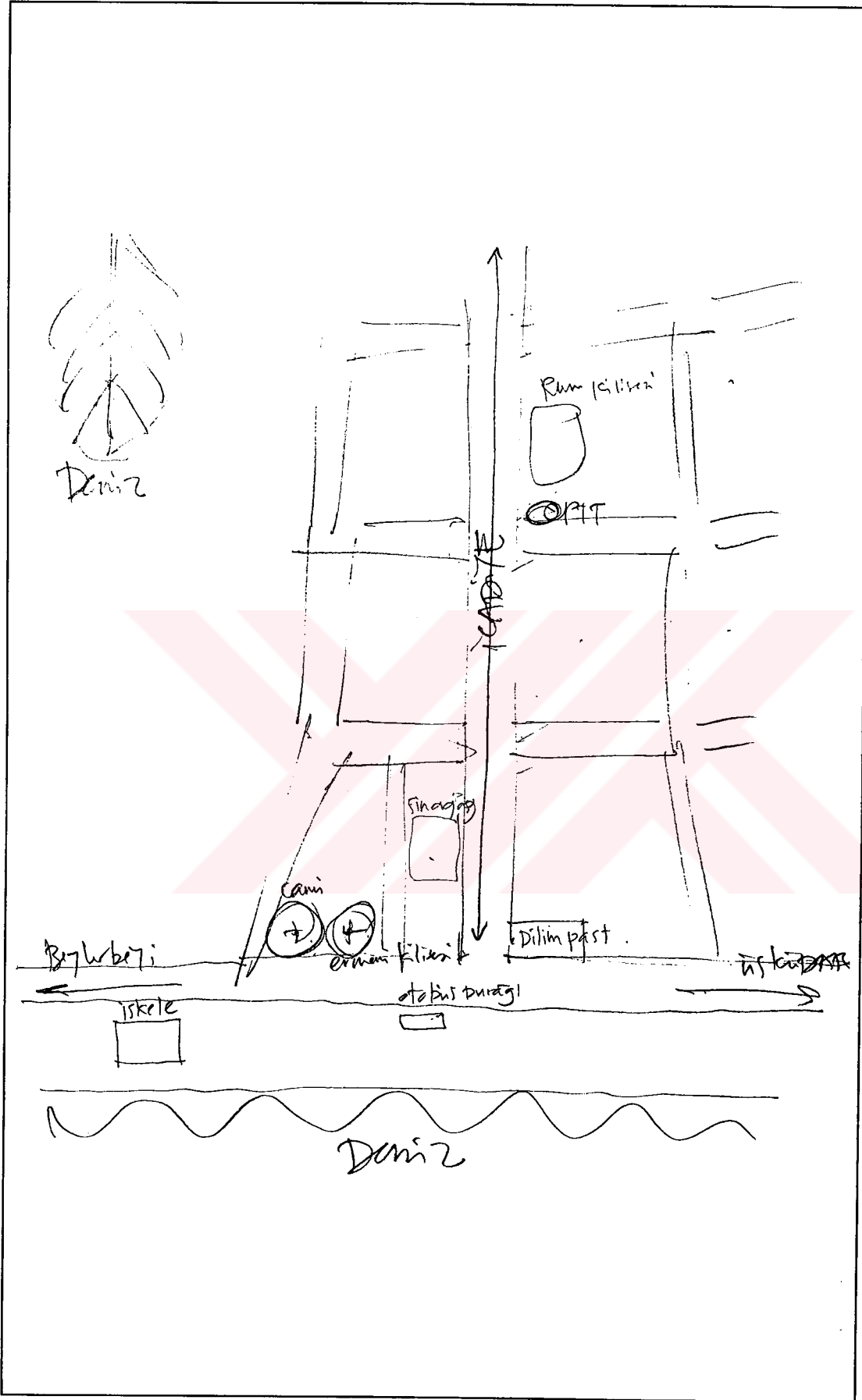
Şekil A.20. 2. Örneklem Grup, 8 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

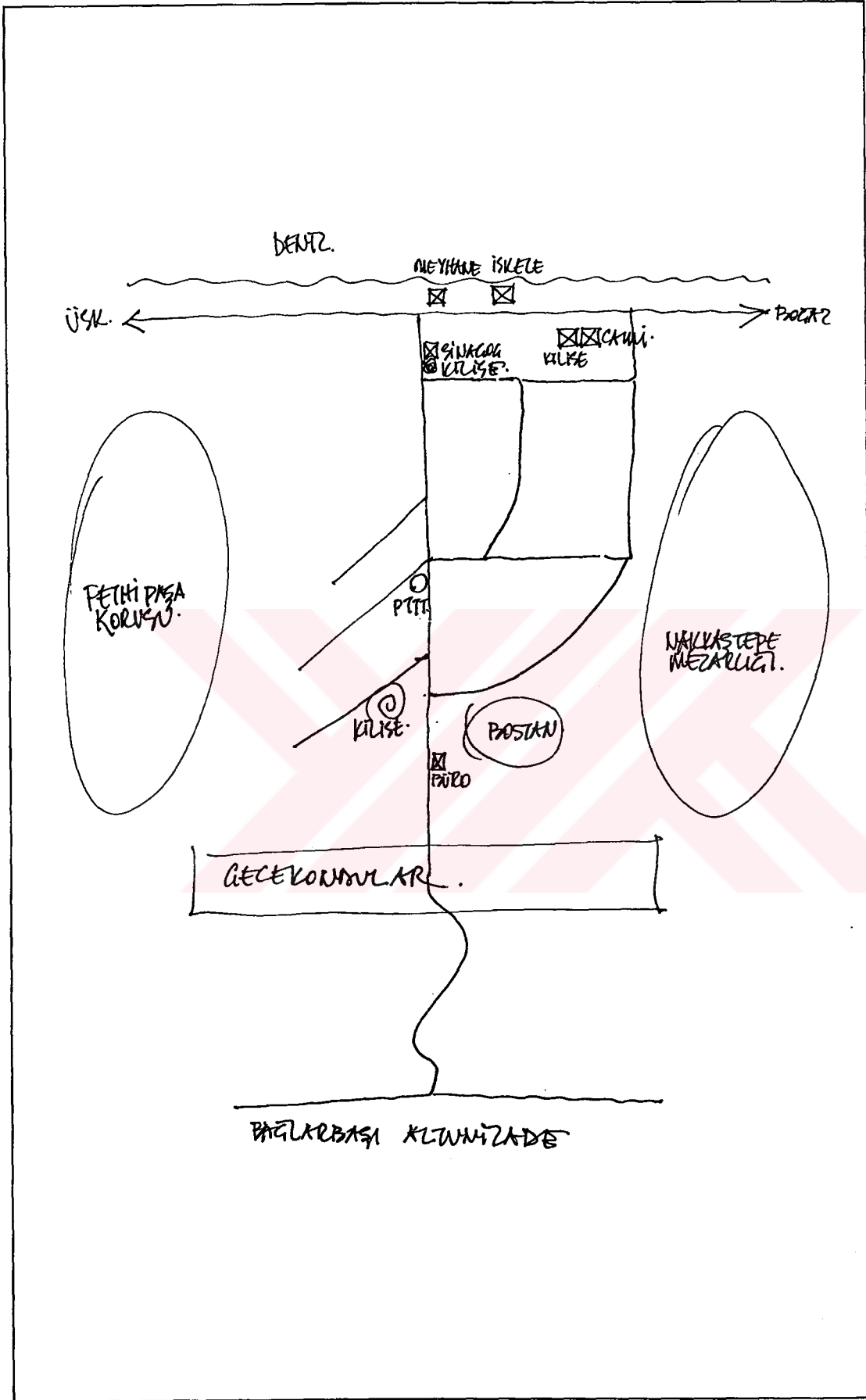
Şekil A.21. 2. Örnekleme Grup, 9 no'lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

Şekil A.22. 2. Örneklem Grup, 10 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

Şekil A.23. 2. Örneklem Grup, 11 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

Şekil A.24. 2. Örneklem Grup, 12 no' lu Katılımcıya Ait Bilişsel Harita Örneği

EK IV.
ÖRNEKLEM GRUPLARIN
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ ÖRNEKLERİ

	A	3	2	1	0	1	2	3	B
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ	keskin								eni
	bakımlı								bakımsız
	korunmuş								harap
	temiz								kirli
	sessiz								gürültülü
	hareketli								durağan
	huzurlu								huzursuz
	rahatlatıcı								sıkıntı verici
	dimledirici								yonucu
	insanlık								mekanik
	güzel								çirkin
	özgün								saadan
	çağdaş								tarihi değil
	yalın								çığdaş
	ekspresif								katılaşık
	ligi çekici								alelade
	süprizli								sıkıcı
	peşitli								monoton
	görkemli								tekdüze
	konferans								mütevazı
geleşmiş								konforsuz	
ferah								ilkel	
geniş								sıkışık	
tanımlı								dar	
								tanımsız	
A	3	2	1	0	1	2	3	B	
Manevi anlamda.....								bağlayıcı değil	
Sosyal anlamda.....								soguk	
Mimari anlamda.....								niteliksiz	
Mimari anlamda kendi içinde.....								uyumsuz	
Mimari anlamda insan ölçeği ile.....								uyumsuz	
Planlama açısından.....								düzensiz	
Park, sirmeme gibi sosyal donatılar.....								yetersiz	
Sosyal aktivite olanakları.....								yetersiz	
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi.....								Kötü	
Trafik düzeni-ulaşım.....								sorunsuz	
Konut standartları.....								düşük	
Yaşamak için.....								cazip değil	
İnsan-komşuluk ilişkileri.....								zayıf	
Kavranma, hatırlanma açısından.....								geçici	
Diş açırma açısından.....								kapalı	
Tanınıma, bilinme açısından.....								medyatik değil	
Bakılma-korunma açısından.....								sahipsiz	
Farklı dinlere ve kültürlere.....								kapalı	

									Nitelikli çevre, yeni olmaldır.
									Nitelikli çevre, bakımlı olmaldır.
									Nitelikli çevre, korunmuş olmaldır.
									Nitelikli çevre, temiz olmaldır.
									Nitelikli çevre, sessiz olmaldır.
									Nitelikli çevre, hareketli olmaldır.
									Nitelikli çevre, huzurlu olmaldır.
									Nitelikli çevre, rahatlatici olmaldır.
									Nitelikli çevre, dinlendirici olmaldır.
									Nitelikli çevre, insanlık olmaldır.
									Nitelikli çevre, güzel olmaldır.
									Nitelikli çevre, özgün olmaldır.
									Nitelikli çevre, tarihi niteliğe sahip olmaldır.
									Nitelikli çevre, modern olmaldır.
									Nitelikli çevre, yalın olmaldır.
									Nitelikli çevre, etkileyici olmaldır.
									Nitelikli çevre, ilgi çekici olmaldır.
									Nitelikli çevre, süprizli olmaldır.
									Nitelikli çevre, çeşitliliğe sahip olmaldır.
									Nitelikli çevre, görkemli olmaldır.
									Nitelikli çevre, konfor koşullarına sahip olmaldır.
									Nitelikli çevre, gelişmiş olmaldır.
									Nitelikli çevre, ferah olmaldır.
									Nitelikli çevre, geniş olmaldır.
									Nitelikli çevre, tanımlı olmaldır.
									Nitelikli çevre, manevi anlamda insanı kendine bağlayan bir yapıya sahip olmaldır.
									Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmaldır.
									Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip olmaldır.
									Nitelikli çevre, mimari anlamda kendi içinde uyumlu olmaldır.
									Nitelikli çevre, mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu olmaldır.
									Nitelikli çevre, mimari anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer olmaldır.
									Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli olmaldır.
									Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli olmaldır.
									Nitelikli çevre, deniz-yeşil alanlar-doğa ile ilişkili ve bütünleşmiş olmaldır.
									Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli olmaldır.
									Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek olmaldır.
									Nitelikli çevre, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip olmaldır.
									Nitelikli çevrede, komşuluk ilişkileri güçlü olmaldır.
									Nitelikli çevre, kolay kavranabilir, hatıra kalıcı olmaldır.
									Nitelikli çevre, dışarıya açık olmaldır.
									Nitelikli çevre, bilinme açısından, korunur bir yapıya sahip olmaldır.
									Nitelikli çevre, saklıları tarafından sahiplenilen, korunur bir yer olmaldır.
									Nitelikli çevrede, farklı dinler ve kültürler birarada yaşayabilmelidir.

	A				B			
	3	2	1	0	1	2	3	
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ	eskil							yaeni
	bakimsiz							bakimsiz
	korunmuş							harap
	temiz							kirlil
	sessiz							gürültülü
	hareketli							durağan
	huzurlu							sıkıntı verici
	rahatlatıcı							yorucu
	dinlendirici							mekanik
	insancıl							çıtkın
	özgün							sarıdan
	tarifli							tarifi değil
	çağdaş							geçmiş
	yalın							karmaşık
	iletiliyor							alelade
	ligi çekici							sıkıcı
	surprizli							monoton
	çesitli							tekdüze
	göstermeli							mütevazı
	konforlu							konforsuz
	gelişmiş							ilkel
	terah							sıkışık
	geniş							dar
tanımlı							tanımsız	
	3	2	1	0	1	2	3	
Örneklem Grup: 1 Katılım no: 3	bağlayıcı							bağlayıcı değil
	sıcak							soğuk
	nitelikli							nitelsiz
	uyumlu							uyumsuz
	düzenli							düzensiz
	yeterli							yetersiz
	yeterli							yetersiz
	iyi							kötü
	sorunu							sonsuz
	yüksek							düşük
	cazip							cazip değil
	güçlü							zayıf
	hatıra kalıcı							geçici
	açık							kapalı
	medyatik							medyatik değil
	sahipli							sahipsiz
	açık							kapalı
	Manevi anlamda,.....							
	Sosyal anlamda,.....							
	Mimari anlamda,.....							
	Mimari anlamda kendi içinde,.....							
	Mimari anlamda insan ölçeği ile,.....							
	Planlama açısından,.....							
Park, sinema gibi sosyal donatılar,.....								
Sosyal aktivite olanakları,.....								
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi,.....								
Trafik düzeni-ulaşım,.....								
Konut standartları,.....								
Yaşamak için,.....								
İnsan-konşuluk ilişkileri,.....								
Kavranma, hatırlanma açısından,.....								
Diğer açılma açısından,.....								
Tanınma, bilinme açısından,.....								
Bakılma-korunma açısından,.....								
Farklı dinlere ve kültürlere,.....								

	Nitelikli çevre, yeni binalardır.
	Nitelikli çevre, bakımlı binalardır.
	Nitelikli çevre, korunmuş binalardır.
	Nitelikli çevre, temiz binalardır.
	Nitelikli çevre, sessiz binalardır.
	Nitelikli çevre, hareketli binalardır.
	Nitelikli çevre, huzurlu binalardır.
	Nitelikli çevre, rahatsızıcı binalardır.
	Nitelikli çevre, dinlendirici binalardır.
	Nitelikli çevre, insancıl binalardır.
	Nitelikli çevre, güzel binalardır.
	Nitelikli çevre, özgün binalardır.
	Nitelikli çevre, tarihi niteliğe sahip binalardır.
	Nitelikli çevre, modern binalardır.
	Nitelikli çevre, yalın binalardır.
	Nitelikli çevre, etkileyici binalardır.
	Nitelikli çevre, ilgi çekici binalardır.
	Nitelikli çevre, surprizli binalardır.
	Nitelikli çevre, çeşitliliğe sahip binalardır.
	Nitelikli çevre, göstermeli binalardır.
	Nitelikli çevre, konfor koşullarına sahip binalardır.
	Nitelikli çevre, gelişmiş binalardır.
	Nitelikli çevre, terah binalardır.
	Nitelikli çevre, geniş binalardır.
	Nitelikli çevre, tanımlı binalardır.
	Nitelikli çevre, manevi anlamda insanı kendine bağlayan bir yapıya sahip binalardır.
	Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip binalardır.
	Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip binalardır.
	Nitelikli çevre, mimari anlamda kendi içinde uyumlu binalardır.
	Nitelikli çevre, mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu binalardır.
	Nitelikli çevre, mimari anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer binalardır.
	Nitelikli çevrede, çocuk parkı, sinema, kültür tesisleri gibi donatılar yeterli binalardır.
	Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli binalardır.
	Nitelikli çevre, deniz-yeşil alanlar-doğa ile ilişkili ve bütünleşmiş binalardır.
	Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli binalardır.
	Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek binalardır.
	Nitelikli çevre, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip binalardır.
	Nitelikli çevrede, konşuluk ilişkileri güçlü binalardır.
	Nitelikli çevre, kolay kavranılabilir, hatıra kalıcı binalardır.
	Nitelikli çevre, ışığına açık binalardır.
	Nitelikli çevre, bakılma- korunma açısından, insan tarafından bakılan binalardır.
	Nitelikli çevre, farklı dinlere ve kültürler birarada yaşayabilir binalardır.

	A				B			
	3	2	1	0	1	2	3	
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ								
Ornekleme Grup: 1								
Katılımcı no: 4								
Manevî anlamda.....	eski						yaeni	
Sosyal anlamda.....	bakımlı						bakımsız	
Mimari anlamda.....	konumlu						harap	
Mimarî anlamda kendi içinde.....	tanımlı						kırı	
Mimarî anlamda insan ölçeği ile.....	sessiz						gürültülü	
Planlama açısından.....	hareketli						düzensiz	
Park, sinema gibi sosyal donatılar.....	huzurlu						huzursuz	
Sosyal aktivite olanakları.....	rahatlatıcı						sıkıntı verici	
Yeşil alan-döğâ ile ilişkisi.....	dinlendirici						yonucu	
Trafik düzeni-ulaşım.....	insancıl						mekanik	
Konut standartları.....	güzel						çirkin	
İnsan-konşuluk ilişkileri.....	özgün						sıradan	
Kavranma, hatırlanma açısından.....	çatışma						tarhi değil	
Dişâ açılımı açısından.....	yalın						çatışma	
Tanımla, bilinme açısından.....	etkileyici						karmaşık	
Bakılma-korunma açısından.....	şüpheli						alelade	
Farklı ölçüler ve kütürüne.....	görmeli						sıkıcı	
	konforlu						monoton	
	geişmiş						tekdüze	
	ferah						mütevazı	
	geniş						konforsuz	
	tanımlı						ilkel	
	bağlayıcı						sıkışık	
	sıcak						dar	
	nitelikli						tanımsız	
	uyumlu							
	uyumlu							
	düzenli							
	yeterli							
	yeterli							
	iyi							
	sorunlu							
	yüksek							
	çarpıcı							
	güçlü							
	huzurlu							
	haırda kalıcı							
	açık							
	medyatik							
	şahipli							
	çarpıcı							

	Nitelikli çevre, yeni olmalıdır.
	Nitelikli çevre, bakımlı olmalıdır.
	Nitelikli çevre, korunmuş olmalıdır.
	Nitelikli çevre, temiz olmalıdır.
	Nitelikli çevre, sessiz olmalıdır.
	Nitelikli çevre, hareketli olmalıdır.
	Nitelikli çevre, huzurlu olmalıdır.
	Nitelikli çevre, rahatlatıcı olmalıdır.
	Nitelikli çevre, insancıl olmalıdır.
	Nitelikli çevre, güzel olmalıdır.
	Nitelikli çevre, özgün olmalıdır.
	Nitelikli çevre, tarihi niteliğe sahip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, modern olmalıdır.
	Nitelikli çevre, yalın olmalıdır.
	Nitelikli çevre, etkileyici olmalıdır.
	Nitelikli çevre, ilgi çekici olmalıdır.
	Nitelikli çevre, sürprizli olmalıdır.
	Nitelikli çevre, çeşitliliğe sahip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, görkemli olmalıdır.
	Nitelikli çevre, konfor koşullarına sahip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, gelişmiş olmalıdır.
	Nitelikli çevre, ferah olmalıdır.
	Nitelikli çevre, geniş olmalıdır.
	Nitelikli çevre, tanımlı olmalıdır.
	Nitelikli çevre, manevî anlamda insanı kendine bağlayan bir yapıya sahip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, mimari anlamda kendi içinde uyumlu olmalıdır.
	Nitelikli çevre, mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu olmalıdır.
	Nitelikli çevre, mimari anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer olmalıdır.
	Nitelikli çevrede, çocuk parkı, sinema, kültür tesisleri gibi donatılar yeterli olmalıdır.
	Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli olmalıdır.
	Nitelikli çevre, deniz-yeşil alanlar-döğâ ile ilişkili ve bütünleşmiş olmalıdır.
	Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli olmalıdır.
	Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek olmalıdır.
	Nitelikli çevre, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, kolay kavranabilirliği, hatırdâ kalıcı olmalıdır.
	Nitelikli çevre, dışarıya açık olmalıdır.
	Nitelikli çevre, tanınma, bilinme, medyatik bir yapıya sahip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, saklıları taratımda sahiplenilen, korunmuş bir yer olmalıdır.
	Nitelikli çevrede, farkı ölçüler ve kütürleri arasında yaşayabilmelidir.

	A				B			
	3	2	1	0	1	2	3	
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ								
Ornekleme Grup: 1								
Katılımı no: 5								
Manevi anlamda,.....								
Sosyal anlamda,.....								
Mimarî anlamda,.....								
Mimarî anlamda kendi içinde,.....								
Mimarî anlamda insan dışığı ile,.....								
Planlama açısından,.....								
Park, sinema gibi sosyal donatılar,.....								
Sosyal aktivite alanları,.....								
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi,.....								
Trafik düzeni-ulaşım,.....								
Konut standartları,.....								
Yaşamak için,.....								
İnsan-komsuluk ilişkileri,.....								
Kavranma, hatırlanma açısından,.....								
Dışa açılma açısından,.....								
Tanıma, bilime açısından,.....								
Bakılma-korunma açısından,.....								
Farklı dimere ve kulture,.....								

	Nitelikli çevre, yeni olmaldır.
	Nitelikli çevre, bakımlı olmaldır.
	Nitelikli çevre, korunmuş olmaldır.
	Nitelikli çevre, temiz olmaldır.
	Nitelikli çevre, sessiz olmaldır.
	Nitelikli çevre, hareketli olmaldır.
	Nitelikli çevre, huzurlu olmaldır.
	Nitelikli çevre, rahatlatıcı olmaldır.
	Nitelikli çevre, dinlendirici olmaldır.
	Nitelikli çevre, insanıcı olmaldır.
	Nitelikli çevre, güzel olmaldır.
	Nitelikli çevre, ağurlu olmaldır.
	Nitelikli çevre, tarihi niteliğe sahip olmaldır.
	Nitelikli çevre, modern olmaldır.
	Nitelikli çevre, yalın olmaldır.
	Nitelikli çevre, etkileyici olmaldır.
	Nitelikli çevre, ilgi çekici olmaldır.
	Nitelikli çevre, süprizli olmaldır.
	Nitelikli çevre, geçitliliğe sahip olmaldır.
	Nitelikli çevre, görkemli olmaldır.
	Nitelikli çevre, konfor kullanma sahip olmaldır.
	Nitelikli çevre, gelişmiş olmaldır.
	Nitelikli çevre, ferah olmaldır.
	Nitelikli çevre, geniş olmaldır.
	Nitelikli çevre, tanımlı olmaldır.
	Nitelikli çevre, manevi anlamda insanı kendine bağlayan bir yapıya sahip olmaldır.
	Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmaldır.
	Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip olmaldır.
	Nitelikli çevre, mimari anlamda kendi içinde uyumlu olmaldır.
	Nitelikli çevre, mimari anlamda insan dışığı ile uyumlu olmaldır.
	Nitelikli çevre, mimari anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer olmaldır.
	Nitelikli çevrede, çocuk parkı, sinema, kültür tesisleri gibi donatılar yeterli olmaldır.
	Nitelikli çevrede, sosyal aktivite alanları yeterli olmaldır.
	Nitelikli çevre, deniz-yesil alanlar-doğa ile ilişkili ve bitürleşmiş olmaldır.
	Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli olmaldır.
	Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek olmaldır.
	Nitelikli çevre, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip olmaldır.
	Nitelikli çevrede, komşuluk ilişkileri güçlü olmaldır.
	Nitelikli çevre, kolay kavranabilir, hatıra kalıcı olmaldır.
	Nitelikli çevre, dışarıya açık olmaldır.
	Nitelikli çevre, tanıma, bilime, medyaya bir yapıya sahip olmaldır.
	Nitelikli çevre, bakılma-korunma açısından, korunur bir yer olmaldır.
	Nitelikli çevrede, farklı dimere ve kulture birarada yaşayabilmelidir.

	A				B			
	3	2	1	0	1	2	3	
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ								
Ornekleme Grup: 1								
Katılımcı no: 6								
Manevi anlamda.....								
Sosyal anlamda.....								
Mimari anlamda.....								
Mimari anlamda kendi içinde.....								
Mimari anlamda insan ölçeği ile.....								
Planlama açısından.....								
Park, sinema gibi sosyal donatılar.....								
Sosyal aktivite olanakları.....								
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi.....								
Trafik düzeni-ulaşım.....								
Yaşamak için.....								
Konut standartları.....								
Yaşamak için.....								
İnsan-konşuluk ilişkileri.....								
Kavranma, hatırlanma açısından.....								
Diğer açılma açısından.....								
Tanıma, bilme açısından.....								
Bakılma-korunma açısından.....								
Farklı alanlara ve kullarıere.....								

	A				B			
	3	2	1	0	1	2	3	
Nitelikli çevre, yeni olmalıdır.								
Nitelikli çevre, bakımı olmalıdır.								
Nitelikli çevre, korunmuş olmalıdır.								
Nitelikli çevre, temiz olmalıdır.								
Nitelikli çevre, sessiz olmalıdır.								
Nitelikli çevre, hareketli olmalıdır.								
Nitelikli çevre, huzurlu olmalıdır.								
Nitelikli çevre, rahatlatıcı olmalıdır.								
Nitelikli çevre, insanca olmalıdır.								
Nitelikli çevre, özgün olmalıdır.								
Nitelikli çevre, güzel olmalıdır.								
Nitelikli çevre, tarihi niteliğe sahip olmalıdır.								
Nitelikli çevre, modern olmalıdır.								
Nitelikli çevre, yalın olmalıdır.								
Nitelikli çevre, etkileyici olmalıdır.								
Nitelikli çevre, ilgi çekici olmalıdır.								
Nitelikli çevre, sürprizli olmalıdır.								
Nitelikli çevre, çeşitliliğe sahip olmalıdır.								
Nitelikli çevre, görkemli olmalıdır.								
Nitelikli çevre, konfor koşullarına sahip olmalıdır.								
Nitelikli çevre, gelişmiş olmalıdır.								
Nitelikli çevre, ferah olmalıdır.								
Nitelikli çevre, geniş olmalıdır.								
Nitelikli çevre, tanınmış olmalıdır.								
Nitelikli çevre, manevi anlamda insanı kendine bağlayan bir yapıya sahip olmalıdır.								
Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmalıdır.								
Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip olmalıdır.								
Nitelikli çevre, mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu olmalıdır.								
Nitelikli çevre, mimari anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer olmalıdır.								
Nitelikli çevrede, çeşitli park, sinema, kültür tesisleri gibi donatılar yeterli olmalıdır.								
Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli olmalıdır.								
Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları ile ilişkili ve bütünleşmiş olmalıdır.								
Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli olmalıdır.								
Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek olmalıdır.								
Nitelikli çevrede, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip olmalıdır.								
Nitelikli çevrede, konşuluk ilişkileri güçlü olmalıdır.								
Nitelikli çevre, kolay kavranabilir, hatıra kalıcı olmalıdır.								
Nitelikli çevre, insanca olmalıdır.								
Nitelikli çevre, bilimsel, tarihsel, mimari açıdan değerli olmalıdır.								
Nitelikli çevre, bakımı, korunma açısından değerli olmalıdır.								
Nitelikli çevrede, farklı alanlara ve kullarıere değerli olmalıdır.								

	A				B			
	3	2	1	0	1	2	3	
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ								
Örnekleme Grup: 1								
Katılımcı no: 7								
Manevi anlamda,.....								
Sosyal anlamda,.....								
Mimari anlamda,.....								
Mimari anlamda kendi içinde,.....								
Mimari anlamda insan ölçeği ile,.....								
Planlama açısından,.....								
Park, sinema gibi sosyal donatılar,.....								
Sosyal aktivite olanakları,.....								
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi,.....								
Trafik düzeni-ulaşım,.....								
Konut standartları,.....								
Yaşamak için,.....								
İnsan-komşuluk ilişkileri,.....								
Kavranma, hatırlanma açısından,.....								
Dışarıya açılan,.....								
Tanıma, bilinme açısından,.....								
Bakılma-korunma açısından,.....								
Farklı diller ve kültürler,.....								

Nitelikli çevre, yeni olmalıdır.	
Nitelikli çevre, bakımlı olmalıdır.	
Nitelikli çevre, korunmuş olmalıdır.	
Nitelikli çevre, temiz olmalıdır.	
Nitelikli çevre, sessiz olmalıdır.	
Nitelikli çevre, hareketli olmalıdır.	
Nitelikli çevre, huzurlu olmalıdır.	
Nitelikli çevre, rahatsız edici olmalıdır.	
Nitelikli çevre, dinlendirici olmalıdır.	
Nitelikli çevre, insanca olmalıdır.	
Nitelikli çevre, güzel olmalıdır.	
Nitelikli çevre, özgün olmalıdır.	
Nitelikli çevre, tarihi niteliğe sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, modern olmalıdır.	
Nitelikli çevre, yalın olmalıdır.	
Nitelikli çevre, ilgi çekici olmalıdır.	
Nitelikli çevre, etkileyici olmalıdır.	
Nitelikli çevre, sürprizli olmalıdır.	
Nitelikli çevre, peşilliğe sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, görkemli olmalıdır.	
Nitelikli çevre, konfor koşullarına sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, gelişmiş olmalıdır.	
Nitelikli çevre, geniş olmalıdır.	
Nitelikli çevre, tanımlı olmalıdır.	
Nitelikli çevre, manevi anlamda insan kendine bağlayan bir yapıya sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, mimari anlamda kendi içinde uyumlu olmalıdır.	
Nitelikli çevre, mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu olmalıdır.	
Nitelikli çevre, mimari anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer olmalıdır.	
Nitelikli çevre, sosyal aktivite olanakları yeterli olmalıdır.	
Nitelikli çevre, park, sinema, kültür tesisleri gibi donatılar yeterli olmalıdır.	
Nitelikli çevre, ulaşım kolay, trafik düzenli olmalıdır.	
Nitelikli çevre, konut standartları yüksek olmalıdır.	
Nitelikli çevre, yaşamak için cazip, insan kendine çekici bir yapıya sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, komşuluk ilişkileri güçlü olmalıdır.	
Nitelikli çevre, dışarıya açık olmalıdır.	
Nitelikli çevre, tanıma, bilinme açısından, uygun olmalıdır.	
Nitelikli çevre, bakılma-korunma açısından, uygun olmalıdır.	
Nitelikli çevre, farklı diller ve kültürler birarada yaşayabilmelidir.	

	A					B					
	3	2	1	0	1	2	3	0	1	2	3
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ											
eskü											
bakımsız											
korunmuş											
tamiz											
sesiz											
hareketli											
huzurlu											
rahatsız											
dinlendirici											
insancıl											
güzel											
özgün											
tarhi											
pağcı											
yalın											
etkileyici											
şüpheli											
gösterici											
konforlu											
gelişmiş											
teşvik											
geniş											
tanımlı											
bağlayıcı											
sıcak											
nitelikli											
uyumlu											
uyumlu											
düzenli											
yeterli											
yeterli											
iyi											
sorunlu											
yüksek											
cazibeli											
güçlü											
hatıra kalıcı											
açık											
medyatik											
sahtipli											
açık											
Manevî anlamda.....											
Sosyal anlamda.....											
Mimari anlamda.....											
Mimari anlamda kendi içinde.....											
Planlama açısından.....											
Park, sinema gibi sosyal donatılar.....											
Sosyal aktivite olanakları.....											
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi.....											
Trafik düzeni-ulaşım.....											
Konut standartları.....											
Yaşamak için.....											
İnsan-konşuluk ilişkileri.....											
Kavranma, hatırlanma açısından.....											
Dışa açılma açısından.....											
Tanıma, bilme açısından.....											
Bakım-koruma açısından.....											
Farklı üniteler ve kütüphane.....											

Örneklem Grup: 1

Katılımcı no: 8

Nitelikli çevre, yeni olandır.	
Nitelikli çevre, bakımsız olandır.	
Nitelikli çevre, korunmuş olandır.	
Nitelikli çevre, temiz olandır.	
Nitelikli çevre, sessiz olandır.	
Nitelikli çevre, hareketli olandır.	
Nitelikli çevre, huzurlu olandır.	
Nitelikli çevre, rahatsız olandır.	
Nitelikli çevre, dinlendirici olandır.	
Nitelikli çevre, insancıl olandır.	
Nitelikli çevre, güzel olandır.	
Nitelikli çevre, özgün olandır.	
Nitelikli çevre, tarihi niteliğe sahip olandır.	
Nitelikli çevre, modern olandır.	
Nitelikli çevre, yalın olandır.	
Nitelikli çevre, etkileyici olandır.	
Nitelikli çevre, ilgi çekici olandır.	
Nitelikli çevre, sürprizli olandır.	
Nitelikli çevre, göstermeli olandır.	
Nitelikli çevre, gelişmiş olandır.	
Nitelikli çevre, konut koşullarına sahip olandır.	
Nitelikli çevre, teşvik olandır.	
Nitelikli çevre, geniş olandır.	
Nitelikli çevre, tanımlı olandır.	
Nitelikli çevre, manevî anlamda insanı kendine bağlayan bir yapıya sahip olandır.	
Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olandır.	
Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip olandır.	
Nitelikli çevre, mimari anlamda kendi içinde uyumlu olandır.	
Nitelikli çevre, mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu olandır.	
Nitelikli çevre, mimari anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer olandır.	
Nitelikli çevrede, çocuk parkı, sinema, kültür tesisleri gibi donatılar yeterli olandır.	
Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli olandır.	
Nitelikli çevre, deniz-yeşil alanlar-doğa ile ilişkisi ve bitürlenmiş olandır.	
Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli olandır.	
Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek olandır.	
Nitelikli çevre, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip olandır.	
Nitelikli çevrede, konşuluk ilişkileri güçlü olandır.	
Nitelikli çevre, kolay kavranılabilir, hatıra kalıcı olandır.	
Nitelikli çevre, dışarıya açık olandır.	
Nitelikli çevre, tanıma, bilme, medyatik bir yapıya sahip olandır.	
Nitelikli çevre, bakımı-koruma açısından, korunmuş bir yer olandır.	
Nitelikli çevrede, farklı üniteler ve kütüphane bir arada yaşayabilmelidir.	

	A				B			
	3	2	1	0	1	2	3	
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ								
Ornekleme Grup: 1								
Katılımcı no: 9								
Manevi anlamda.....								
Sosyal anlamda.....								
Mimari anlamda.....								
Mimari anlamda kendi içinde.....								
Planlama açısından.....								
Park, sinema gibi sosyal donatılar.....								
Sosyal aktivite olanakları.....								
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi.....								
Trafik düzeni-ulaşım.....								
Konut standartları.....								
Yapılaşım için.....								
İnsan-komşuluk ilişkileri.....								
Kavranma, hatırlanma açısından.....								
Dışa açılma açısından.....								
Tanıma, bilme açısından.....								
Bakılma-korunma açısından.....								
Farklı dinlere ve kültürlere.....								

Nitelikli çevre, yeni olmalıdır.	
Nitelikli çevre, bakımlı olmalıdır.	
Nitelikli çevre, korunmuş olmalıdır.	
Nitelikli çevre, temiz olmalıdır.	
Nitelikli çevre, sessiz olmalıdır.	
Nitelikli çevre, hareketli olmalıdır.	
Nitelikli çevre, huzurlu olmalıdır.	
Nitelikli çevre, rahatsızıcı olmalıdır.	
Nitelikli çevre, dinlendirici olmalıdır.	
Nitelikli çevre, güzel olmalıdır.	
Nitelikli çevre, özgün olmalıdır.	
Nitelikli çevre, tarihi niteliğe sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, modern olmalıdır.	
Nitelikli çevre, yalın olmalıdır.	
Nitelikli çevre, etkileyici olmalıdır.	
Nitelikli çevre, ışığı çekici olmalıdır.	
Nitelikli çevre, sürprizli olmalıdır.	
Nitelikli çevre, çeşitliliğe sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, görkemli olmalıdır.	
Nitelikli çevre, konfor koşullarına sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, gelişmiş olmalıdır.	
Nitelikli çevre, ferah olmalıdır.	
Nitelikli çevre, geniş olmalıdır.	
Nitelikli çevre, tanımlı olmalıdır.	
Nitelikli çevre, manevi anlamda insanı kendine bağlayan bir yapıya sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, mimari anlamda kendi içinde uyumlu olmalıdır.	
Nitelikli çevre, mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu olmalıdır.	
Nitelikli çevre, mimari anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer olmalıdır.	
Nitelikli çevrede, çocuk parkı, sinema, kültür tesisleri gibi donatılar yeterli olmalıdır.	
Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli olmalıdır.	
Nitelikli çevre, deniz-yeşil alanlar-doğa ile ilişkili ve bütünleşmiş olmalıdır.	
Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli olmalıdır.	
Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek olmalıdır.	
Nitelikli çevre, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, kolay kavranılabilecek, hatıra kalıcı olmalıdır.	
Nitelikli çevre, dışarıya açık olmalıdır.	
Nitelikli çevre, bilinme açısından, korunan bir yapıya sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, bakımlı taraflardan sahifelenen, korunan bir yer olmalıdır.	
Nitelikli çevrede, farklı dinler ve kültürler birarada yaşayabilmelidir.	

	A					B					
	3	2	1	0	1	2	3	2	1	0	1
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ	3	2	1	0	1	2	3	2	1	0	1
Manevî anlamda,.....											
Sosyal anlamda,.....											
Mimari anlamda,.....											
Mimari anlamda kendi içinde,.....											
Mimari anlamda insan ölçeği ile,.....											
Planlama açısından,.....											
Park, sinema gibi sosyal donatılar,.....											
Sosyal aktivite olanakları,.....											
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi,.....											
Trafik düzeni-ulaşım,.....											
Konut standartları,.....											
Yaşamak için,.....											
İnsan-konutluk ilişkileri,.....											
Kavranma, hatırlanma açısından,.....											
Diş açılma açısından,.....											
Tanıma, bilinme açısından,.....											
Bakım-koruma açısından,.....											
Farklı anlamlara ve kullanımlara,.....											

A	3	2	1	0	1	2	3	B
eksi								yeni
bakımsız								bakımsız
korunmuş								harap
temiz								kirli
sessiz								gürültülü
hareketli								durağan
huzurlu								huzursuz
rahatlatıcı								sıkıntı verici
dinlendirici								yorucu
ışsancılı								mekanik
güzel								çirkın
özgün								sıradan
tarihi								tarihi değili
çağdaş								çağdışı
yalın								karışık
etkileyici								alaide
ilgi çekici								sıkıcı
şuipizli								monoton
geçici								tekdüze
görkemli								nutavazı
konfortlu								konforsuz
gelişmiş								ilkel
ferah								sıkışık
geniş								dar
tanımlı								tanımsız

A	3	2	1	0	1	2	3	B
bağlayıcı								bağlayıcı değili
sıcak								soğuk
nitelikli								niteliksiz
uyumlu								uyumsuz
uyumlu								uyumsuz
düzenli								düzensiz
yeterli								yetersiz
yeterli								çok
iyi								solumsuz
sorunlu								olumsuz
yüksek								düşük
cazıp								cazıp değili
güçlü								zayıf
hateda kalıcı								geçici
kapalı								kapalı
medyatik								medyatik değili
sanıplı								sanıpsız
açık								kapalı

Nitelikli çevre, yeni olmalıdır.									
Nitelikli çevre, bakımsız olmalıdır.									
Nitelikli çevre, korunmuş olmalıdır.									
Nitelikli çevre, temiz olmalıdır.									
Nitelikli çevre, sessiz olmalıdır.									
Nitelikli çevre, hareketli olmalıdır.									
Nitelikli çevre, huzurlu olmalıdır.									
Nitelikli çevre, rahatsızıcı olmalıdır.									
Nitelikli çevre, dinlendirici olmalıdır.									
Nitelikli çevre, insanca olmalıdır.									
Nitelikli çevre, güzel olmalıdır.									
Nitelikli çevre, özgün olmalıdır.									
Nitelikli çevre, tarihi niteliğe sahip olmalıdır.									
Nitelikli çevre, modern olmalıdır.									
Nitelikli çevre, yalın olmalıdır.									
Nitelikli çevre, etkileyici olmalıdır.									
Nitelikli çevre, ilgi çekici olmalıdır.									
Nitelikli çevre, sürprizli olmalıdır.									
Nitelikli çevre, çeşitliliğe sahip olmalıdır.									
Nitelikli çevre, görkemli olmalıdır.									
Nitelikli çevre, konut kullanıma sahip olmalıdır.									
Nitelikli çevre, gelişmiş olmalıdır.									
Nitelikli çevre, ferah olmalıdır.									
Nitelikli çevre, geniş olmalıdır.									
Nitelikli çevre, tahmini olmalıdır.									
Nitelikli çevre, manevî anlamda insanı kendine bağlayan bir yapıya sahip olmalıdır.									
Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmalıdır.									
Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip olmalıdır.									
Nitelikli çevre, mimari anlamda kendi içinde uyumlu olmalıdır.									
Nitelikli çevre, mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu olmalıdır.									
Nitelikli çevre, mimari anlamda 'iyi' planlanmış, düzenli bir yer olmalıdır.									
Nitelikli çevre, sosyal aktivite olanakları yeterli olmalıdır.									
Nitelikli çevre, sosyal aktivite alanları-doğa ile ilişkili ve bitünleşmiş olmalıdır.									
Nitelikli çevre, ulaşım kolay, trafik düzenli olmalıdır.									
Nitelikli çevre, ulaşım kolay, konut standartları yüksek olmalıdır.									
Nitelikli çevre, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip olmalıdır.									
Nitelikli çevre, konut standartları yüksek olmalıdır.									
Nitelikli çevre, konut standartları yüksek olmalıdır.									
Nitelikli çevre, kolay kavranabilmeli, hatırdaki kalıcı olmalıdır.									
Nitelikli çevre, dişarıya açık olmalıdır.									
Nitelikli çevre, tanınan, bilinen, medyatik bir yapıya sahip olmalıdır.									
Nitelikli çevre, sakinleten tarafından sahiplenilen, korunan bir yer olmalıdır.									
Nitelikli çevre, farklı anlamlara ve kullanımlara yaygın olmalıdır.									

	A					B															
	3	2	1	0	1	2	3	1	0	1	2	3									
SEMANTİK AYRIM OLÇEĞİ	eskil												3	2	1	0	1	2	3	yeni	
	bakımlı																				bakımsız
	korunmuş																				harap
	temiz																				kirlil
	sessiz																				gürültülü
	hareketsiz																				huzursuz
	huzurlu																				sıkıntı verici
	rahatlatıcı																				yorucu
	dinlendirici																				mekânik
	insancıl																				çirkin
	güzel																				sıradan
	özgün																				tanımlı değil
	başlıbaşına																				çatışmalı
	çağdas																				çatışmalı
	yalın																				karmaşık
	etkileyici																				alelade
	ilgi çekici																				sıkıcı
	sürprizli																				monoton
	çesitli																				tekdüze
	görmemli																				mütevazı
	kontrollü																				kontforsuz
	gelişmiş																				ilkel
	terah																				sıkışık
	geniş																				dar
	tanımlı																				tanımsız
	A	3	2	1	0	1	2	3	B											bağlayıcı değil	
Manevi anlamda,.....	bağlayıcı																			soğuk	
Sosyal anlamda,.....	nitelikli																			nitelsiz	
Mimarî anlamda,.....	uyumlu																			uyumsuz	
Mimarî anlamda kendi içinde,.....	düzenli																			düzensiz	
Mimarî anlamda insan ölçeği ile,.....	yeterli																			yetersiz	
Planlama açısından,.....	yeterli																			yetersiz	
Park, sinema gibi sosyal donatılar,.....	katı																			katı	
Sosyal aktivite olanakları,.....	sorunlu																			sorunsuz	
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi,.....	yüksük																			düşük	
Trafik düzeni-ulaşım,.....	cazip																			cazip değil	
Konut standartları,.....	güçlü																			zayıf	
Yaşamak için,.....	rahatlatıcı																			geçici	
İnsan-komşuluk ilişkileri,.....	açık																			kapanı	
Kavranma, hatırlanma açısından,.....	medyatik değil																			medyatik değil	
Dışa açılma açısından,.....	sahipli																			sahipsiz	
Tanıma, bilinme açısından,.....	açık																			kapanı	
Bakılma-korunma açısından,.....	kapalı																			kapalı	
Farklı dinlere ve kültürlere,.....	açık																			kapalı	

Örnekleme Grup: 1

Katılımcı no: 12

	A				B			
	3	2	1	0	1	2	3	
SEMANATİK AYRIM ÖLÇEĞİ								
eski								yeni
bakımlı								bakımsız
korunmuş								harap
temiz								kirlil
sessiz								gürültülü
hareketli								durağan
huzurlu								huzursuz
rahatlatıcı								sıkıntı verici
dinlendirici								yorucu
insancıl								meşakkatli
güzel								çirkin
özgün								sarıdan
tarhi								tarhi değil
çağdaş								geçmiş
yalın								karmaşık
etkileyici								alelade
ilgi çekici								sıkıcı
sürprizli								monoton
çeşitli								tekdüze
görkemli								mütevazı
konforlu								konforsuz
geçmiş								ilkel
ferah								sıkışık
geniş								dar
ayrıntılı								tanimsız
bağlayıcı								bağlayıcı değil
sıcak								soğuk
niteliksiz								niteliksiz
uyumsuz								uyumsuz
uyumlu								uyumsuz
düzenli								düzensiz
yasatlı								yetasız
yeseltili								yetasız
iyi								kötü
sorunlu								sorunsuz
yüksək								düşük
cazip								cazip değil
güçlü								zayıf
hatırdı kalıcı								geçici
açık								kapalı
medyatik								medyatik değil
Bakılma-korunma açısından								sahipsiz
apık								kapalı
Manevri anlamda.....								
Sosyal anlamda.....								
Mimari anlamda.....								
Mimari anlamda kendi içinde.....								
Mimari anlamda insan ölçeği ile.....								
Planlama açısından.....								
Park, sinema gibi sosyal donatılar.....								
Sosyal aktivite olanakları.....								
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi.....								
Trafik düzeni-ulaşım.....								
Konut standartları.....								
Yaşamak için.....								
İnsan-komşuluk ilişkileri.....								
Kavranma, habitanma açısından.....								
Dişer açılıma açısından.....								
Tanınma, bilinme açısından.....								
Bakılma-korunma açısından.....								
Farklı dinlere ve kültürlere.....								

Örneklem Grup: 2

Kadımlar no: 1

A	3 2 1 0 1 2 3			B				
	3	2	1		0	1	2	3
eski								yaeni
bakimli								bakimsiz
korunmus								harap
temiz								kirlil
sessiz								gürültülü
hareketli								durağan
huzurlu								huzursuz
rahatlatıcı								sıkıcı
dimendirici								yarıcı
insanlı								mekanik
güzel								çirkin
barın								sıradan
tarıtlı								tarıtlı değıll
çağdaş								geçmiş
yalın								karmaşık
ekolayıcı								alelade
ilgi çekici								sıkıcı
siyah								monoton
siyah								tekrarlı
geniş								dar
geniş								tanımsız
geniş								tanımsız
A	3	2	1	0	1	2	3	B
bağlayıcı								bağlayıcı değıll
sıcak								soğuk
nitelikli								niteliksiz
uyumlu								uyumsuz
düzenli								düzensiz
yeterli								yetersiz
yeterli								yetersiz
iyi								kötü
konutlu								konutlu
yüksek								düşük
cazip								cazip değıll
güçlü								zayıf
hünerli								geçici
kapalı								kapalı
medyatik								medyatik değıll
kapalı								kapalı

SEMANTİK AYRIM
ÖLÇEĞİ

Örneklem Grup: 2

Katılımcı no: 2

Manevi anlamda,.....
 Sosyal anlamda,.....
 Mimari anlamda,.....
 Mimari anlamda kendi içinde,.....
 Mimari anlamda insan ölçeğı ile,.....
 Planlama açısından,.....
 Park, sinema gibi sosyal donatılar,.....
 Sosyal aktivite olanaktan,.....
 Yeşil alan-doğa ile ilişkisi,.....
 Trafik düzeni-ulaşım,.....
 Konut standartları,.....
 Yaşamak için,.....
 İnsan-konşuluk ilişkileri,.....
 Kavranma, hatıranma açısından,.....
 Dişer açılma açısından,.....
 Tanınma, bilime açısından,.....
 Bakılma-korumma açısından,.....
 Farklı dinlere ve kültürlere,.....

Nitelikli çevre, yeni olmalıdır.	
Nitelikli çevre, bakımlı olmalıdır.	
Nitelikli çevre, korunmuş olmalıdır.	
Nitelikli çevre, temiz olmalıdır.	
Nitelikli çevre, sessiz olmalıdır.	
Nitelikli çevre, hareketli olmalıdır.	
Nitelikli çevre, huzurlu olmalıdır.	
Nitelikli çevre, rahatlatıcı olmalıdır.	
Nitelikli çevre, dinlendirici olmalıdır.	
Nitelikli çevre, insanlık olmalıdır.	
Nitelikli çevre, güzel olmalıdır.	
Nitelikli çevre, özgün olmalıdır.	
Nitelikli çevre, tarihi niteliğe sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, modern olmalıdır.	
Nitelikli çevre, yalın olmalıdır.	
Nitelikli çevre, ekolayıcı olmalıdır.	
Nitelikli çevre, ilgi çekici olmalıdır.	
Nitelikli çevre, sürprizli olmalıdır.	
Nitelikli çevre, çeşitliliğe sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, görkemli olmalıdır.	
Nitelikli çevre, konfor koşullarına sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, gelişmiş olmalıdır.	
Nitelikli çevre, ferah olmalıdır.	
Nitelikli çevre, geniş olmalıdır.	
Nitelikli çevre, tanımlı olmalıdır.	
Nitelikli çevre, manevî anlamda insanı kendine bağlayan bir yapıya sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, mimari anlamda kendi içinde uyumlu olmalıdır.	
Nitelikli çevre, mimari anlamda insan ölçeğı ile uyumlu olmalıdır.	
Nitelikli çevre, mimari anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer olmalıdır.	
Nitelikli çevre, mimari anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer olmalıdır.	
Nitelikli çevrede, çocuk parkı, sinema, kültür tesisleri gibi donatılar yeterli olmalıdır.	
Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli olmalıdır.	
Nitelikli çevre, deniz-yeşil alanlar-doğa ile ilişkili ve bitmişmiş olmalıdır.	
Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli olmalıdır.	
Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek olmalıdır.	
Nitelikli çevre, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevrede, konşuluk ilişkileri güçlü olmalıdır.	
Nitelikli çevre, kolay kavranabilir, hatıra kalıcı olmalıdır.	
Nitelikli çevre, dışarıya açık olmalıdır.	
Nitelikli çevre, tanınan, bilinen, medyatik bir yapıya sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, sakınları tarafsızdan sahiplenilen, korunan bir yer olmalıdır.	
Nitelikli çevrede, farklı dinler ve kültürler birarada yaşayabilmelidir.	

ÖRNEKLEM GRUP 2 KATILIMCI NO 3 SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ

A	3	2	1	0	1	2	3	B
eski	✗							yeni
bakımlı								bakımsız
korunmuş	✗							harap
temiz								kirlil
sessiz								gürültülü
hareketli	✗							duragan
huzurlu	✗							huzursuz
rahatsızıcı								sıkıntı verici
dinlendirici	✗							yorucu
insanlı								mekansız
güzel								çirkin
batılı	✗							sıra dışı
çağdaş								tarihi değil
yalın								karmaşık
estileyici	✗							aileda
ligi çekici								sıkıcı
surprizli								monoton
tekdüze								tekdüze
göstermelik								mütevazı
konforlu								konforsuz
geişmiş								ilkel
ferah								sıkışık
geniş								dar
tanıtım	✗							tanıtımsız
A	3	2	1	0	1	2	3	B
bağlayıcı	✗							bağlayıcı değil
sıcak								soğuk
estetik	✗							niteliksiz
uyumlu	✗							uyumsuz
düzenli								düzensiz
yetarlı								yetersiz
yetarlı								çok
iyi								sonumsuz
sonumlu								düşük
yüksek								cazip değil
cazip								zayıf
güçlü	✗							geçici
herda kalıcı								kapalı
açık								medyatik değil
medyatik								sahipsiz
sahipsiz								kapalı
açık	✗							

SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ

Örneklem Grup: 2

Katılımcı no: 3

Manevi anlamda,.....
 Sosyal anlamda,.....
 Mimari anlamda,.....
 Mimari anlamda kendi içinde,.....
 Mimari anlamda insan ölçeği ile,.....
 Planlama açısından,.....
 Park, sinema gibi sosyal donatılar,.....
 Sosyal aktivite alanları,.....
 Yeşil alan-doğa ile ilişkisi,.....
 Trafik düzeni-ulaşım,.....
 Konut standartları,.....
 Yaşamak için,.....
 İnsan-komşuluk ilişkileri,.....
 Kavranma, hatırlanma açısından,.....
 Dişer açılma açısından,.....
 Tanınma, bilinme açısından,.....
 Bakılma-korunma açısından,.....
 Farklı dinlere ve kültürlere,.....

Nitelikli çevre, yeni olmalıdır.
 Nitelikli çevre, bakımlı olmalıdır.
 Nitelikli çevre, korunmuş olmalıdır.
 Nitelikli çevre, temiz olmalıdır.
 Nitelikli çevre, sessiz olmalıdır.
 Nitelikli çevre, hareketli olmalıdır.
 Nitelikli çevre, huzurlu olmalıdır.
 Nitelikli çevre, rahatsızıcı olmalıdır.
 Nitelikli çevre, dinlendirici olmalıdır.
 Nitelikli çevre, insanca olmalıdır.
 Nitelikli çevre, güzel olmalıdır.
 Nitelikli çevre, özgün olmalıdır.
 Nitelikli çevre, tarihi niteliğe sahip olmalıdır.
 Nitelikli çevre, modern olmalıdır.
 Nitelikli çevre, yalın olmalıdır.
 Nitelikli çevre, etkileyici olmalıdır.
 Nitelikli çevre, ilgi çekici olmalıdır.
 Nitelikli çevre, sürprizli olmalıdır.
 Nitelikli çevre, çeşitliliğe sahip olmalıdır.
 Nitelikli çevre, göstermelik olmalıdır.
 Nitelikli çevre, konfor koşullarına sahip olmalıdır.
 Nitelikli çevre, gelişmiş olmalıdır.
 Nitelikli çevre, ferah olmalıdır.
 Nitelikli çevre, geniş olmalıdır.
 Nitelikli çevre, tanıtım olmalıdır.
 Nitelikli çevre, manevi anlamda insani kendine bağlayan bir yapıya sahip olmalıdır.
 Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmalıdır.
 Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip olmalıdır.
 Nitelikli çevre, mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu olmalıdır.
 Nitelikli çevre, mimari anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer olmalıdır.
 Nitelikli çevre, çocuk parkı, sinema, kültür tesisleri gibi donatılar yeterli olmalıdır.
 Nitelikli çevrede, sosyal aktivite alanları yeterli olmalıdır.
 Nitelikli çevre, deniz-yeşil alanlar-doğa ile ilişkili ve tutunmuş olmalıdır.
 Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli olmalıdır.
 Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek olmalıdır.
 Nitelikli çevre, yaşamak için cazip, insani kendine çeken bir yapıya sahip olmalıdır.
 Nitelikli çevrede, komşuluk ilişkileri güçlü olmalıdır.
 Nitelikli çevre, kolay kavranabilirliği, hatırdan kalıcı olmalıdır.
 Nitelikli çevre, dışarıya açık olmalıdır.
 Nitelikli çevre, tanınma, bilinme, medyatik bir yapıya sahip olmalıdır.
 Nitelikli çevre, korunma tarafında korunmuş olmalıdır.
 Nitelikli çevrede, farklı dinlere ve kültürlere birarada yaşayabilmelidir.

	A				B			
	3	2	1	0	1	2	3	B
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ	eski							yeni
	bakımsız							bakımsız
	korunmuş							harp
	tamiz							kirlil
	sessiz							gürültülü
	hareketsiz							hareketli
	huzurlu							huzursuz
	rahatlatıcı							sıkıntı verici
	dimendatıcı							yarıcı
	insanlı							mekanik
	güzel							çirkin
	özgün							sıradan
	tarifi							tarifi değil
	çabucuk							çabucuk
	yalnız							karmaşık
	etkileyici							alelade
	ligi çekici							sıkıcı
	stüptüzlü							monoton
	çesitli							tekdüze
	gösterici							mütevazı
	konforlu							konforsuz
	gelmiş							ilkel
	fenah							sıkışık
	geniş							dar
	temiz							tanımsız
	bağlayıcı							bağlayıcı değil
	sıcak							soğuk
	ritmik							ritmiksiz
	uyumlu							uyumsuz
	uyumlu							uyumsuz
	düzenli							düzensiz
	yetenli							yetersiz
	yetenli							yetersiz
	iyi							kötü
	sorunlu							sorunsuz
	yüksek							düşük
	cazip							cazip değil
	güçlü							zayıf
	harika kalıcı							geçici
	açık							kapalı
	medyatik							medyatik değil
	Bakılma-korunma açısından							sahiplisi
	kapalı							kapalı

	Nitelikli çevre, yeni olmalıdır.
	Nitelikli çevre, bakımlı olmalıdır.
	Nitelikli çevre, korunmuş olmalıdır.
	Nitelikli çevre, temiz olmalıdır.
	Nitelikli çevre, sessiz olmalıdır.
	Nitelikli çevre, hareketsiz olmalıdır.
	Nitelikli çevre, huzurlu olmalıdır.
	Nitelikli çevre, rahatlatıcı olmalıdır.
	Nitelikli çevre, dimendatıcı olmalıdır.
	Nitelikli çevre, insanlı olmalıdır.
	Nitelikli çevre, güzel olmalıdır.
	Nitelikli çevre, özgün olmalıdır.
	Nitelikli çevre, tarifi niteliğe sahip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, modern olmalıdır.
	Nitelikli çevre, yalın olmalıdır.
	Nitelikli çevre, etkileyici olmalıdır.
	Nitelikli çevre, ilgi çekici olmalıdır.
	Nitelikli çevre, stüptüzlü olmalıdır.
	Nitelikli çevre, çeşitliliğe sahip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, gösterici olmalıdır.
	Nitelikli çevre, konforlu olmalıdır.
	Nitelikli çevre, gelişmiş olmalıdır.
	Nitelikli çevre, fenah olmalıdır.
	Nitelikli çevre, geniş olmalıdır.
	Nitelikli çevre, temiz olmalıdır.
	Nitelikli çevre, ritmik olmalıdır.
	Nitelikli çevre, uyumlu olmalıdır.
	Nitelikli çevre, uyumlu olmalıdır.
	Nitelikli çevre, düzenli olmalıdır.
	Nitelikli çevre, yetenli olmalıdır.
	Nitelikli çevre, yetenli olmalıdır.
	Nitelikli çevre, iyi olmalıdır.
	Nitelikli çevre, sorunlu olmalıdır.
	Nitelikli çevre, yüksek olmalıdır.
	Nitelikli çevre, cazip olmalıdır.
	Nitelikli çevre, güçlü olmalıdır.
	Nitelikli çevre, harika kalıcı olmalıdır.
	Nitelikli çevre, açık olmalıdır.
	Nitelikli çevre, medyatik olmalıdır.
	Nitelikli çevre, Bakılma-korunma açısından
	Nitelikli çevre, kapalı olmalıdır.

A	3 2 1 0 1 2 3				B				
	eski	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
bakımsız	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	bakımsız
korunmuş	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	harap
temiz	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	kirli
sessiz	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	gürültülü
hareketsiz	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	huzursuz
huzurlu	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	huzursuz
rahatlatıcı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	sıkıntı verici
dişlemeli	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	yorucu
insancıl	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	mekanik
güzel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	çirkin
özgür	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	sıradan
tarihi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	tarihi değil
çağdas	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	çağdışı
yalın	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	karmaşık
etkileyici	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	atlede
ligi pekıcı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	sıkıcı
stüptan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	monoton
ceşitli	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	tekdüze
görkemli	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	tevazua
konforlu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	konforsuz
gelişmiş	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	ilkel
ferah	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	sıkışık
geniş	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	dar
kapalı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	tanımsız
bagıleyici	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	bağlayıcı değil
sıcak	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	soğuk
nitelikli	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	niteliksiz
uyumlu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	uyumsuz
uyumlu	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	uyumsuz
düzenli	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	düzensiz
yeterli	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	yetersiz
yeterli	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	yetersiz
iyi	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	kötü
sorunlu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	sorunsuz
yüksek	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	düşük
cazip	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	cazip değil
güçlü	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	zayıf
rahatlatıcı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	geçici
akıcı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	kapalı
medyatik	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	medyatik değil
şahipli	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	şahipsiz
apik	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	kapalı

Nitelikli çevre, yeni olmalıdır.	
Nitelikli çevre, bakımlı olmalıdır.	
Nitelikli çevre, korunmuş olmalıdır.	☒
Nitelikli çevre, temiz olmalıdır.	
Nitelikli çevre, sessiz olmalıdır.	
Nitelikli çevre, hareketsiz olmalıdır.	☒
Nitelikli çevre, huzurlu olmalıdır.	
Nitelikli çevre, rahatlatacı olmalıdır.	
Nitelikli çevre, dinlendirici olmalıdır.	
Nitelikli çevre, insanlı olmalıdır.	
Nitelikli çevre, güzel olmalıdır.	
Nitelikli çevre, özgün olmalıdır.	
Nitelikli çevre, tarihi niteliğe sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, moderm olmalıdır.	
Nitelikli çevre, yalın olmalıdır.	
Nitelikli çevre, etkileyici olmalıdır.	
Nitelikli çevre, ligi pekıcı olmalıdır.	
Nitelikli çevre, sürpriz olmalıdır.	
Nitelikli çevre, çeşitliliğe sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, görkemli olmalıdır.	
Nitelikli çevre, konfor koşullarına sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, gelişmiş olmalıdır.	
Nitelikli çevre, ferah olmalıdır.	
Nitelikli çevre, geniş olmalıdır.	
Nitelikli çevre, tanımlı olmalıdır.	☒
Nitelikli çevre, manevi anlamda insanı kendine bağlayan bir yapıya sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip olmalıdır.	
Nitelikli çevre, mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu olmalıdır.	
Nitelikli çevre, mimari anlamda 'yi planlanmış, düzenli bir yer olmalıdır.	☒
Nitelikli çevrede, çocuk parkı, sinema, kültür tesisleri gibi donatılar yeterli olmalıdır.	
Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli olmalıdır.	☒
Nitelikli çevre, deniz-yeşil alanlar-doğa ile ilişkili ve bütünleşmiş olmalıdır.	☒
Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli olmalıdır.	☒
Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek olmalıdır.	☒
Nitelikli çevre, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip olmalıdır.	☒
Nitelikli çevrede, komşuluk ilişkileri güçlü olmalıdır.	☒
Nitelikli çevre, kolay kavranabilir, hatıra kalıcı olmalıdır.	☒
Nitelikli çevre, tanınan, bilinen, medyatik bir yapıya sahip olmalıdır.	☒
Nitelikli çevre, bakımlı tarafsız sınıplı, korunan bir yer olmalıdır.	☒
Nitelikli çevrede, farklı dinler ve kültürler bir arada yaşayabilmelidir.	☒

	A				B			
	3	2	1	0	3	2	1	0
Manevi anlamda,.....	eskil				yeni			
Sosyal anlamda,.....	bakımlı				bakımsız			
Mimari anlamda,.....	korunmuş				harap			
Mimari anlamda kendi içinde,.....	temiz				kirl			
Mimari anlamda insan dışığı ile,.....	seesiz				gürültülü			
Planlama açısından,.....	hareketli				duragan			
Park, sinema gibi sosyal donatılar,.....	rahatlatıcı				huzursuz			
Sosyal aktivite olanakları,.....	değerli				sikimsiz			
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi,.....	insancıl				yorucu			
Trafik düzeni-ulaşım,.....	guzel				mekanik			
Konut standartları,.....	ozgun				çıktın			
Yaşamak için,.....	çagdas				siraadan			
İnsan-komşuluk ilişkileri,.....	yalin				tarini degil			
Kavranma, hatırlanma açısından,.....	etkileyici				çagdisi			
Dışa açılma açısından,.....	gizli				alelade			
Tanıma, bilime açısından,.....	gizli				siktci			
Bakılma-korunma açısından,.....	surprizli				monoton			
Farklı silihre ve kültürlere,.....	çesitli				tekdize			
	gorkemil				mutevazi			
	konforlu				konforsuz			
	gelismiş				ilkel			
	renah				sikispik			
	geniş				dar			
	tanimli				tanimsiz			
Manevi anlamda,.....	baglayici				baglayici degil			
Sosyal anlamda,.....	sıcak				soğuk			
Mimari anlamda,.....	nitelikli				niteliksiz			
Mimari anlamda kendi içinde,.....	uyumlu				uyumsuz			
Mimari anlamda insan dışığı ile,.....	uyumlu				uyumsuz			
Planlama açısından,.....	düzgün				düzensiz			
Park, sinema gibi sosyal donatılar,.....	yeterli				yetersiz			
Sosyal aktivite olanakları,.....	yeterli				yetersiz			
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi,.....	iyi				kötü			
Trafik düzeni-ulaşım,.....	sonunu				sorunsuz			
Konut standartları,.....	yüksek				düşük			
Yaşamak için,.....	güzel				cazip degil			
İnsan-komşuluk ilişkileri,.....	güçlü				zayıf			
Kavranma, hatırlanma açısından,.....	hatıra kalici				geçici			
Dışa açılma açısından,.....	açık				kapanı			
Tanıma, bilime açısından,.....	medyatik				medyatik degil			
Bakılma-korunma açısından,.....	sahipli				sahipsiz			
Farklı silihre ve kültürlere,.....	açık				kapanı			

Orneklem Grup: 2

Katılıma no: 6

					Nitelikli çevre, yeni olmaldır.
					Nitelikli çevre, bakımlı olmaldır.
					Nitelikli çevre, korunmuş olmaldır.
					Nitelikli çevre, temiz olmaldır.
					Nitelikli çevre, sessiz olmaldır.
					Nitelikli çevre, hareketli olmaldır.
					Nitelikli çevre, huzurlu olmaldır.
					Nitelikli çevre, rahatlatıcı olmaldır.
					Nitelikli çevre, dinlendirici olmaldır.
					Nitelikli çevre, insancıl olmaldır.
					Nitelikli çevre, güzel olmaldır.
					Nitelikli çevre, özgün olmaldır.
					Nitelikli çevre, tarihi niteliğe sahip olmaldır.
					Nitelikli çevre, modern olmaldır.
					Nitelikli çevre, yalın olmaldır.
					Nitelikli çevre, etkileyici olmaldır.
					Nitelikli çevre, ilgi çekici olmaldır.
					Nitelikli çevre, sürprizli olmaldır.
					Nitelikli çevre, çeşitlilikle sahip olmaldır.
					Nitelikli çevre, görkemli olmaldır.
					Nitelikli çevre, konfor koşullarına sahip olmaldır.
					Nitelikli çevre, gelişmiş olmaldır.
					Nitelikli çevre, renah olmaldır.
					Nitelikli çevre, geniş olmaldır.
					Nitelikli çevre, tanimli olmaldır.
					Nitelikli çevre, manevi anlamda insan kendine bağlayan bir yapıya sahip olmaldır.
					Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmaldır.
					Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip olmaldır.
					Nitelikli çevre, mimari anlamda insan dışığı ile uyumlu olmaldır.
					Nitelikli çevre, mimari anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer olmaldır.
					Nitelikli çevrede, çocuk parkı, sinema, kültür tesisleri gibi donatılar yeterli olmaldır.
					Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli olmaldır.
					Nitelikli çevre, deniz-yeşil alanlar-doğa ile ilişkili ve bütünleşmiş olmaldır.
					Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli olmaldır.
					Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek olmaldır.
					Nitelikli çevre, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip olmaldır.
					Nitelikli çevrede, komşuluk ilişkileri güçlü olmaldır.
					Nitelikli çevre, kolay kavranabilir, hatıra kalıcı olmaldır.
					Nitelikli çevre, dışarıya açık olmaldır.
					Nitelikli çevre, tarınan, bilinen, medyatik bir yapıya sahip olmaldır.
					Nitelikli çevre, sakınan taraftan korunulan, korunan bir yer olmaldır.
					Nitelikli çevrede, farklı dinler ve kültürler birarada yaşayabilmelidir.

	A			B			
	3	2	1	0	1	2	3
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ							
eski							yeni
bakımsız							bakımsız
korunmuş							harap
temiz							kirlî
sessiz							gürültülü
hareketsiz							durağan
huzurlu							huzursuz
rahatlatıcı							sıkıntı verici
dinlendirici							yorucu
insancıl							mekanik
güzel							çirkîn
özgür							sıraçan
tarınlı							tarınlı değil
çağdaş							eski
yalın							karmaşık
ekileyici							alelade
ilgi çekici							sıkıcı
stüpezi							monoton
peşimli							tekdüze
görkemli							mütevazî
konforlu							konforsuz
gelişmiş							ilkel
tenah							sıkışık
geniş							dar
kapalı							tanımsız
A	3	2	1	0	1	2	3
bağlayıcı							bağlayıcı değil
esnek							esnek
nitelikli							niteliksiz
uyumlu							uyumsuz
uyumlu							uyumsuz
düzenli							düzensiz
yeterli							yetersiz
yeterli							yetersiz
iyi							kötü
sonunu							sonumsuz
yüksək							düşük
güçlü							zayıf
hatıra kalıcı							geçici
egik							kapalı
medyalk							medyatik değil
sanıplı							sanıpsız
apık							kapalı

SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ

Örneklem Grup: 2

Katılımcı no: 7

Manevi anlamda,.....	Nitelikli çevre, manevi anlamda insanı kendine bağlayan bir yapıya sahip olmalıdır.
Sosyal anlamda,.....	Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmalıdır.
Mimari anlamda,.....	Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip olmalıdır.
Mimari anlamda kendi içinde,.....	Nitelikli çevre, mimari anlamda kendi içinde uyumlu olmalıdır.
Planlama açısından,.....	Nitelikli çevre, mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu olmalıdır.
Park, sinema gibi sosyal donatılar,.....	Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli olmalıdır.
Sosyal aktivite olanakları,.....	Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli olmalıdır.
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi,.....	Nitelikli çevre, deniz-yeşil alanlar-doğa ile ilişkili ve bütünleşmiş olmalıdır.
Trafik düzeni-ulaşım,.....	Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli olmalıdır.
Konut standartları,.....	Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek olmalıdır.
Yaşamak için,.....	Nitelikli çevrede, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip olmalıdır.
İnsan-komşuluk ilişkileri,.....	Nitelikli çevrede, komşuluk ilişkileri güçlü olmalıdır.
Kavranma, hatırlanma açısından,.....	Nitelikli çevre, kolay kavranabilir, hatıra kalıcı olmalıdır.
Dişer açılma açısından,.....	Nitelikli çevre, dışarıya açık olmalıdır.
Tanıma, bilinme açısından,.....	Nitelikli çevre, tanınan, bilinen, medyatik bir yapıya sahip olmalıdır.
Bakılma-korunma açısından,.....	Nitelikli çevre, sakinleri tarafından sahiplenilen, korunan bir yer olmalıdır.
Farklı dinlere ve kültürlere,.....	Nitelikli çevrede, farklı dinler ve kültürler birarada yaşayabilmelidir.

	A					B							
	3	2	1	0	1	2	3	2	1	0	1	2	3
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ													
eskil													
bakımı													
korunmuş													
temiz													
sessiz													
hareketli													
huzurlu													
rahatlatıcı													
almadı													
güzel													
özgün													
çabucak													
yalın													
etkileyici													
ilgi çekici													
monoton													
peşilli													
görkemli													
konforlu													
gelişmiş													
ferah													
geniş													
tanımlı													
A	3	2	1	0	1	2	3	B					
bağlayıcı								bağlayıcı değil					
sıcak								soğuk					
nitelikli								niteliksiz					
uyumlu								uyumsuz					
düzenli								düzensiz					
yeterli								yetersiz					
yeterli								yetersiz					
sonunu								başını					
yüksek								sonusuz					
cazip								cazip değil					
güçlü								zayıf					
hataca kalıcı								geçici					
açık								kapalı					
medyatik								medyatsız değil					
sahtelik								sahtesiz					
soğuk								kapalı					

Örneklem Grup: 2

Katılım no: 8

	Nitelikli çevre, yeni olmaldır.
	Nitelikli çevre, bakımlı olmaldır.
	Nitelikli çevre, korunmuş olmaldır.
	Nitelikli çevre, temiz olmaldır.
	Nitelikli çevre, sessiz olmaldır.
	Nitelikli çevre, hareketli olmaldır.
	Nitelikli çevre, huzurlu olmaldır.
	Nitelikli çevre, rahatsız olmaldır.
	Nitelikli çevre, alıngan olmaldır.
	Nitelikli çevre, insanlı olmaldır.
	Nitelikli çevre, güzel olmaldır.
	Nitelikli çevre, özgün olmaldır.
	Nitelikli çevre, tarihi niteliğe sahip olmaldır.
	Nitelikli çevre, modern olmaldır.
	Nitelikli çevre, yalın olmaldır.
	Nitelikli çevre, etkileyici olmaldır.
	Nitelikli çevre, ilgi çekici olmaldır.
	Nitelikli çevre, sürprizli olmaldır.
	Nitelikli çevre, peşilliğe sahip olmaldır.
	Nitelikli çevre, görkemli olmaldır.
	Nitelikli çevre, konfor koşullarına sahip olmaldır.
	Nitelikli çevre, gelişmiş olmaldır.
	Nitelikli çevre, ferah olmaldır.
	Nitelikli çevre, geniş olmaldır.
	Nitelikli çevre, tanımlı olmaldır.
	Nitelikli çevre, manevi anlamda insan kendine bağlayan bir yapıya sahip olmaldır.
	Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmaldır.
	Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip olmaldır.
	Nitelikli çevre, mimari anlamda insan dışığı ile uyumlu olmaldır.
	Nitelikli çevre, mimari anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer olmaldır.
	Nitelikli çevre, mimari anlamda insan dışığı ile uyumlu olmaldır.
	Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli olmaldır.
	Nitelikli çevre, deniz-yeşil alanlar-doğa ile ilişkili ve bütünleşmiş olmaldır.
	Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli olmaldır.
	Nitelikli çevre, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip olmaldır.
	Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek olmaldır.
	Nitelikli çevre, konut standartları yüksek olmaldır.
	Nitelikli çevre, kolay kavranabilir, hatıra kalıcı olmaldır.
	Nitelikli çevre, dışarıya açık olmaldır.
	Nitelikli çevre, bilinen, medyatik bir yapıya sahip olmaldır.
	Nitelikli çevre, bakımlı tarafsızdan sahip edilen, korunan bir yer olmaldır.
	Nitelikli çevrede, farklı dinler ve kültürler bariz yaşayabilmelidir.

	A				B			
	3	2	1	0	1	2	3	
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ								
eski								yeni
bakımlı								bakımsız
korunmuş								harap
temiz								kirlî
sessiz								gürültülü
hareketli								durağan
huzurlu								huzursuz
rahatlatıcı								sıkıntı verici
dinlendirici								yorucu
insancıl								mekânik
güzel								çirkin
özgün								sıradan
tarihi								tarihi değil
çagdas								çagdası
yalın								karışık
etkileyici								alelace
ligi çekici								sıkıcı
surprizli								monoton
çesitli								tekdüze
göstermeli								mütevazî
kontrollü								kontROLSUZ
gelişmiş								ilkel
ferah								sıkışık
geniş								dar
tatımlı								tatsız
bağlayıcı								bağlayıcı değil
ışık								soğuk
nitelikli								nitelsiz
uyumlu								uyumsuz
düzenli								düzensiz
yeterli								yetersiz
yeterli								yetersiz
iyi								kötü
sorunlu								sorunsuz
yüksek								düşük
güçlü								cazip değil
hatıra kalıcı								zayıf
apık								geçici
medyatik								kapalı
şahipli								medyatik değil
apık								satıpsız
apık								kapalı

SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ

Örneklem Grup: 2

Katılımcı no:9

Manevi anlamda.....	Nitelikli çevre, manevi anlamda insanı kendine bağlayan bir yapıya sahip olmalıdır.
Sosyal anlamda.....	Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmalıdır.
Mimari anlamda.....	Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip olmalıdır.
Mimari anlamda insan ölçeği ile.....	Nitelikli çevre, mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu olmalıdır.
Planlama açısından.....	Nitelikli çevre, mimari anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer olmalıdır.
Park, sinema gibi sosyal donatılar.....	Nitelikli çevrede, çocuk parkı, sinema, kütüphane tesisleri gibi donatılar yeterli olmalıdır.
Sosyal aktivite olanakları.....	Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli olmalıdır.
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi.....	Nitelikli çevre, deniz-yeşil alanlar-doğa ile ilişkili ve bitümlenmiş olmalıdır.
Trafik düzeni-ulaşım.....	Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli olmalıdır.
Konut standartları.....	Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek olmalıdır.
Yaşamak için.....	Nitelikli çevrede, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip olmalıdır.
İnsan-komşuluk ilişkileri.....	Nitelikli çevre, komşuluk ilişkileri güçlü olmalıdır.
Kavranma, hatırlanma açısından.....	Nitelikli çevre, kolay kavranabilmeli, hatıra kalıcı olmalıdır.
Dışa açılma açısından.....	Nitelikli çevre, dışarıya açık olmalıdır.
Tanınma, bilinme açısından.....	Nitelikli çevre, tanınır, bilinir, medyatik bir yapıya sahip olmalıdır.
Bakılma-korunma açısından.....	Nitelikli çevre, saklılanı tarafsızdan sahiplenir, korunan bir yer olmalıdır.
Farklı dinlere ve kültürlere.....	Nitelikli çevrede, farklı dinler ve kültürler birarada yaşayabilmelidir.

		A				B			
		3	2	1	0	1	2	3	B
SEMANTİK AYRIMI ÖLÇEĞİ	seki								Yeni
	bakımsız								Bakımsız
	harap								Harap
	kirli								Kirli
	gürültülü								Gürültülü
	durağan								Durağan
	huzursuz								Huzursuz
	sıkıntı verici								Sıkıntı verici
	yorucu								Yorucu
	mekânik								Mekânik
	çirkin								Çirkin
	sıra dışı								Sıra dışı
	tarhi								Tarhi
	çağdaş								Çağdaş
yalın								Yalın	
etkileyici								Etkileyici	
ligi çekici								Ligi çekici	
şuipri								Şuipri	
gösterici								Gösterici	
konforlu								Konforlu	
gelişmiş								Gelişmiş	
ferah								Ferah	
geniş								Geniş	
tanımlı								Tanımlı	
		3	2	1	0	1	2	3	
	bağlayıcı								Bağlayıcı değil
	sıcak								Sıcak
	nitelikli								Niteliksiz
	uyumlu								Uyumlu
	düzenli								Düzensiz
	yeterli								Yetersiz
	iyi								Kötü
	sonunu								Sorunsuz
	yüksük								Düşük
	cazip								Cazip değil
	güçlü								Zayıf
	hatıra kalıcı								Geçici
	açık								Kapalı
	mesafelik								Mesafetiksiz
	satıplı								Satıpsız
	çekici								Kapalı

Örneklem Grup: 2

Katılımcı no: 10

Manevî anlamda,.....	Nitelikli çevre, manevî anlamda insanı kendine bağlayan bir yapıya sahip olmalıdır.
Sosyal anlamda,.....	Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmalıdır.
Mimarî anlamda,.....	Nitelikli çevre, mimarî niteliğe sahip olmalıdır.
Mimarî anlamda kendi içinde,.....	Nitelikli çevre, mimarî anlamda kendi içinde uyumlu olmalıdır.
Mimarî anlamda insan dışı ile,.....	Nitelikli çevre, mimarî anlamda insan dışı ile uyumlu olmalıdır.
Planlama açısından,.....	Nitelikli çevre, mimarî anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer olmalıdır.
Park, sirenme gibi sosyal donatılar,.....	Nitelikli çevrede, çocuk parkı, sirenme, kültür tesisleri gibi donatılar yeterli olmalıdır.
Sosyal aktivite olanakları,.....	Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli olmalıdır.
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi,.....	Nitelikli çevre, deniz-yeşil alanlar-doğa ile ilişkili ve bitirilmiş olmalıdır.
Trafik düzeni-ulaşım,.....	Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli olmalıdır.
Konut standartları,.....	Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek olmalıdır.
Yaşamak için,.....	Nitelikli çevre, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip olmalıdır.
İnsan-komsuluk ilişkileri,.....	Nitelikli çevrede, komşuluk ilişkileri güçlü olmalıdır.
Kavranma, hatıranma açısından,.....	Nitelikli çevre, kolay kavranabilir, hatıra kalıcı olmalıdır.
Tanınma, bilhime açısından,.....	Nitelikli çevre, tanınan, bilinen, mesafetiksiz bir yapıya sahip olmalıdır.
Bakılma-korunma açısından,.....	Nitelikli çevre, bakımlı taraftan sahip olunan bir yer olmalıdır.
Farklı dinlere ve kültürlere,.....	Nitelikli çevrede, farklı dinler ve kültürler barışta yaşayabilmelidir.

	A				B			
	3	2	1	0	1	2	3	
SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ								
eski								yeni
bakımlı								bakımsız
korunmuş								harap
temiz								kirlil
sessiz								gürültülü
hareketsiz								durağan
huzurlu								huzursuz
rahatlatıcı								sıkıntı verici
dinlendirici								yorucu
insancıl								mekanik
güzel								çirkin
özgün								sıradan
tarihi								tarihi değil
çağdas								geçmiş
yalın								karmaşık
etkileyici								alelade
ligi çacacı								sıkıcı
şurprizli								monoton
çeşitli								tekdüze
görmeli								mütevazı
konforlu								konforsuz
gelişmiş								ilkel
ferah								sıkışık
geniş								dar
tanımlı								tanımsız
A	2	1	0	1	2	3	B	
bağlayıcı								bağlayıcı değil
ışsık								soguk
nitelikli								niteliksiz
uyumlu								uyumsuz
uyumlu								uyumsuz
düzenli								düzensiz
yeterli								yetersiz
yeterli								yetersiz
iyi								kötü
sorunlu								sorunsuz
yüksək								düşük
çarpıcı								cazip değil
güçlü								zayıf
hatıra kalıcı								geçici
açık								kapalı
medyatik								medyatik değil
sahipli								sahipsiz
ışsık								kapalı

SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ

Örneklem Grup: 2

Katılımcı no: 11

Manevi anlamda,.....	Nitelikli çevre, manevi anlamda insanı kendine bağlayan bir yapıya sahip olmalıdır.
Sosyal anlamda,.....	Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmalıdır.
Mimarî anlamda,.....	Nitelikli çevre, mimarî niteliğe sahip olmalıdır.
Mimarî anlamda kendi içinde,.....	Nitelikli çevre, mimarî anlamda kendi içinde uyumlu olmalıdır.
Mimarî anlamda insan dışı ile,.....	Nitelikli çevre, mimarî anlamda insan dışı ile uyumlu olmalıdır.
Planlama açısından,.....	Nitelikli çevre, mimarî anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer olmalıdır.
Park, sinema gibi sosyal donatılar,.....	Nitelikli çevrede, çocuk parkı, sinema, kültür tesisleri gibi donatılar yeterli olmalıdır.
Sosyal aktivite olanakları,.....	Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli olmalıdır.
Yeşil alan-doğa ile ilişkisi,.....	Nitelikli çevre, deniz-yeşil alanlar-doğa ile ilişkili ve bütünlüğü olmalıdır.
Trafik düzeni-ulaşım,.....	Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli olmalıdır.
Konut standartları,.....	Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek olmalıdır.
Yaşamak için,.....	Nitelikli çevre, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip olmalıdır.
İnsan-komşuluk ilişkileri,.....	Nitelikli çevrede, komşuluk ilişkileri güçlü olmalıdır.
Kavranma, hatırlanma açısından,.....	Nitelikli çevre, kolay kavranabilir, hatıra kalıcı olmalıdır.
Dışa açılma açısından,.....	Nitelikli çevre, dışarıya açık olmalıdır.
Tanıtma, bilinme açısından,.....	Nitelikli çevre, tanınır, bilinir, medyatik bir yapıya sahip olmalıdır.
Bakılma-korunma açısından,.....	Nitelikli çevre, sakınır bakımından sağlıksız, korunan bir yer olmalıdır.
Farklı dinlere ve kültürlere,.....	Nitelikli çevrede, farklı dinler ve kültürler arasında yaşayabilmelidir.

SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ	A				B			
	3	2	1	0	1	2	3	
Manevî anlamda.....								3
Sosyal anlamda.....								3
Mimari anlamda.....								3
Mimari anlamda kendi içinde.....								3
Mimari anlamda insan ölçeği ile.....								3
Planlama açısından.....								3
Park, sinema gibi sosyal donatılar.....								3
Sosyal aktivite olanakları.....								3
Yeşil alan-değeri ilişkisi.....								3
Trafik düzeni-ulaşım.....								3
Konut standartları.....								3
Yaşamak için.....								3
İnsan-konşuluk ilişkileri.....								3
Kavranma, hatırlanma açısından.....								3
Dişer açılma açısından.....								3
Tanınma, bilinme açısından.....								3
Bakılma-korunma açısından.....								3
Farklı dinlere ve kültürlere.....								3

SEMANTİK AYRIM ÖLÇEĞİ	A				B			
	3	2	1	0	1	2	3	
Nitelikli çevre, yeni olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, bakımlı olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, korunmuş olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, temiz olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, sessiz olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, hareketli olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, huzurlu olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, rahatlatıcı olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, ayrılmaz olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, insanlı olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, güzel olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, özgün olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, tarihi niteliğe sahip olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, modern olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, yalın olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, etkileyici olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, ilgi çekici olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, süprizli olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, çeşitliliğe sahip olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, göktemli olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, konfor koşullarına sahip olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, gelişmiş olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, ferah olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, geniş olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, tanımlı olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, manevî anlamda insanı kendine bağlayan bir yapıya sahip olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, sosyal anlamda sıcak bir atmosfere sahip olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, mimari niteliğe sahip olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, mimari anlamda kendi içinde uyumlu olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, mimari anlamda insan ölçeği ile uyumlu olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, mimari anlamda iyi planlanmış, düzenli bir yer olmalıdır.								3
Nitelikli çevrede, çocuk parkı, sinema, kültür tesisleri gibi donatılar yeterli olmalıdır.								3
Nitelikli çevrede, sosyal aktivite olanakları yeterli olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, deniz-yeşil alanlar-değeri ilişkisi ve bitümlenmiş olmalıdır.								3
Nitelikli çevrede, ulaşım kolay, trafik düzenli olmalıdır.								3
Nitelikli çevrede, konut standartları yüksek olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, yaşamak için cazip, insanı kendine çeken bir yapıya sahip olmalıdır.								3
Nitelikli çevrede, konşuluk ilişkileri güçlü olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, kolay kavranabilir, hatıra kalıcı olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, dışarıya açık olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, tanınan, bilinir, meşhurlu bir yapıya sahip olmalıdır.								3
Nitelikli çevre, bakımlı tarafsızca değerlendirilmeli, korunmalı bir yer olmalıdır.								3
Nitelikli çevrede, farklı dinler ve kültürler birarada yaşayabilmelidir.								3

ÖZGEÇMİŞ

M. Ayla Ayyıldız, Ağustos-1975 doğumlu olup, ilk ve orta öğrenimini Edirne ilinde, Şükrü Paşa İlkokulu, Atatürk Ortaokulu ve Edirne Lisesi bünyesinde tamamlamıştır. 1992 yılında, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümünü kazanarak, 1996 yılında mimar unvanı ile mezun olmuştur. Işıklar Holding ve Yıldız Teknik Üniversitesi işbirliği ile düzenlenen, Y.T.Ü. Çevre Düzenleme Mimari Proje Yarışmasında birincilik ödülü almaya hak kazanmıştır. 1994-1999 yılları arasında, rölöve-restorasyon, tasarım, büro dekorasyonu gibi farklı alanlarda uzmanlaşmış çeşitli mimarlık bürolarında ve toplu konut yapımında uzmanlaşmış bir inşaat şirketinde görev almıştır.

